

CLASICI
ai literaturii moderne
CLASICI

**WILLIAM
FAULKNER**

**recviem pentru
o călugărită**

Editura

Univers

William Faulkner

Recviem pentru o călugăriță

Traducere de Mircea Ivănescu

Postfață de Sorin Alexandrescu

CLASICI **ai literaturii moderne** **CLASICI**

**WILLIAM
FAULKNER**

**recviem pentru
o călugărită**

Editura **Univers**

Kindle eBook: august 2015
versiunea 1.0

Cuprins

Actul întâi – TRIBUNALUL (Un nume pentru oraș).

Scena întâi

Scena a doua

Scena a treia

Actul al doilea – CUPOLA AURITĂ (Începutul a fost Cuvântul)

Scena întâi

Scena a doua

Scena a treia

Actul al treilea – ÎNCHISOAREA (Nici măcar cu totul încă eliberându-l...)

Scena întâi

POSTFAȚĂ

Actul întâi
TRIBUNALUL
(Un nume pentru oraș)

Clădirea tribunalului este mai puțin bătrână decât orașul, care a început cândva pe la schimbarea secolului, atunci fiind o Agenție comercială și poștală pentru regiunea indienilor Chickasaw și a continuat astfel timp de aproape treizeci de ani înainte de a descoperi nu că îi lipsea un depozit pentru actele sale oficiale și sigur nu că ar fi avut nevoie de vreunul, ci că doar creând sau în orice caz decretând un asemenea depozit ar fi putut face față unei situații care altminteri avea să coste bani pe cineva;

Așezarea își avea actele și istoria sa oficială; chiar simpla depozitare a indienilor a născut în timp o miniatură de arhivă, cu atât mai mult deșeurile normale ale confederației întâmplătoare și precare omenești împotriva mediului – acel timp și acea pustietate – în cazul acesta o firavă, tot mai decolorată, mult morfolită, incoerentă, uneori agramată adunătură de titluri de arendă, și patente și transferuri de proprietate și donații, și registre de impozite și de serviciu militar, și acte de vânzare de sclavi, și liste contabile cu rate de schimb și de transfer de devize, și angajamente și ipoteci, și liste de recompense pentru negrii fugiți sau furați sau alt fel de vite în asemenea situații, și însemnări de jurnal personal cu nașteri și căsătorii și morți și spânzurări publice și licitații de terenuri, acumulându-se lent în aceste trei decenii, toate strânse într-un fel de ladă de fier ca a piraților din poveste în camera din spate a prăvăliei care era deopotrivă oficiu poștal și magazin universal, până în acea zi treizeci de ani mai târziu când, din cauza unei evadări dintr-o pușcărie unde fusese implicat și un străvechi monstruos lacăt

de fier transportat cale de o mie de mile pe cai din Carolina, lada fusese mutată într-o cămăruță nouă, asemenea unui șopron de lemne sau de unelte, construită cu două zile mai înainte lângă peretele exterior al închisorii, o cabană de bușteni cu mortar între ei, cu golurile umplute de noroi și rămânând totuși dărăpănată; și astfel s-a născut tribunalul districtului Yoknapatawpha: pur și simplu la modul fortuit, nu numai mai puțin bătrân decât închisoarea, dar și căpătându-și existența din întâmplare și incidental: lada conținând documentele nefiind mutată din vreun loc, ci pur și simplu într-un loc; scoasă din camera din spate a oficiului poștal nu din vreun motiv inerent acelei camere sau din cauza lăzii înseși, ci dimpotrivă: care – lada – nu numai că nu încurca pe nimeni în camera din spate, ci chiar i se simțea lipsa când o luaseră, întrucât slujise ca o altă banchetă sau scaun printre butoaiele cu praf de pușcă și whisky și măsurile de sare și slănină în jurul sobei în nopțile de iarnă; și fusese mutată doar pentru simplul motiv că dintr-odată așezarea de coloniști (peste noapte avea să devină un oraș fără să fi fost sat; cam într-o sută de ani avea să se trezească febrilă din ațipeala ei comunală intrând într-un vârtej de Cluburi specializate și snoabe și Camere de Comerț și Asociații ale frumuseților locale: un fel de răpăit furios de tobe găunoase îndreptându-se spre nicăieri, făcute doar să sune mai tare decât oricare dintre micile aglomerări omenești de la nord sau sud sau est sau vest de ea însăși, intitulându-se singură oraș așa cum Napoleon se intitula singur împărat și apărându-și acest expedient prin îngroșarea listelor de recensământ – o febră, un delir în care avea să confunde veșnic agitația cu mișcarea și mișcarea cu progresul. Dar asta avea să fie încă o sută de ani mai târziu; acum era regiune de frontieră, bărbații și femeile pionieri, aspri, simpli și dăinuitori, căutând bani sau aventură, sau libertate sau pur și simplu o evadare, și nefiind deosebit de atenți la felul în care ar fi obținut așa ceva.) se găsi pusă în fața nu atât a unei

probleme care ar fi trebuit să fie rezolvată, cât a unei dileme asemenea sabiei lui Damocles din care trebuia să se salveze;

Chiar și evadarea din temniță fusese o întâmplare: un grup – trei sau patru oameni – de bandiți de pe Calea spre Natchez (douăzeci și cinci de ani mai târziu legenda avea să înceapă să afirme, și o sută de ani mai târziu avea să continue s-o facă la fel, că doi dintre bandiți fuseseră frații Harpe înșiși, Marele Harpe în orice caz, întrucât împrejurările, metoda evadării lăsase în urmă ceva ca un miros, o aromă, un fel de jovialitate gargantuescă și bizară, deopotrivă umoristică și înfricoșătoare, ca și cum așezarea ar fi ajuns, s-ar fi încurcat singură, în atenția sau raza de acțiune a unui uriaș lenevos și glumeț. Lucru care – că ar fi fost într-adevăr cei din neamul Harpe – era imposibil, întrucât cei din familia Harpe, și chiar și ultimul dintre bandiții lui Mason, erau morți sau risipiți la vremea aceea, și bandiții ar fi trebuit să aparțină organizației lui John Murrel – dacă ar fi avut nevoie să aparțină vreunei organizații, oricare ar fi fost ea, alta decât simpla fraternitate a tâlharilor.) fusese capturat în mod accidental de o bandă întâmplătoare de civili cărora li s-ar fi putut spune mai mult sau mai puțin milițieni și adus la închisoarea din Jefferson pentru că era cea mai apropiată, banda de milițieni făcând parte dintr-o paradă militară generală ce avusese loc la Jefferson cu două zile înainte de marea petrecere populară de Patru Iulie, și care în cea de-a doua zi fusese purificată prin eliminări peremptorii și preschimbata într-o încăierare de bețivi lăsându-i chiar și pe cei mai înrăiți supraviețuitori îndeajuns de vulnerabili pentru a fi dați afară din așezare de către rezidenții civili, banda care urma să efectueze captura fiind dusă pe sus, încă în stare de inconștiență alcoolică, într-una dintre căruțele care efectuaseră expulzarea, într-o mlaștină la patru mile de Jefferson cunoscută sub numele de Fundul Uraganului, unde făcuseră o tabără ca să-și recapete forțele, sau cel puțin uzul picioarelor, și unde în noaptea aceea cei patru – sau trei – bandiți, în drumul spre ascunzătoarea lor întorcându-se de la ultima lor ispravă pe

Calea spre Natchez, dăduseră buzna de-a dreptul în focul de tabără. Și aici relatările se împărțeau: unii spuneau că sergentul care comanda această unitate de miliție îl recunoscuse pe unul dintre bandiți ca fiind un dezertor din vechea lui unitate, alții spuneau că unul dintre bandiți îl recunoscuse pe sergent ca un fost subordonat al său, al banditului, în aceeași treabă banditească. Oricum, în a patra dimineață, cu toții, capturatori și prizonieri, se reîntoarseră la Jefferson în grup, unii spuneau că făcând-o ca aliați în căutare de băutură, alții spuneau că cei care-i capturaseră își aduceau prăzile îndărăt la așezare ca să se răzbune pentru că fuseseră expulzați de acolo. Din cauză că erau vremurile frontierei, ale pionierilor, când libertatea și independența personală constituiau aproape o condiție fizică, așa cum ar fi incendiile sau inundațiile, și nicio comunitate nu se amesteca în moralitatea cuiva atâta vreme cât elementele amorale acționau undeva în altă parte, astfel că Jefferson, nefiind nici pe Calea spre Natchez și nici pe Râu, ci fiind plasat undeva la mijloc, firește că nu dorea să participe la viața interlopă nici a unuia nici a altuia;

Dar acum obținuseră o participare, luați cum s-ar spune prin surprindere, pe neașteptate, fără avertismente să se pregătească sau să se protejeze. Îi închiseră pe bandiți în închisoarea făcută din bușteni și glod întărit, care până atunci nu avusese deloc încuietore întrucât până la acel moment toți clienții ei fuseseră amatori – bătauși locali și bețivi și sclavi fugiți – pentru care ajunsese o singură bârnă grea pusă pe dinafara ușii ca la un coșar. Dar acum aveau aici ceea ce ar fi putut fi patru – trei – Dillingeri sau Jesse James-i ai acelor vremuri, cu preț pe capetele lor. Astfel că încuiară închisoarea; sfredeliră o gaură prin ușă și o alta prin ușor și petrecură un lanț greu prin aceste găuri și trimiseră un mesager în grabă dincolo până la prăvălia oficiului poștal să aducă străvechiul lacăt din Carolina de la ultima geantă de poștă de la Nashville – monstrul acela de fier cântărind

aproape cincisprezece pfunzi, cu o cheie aproape la fel de lungă ca o baionetă, nu doar singurul lacăt în acea parte a țării, ci și cel mai vechi lacăt în acea regiune a Statelor Unite, adus aici de unul dintre cei trei bărbați care erau ceea ce avea să reprezinte pionierii și coloniștii de o vârstă ai Ținutului Yoknapatawpha, lăsând în acest ținut cele mai vechi trei nume – Alexander Holston, care venise pe jumătate ca valet și pe jumătate ca paznic și apărător al Doctorului Samuel Habersham, și pe jumătate doică și jumătate preceptor al băiatului fără mamă, acum în etate de opt ani, ai doctorului, ei trei străbătând călare întregul Tennessee dinspre Trecătoarea Cumberland laolaltă cu Louis Grenier, un hughenot, fiu mai tânăr de emigranți, care adusese primii sclavi în ținut și căruia i se acordase primul titlu de proprietate și astfel devenise primul plantator de bumbac; în vreme ce doctorul Habersham, cu geanta lui uzată, neagră, cu pilule și cuțite, și cu paznicul său cafeniu și taciturn și cu băiatul lui pe jumătate orfan deveni așezarea colonială însăși (o vreme, înainte de a-și avea nume, așezarea era cunoscută ca fiind La Doctorul Habersham, apoi La Habersham, apoi pur și simplu Habersham; o sută de ani mai târziu, în cursul unei schisme între două cluburi de doamne cu privire la denumirea străzilor pentru a se putea organiza serviciul poștal liber, se pornise o mișcare, la început pentru a-i schimba numele îndărăt în Habersham; pe urmă, aceasta dând greș, să se împartă orașul în două și să se numească una dintre jumătăți Habersham după vechiul pionier, doctor și fondator) – prieten al bătrânului Issetibbeha, șeful Chickasaw (băiatul fără mamă al lui Habersham, acum un bărbat de douăzeci și cinci de ani, se căsătorise cu una dintre nepoatele lui Issetibbeha și în anii treizeci emigrase în Oklahoma împreună cu oamenii deposezați de pământuri din neamul soției sale), la început agent neoficial, apoi oficial al Agenției Chickasaw până când demisionase printr-o scrisoare de denunț mânios adresată însuși Președintelui Statelor Unite; și – acum când pupilul și discipolul său devenise un

om în toată firea – Alexander Holston devenise primul cârciumar al aşezării, înfiinţând taverna cunoscută încă drept Casa Holston, ai cărei pereţi de buşteni şi ale cărei duşumele de scânduri şi încheieturi întărite cu mâna cu mortar mai sunt îngropate undeva sub moderna sticlă presată şi lacurile acoperind cărămizile şi tuburile de neon. Lacătul era al lui;

Cincisprezece pfunzi de fier inutil cărate cale de o mie de mile printr-un deşert de râpe şi mlaştini, de inundaţii şi secetă şi de animale sălbatice şi indieni sălbatici şi albi şi mai sălbatici, deplasându-se aceşti cincisprezece pfunzi care mai bine ar fi fost lăsaţi pentru hrană sau seminţe pentru plante şi hrană sau chiar praf de puşcă cu care să se poată organiza apărarea, pentru a deveni un punct fix, un fel de jalon în evoluţia locului, în barul unei taverne din sălbăticie, încuind şi asigurând chiar nimic, pentru că nu era nimic dincolo de barele şi obloanele grele care să aibă nevoie să fie mai departe încuiat şi asigurat; nici măcar o greutate care să țină hârtiile în ordine pentru că singurele hârtii de la Casa Holston erau şuviţele răsucite ținute într-un vechi corn de praf de puşcă de deasupra căminului şi cu care să se aprindă tutunul; totdeauna puţin cam în drum, întrucât trebuia mereu să fie mutat: de la bar la etajeră, la consolă şi apoi îndărăt la bar până când la urmă s-au gândit să-l pună la servieta bilunară de poştă; acum familiar, cunoscut, în momentul acela cel mai vechi obiect rămas neschimbat în aşezare, mai bătrân decât oamenii, întrucât Issetibbeha şi doctorul Habersham muriseră, şi Alexander Holston era un bătrân înţepenit de artrită, şi Louis Grenier îşi avea o aşezare proprie pe vastele sale plantaţii, jumătate din care nici măcar nu era în Ținutul Yoknapatawpha şi cei din aşezarea propriu-zisă îl mai vedeau rareori; mai bătrân decât oraşul, întrucât erau acum în el nume noi chiar dacă mai curgea în venele lor sângele cel vechi şi bătrân – Sartoris şi Stevens, Compson şi MacCaslin şi Sutpen şi Coldfield – şi acum nu mai împuşcai ursul sau căprioara sau curcanul sălbatic pur şi simplu stând o vreme

în ușa bucătăriei, ca să nu mai vorbim și de geanta cu poșta – scrisori și chiar ziare – care venea de la Nashville o dată la fiecare două săptămâni cu un mesager special care nu făcea nimic altceva și primea pentru asta un salariu de la Guvernul Federal; și aceasta a fost a doua fază a transsubstanțierii lacătului monstruos din Carolina în tribunalul districtului Yoknapatawpha;

Poșta nu ajungea totdeauna la așezare la fiecare două săptămâni, nici măcar în fiecare lună. Dar mai devreme sau mai târziu ajungea, și toată lumea știa că avea să ajungă, pentru că ea – geanta asta din piele tăbăcită de vacă, nici măcar de ajuns de mare ca să conțină un schimb complet de haine, cuprinzând trei sau patru scrisori și pe jumătate mai puține ziare prost tipărite de câte unul sau două fascicule, deja cu trei sau patru luni depășite ca dată și de obicei pe jumătate și uneori cu totul dezinformate sau incorecte, și cu asta ar fi trebuit să se înceapă aprecierea lor – era Statele Unite, puterea și voința de libertate, nerecunoscând supunere față de nicio creatură omenească, aducând până și în acea tăcută sălbăticie aproape lipsită de drumuri și cărări vocea subțire, peremptorie, a națiunii care-și smulsese libertatea de la unul dintre cele mai puternice popoare ale pământului și și-o apăraseră cu succes în decursul aceleiași vieți de om; atât de peremptorie și de audibilă încât omul care ducea geanta aceasta de poșta pe calul lui în galop nici măcar nu avea arme asupra lui în afară de un corn de tablă, străbătând lună după lună, zgomotos, ostentativ, aproape disprețuitor, o regiune în care se găseau oameni gata să omoare un călător numai pentru cizmele din picioarele lui și să-l spintece ca pe un urs sau cerb sau pește și să umple cavitatea cu pietre și să scufunde apoi dovada faptei lor în apa cea mai apropiată; nici măcar consimțind să treacă tăcut prin locuri în care alți oameni, chiar înarmați și în grupuri, încercau să se miște în taină sau cel puțin fără zarvă, ci în schimb anunțându-și singuratica sosire cât de departe răzbătea sunetul cornului pe

care-l purta cu sine. Astfel că nu a trecut mult până când lacătul lui Alexander Holston a fost mutat la geanta de poștă. Nu că geanta ar fi avut nevoie de vreunul, din moment ce venea deja cale de trei sute de mile de la Nashville fără lacăt. (Se proiectase la început ca lacătul să rămână tot timpul la geantă, adică nu numai cât geanta ar fi rămas în așezare, dar și atunci când ar fi fost pe cal între Nashville și așezare. Călărețul refuzase la modul cel mai succint, în trei cuvinte dintre care numai unul ar fi putut fi tipărit. Motivul său era greutatea lacătului. Ei i-au atras atenția că un asemenea argument nu rezista, întrucât nu numai – călărețul era un omuleț firav, irascibil, cântărind mai puțin de o sută de pfunzi – că acei cincisprezece pfunzi ai lacătului tot n-ar fi reușit nici măcar atunci să-i aducă greutatea proprie la cea a unui bărbat normal adult, dar și că greutatea adăugată a lacătului avea doar să împlinească greutatea pistoalelor pe care patronul lui, Guvernul Statelor Unite, credea că le ducea cu el și chiar îl plătea pentru a o face, răspunsul călărețului la aceasta fiind de asemenea succint, chiar dacă nu tot atât de plauzibil: că lacătul cântărea cincisprezece pfunzi fie la ușa din spate a prăvăliei din așezare, fie la aceea a oficiului poștal din Nashville. Dar întrucât Nashville și așezarea se aflau la trei sute de mile distanță, la vremea când calul l-ar fi transportat de la una la cealaltă, lacătul ar fi cântărit cincisprezece pfunzi pe milă înmulțit cu trei sute de mile, adică patruzeci și cinci de sute de pfunzi. Ceea ce era evident o prostie, o imposibilitate fizică atât în ce privea lacătul, cât și calul. Dar fără îndoială cincisprezece pfunzi înmulțit cu trei sute de mile însemna patruzeci și cinci de sute de ceva, fie pfunzi, fie mile – mai ales că, în timp ce ei încercau încă să deslușească această socoteală, călărețul repetase primele sale trei succinte – două de netipărit sau repetat – cuvinte.) Astfel că mai puțin decât oricând geanta asta ar mai fi avut nevoie de un lacăt în camera din spate a oficiului poștal, înconjurată și închisă acum iarăși de civilizație, unde însăși condiția ei intactă, însăși prezența ei necesară pentru a primi un lacăt,

dovedea lipsa acestei nevoi în timpul celor trei sute de mile pe Calea bătuită de jafuri și tâlhării; având nevoie de vreun lacăt la fel de puțin cât era de fapt făcută ca să primească un asemenea lacăt, întrucât fusese necesar să se taie pielea cu un cuțit pe sub fiecare dintre clapele închizătorii și să se introducă falca de fier a lacătului prin cele două tăieturi și să-l închidă apoi, astfel că orice altă mână cu un cuțit similar ar fi putut tăia toată încuietoarea asta de la geantă la fel de ușor cum se și pusese. Astfel că bătrânul lacăt nu era nici măcar un simbol al siguranței; era un gest de salut, al oamenilor liberi către oameni liberi, al civilizației către civilizație peste nu doar trei sute de mile de pustietate până la Nashville, ci și peste cele cincisprezece sute de mile până la Washington: al respectului fără servilism, al atașamentului fără înjosire față de guvernul pe care și ei contribuiseră să-l creeze și îl acceptaseră cu mândrie dar încă în calitatea lor de oameni liberi, încă liberi să se distanțeze de el în orice moment dacă ei doi nu s-ar mai fi găsit compatibili, bătrânul lacăt întâlnind geanta de fiecare dată la sosirea ei, ca s-o închidă într-un simbolism de fier, inviolabil, în vreme ce bătrânul Alec Holston, celibatar fără copii, devenea puțin mai bătrân și mai cărunț, puțin mai artritic în trup dar și în temperament, puțin mai țeapăn și mai rigid în oase dar și în mândrie, întrucât lacătul mai era și acum al lui, el îl împrumutase doar, și astfel, într-un sens, el era în așezare bunicul inviolabilității nu numai a poștei guvernamentale, ci și a unui guvern liber al unor oameni liberi, atâta vreme cât guvernul își aducea aminte să-i lase pe oameni să trăiască liberi, nu sub el, ci alături de el;

Acesta era lacătul; îl puseră la închisoarea orașului. O făcură repede, nici măcar așteptând ca un mesager să se fi putut întoarce de la Casa Holston cu încuviințarea bătrânului Alec de a-l scoate de la geanta de poștă sau de a-l folosi în noile scopuri. Nu că ar fi obiectat în principiu sau ar fi refuzat să-și dea încuviințarea decât din instinct; adică el ar fi fost

primul care să sugereze ideea cu lacătul dacă ar fi știut la timp sau s-ar fi gândit primul la asta, dar ar fi refuzat-o imediat dacă s-ar fi gândit că se pune la cale așa ceva fără a fi fost consultat. Ceea ce știa toată lumea în așezare, deși nu acesta ar fi fost câtuși de puțin motivul pentru care nu-l așteptaseră pe mesager. De fapt, nu fusese trimis niciun mesager la bătrânul Alee; nu mai avuseseră timp să trimită un mesager, cu atât mai puțin să aștepte până avea să se întoarcă acesta; nu voiau lacătul ca să-i țină pe bandiți în închisoare, întrucât (cum s-a dovedit mai târziu) bătrânul lacăt n-ar fi fost în mai mare măsură un obstacol pentru bandiți să iasă decât ar fi fost obișnuita bârnă de lemn; n-aveau nevoie de lacăt ca să protejeze așezarea de bandiți, ci ca să-i protejeze pe bandiți de așezare. Pentru că prizonierii de-abia ajunseseră la așezare când se descoperi că exista o facțiune ce urmărea să-i linșeze imediat, pe nepusă masă, fără preliminarii – o bandă mică dar hotărâtă, care încerca să-i smulgă pe prizonieri din mâinile celor care-i capturaseră în vreme ce miliția mai încerca încă să găsească pe cineva căruia să-i predea acești prizonieri, și ar fi reușit dacă n-ar fi fost un bărbat numit Compson, venit în așezare cu câțiva ani înainte cu un cal de curse pe care-l dăduse lui Ikkemotubbe, succesorul lui Issetibbeha ca șef al tribului, în schimbul unei mile pătrate din ceea ce avea să fie cel mai prețios pământ din viitorul oraș Jefferson, care, spune legenda, a scos un pistol și i-a ținut la respect pe cei ce voiau să răpească prizonierii ca să-i linșeze până când bandiții au putut fi duși la închisoare și găurile fuseseră sfredelite și fusese trimis cineva să aducă lacătul bătrânului Alee. Pentru că erau într-adevăr nume noi și chipuri noi acum în așezare – chipuri atât de noi, încât să nu mai aibă (pentru vechii locuitori) niciun fel de antecedente identificabile altele decât calitatea de mamifere, nici vreun trecut altul decât pur și simplu anii care-i însemnaseră; și nume atât de noi, încât să nu mai aibă antecedente indetificabile (sau putând fi descoperite), sau măcar vreun trecut, ca și cum ar fi fost inventați ieri, aici părerile fiind

iarăși împărțite: în sensul că erau mai mulți oameni în așezare în ziua aceea decât sergentul de miliție pe care vreunul sau altul dintre bandiți să-l poată recunoaște;

Astfel Compson încuia închisoarea și un curier cu cei mai buni doi cai din așezare – unul pe care să-l călărească și unul pe care să-l conducă – străbătu pădurile spre Calea Natchez pentru a parcurge călare cele vreo sută de mile până acolo anunțând capturarea și cerând autorizația pentru a încasa recompensa pusă pe prinderea bandiților; și în seara aceea în bucătăria Casei Holston avu loc prima reuniune municipală a așezării, prototip nu numai al consiliului orășenesc după ce așezarea avea să devină oraș, ci și al Camerei de Comerț când avea să se proclame municipiu, prezidând Compson, nu bătrânul Alee, care era foarte bătrân acum, posomorât, taciturn, așezat chiar în noapțile fierbinți de iulie în fața focului aprins în căminul său uriaș, chiar cu spatele întors spre masă (nu-l interesau discuțiile; prizonierii erau deja ai lui din moment ce lacătul lui îi ținea acolo; orice ar fi hotărât conferința ar fi trebuit să-i fie supus lui pentru ratificare oricum înainte ca cineva să se fi putut atinge de lacăt ca să-l deschidă), în jurul căreia strămoșii părinților orașului Jefferson se așezaseră în ceea ce era aproape un consiliu de război, discutând nu numai încasarea recompensei, ci și păstrarea și apărarea ei. Pentru că erau acum două facțiuni ale opoziției: nu numai grupul care dorea linșarea, ci și banda de miliție care pretindea că, în calitatea lor de obiecte prețioase, deținuții le aparțineau celor care-i capturaseră inițial; că ei – miliția – nu cedaseră decât custodia prizonierilor, dar nu renunțaseră la nimic din recompensa lor: în perspectiva căreia banda de milițieni obținuse încă o cantitate de whisky de la magazinul cu poșta și aprinsese un foc imens în fața închisorii, în jurul căruia ei și adepții linșajului se aliaseră acum într-o conferință sau consfătuire proprie. Sau așa credeau ei. Pentru că adevărul era că acum Compson, în numele unei crize amenințând pacea și

bunăstarea publică, formulase o cerere oficială la farmacia profesională a doctorului Peabody, succesorul bătrânului doctor Habersham, și ei trei – Compson, Peabody și cel cu magazinul și cu poșta (numele lui era Ratcliffe; o sută de ani mai târziu numele avea să mai existe încă în acest ținut, dar la vremea aceea trecuse prin doi moștenitori care, în transmiterea cuvintelor, se dispensaseră de ochi, folosind doar urechea, astfel că la vremea aceea, când cel de-al patrulea fusese pur și simplu constrâns de necesitate de a învăța să-l scrie iarăși, numele își pierduse „c”-ul și „fe”-ul final) adăugaseră opiu la un butoiăș de whisky și-l trimiseseră ca pe un dar al așezării pentru uimitul sergent de miliție, și se reîntorseseră în bucătăria de la Casa Holston să aștepte până ce avea să se stingă complet vacarmul; pe urmă cei din partidul legii și ordinii executaseră o ieșire rapidă și strânseseră întreaga opoziție căzută în inconștiență, pe linșatori și pe capturatori, și-i aruncaseră pe toți în închisoare cu prizonierii și încuiaseră iarăși ușa și se duseseră acasă la culcare – până a doua zi dimineața, când primii sosiți fuseseră confrunțați cu o scenă asemănătoare cu cea a unor decoruri de teatru în aer liber: și astfel a luat naștere legenda cu nebunii de frații Harpe: un lucru nu numai fantastic ci și incomprehensibil, nu numai ciudat ci și puțin înfricoșător (deși cel puțin a fost nesângeros, ceea ce nu l-ar fi mulțumit pe niciunul dintre frații Harpe): nu numai lacătul dispărut de la ușa închisorii și nici măcar doar ușa dispărută din închisoare, ci întregul perete dispărut, buștenii potriviți cu securea și îmbinați cu noroi și mortar fiind dezmembrați frumos și liniștit pe întuneric și rânduiți la fel de frumos într-o parte, lăsând închisoarea deschisă în fața lumii ca o scenă pe care insurgenții mai zăceau încă risipiți în variate poziții, cufundați într-un somn greu ca de moarte, și întreaga așezare se adunase acum să se uite cum Compson încerca să-l trezească, lovindu-l cu piciorul, cel puțin pe unul dintre ei, până când unul dintre sclavii lui Holston – soțul bucătăresei, care era chelner și valet și grăjdar – veni în fugă prin mijlocul

mulțimii strigând, „Un’i lacătu’! Un’i lacătu’! Șefu’ bătrân zice că un’i lacătu’”.

Dispăruse (ca și trei cai aparținând unui număr de trei membri ai grupului care cerea linșajul). N-au reușit să găsească nici măcar ușa cea grea și lanțul, și la început aproape că au fost tentați să creadă că bandiții trebuiseră să ia și ușa pentru ca să poată fura lanțul și lacătul, de-abia oprindu-se de la marginea unei atât de absurde acuzații la adresa raționalității. Însă lacătul dispăruse; și nici nu trebui mult ca cei din așezare să își dea seama că nu bandiții evadați și recompensa compromisă, ci lacătul, și nu pur și simplu o situație complicată le era acum în față, ci o problemă care-i amenința, sclavul plecând îndărăt la Casa Holston, alergând cât îl țineau picioarele și apoi reapărând, alergând la fel de repede, aproape înainte ca ușa, pereții, să fi avut timp să-l ascundă, să-l înghită și apoi să-l arunce iarăși afară, trecând ca săgeata prin mulțime și până la Compson însuși de data aceasta, spunând, „Șefu’ bătrân zice să aduci lacătu’” – nu să trimită lacătul, ci să aducă lacătul. Așa că acum Compson și locotenenții săi (și aici este punctul în care călărețul de poștă începuse să apară, sau mai degrabă să iasă la suprafață – acel omuleț fragil fără vârstă, fără păr și fără dinți, care părea prea firav chiar să se și apropie de un cal, cu atât mai puțin să călărească șase sute de mile la fiecare două săptămâni, și care totuși făcea așa ceva, și nu numai așa ceva, dar mai avea și suflu de ajuns nu numai ca să-i anunțe și să-i preceadă, ci chiar să-i și urmeze trecerea cu muzica triumfală și disprețuitoare a cornului său; un dispreț față de posibili – probabili – spoliatori întrecut poate doar de disprețul pentru nimicurile oficiale de care el ar fi putut fi spoliat, și care era de acord să rămână în limitele unui comportament civilizată doar atâta vreme cât acești spoliatori ar fi avut bunul gust să se rețină de la a-l ataca) se prezentară în bucătăria unde bătrânul Alec era încă așezat în fața focului aprins, cu spatele încă la cameră, și

neîntorcându-se cu fața nici de data aceasta. Și aceasta a fost totul. El a ordonat restituirea imediată a lacătului său. Nu era nici măcar un ultimatum, era o simplă instrucțiune, un ordin, ceva impersonal, călărețul de poștă acum la marginea grupului, nespunând nimic și nelăsând să-i scape nimic, asemenea unei păsări lipsite de greutate, uscate sau fosilizate, nu un vultur, desigur, nici măcar un șoim, dar să spunem un pui de pterodactil încremenit, abia ieșit din ou cu zece ere glaciare în urmă și atât de bătrân în simpla lui copilărie, încât să fie uzatul și obositul strămoș al întregii vieți de după el. I-au spus bătrânului Alec că singurul motiv pentru care putea lipsi lacătul era că bandiții nu avuseseră timp sau nu fuseseră în stare să-l taie din ușă și că nici chiar trei nebuni fugind pe cai furați nu ar fi putut duce cu ei foarte departe o ușă de stejar de șase picioare și că un grup de tineri indieni ai lui Ikkemotubbe urmăreau acum caii spre vest către Râu și că fără îndoială lacătul avea să fie găsit în orice clipă, poate chiar sub primul tufiș, la marginea așezării; știind cu toții mai bine, știind că nu exista nicio limită a domeniului fantasticului și a înfricoșătorului și a bizarului de care sunt capabili oamenii care deja, pentru a scăpa doar dintr-o închisoare din bușteni, îi demolaseră în liniște un perete întreg și îi aranjaseră buștenii frumos la marginea drumului, unul câte unul, și că nici ei și nici bătrânul Alec nu aveau să mai vadă lacătul lui;

Și nici nu-l mai văzură; restul acelei după-amiezi și toată ziua următoare apoi, în timp ce bătrânul Alec își fuma pipa în fața bușteanului mocnind în cămin, mai vârstnicii intimidați și furioși din așezare îl vânară peste tot, cu (acum: a doua zi după-amiaza) indienii Chickasaw ai lui Ikkemotubbe ajutând și ei, sau oricum prezenți acolo, privind; sălbaticii, copii neîmblânziți și oricând expuși izgonirii de pe pământurile lor pândind și mai lacomi și mai neajutorați pantalonii de doc și salopetele albilor și pălăriile de fetru sau de pai purtate de ei, ridicându-se în picioare sau chircindu-se sau urmărindu-i,

serioși, atenți și plini de interes, în vreme ce albi transpirau și înjurau prin tufișurile de la marginea așezărilor nu prea bine lucrate; și toată vremea călărețul, Pettigrew, ubicuu, pretutindeni atent, nu ajutând la căutat el însuși și niciodată în calea nimănui, dar tot timpul prezent, cu fața de nepătruns, întunecată, fără să-i scape nimic; până când, la urmă, către apusul soarelui, Compson ieși cu trosnete sălbatice din ultimul tufiș de mărăcini și-și șterse sudoarea de pe față cu un gest deplin al brațului care ar fost de ajuns ca să repudieze un tron, și spusei: „Foarte bine, dracu’ să-i ia, o să-i plătim lacătu”. Pentru că se gândiseră deja la această ultimă mișcare de sacrificiu; își dăduseră deja seama cât era de serioasă din însuși faptul că Peabody încercase să facă în legătură cu ea o glumă pe care cu toții știau că nici chiar Peabody nu o socotea amuzantă:

„Da – și încă repede, înainte ca el să aibă timp să se sfătuiască cu Pettigrew și să-i socotească prețul pe pfund.”

„Pe pfund?” spuse Compson.

„Pettigrew a cântărit-o după cele trei sute de mile de la Nashville. Bătrânul Alec ar putea să înceapă din Carolina. Asta înseamnă cincisprezece mii de pfunzi.”

„A”, spuse Compson. Așa că-și chemă oamenii suflând într-un corn de vânătoare de vulpi pe care unul dintre indieni îl avea agățat de o sfoară în jurul gâtului, deși chiar și atunci mai făcură o pauză pentru o ultimă rapidă consfătuire; și din nou Peabody fu cel care-i opri.

„Cine are să-l plătească?” spuse el. „E exact în firea lui să vrea un dolar pe pfund, chiar dacă după socoteala lui Pettigrew ar fi ca și când ar fi găsit banii ăștia în cenușa din propriul lui cămin.” Ei – Compson în orice caz – se gândiseră probabil de acum la asta; că, la fel de mult ca și din cauza prezenței acolo a lui Pettigrew, acesta era probabil motivul pentru care doctorul se străduia să-i trimită în fața bătrânului Alec cu oferta cât mai repede, astfel ca nimeni să nu mai aibă apoi cum să-și renege cuvântul sau să revoce

condițiile. Însă Peabody pusese acum problema. Compson privi în jur, asudând, furios și mohorât.

„Asta înseamnă că probabil Peabody are să plătească un dolar”, spuse el. „Cine-i plătește pe ceilalți paisprezece? Eu?” Atunci Ratcliffe, negustorul, proprietarul magazinului, soluționează problema – o soluție atât de simplă, atât de deschisă, privită retroactiv, încât nici măcar nu se mai mirară de ce nimeni nu se gândise la ea înainte; care nu numai că rezolva problema, ci o și anula; și nu numai pe aceasta, dar toate problemele, de acum și până în veșnicie, deschizând viziunii lor, ca prin sfârșirea unui vâl, ca printr-o profeție glorioasă, acea panoramă vastă, splendidă, nelimitată a Americii: acea țară a posibilităților fără margini, acel adăpost, creat nu de către oameni și nici al oamenilor, ci pentru oameni, așa cum fusese mana cerească de odinioară, fără să i se ceară ceva în schimb omului decât s-o mestece și s-o înghită, întrucât din Atotbunătatea ei fără seamăn ea avea să creeze să producă să sprijine și să perpetueze o stirpe de truditori menită singurului țel de a culege mana și de a și-o pune în mâna lui destinsă sau chiar între fălcile lui – nemărginită, vastă, fără începuturi sau sfârșit, nici măcar o artă sau o meserie ci o binefacere, așa cum sunt lumina de soare și ploaia și aerul, inalienabilă și neschimbătoare.

„O trecem în Carte”, spuse Ratcliffe – Cartea; nu un registru, ci registrul, întrucât era probabil singurul lucru de felul lui între Nashville și Natchez, în afară de cazul că s-ar mai fi întâmplat să mai fie unul la fel la câteva mile mai la sud, la prima Agenție Choctaw la Yalo Busha – un caiet liniat, cu coperti de hârtie, așa cum ar fi putut ieși dintr-o sală de clasă, în care creștea, Statele Unite figurând ca debitor, în numele Mohatahei (mama tribului Chickasaw, mama lui Ikkemotubbe și sora bătrânului Issetibbeha, care – știa să-și scrie numele, sau oricum să facă ceva cu un toc sau un creion asupra căruia se căzuse de acord că ar fi o semnătură valabilă, sau cel puțin era acceptată ca atare – semnase toate actele de transmitere a proprietății atunci când regatul fiului

ei trecuse în posesia albilor, regularizând procedura oricum în mod legal) lista lungă și obositoare de stampe și praf de pușcă, whisky și sare și tutun de prizat și pantaloni de doc și zaharicale tari ca niște oase scoase din etajerele lui Ratcliffe de descendenții ei și supușii ei și sclavii ei negri. Asta era tot ce ar fi avut de făcut așezarea: să adauge lacătul la listă, la cont. N-ar mai fi avut importanță nici măcar la ce preț l-ar fi trecut acolo. L-ar fi putut înregistra la scara lui Pettigrew de cincisprezece pfunzi înmulțiți cu distanța nu numai până în Carolina ci și chiar până la Washington, și probabil că nimeni nici n-ar fi băgat de seamă; ar fi putut trece în contul debitor al Statelor Unite valoarea de șaptesprezece mii cinci sute de dolari pentru niște dulciuri fosilizate și indestructibile, și nimeni n-ar fi citit vreodată o asemenea rubrică de cont. Așa că se rezolvase, se executase, se terminase, se pusese capăt. Nici măcar nu mai aveau de ce să mai discute problema. Nici măcar nu aveau să se mai gândească la chestiunea asta, decât poate din când în când să se mire (probabil puțin la modul unor speculații oțioase) de propriul lor spirit de moderație, întrucât ei nu doreau nimic altceva – în niciun caz să evite vreun blam îndreptățit – decât o cinstită și corectă rezolvare a lacătului. Se întoarseră iar la bătrânul Alee, așezat cu pipa în fața căminului unde mocnea focul. Numai că îl supraapreciaseră; el nu voia deloc bani, își voia lacătul. La care puținul care mai rămăsese din răbdarea lui Compson pieri și el.

„Lacătul dumitale s-a dus”, îi spuse aspru bătrânului Alee. „Ai să iei cincisprezece dolari pentru el”, spuse cu vocea care începuse să i se piardă, căci chiar în mânia lui își putea da seama de un impas atunci când îl vedea. Cu toate acestea, furia, neputința, sudoarea, acel *prea mult* – din ce-o fi fost – îi siliră glasul spre încă un cuvânt: „Sau...” înainte de a se opri de tot și a-l lăsa pe Peabody să umple golul.

„Sau altminteri?” spuse Peabody, și nu către bătrânul Alee, ci către Compson. „Sau altminteri ce?” Atunci Ratcliffe salvă și situația asta.

„Stați”, spuse el. „Unchiul Alec are să ia cincizeci de dolari pe lacătul lui. O garanție de cincizeci de dolari. Are să ne dea numele lăcătușului de acolo din Ca’lina, care i l-a făcut la început, și noi trimitem și comandăm unul nou. Cu dus și întors are să coste totul cam cincizeci de dolari. Îi dăm cei cincizeci de dolari Unchiului Alec să-i țină ca o garanție. Pe urmă, când vine lacătul cel nou, el ne dă înapoi banii. E bine, Unchiule Alec?” Și asta ar fi putut fi totul. Și probabil că ar fi și fost, dacă n-ar fi fost Pettigrew. Nu era faptul că l-ar fi uitat, nici chiar că l-ar fi asimilat. Îl pecetluseră pur și simplu – îl eliminaseră ca printr-un medicament (așa credeau ei) – în criza lor civică, așa cum stridia disperată și lipsită de apărare își imobilizează atomul de pietricică pe care nu-l poate ejecta. Nimeni nu-l văzuse mișcându-se și totuși el era acum în mijlocul lor acolo unde Compson și Ratcliffe și Peabody îl înfruntau pe bătrânul Alec în scaunul său. Ai fi putut spune că se infiltrase acolo, dacă n-ar fi fost acea calitate a lui, acea duritate de diamant, care putea (în momentele de criză) să devină invizibilă, dar niciodată nesubstanțială și niciodată pe lumea aceasta fluidă; vorbi cu vocea blândă, rezonabilă și impersonală, apoi rămase locului acolo ca să se uite ceilalți la el, firav și mic precum un copil, impenetrabil ca un diamant și impunător și evident prin semnificație, aducând în acea cameră din ținuturile împădurite la o mie de mile în adâncimea sălbăticiilor fără drumuri întreaga vastă, incalculabilă greutate a federalității, nu doar reprezentând guvernul, nefiind nici măcar el însuși doar guvernul; pentru momentul acela el era Statele Unite.

„Unchiul Alec nu a pierdut niciun lacăt”, spuse el. „Ăla care l-a pierdut a fost Unchiul Sam.”

După o clipă cineva spuse, „Ce?”

„Ăsta e adevărul”, spuse Pettigrew. „Cine a pus lacătul pe geanta aia de poștă fie că a făcut un dar voluntar Statelor Unite, și aceeași lege acoperă cazul guvernului Statelor Unite care îi acoperă și pe copiii minori; poți să le dai ceva, dar nu poți să li-l iei înapoi, fie că el sau ei au făcut altceva.”

Se uitau la el. Iarăși după o vreme cineva spuse ceva; era Ratcliffe. „Altceva ce?” spuse Ratcliffe. Pettigrew răspunse, încă blând, impersonal, fără căldură și la obiect: „A săvârșit o violare a unui act al Congresului, special alcătuit și promulgat pentru cazurile de deteriorare a proprietății guvernului, pedeapsa fiind cinci mii de dolari sau nu mai puțin de un an într-o închisoare federală sau amândouă. Pentru oricine taie două tăieturi în geantă ca să pună acolo lacătul, un act al Congresului special alcătuit și promulgat pentru dăunarea sau distrugerea proprietății guvernului, pedeapsa de zece mii de dolari sau nu mai puțin de cinci ani într-o închisoare federală sau amândouă.” Nu se clintise nici măcar atunci încă; îi adresa pur și simplu cuvântul bătrânului Alec: „Presupun că ai să-ți iei masa de seară aici ca de obicei mai devreme sau mai târziu sau mai mult sau mai puțin.”

„Stai”, spuse Ratcliffe. Se întoarse către Compson. „E adevărat?”

„Ce dracului mai contează dacă e adevărat sau nu?” spuse Compson. „Ce crezi tu că are să facă ăsta cum ajunge la Nashville?” Spuse cu violență către Pettigrew: „Trebuia să fi plecat la Nashville ieri. De ce-ai mai tândălit pe-aici?”

„N-am pentru ce să mă duc la Nashville”, spuse Pettigrew. „Nu mai aveți nevoie de nicio poștă. Nu mai aveți cu ce s-o încuiați.”

„Bine, nu mai avem nevoie”, spuse Ratcliffe. „Așa că să le lăsăm pe Statele Unite să-și caute lacătul Statelor Unite.” De data asta Pettigrew nu se mai uita la nimeni. Nici măcar nu mai vorbea cu cineva, așa cum n-o făcuse nici bătrânul Alec atunci când decretase restituirea lacătului său.

„Act al Congresului alcătuit și promulgat pentru cazul de deplasare neautorizată și pentru folosirea sau folosirea arbitrară sau criminală sau abuzul sau pierderea proprietății guvernului, pedeapsa reprezentând valoarea obiectului plus cinci sute până la zece mii de dolari sau treizeci de zile până la douăzeci de ani într-o închisoare federală sau amândouă.

Ar putea chiar să facă o lege nouă când au să citească undeva că voi ați alocat un lacăt al departamentului poștal unui birou pentru problemele indienilor.” Acum se mișcă; acum îi vorbea iarăși bătrânului Alee: „Eu mă duc acum afară la calul meu. Când discuția asta se termină și ai să te întorci la bucătărie, poți să-l trimiți pe negrul dumitale după mine.”

Pe urmă plecă. După o vreme Ratcliffe spuse: „Ce credeți că urmărește să scoată din toată chestia? O recompensă?” Dar nu asta era; știau cu toții că nu asta era.

„Scoate de pe acum ce vrea”, spuse Compson, și înjură iar. „Să facă încurcături. Pur și simplu să facă niște încurcături blestemate!” Dar nici el nu avea dreptate; știau cu toții și asta, deși Peabody fu cel care o spuse:

„Nu. Nu încurcături. Un om care călărește câte șase sute de mile prin ținutul ăsta la fiecare două săptămâni, cu nimic ca armă de protecție decât un corn de vânat vulpile, pe ăsta nu-l interesează cu adevărat să stârneasă încurcături, cum nu-l interesează nici banii.” Așa că nu știau încă ce era în capul lui Pettigrew. Dar știau ce avea să facă. Adică știau că nu știau deloc nici ce avea să facă, nici cum, nici când, și că ei nu puteau să facă absolut nimic în privința asta până când nu aveau să afle de ce. Și constatau acum că nu aveau niciun mijloc posibil să descopere asta; își dădeau seama că îl cunoșteau acum de trei ani, în timpul cărora, firav și de nepătruns și de neabătut și precedat cale de o milă sau mai mult de sunetul puternic și melodios al cornului, pe calul său puternic și neobosit, își făcea turul bilunar de la Nashville până la așezare și în timpul următoarelor trei sau patru zile trăia printre ei, și totuși ei nu știau absolut nimic în ce-l privește, și chiar și acum știau că nu îndrăzneau, pur și simplu nu îndrăzneau să-și asume riscurile, mai stând o vreme în camera tot mai întunecată în timp ce bătrânul Alec fuma mai departe, cu spatele încă întors cu totul spre ei și spre problema lor; pe urmă risipindu-se pe la propriile lor colibe pentru masa de seară – cu ce poftă de mâncare mai puteau aduce cu ei în privința asta, întrucât repede se

adunară din nou, prin întunericul vărat în care în mod obișnuit ar fi trebuit să fie de mult în paturile lor, spre camera din spate a prăvăliei lui Ratcliffe acum, să se așeze iarăși, în vreme ce Ratcliffe avea să recapituleze problema cu amestecul lui de uluire și panică (și cu încă ceva pe care ei îl recunoșteau a fi respect, atunci când își dădură seama că el – Ratcliffe – era de nezduncinat în convingerea lui că țelul urmărit de Pettigrew erau banii; că Pettigrew inventase sau elaborase un plan atât de nemaipomenit de rentabil, încât el – Ratcliffe – nu numai că fusese incapabil să îl anticipeze și să facă el primul chestia asta, ci că el – Ratcliffe – nici măcar nu putea să ghicească despre ce era vorba după ce i se dăduseră indicii) până când Compson îl întrerupse.

„La dracu’!” spuse Compson. „Toată lumea știe ce nu e-n regulă cu el. E etica. E un moralist blestemat.”

„Etica?” repetă Peabody. Suna aproape ca și când ar fi fost uluit. Spuse repede: „Asta-i prost. Cum putem corupe un om cu vederi etice?”

„Cine vrea să-l corupă?” spuse Compson. „Tot ce vrem noi să facă el e să stea pe calul ăla al lui blestemat și să sufle tot suflul care-i mai rămâne în cornul ăla blestemat.”

Dar Peabody nici măcar nu-l asculta. Spuse, „Etica”, aproape visător. Spuse, „Stați nițel”. Se uitau cu toții la el. El îi spuse deodată lui Ratcliffe: „Am auzit asta undeva. Dacă cineva de aici îl cunoaște, atunci dumneata ești acela. Cum îl cheamă?”

„Cum îl cheamă?” spuse Ratcliffe. „Pe Pettigrew? A. Numele de botez.” Ratcliffe i-l spuse. „De ce?”

„Nimic”, spuse Peabody. „Mă duc acasă acum. Mai vine cineva?” Nu se adresa direct nimănui și nu a mai spus și nu a mai vrut să spună altceva, dar era de ajuns; un fir de pai poate, dar cel puțin un fir; destul oricum pentru ceilalți să stea să se uite și să nu mai spună nici ei nimic atunci când Compson s-a ridicat și el și i-a spus lui Ratcliffe:

„Dumneata vii?” și au plecat toți trei împreună, ieșind din raza auzului și pe urmă și din raza vederii celorlalți. Pe urmă

Compson spuse: „Da, bine. Ce?”

„S-ar putea să nu meargă”, spuse Peabody. „Dar voi doi va trebui să mă susțineți. Când eu am să vorbesc în numele întregii așezări, dumneata și cu Ratcliffe va trebui să mă susțineți. O faceți?”

Compson înjură. „Dar cel puțin spune-ne puțin din ce trebuie noi să garantăm.” Așa că Peabody le spuse o parte din asta și dimineața următoare intrară în boxa din grajdul de la Casa Holston unde Pettigrew își țesăla calul lui urât cu capul ca un ciocan și cu mușchii de fier.

„Ne-am hotărât să nu trecem în contul bătrânei Mohataha lacătul ăla vechi”, spuse Peabody.

„Așa?” spuse Pettigrew. „Nimeni la Washington nici n-are să-și dea seama de asta. În orice caz nu cei care știu să citească.”

„O să-l plătim noi”, spuse Peabody. „De fapt, o să facem mai mult chiar. Vom repara oricum peretele închisorii; tot trebuie făcut un perete nou. Așa că dacă construim încă trei vom avea încă o încăpere. Tot trebuie să construim una, așa că nu mai contează. Așa că dacă mai construim încă o cameră cu trei pereți, vom avea încă o casă cu patru pereți. Asta va fi clădirea tribunalului.” Pettigrew fluiera încet printre dinți la fiecare alunecare a țesalei, ca un grăjdar profesionist irlandez. Acum se opri, cu țesala și mâna încremenite în aer și își întoarse capul puțin.

„Tribunal?”

„Noi o să avem aici un oraș”, spuse Peabody. „Avem acum o biserică – e cabana lui Whitfield. Și o să construim și o școală cum ajungem acolo. Dar tribunalul îl construim astăzi; avem de pe acum ceva de pus în el ca să-l facem să fie tribunal: lada aia de fier care a tot stat în calea lui Ratcliffe în ăștia zece ani la prăvălie la el. Pe urmă o să avem un oraș adevărat. I-am și dat numele.”

Acum Pettigrew se ridică, foarte încet. Se priveau unul pe altul. După o clipă Pettigrew spuse: „Așa?”

„Ratcliffe spune că numele dumitale mic e Jefferson”, spuse Peabody.

„E adevărat”, spuse Pettigrew. „Thomas Jefferson Pettigrew. Eu sunt de fel din vechiul Ferginny.”

„Rudă în vreun fel?” spuse Peabody.

„Nu”, spuse Pettigrew. „Mama mi-a dat numele după el, că poate aş fi avut şi eu ceva din norocul lui.”

„Noroc?” spuse Peabody.

Pettigrew nu surâdea. „Da. Nu voise să spună noroc. Ea nu avea deloc şcoală. Nu cunoştea cuvântul pe care ar fi vrut de fapt să-l spună.”

„Şi l-ai avut?” spuse Peabody. Nici acum Pettigrew nu surâdea. „Îmi pare rău”, spuse Peabody. „Încearcă să uiţi că te-am întrebat asta.” Spuse: „Ne-am hotărât să numim oraşul Jefferson.” Acum s-ar fi părut că Pettigrew nici nu mai respira. Stătea doar acolo, mic, firav, mai mic decât mărimea naturală a unui băiat, un om fără copii, celibatar, lipsit la modul cel mai incorigibil de rude şi de legături, privindu-l pe Peabody. Pe urmă respiră şi, ridicându-şi ţesala, se întoarse spre cal şi o clipă Peabody crezu că avea să se reapuce să-l ţesale. Dar în loc de a-şi mişca ţesala pe cal, el îşi lăsă mâna şi peria peste crupa calului şi rămase o clipă cu faţa întoarsă într-o parte şi capul puţin aplecat. Apoi îşi ridică încet capul şi îşi întoarse faţa îndărăt spre Peabody.

„Puteţi să-i spuneţi lacătului ăluia «unsoare de osii» în contul acela al indienilor”, spuse.

„Unsoare de osii de cincizeci de dolari?” spuse Peabody.

„Ca să se ungă cu ea căruţele pentru Oklahoma”, spuse Pettigrew.

„Da, am putea asta”, spuse Peabody. „Numai că acum numele oraşului este Jefferson. Nu mai putem uita asta vreodată.” Şi asta a fost tribunalul – tribunalul care le trebuiseră aproape treizeci de ani nu numai ca să-şi dea seama că nu-l aveau, ci ca să descopere că nici n-aveau măcar nevoie de el, nu-i simţiseră lipsa, nu fuseseră lipsiţi de el; şi care, înainte de a-l fi avut ca al lor timp de şase luni,

descoperiră că nici măcar nu erau prea aproape să-l aibă. Pentru că la un anumit moment între lăsarea întunericului în acea primă zi și zorile celei următoare, li se întâmplase ceva. Începură chiar în ziua aceea; reparară peretele închisorii și au tăiat bușteni noi și au cioplit șitele și au ridicat și micul adaos nepodit alături, sprijinit de el și au mutat lada de fier din camera din spate a lui Ratcliffe; le-a luat doar două zile și nu a costat nimic decât munca și nici asta n-a fost mult pe cap de om, întrucât întreaga așezare era îndatorată unui singur om, ca să nu-i mai numărăm și pe cei doi sclavi ai așezării – omul lui Holston și cel aparținând fierarului german – și nici pe Ratcliffe, căci tot ce a avut el de făcut a fost să pună bârna pe partea de dinăuntru a ușii din spate, întrucât întreaga lui participare se putea aprecia dintr-o singură privire ca fiind să transpire și să înjure printre buștenii și șindrilele închisorii pe jumătate delabrate de peste drum – inclusiv Chickasaw-ii lui Ikkemotubbe, deși aceștia nu transpirau și nu înjurau; bărbați întunecați și gravi îmbrăcați în hainele de duminică, în afară de pantalonii lungi sau scurți pe care și-i purtau strânși frumos la subsuoară sau poate legați cu cei doi craci pe după gât ca pe niște cape sau dolmane de husari atunci când trecuseră pârâul prin vad, acum chirciți pe vine sau tolăniți la umbră, politicoși, interesați și odihniți (chiar și bătrâna Mohataha însăși, mama tribului, cu picioarele goale, într-o rochie de mătase purpurie și cu o pălărie cu pene, așezată într-un jilț îmbrăcat în brocart aurit într-o căruță din spatele a doi catări, sub o umbrelă de soare cu mâner de argint adusă de la Paris, ținută de o sclavă – abia un copil) – pentru că ei (ceilalți albi, confrății săi sau – în timpul acelei prime zile – frații lui de suferință) nu remarcaseră încă acel lucru – calitate – acel ceva – ezoteric, excentric, în felul de a se purta, în atitudinea lui Ratcliffe – nu o obstrucție și nici chiar un impediment, nici chiar a doua zi, când descoperiseră despre ce era vorba, pentru că el era printre ei acolo, agitându-se, transpirând și înjurând și el, ci mai degrabă ceva ca o surcică izolată, infinitezimală, plutind pe un curs de apă

sau o revărsare continuă, un singur element sau substanță, străin și neîmpăcat, o singură voce subțire aproape neauzită strigând subțiratecă din urletul unei mulțimi: „Stați, uite, ascultați...”

Pentru că erau prea ocupați mâniindu-se și transpirând printre buștenii dislocați și tăind alții în pădurile învecinate și curățindu-i de crăci și jupuindu-i și târându-i afară din pădure și amestecând lutul noroios, subțire, ca să-i sudeze laolaltă; de-abia în ziua a doua au aflat ce-l tulbura pe Ratcliffe, pentru că acum aveau timp, munca neîncetându-se, fără să se atenueze transpirația aceasta, ci dimpotrivă, dacă s-ar fi putut spune ceva era că acum munca mergea chiar puțin mai repede pentru că acum era și o anumită ușurătate în această grabă și tot ceea ce scăzuse era furia și indignarea, pentru că într-un anumit punct între întuneric și zori, în prima și a doua zi, li se întâmplase ceva – oamenii care își petrecuseră acea primă zi lungă, fierbinte, nesfârșită de iulie transpirând și mâniindu-se în jurul închisorii delabrate, azvârlind la o parte, fără să aleagă și furioși, buștenii scoși de la locul lor și pe ocupanții închisorii doborâți de laudanum, ei înșiși asemenea unor bușteni, pentru a reface peretele, înjurându-l pe bătrânul Holston și lacătul și pe cei patru – trei – bandiți și pe cei unsprezece milițieni care-i arestaseră, și pe Compson și pe Pettigrew și pe Peabody și Statele Unite ale Americii – aceiași oameni se întâlniră la șantier înainte de răsăritul soarelui a doua zi, care deja promitea să fie și ea fierbinte și nesfârșită, dar cu mânia și furia absente acum, liniștiți, nu atât gravi cât sobri, puțin uimiți, sfioși, clipind puțin poate, privind-se unul pe altul puțin cam pe alături, puțin nedepriși unul cu altul în lumina nouă de culoarea narciselor galbene, privind în jurul lor la adunătura firavă de colibe grosolane aruncate fără nicio ordine și fiecare dintre ele puțin cam șui față de celelalte și toate reduse la dimensiunile pitice ale unor case de păpuși de contururile amenințătoare, uriașe ale pădurilor care le

înconjurau – luminișul acesta mic agățat fără putere nici chiar măcar în flancul sălbăticiei neumblate, ci în șoldul, în furca, în părțile ei tainice și care era irevocabila aruncare de zaruri a vieților, destinelor, trecutului și viitorului lor – nici măcar spunând ceva încă o vreme din moment ce fiecare dintre ei credea probabil (și chiar puțin rușinați) că un asemenea gând ar fi fost singuratic, numai al lui, până când în sfârșit unul dintre ei vorbi pentru toți și atunci totul era bine întrucât fusese nevoie de o singură suflare unită ca să dea formă acelui sunet, vorbitorul vorbindu-l nu tare, ci sfios parcă, încercându-l parcă, așa cum faci să intre prima ușoară, neîncrezătoare suflare de aer în țeava unui corn ciudat, nemaîncercat până atunci: „Dumnezeule. Jefferson”.

„Jefferson, Mississippi”, adăugă un al doilea.

„Jefferson, districtul Yoknapatawpha, Mississippi”, îl îndreptă un al treilea; cine, care dintre ei, nu mai avea importanță de data aceasta întrucât era încă o singură suflare unită, o stare de vis a tuturor, îngândurată și statică, și care ar fi putut foarte bine să dăinuie și după răsăritul soarelui, deși probabil știau că nu se cade, întrucât Compson mai era și el acolo: țânțarul, spinul, catalizatorul.

„Dar numai că nu e, până când nu terminăm dracului cu chestia asta”, spuse Compson. „Haide. Să ne apucăm de lucru.” Astfel că îl terminară în ziua aceea, muncind repede acum, cu iuțeală și ușurință încă, concentrați și totuși neatenți, ca să-l termine și încă repede, nu să-l ducă la bun sfârșit ci să și-l ia din drum, să-l aibă în spatele lor; nu să-l termine repede pentru a-l stăpâni, a intra mai repede în posesia lui, dar pentru a fi în stare să-l oblitereze, să-l șteargă cât mai repede, ca și când ar fi știut în plus în acea primă lumină galbenă că nu avea să fie mai aproape, că nu avea să fie nici măcar începutul; că acea cămăruță sprijinită de peretele lui pe care o construiau ei atunci n-avea să fie nici măcar modelul și nici nu ar fi putut fi numită muncă de practică, muncind mai departe până la amiază, ora să se oprească și să mănânce, vremea la care Louis Grenier sosise

de la Cotul Francezului (plantația lui; conacul lui, bucătăria și grajdurile și cotețele și colibebe sclavilor lui și grădinile și promenadele și câmpurile care o sută de ani mai târziu aveau să fi dispărut, ca și numele și sângele lui, nelăsând nimic decât numele plantației lui și propria lui legendă pierind încet, coruptă asemenea unui strat subțire de praf indigen efemer și totuși cu neputință de izgonit, așternut peste o parte a regiunii înconjurând o prăvălioară de la o răspântie, acum pierdută și cu tencuiala și vopseaua cojite) de la douăzeci de mile mai departe, așezat în spatele unui vizitiu sclav și al unui valet sclav în trăsură lui englezească importată și despre care se spunea că e cel mai frumos asortat atelaj în afara celor din Natchez sau Nashville, și Compson spuse, „Cred că asta ajunge” – toți știind ce voia să spună: nu abandonarea lucrului; încheierea lui, firește, dar mai rămăsese atât de puțin de acum, încât cei doi sclavi ar fi putut să termine. Cei patru de fapt, întrucât, deși îndată ce se presupusese că cei doi negri ai lui Grenier aveau să-i ajute pe cei localnici, Compson s-a împotrivit invocând ca motiv că cine ar fi îndrăznit să încalce protocolul inflexibil al sclaviei poruncind unui slujitor în grajduri și cu atât mai puțin unui servitor în casă să facă muncă manuală, ca să nu mai vorbim de a avea temeritatea să-i facă o asemenea sugestie bătrânului Louis Grenier. Peabody rezolvă problema imediat.

„Unul dintre ei poate să se folosească de umbra mea”, spuse el. „N-are cum să-și schimbe culoarea dacă un doctor alb stă în ea”, și chiar s-a oferit să fie emisar pe lângă bătrânul Grenier, decât că Grenier însuși le-a luat-o înainte. Așa că au mâncat mâncarea de prânz obișnuită a lui Holston, pe când Chickasaw-ii, încă pe vine, nemișcați, acolo unde alunecarea umbrei îi lăsase în dogoarea directă, crâncenă a amiezii de iulie în jurul căruței unde bătrâna Mohataha încă mai ședea sub umbrela de soare de la Paris ținută de copilul slavei ei, și-au mâncat și ei merindele de amiază pe care (dejunul Mohatahei și al suitei ei personale se ivi dintr-un coș de pește împletit din fibre de stejar alb din căruță) se părea că

și le-ar fi adus de la ceea ce, imitând exemplul albilor, numeau și ei plantația lor, sub braț înăuntrul pantalonilor făcuți sul. Pe urmă se întoarseră cu toții pe veranda din față și – acum nemaifiind așezarea; orașul acum; acum era oraș de treizeci și una de ore – îi priviră pe cei patru sclavi ridicând ultima bârnă și punând ultima șindrilă pe acoperiș și prinzând ușa în balamale, și apoi pe Ratcliffe conducând ceva care semăna cu suita șambelanului străbătând curtea unui castel, străbătând îndărăt piața spre prăvălia lui și intrând și ieșind purtând lada de fier, și Chickasaw-ii privindu-i serioși pe sclavii albilor asudând ca să ducă doctoria densă grea nepătrunsă a albilor în noua sa raclă. Și acum au avut timp să descopere ce anume îl tulbura pe Ratcliffe.

„Lacătul acela”, spuse Ratcliffe.

„Ce?” spuse cineva.

„Unsoarea aia de osii a indienilor”, spuse Ratcliffe.

„Ce?” spuseră ei din nou. Dar știau, înțelegeau acum. Nu era nici lacătul, nici unsoarea de osii; erau cei cincisprezece dolari care ar fi putut fi trecuți în cont pentru departamentul problemelor indiene în registrele lui Ratcliffe și nimeni n-ar fi știut niciodată, n-ar fi băgat de seamă, n-ar fi simțit lipsa. Nu era lăcomie din partea lui Ratcliffe, și cu atât mai puțin ar fi sugerat o corupție. Ideea aceasta nici măcar nu era nouă pentru el; n-ar fi fost nevoie de vreun om venind întâmplător călare pe un cal la așezare o dată la două sau trei săptămâni, ca să-i dezvăluie o asemenea posibilitate; el se gândise la asta de prima dată când trecuse prima pungă cu bomboane de mentă în contul primului dintre nepoții deja în vârstă de vreo patruzeci de ani ai bătrânei Mohataha și se abținuse să adauge două zerouri la cei zece sau cincisprezece cenți de zece ani de acum, întrebându-se de fiecare dată de ce se abținea, uimit de propria sa virtute sau cel puțin de puterea sa de voință. Era o chestiune de principiu. El fusese – ei: așezarea (de acum orașul) – care se gândise să treacă lacătul în contul Statelor Unite ca un lacăt concret, un risc colectiv, un obiect concret, ineradicabil, într-un joc în care se putea

câștiga pierde sau face remiză, și să lase așchiile să cadă unde-ar fi putut să cadă, în acea zi nedeslușită când vreun inspector federal ar fi putut, o simplă posibilitate ipotetică, să controleze problemele Chickasaw-ilor; Statele Unite însele fuseseră cele care se oferiseră de bunăvoie să le arate cum să transforme lacătul acela cu neputință de a fi făcut să dispară în unsoare de osii nedovedită și efemeră – omul acela mic slăbănog, de statura unui copil, singuratic, neînarmat imbatabil și neintimidat, nici măcar sfidându-i, nici măcar avocat sau reprezentant al Statelor Unite, ci *înseși* Statele Unite, ca și cum Statele Unite ar fi spus „Vă rugăm să acceptați un dar de cincisprezece dolari” (orașul îi plătise de fapt bătrânului Alec cincisprezece dolari pentru lacăt; el nu a vrut să accepte mai mult), și ei nici măcar nu-i refuzaseră, ci pur și simplu îi anulaseră întrucât, îndată ce Pettigrew dăduse glas alternativei, Statele Unite îi și pierduseră pentru totdeauna; ca și cum Pettigrew ar fi pus aceste cincisprezece monede de aur concrete și cu puțință de a fi cântărite în mâinile – să zicem ale lui Compson sau ale lui Peabody – și ei îi lăsaseră să cadă într-o gaură de șoarece sau într-un puț, nefăcând niciun bine nimănui, nici restituire față de cei dăunați nici răsplătire pentru cei care făcuseră daunele, lăsând de fapt întregii stirpe a omului, atâta cât avea să mai dăinuie, pentru totdeauna și în chip irevocabil, un deficit de cincisprezece dolari, cincisprezece dolari în pierdere;

Aceasta era ceea ce îl tulbura pe Ratcliffe. Dar ei nici măcar nu-l ascultau. Îl auzeau, firește, dar nici măcar nu ascultau. Sau poate că nici nu-l auzeau, așezați la umbră pe veranda lui Holston, privind, văzând, deja la un an depărtare, căci era de-abia zece iulie; a fost vara lungă, toamna strălucitoare molatecă uscată până la ploile din noiembrie, dar de data aceasta nu aveau să mai aibă nevoie de două zile ci de doi ani și poate mai mult, cu o iarnă de planuri și pregătiri înainte. Aveau chiar și un instrument disponibil și așteptând, aproape ca și providența: un bărbat numit Sutpen, care venise la

așezare în aceeași primăvară – un bărbat mare ostentativ fără prieteni uzat de patimi deloc vorbăreț, care se mișca printr-o aură decolorată de anonimat și violență asemenea unui om abia intrat într-o cameră caldă sau cel puțin într-un adăpost, venit dintr-o furtună de zăpadă, aducând cu el vreo treizeci de bărbați sclavi încă și mai sălbatici și mai echivoci decât sălbaticii indigeni, Chickasaw-ii cu care așezarea ajunsese să spună că s-ar fi obișnuit, care (negrii cei noi) nu vorbeau englezește ci în schimb ceea ce Compson, care vizitase New Orleansul, spunea că ar fi franțuzeasca-caraibiano-spaniolă a Insulelor cu Trestie de Zahăr, și care (Sutpen) cumpărase sau obținuse să i se recunoască sau în orice caz dobândise o bucată de pământ în direcția opusă și după toate aparențele avea intenția să stabilească un domeniu pe o scară încă mai ambițioasă și mai grandioasă decât cel al lui Grenier; adusesese cu el chiar și un arhitect parizian – sau mai degrabă un prizonier, întrucât se spunea în camera din spate a lui Ratcliffe că omul acesta dormea noaptea într-un fel de groapă pe șantierul castelului pe care-l proiecta, legat de mâna unuia dintre sclavii caraibieni ai celui care-l capturase; și într-adevăr, cei din așezare nu avuseseră nevoie să-l vadă decât o singură dată ca să știe că nu era mai docil decât cel care-l capturase, tot așa cum nevăstuica sau șarpele cu clopoței este nu mai ușor de îmblânzit decât lupul sau ursul în fața cărui se dă îndărăt până e încolțit cu totul și fără speranță: – un bărbat nu mai înalt decât Pettigrew, cu ochii plini de umor sardonici neînfrânți, care văzuseră totul și nu crezuseră nimic din acestea toate, înveșmântat cu pălăria largă costisitoare și vesta din brocart și manșetele înfoiate ale vreunui jumătate artist-jumătate filfizon; și ei – Compson poate, Peabody sigur – și-l puteau imagina în brocartul și dantelele sale murdare de noroi și sfâșiate de măracini, stând aici în sălbăticia nestrăbătută, visând colonade și portice și fântâni și promenade în stilul lui David, având exact lângă fiecare dintre coatele lui câte un negru identic, uriaș, pe jumătate gol, nici măcar pândindu-l, doar respirând, mișcându-se de fiecare

dată când el făcea un pas, asemenea umbrei lui, repetată de două ori și umflată până la dimensiuni gigantice;

Astfel că aveau chiar și un arhitect. El îi ascultă timp de poate un minut în camera din spate a lui Ratcliffe. Apoi schiță un gest cu neputință de descris și spuse, „Ptiu. Nu aveți nevoie de niciun sfat. Sunteți prea săraci. Nu aveți decât mâinile astea ale voastre și lutul cu care să vă faceți niște cărămizi foarte bune. Nu aveți deloc bani. Nu aveți nici măcar ceva de copiat; cum ați putea face ceva greșit sau prost?” Dar i-a învățat cum să-și modeleze cărămizile; a proiectat și a construit cuptorul în care să ardă cărămizile, cărămizi din belșug întrucât ei probabil știuseră din acea primă dimineață galbenă și că acest unic edificiu nu avea să fie de ajuns. Dar deși amândouă fuseseră concepute în aceeași clipă și planificate simultan în cursul aceleiași ierni și construite în continuare în cursul următorilor trei ani, tribunalul firește apăru primul, și în martie, cu niște țărushi și gheme de sfoară de undiță, arhitectul creă într-un crâng de stejari din fața tavernei și a magazinului piața și fundațiile simple, desemnul irevocabil nu numai al tribunalului, dar și al orașului, spunându-le doar atât: „În cincizeci de ani veți încerca să-l schimbați în numele a ceea ce veți numi progresul. Dar nu veți reuși; dar nici nu veți fi în stare să scăpați vreodată de el”. Dar ei văzuseră deja asta, acum înglodați până la coapse în sălbăticie, dar și cu ceva mai mult decât doar o viziune spre care să-și îndrepte privirea, întrucât ei aveau cel puțin sfoara de undiță și țărushii, poate mai puțin de cincizeci de ani, poate – cine știe? – mai puțin de douăzeci și cinci chiar: o Piață, tribunalul în grupul de arbori fiind centrul; și în dreptunghi în jurul lui prăvăliile, cu două etaje, birourile avocaților și doctorilor și dentiștilor, camerele de închiriat și sălile de spectacole deasupra lor; școala și biserica și taverna și banca și închisoarea, fiecare la locul ei convenit; cele patru bulevarde largi divergente, drepte ca firele de plumb în cele patru direcții, devenind rețeaua de drumuri și drumuri

laterale până când întreaga regiune avea să fie acoperită de ea; mâinile, degetele apucătoare, apucând, trăgând înspre lumină din sălbăticia dispărută an după an ca din fundul mării în retragere, câmpurile largi bogate fecunde roditoare, îmbrâncind împingând cu fiecare an mai departe întru sălbăticie și supușii ei – ursul sălbatic și cerbul și curcanul, și oamenii sălbatici (sau nemaifiind atât de sălbatici, familiari acum, inofensivi acum, doar depășiți; anacronisme dintr-un timp vechi mort și dintr-o epocă moartă; regretabile, desigur, de fapt chiar regretate de cei bătrâni, uneori cu furie crâncenă, cum făcuse doctorul Habersham, și cu mai puțină patimă, dar cu la fel de multă încăpățănare și îndărătnicie cum bătrânul Alec Holston și câțiva alții o mai făceau încă, până când în alți câțiva ani ultimii dintre ei aveau să fi trecut și dispărut la rândul lor, și ei depășiți; pentru că aceasta era țara oamenilor albi; aceasta era soarta ei, nici măcar soarta ci destinul, destinul său înalt în cronica pământului) – venele și arterele și fluviile de viață și de pulsație de-a lungul cărora avea să curgă belșugul vremii recoltei; aurul; bumbacul și grânele;

Însă mai presus de orice altceva, tribunalul: centrul, focarul, butucul roții; șezând acolo și pândind amenințător în centrul circumferinței întregii regiuni asemenea unui nor singur în inelul său de orizont, așternându-și umbra uriașă până la cea mai depărtată margine a orizontului; visător, sumbru meditativ, simbolic și concret în greutatea lui, înalt ca un nor, solid ca o stâncă, dominând totul; protector al celor slabi, judecând și stăvilind pasiunile și poftele, depozitar și paznic al aspirațiilor și speranțelor; ridicându-se în straturi grosolane de cărămidă de-a lungul acelei prime veri, simplu și pătrat, în cel mai simplu stil colonial georgian (acesta, de către arhitectul din Paris care crea la Suta lui Sutpen ceva asemenea unei aripi a Versailles-ului întrezărit într-un coșmar gotic liliputan – ca răzbunare, avea să spună Gavin Stevens o sută de ani mai târziu, când legenda lui Sutpen în

această regiune avea să cuprindă anecdota momentului când arhitectul evadase într-un fel sau altul din temnița lui și încercase să fugă și Sutpen și negrul care-i era șef de echipă și vânător principal îl alergaseră cu câinii în mlaștină și-l aduseseră înapoi), întrucât, așa cum le spusese arhitectul, ei nu aveau bani să-și cumpere prost gust cu ei și nici chiar nimic altceva după care să copieze puținul prost gust care le-ar mai fi fost încă accesibil; nici acesta necostând încă nimic decât munca și – în al doilea an acum – cea mai mare parte din ea era a sclavilor, întrucât acum erau încă și mai mulți stăpâni de sclavi în așezarea care fusese oraș și avea nume deja de mai bine de doi ani acum, deja un oraș și deja având nume când primii din ei se deșteptaseră în acea dimineață galbenă cu doi ani în urmă: – oameni alții decât Holston și fierarul (Compson era unul dintre ei acum), care stăpâneau ca proprietari unul sau doi sau trei negri, în afară de Grenier și Sutpen care instalaseră campamente lângă pârâu, pe pajiștea lui Compson, pentru ca cele două bande ale negrilor lor să trăiască acolo până când cele două clădiri – tribunalul și închisoarea – ar fi fost terminate. Dar nu numai a sclavilor, a oamenilor legați, a celor neliberi, pentru că mai erau încă și oameni albi, aceiași care în acea dimineață fierbinte de iulie cu doi și acum trei ani în urmă se strânseseră într-un fel de rănită neputință de a crede ca să arunce, să azvârle într-o furie mâniașă asudată neputincioasă mai sus și mai sus acea anexă cu trei pereți sprijinită acolo – aceiași bărbați (cu treburi ale lor de care s-ar fi putut ocupa sau munca lor pentru care erau angajați, plătiți, pe care ar fi trebuit să și-o facă) în picioare sau aplecați peste schelele și grămezile de cărămizi și gropile de mortar din lut câte o oră sau două ore sau jumătate de zi, apoi dându-l la o parte pe câte unul dintre negri și luându-i locul cu mistria sau fierăstrăul sau tesla, nechemat și neadmonestat întrucât nu era de față nimeni cu dreptul de a porunci sau de a respinge; un străin ar fi putut spune că probabil din cauza aceasta, pur și simplu pentru că acum ei nu mai trebuiau să o facă, numai că era mai mult

decât atât, muncind pașnic acum că nu mai erau jignirea și furia aceea, și de două ori mai repede pentru că nu mai era nicio grabă întrucât munca asta nu mai avea cum să fie grăbită de om sau de oameni cum nici strânsul recoltei n-ar fi putut fi, muncind (și acest paradox pentru oricine în afara unor oameni cum erau Grenier și Compson și Peabody care crescuseră din copilărie printre sclavi, respiraseră același aer și chiar supseseră la același piept cu fiii lui Ham: negri și albi, liberi și neliberi, umăr la umăr întru același efort și ritm neobosite ca și cum ar fi avut același țel și aceeași speranță, ceea ce și aveau în măsura în care negrii erau capabili de așa ceva, așa cum și Ratcliffe chiar, descendenta unui lung și pur șir de munteni anglo-saxoni și – menit să fie – părinte al unui la fel de lung și de pur șir de dijmași albi săraci care nu stăpâniseră niciodată vreun sclav și nici nu aveau să stăpânească, întrucât fiecare dintre ei se îmbibase și avea să se îmbibe din laptele mamei sale cu o antipatie personală violentă nu față de sclavie ci față de pieile negre, ar fi putut explica: mintea simplă de copil a sclavului se înflăcărase imediat la gândul că el ajuta acum la construirea nu numai a celui mai mare edificiu din întreaga regiune, ci și probabil a celui mai mare pe care l-ar fi văzut el vreodată; asta era tot, dar asta era de ajuns) ca unul singur pentru că era al lor, mai mare decât oricare altul pentru că el era suma lor a tuturor și, fiind suma lor a tuturor, trebuia să le înalțe toate speranțele și aspirațiile deopotrivă cu propria lui cupolă aspirând și avântându-se tot mai sus, astfel încât, asudați și obosiți și mereu cu aceeași vigoare, își aruncau unul altuia câte o privire, puțin sfioși, puțin uimiți, dar și cu ceva care aducea a umilință, ca și cum și-ar fi dat seama sau ar fi fost, timp de o clipă cel puțin, capabili să creadă că oamenii, toți oamenii, inclusiv ei înșiși, ar fi fost puțin mai buni, poate chiar mai puri, decât crezuseră, se așteptaseră sau chiar ar fi avut nevoie să fie. Deși mai aveau încă puțin de lucru cu Ratcliffe: banii, cei cincisprezece dolari reprezentând lacătul lui Holston și în același timp unsoarea de osii a indienilor

Chickasaw; nu chiar o neplăcere, pentru că nu fusese niciodată o piedică pentru ei nici chiar cu trei ani înainte pe vremea când se ivise problema, și acum, după trei ani, chiar și acea surcică ușoară care nu însemna niciun impediment fusese tocită de familiaritate și de obișnuință la mai puțin de dimensiunile unei scobitori; doar ceva prezent, doar vizibilă, sau, adică, audibilă; și nu neplăcere *cu* Ratcliffe pentru că el îi făcea să se simtă prea contrapuzi scobitorii; mai mult: el era principala victimă a acestei situații, primul care avea de suferit, întrucât pe când în cazul celorlalți era mai ales vorba de neatenție, de puțin umor, din când în când și de puțină plictiseală și nerăbdare repede trecătoare, în cazul lui era vorba de rușine, uimire, puțină spaimă și disperare ca la un om care se luptă cu un viciu congenital, fără speranță, de needucat, deja învins. Acum nu mai era vorba nici măcar de bani, de cei cincisprezece dolari. Era faptul că ei îi refuzaseră, și refuzându-i comiseseră poate o eroare fatală și iremediabilă. El încerca să explice: „E ca și cum Bătrânul Stăpân și ceilalți toți de acolo de sus care dirijează soarta omului s-ar uita în jos la noi și ar spune: Ia te uită, se pare că pădurarii ăia nenorociți de acolo de jos nu-i vor pe ăștia cincisprezece dolari pe care noi voiam să li-i dăm pe degeaba și pe gratis și pe nimic. Așa că poate că nu vor nimic de la noi. Așa că poate mai bine am face cum se pare că și-o doresc ei, și să-i lăsăm să asude și să se zbată și să se agite cât pot ei mai bine singuri”.

Ceea ce ei – orașul – făcură, deși nici chiar atunci tribunalul nu fu terminat timp de încă alți șase ani. Nu că ei n-ar fi crezut că ar fi fost; terminat; simplu și pătrat, cu podele și acoperiș și ferestre, cu un hol central și cele patru birouri – pentru șerif și perceptor și cel administrativ și cel electoral (care – cel al funcționarilor electorali – urma să conțină urnele de vot și cabinele pentru votare) – jos, și sala de ședințe a tribunalului și camera de deliberare a juriului și cea a judecătorului deasupra – chiar până și gugustiucii și

vrăbiile englezești, și ele emigrante dar nu pionieri, devenite urbane, cu neputință de expulzat de fapt, venite tot drumul de la coasta Atlanticului îndată ce orașul devenise un oraș cu nume, luând în posesie rigolele și streșinile aproape înainte ca ultimul ciocan să-și fi terminat treaba, tandri și inepuizabili primii, sporovăitoare și nenumărate celelalte. Apoi în al șaselea an bătrânul Alec Holston muri și lăsă moștenire îndărăt orașului cei cincisprezece dolari pe care acesta i-i plătise pentru lacăt; cu doi ani înainte, Louis Grenier murise și moștenitorii lui mai dețineau încă în păstrare pentru a elibera la cerere cele cincisprezece sute de dolari pe care testamentul lui le lăsase orașului, și acum era un nou venit prin regiune, un bărbat numit John Sartoris, cu sclavi și unelte și bani și el, ca și Grenier și Sutpen, dar care era un și mai bun obstacol pentru Sutpen decât fusese Grenier, pentru că era evident de la început că el, Sartoris, era felul de om care i-ar fi putut face față lui Sutpen în sensul că un bărbat cu o sabie sau chiar cu o sabie mică și destul curaj pentru ea putea face față unuia cu o secure; și în vara aceea (arhitectul de la Paris al lui Sutpen plecase de mult îndărăt în locul acela, oricare ar fi fost, de unde venise și spre care făcuse singura sa încercare neizbutită de miez de noapte de a se întoarce, dar izvorul, fluxul său de cărămizi nu se ostoise niciun moment; tiparele și cuptoarele sale terminaseră închisoarea și ridicau acum zidurile celor două biserici și la mijlocul secolului aveau să isprăvească cele ce aveau să fie cunoscute în întregul Mississippi de nord și Tennessee de est ca fiind Academia, Institutul Feminin) exista un comitet: Compson și Sartoris și Peabody (și *in absentia* Sutpen; și nici n-avea să afle vreodată orașul exact cât din costurile suplimentare fusese completat de Sutpen și Sartoris); și anul următor cele opt coloane de marmură detașate în piesele componente erau debarcate de pe un vapor italian la New Orleans, transportate într-un vas cu aburi în sus pe Mississippi până la Vicksburg, și cu un vas cu aburi mai mic în sus pe Yazoo și Sunflower și Talahatchie, până la vechiul

debarcader al lui Ikkemotubbe, pe care-l avea acum în proprietate Sutpen, și de aici cale de douăsprezece mile până la Jefferson cu boii; cele două portice identice cu câte patru coloane, unul la nord și unul la sud, fiecare cu balconul său cu grilaj de fier forjat de la New Orleans, sub unul din care – cel dinspre sud – în 1861 Sartoris avea să se înfățișeze în picioare în prima uniformă a armatei confederale pe care o văzuse vreodată orașul, în vreme ce în piață, sub el, ofițerul centrului de recrutare de la Richmond înrola și asculta jurământul depus de regimentul pe care Sartoris, în calitatea sa de colonel ofițer comandant, avea să-l ducă în Virginia ca parte a armatei confederale, pentru a forma aripa extremă stângă a frontului în fața casei Henry la prima bătălie de la Manassas, și din care, din amândouă portalurile în fiecare mai și noiembrie timp de o sută de ani, aprozii și grefierii în succesiunea lor nominativă aproape ereditară aveau să strige fără inflexiuni sau punctuație „ascultați ascultați onorabila curte judiciară a districtului Yoknapatawpha vă așteaptă veniți cu toții și veți fi ascultați” și pe sub care de-a lungul aceleiași perioade, cu excepția celor șapte ani dintre '63 și '70, care în realitate nici nu mai contau un secol mai târziu decât pentru câteva bătrâne doamne ireconciliabile, cetățenii albi de parte bărbătească ai districtului aveau să treacă spre a vota pentru funcțiile regionale și ale statului, pentru că în '63 o unitate a forțelor militare a Statelor Unite incendiasse Piața și cartierul negustoresc, dar tribunalul supraviețuise. Nu scăpase; pur și simplu supraviețuise; mai dur decât securile, mai crâncen decât focul, de neclintit altfel decât cu dinamita; în cercul ruinelor năruite și înnegrite ale unor ziduri mai mărunte, încă rămânea în picioare, chiar și coloanele fără capiteluri și murdare de fum, clădirea în sine devastată firește și fără acoperiș, dar neabătută, cu niciun fir măcar din plumbul aproape uitat al arhitectului de la Paris scos de la locul lui, astfel că tot ce au avut ei de făcut (le trebuiseră nouă ani ca să-l construiască; au avut nevoie de douăzeci și cinci ca să-l restaureze) a fost să pună dușumele noi pentru

cele două etaje și un acoperiș nou, și de data asta cu o cupolă cu un ceas cu patru fețe și un clopot care să bată orele și să sune alarma; la vremea aceasta Piața, băncile și prăvăliile și birourile avocaților și doctorilor și dentiștilor fuseseră refăcute, și vrăbiile englezești erau și ele îndărăt, ele care de fapt nici nu dezertaseră – sporovăitoarele zgomotoasele independentele stoluri care, ca și cum ar fi fost concomitente, de nedisociat de regularizata și înrădăcinata înclinație spre sfadă a stirpei omenеști, apăruseră să ia în stăpânire cornișele și streșinile aproape înainte ca ultimul cui să fi fost bătut – și acum și guguștiucii, interminabil murmurători, cuibărindu-se, deja uzurpând turnul clopotului chiar dacă păreau să nu se poată obișnui cu clopotul ceasului, izbucnind din cupolă la fiecare bătaie a orei în nori frenetici, pentru a se scufunda și a izbucni și a se învâртеji violent iarăși la fiecare bătaie succesivă, până la cea din urmă, apoi dispărând îndărăt prin deschizăturile înguste până nu mai rămânea nimic decât freneticul și murmurătorul gungurit asemenea ecourilor încet stingându-se ale clopotului însuși, sursa acestei panici niciodată recunoscute și chiar și panica însăși acum nemaiamintită de către aerul unde se stingeau vibrațiile. Pentru că ele – vrăbiile și guguștiucii – au dăinuit, dăinuitoare, o sută de ani, lucrurile cele mai bătrâne acolo în afară de clădirea tribunalului însuși, centenară și senină mai presus de orașul în care cei mai mulți dintre locuitori nu mai știau nici măcar cine erau, fuseseră doctorul Habersham și bătrânul Alec Holston și Louis Grenier; centenară și senină mai presus de schimbare; electricitatea și iluminatul cu gaz, neonul și aerul înghesuit și cacofonic; chiar și negrii intrând în piață și trecând pe sub balcoane spre biroul comisiei electorale ca să-și dea voturile, votând pentru aceiași ticăloși cu pielea albă, aceiași demagogi și susținători ai supremației albilor cu care votaseră și albi – dăinuitoare: o dată la fiecare câțiva ani, părinții orașului, visând la bacșișuri, instigau câte o mișcare urmărind să dărâme și să ridice o altă clădire nouă, modernă, dar cineva avea totdeauna să-i înfrângă în ultimul

moment; pe urmă aveau să încerce iarăși bineînțeles și să mai fie învinși încă o dată poate sau chiar poate de două ori, dar nu mai mult decât atât. Pentru că soarta ei, a clădirii acesteia, este să stea dreaptă în hinterlandul Americii: damnațiunea ei este longevitatea ei; asemenea unei ființe omenești, simpla ei vârstă este propria ei repudiare, și după ce această sută de ani va fi trecut, ea va deveni de nesuportat. Dar pentru o mică bucată de timp nu încă; pentru o mică bucată de timp încă vrăbiile și guguștiucii: sporovăitoare, nenumărate și independente unele, ceilalți tandri și inepuizabili, deopotrivă frenetici și liniștiți – până când ceasul bate iarăși, el cu care chiar și după o sută de ani ele par încă incapabile să se obișnuiască, izbucnind într-o explozie învârtăjită din turla clopotului ca și cum ora, în loc să adauge doar o minusculă infinitezimalitate în plus la lunga și obosita creștere de la Geneză începând, ar fi sfârâmat aerul virgin, primăvăraric cu primul lung, asurzitor ding-dong al timpului și damnațiunii.

Scena întâi

Sala de ședințe a tribunalului. Ora 5,30 p.m. Treisprezece noiembrie.

Cortina e coborâtă. Pe măsură ce luminile cresc:

VOCE DE BĂRBAT

(din spatele cortinei)

Arestata să se ridice în picioare.

Cortina se ridică, simbolizând ridicarea în picioare a arestatei în boxă, și dezvăluind o parte a sălii de ședințe. Nu ocupă întreaga scenă, ci doar jumătatea din stânga în față, lăsând cealaltă jumătate și fundul sălii în întuneric, astfel încât scena vizibilă este nu numai scăldată în lumină, ci și ușor elevată, simbolism care va fi mai departe limpezit când începe Actul al II-lea – simbolismul elevatului tribunal al justiției din care acest tribunal anume, o curte districtuală, constituie doar faza intermediară, nu cea mai înaltă.

Este doar o secțiune a Curții – banca acuzatului, judecătorul, grefierii, avocații opuși unul altuia, juriul. Avocatul apărării este Gavin Stevens, aproximativ cincizeci de ani. Arată mai degrabă ca un poet decât ca un avocat și chiar și este de fapt: celibatar, descendent al uneia dintre familiile de pionieri din Ținutul Yoknapatawpha, studii la Harvard și Heidelberg, și întors pe pământurile sale natale pentru a fi un fel de Cincinnatus bucolic, apărător nu atât al adevărului cât al justiției, sau al justiției așa cum o vede el, implicându-se constant pe sine însuși, deseori fără plată, în probleme privind echitatea și pasiunea și chiar și crima între oamenii săi, atât albi cât și negri, uneori direct în contradicție cu funcția sa de procuror districtual pe care o deține de ani de zile, așa cum e cazul de față.

Arestata e în picioare. Ea este singura persoană în picioare în sală – o negresă, foarte neagră, în jur de treizeci de ani – adică, poate avea orice vârstă între douăzeci și patruzeci de ani – cu o față calmă impenetrabilă aproape buimacă, cea mai înaltă, cea mai sus acolo cu toți ochii îndreptați spre ea, dar ea însăși neuitându-se la niciunul dintre ei, ci privind spre afară și în sus ca și cum spre un colț depărtat al sălii, ca și cum ar fi singură în ea. Este – sau a fost până recent, acum cinci luni, mai exact – o servitoare în casă, doică a doi copii albi, dintre care pe al doilea, un sugar, ea l-a sugrumat în leagăn acum cinci luni, faptă pentru care este acum judecată, lucrul putând s-o coste viața. Dar ea a mai făcut probabil multe alte lucruri – a cules bumbac, a făcut mâncare pentru echipele de muncitori – tot felul de munci manuale intrând în capacitățile ei, sau mai curând în limitările timpului și disponibilității ei, întrucât principala ei reputație în orașelul din statul Mississippi unde s-a născut este cea de vagaboandă – bețivă, prostituată întâmplătoare, bătută de vreun bărbat sau tăind cu cuțitul sau fiind ea tăiată de soția acestuia sau de cealaltă iubită a lui. A fost probabil căsătorită, cel puțin o dată. Numele ei – sau așa îl spune ea și așa l-ar scrie probabil dacă ar ști să scrie – este Nancy Mannigoe. În sală e o tăcere de moarte în timp ce toată lumea o privește.

JUDECĂTORUL

Ai ceva de spus înainte ca tribunalul să pronunțe sentința în ce te privește?

Nancy nici nu răspunde, nici nu se mișcă; s-ar părea chiar că nici nu ascultă.

Că tu, Nancy Mannigoe, în a noua zi a lunii septembrie, cu bună știință și cu premeditare criminală ai omorât și asasinat copilul sugar al domnului și doamnei Gowan

Stevens în orașul Jefferson și în Districtul Yoknapatawpha...

Sentința acestei Curți este ca să fii luată de aici îndărăt la închisoarea districtuală din Districtul Yoknapatawpha și ca acolo, în a treisprezecea zi a lunii martie, să fii spânzurată cu ștreangul de gât până la moarte. Și Dumnezeu să aibă milă de sufletul tău.

NANCY

(foarte tare în tăcerea din jur, fără să se adreseze cuiva, cu totul calmă, nemișcată)

Da, Doamne.

Se aude un icnet, un sunet, venind dinspre spectatorii invizibili din sală, exprimând șocul față de această nemaiauzită violare a procedurii: începutul a ceva ce ar putea fi consternare sau chiar vacarm, în mijlocul căruia, sau mai curând pe deasupra căruia, Nancy însăși nu schițează nicio mișcare. Judecătorul lovește cu ciocanul său, grefierul sare în picioare, cortina începe în grabă și spasmodic să coboare ca și când judecătorul, grefierii, Curtea însăși ar tresări frenetic, parcă spre a ascunde această împrejurare neplăcută; de undeva dintre spectatorii nevăzuți se aude sunetul unei voci de femei – un geamăt, un vaier, un suspin poate.

GREFIERUL

(vorbind foarte tare)

Liniște! Liniște în sală! Liniște!

Cortina coboară repede ascunzând scena, luminile se sting repede în întunecime; un moment de întuneric; apoi cortina se ridică ușoară și normală pentru:

Scena a doua

Salonul casei Stevens. Ora 6,00 p.m. Treisprezece noiembrie.

Salonul, o masă în mijloc cu o lampă, scaune, o canapea în stânga în fund, lampă cu picior, aplice, o ușă la stânga spre hol, ușile duble din fund deschise spre o sufragerie, un cămin în dreapta cu flacără de gaz și imitație de bușteni. Atmosfera în cameră este elegantă, modernă, la modă, însă încăperea însăși are aerul de a fi dintr-o altă vreme – tavanul înalt, cornișele, o parte din mobilier; are aerul de a se găsi într-o casă veche, o casă de dinainte de război ajunsă prin descendență directă în cele din urmă la o supraviețuitoare celibatară care a modernizat-o (vezi căminul cu imitație de foc de bușteni și cele două fotolii prea ample), transformând-o în apartamente închiriate unor cupluri sau familii de tineri care pot să-și permită să plătească o anume chirie pentru a locui pe strada convenită printre alte tinere perechi care aparțin confesiunii convenite și clubului rural acceptat.

Zgomot de pași, apoi se aprind luminile, ca și cum cineva pe punctul de a intra a apăsător pe un comutator afară, apoi ușa din stânga se deschide și intră Temple, urmată de Gowan, soțul ei, și de avocat, Gavin Stevens. Ea are în jur de douăzeci și cinci de ani, foarte elegantă, *soignée*, într-o haină de blană descheiată, purtând pălărie și mănuși și o poșetă. Are aerul de a fi delicată și încordată, dar se stăpânește. Fața ei nu exprimă nimic în vreme ce se îndreaptă spre masa din centru și se oprește acolo. Gowan este cu trei sau patru ani mai în vârstă. Este aproape ceea ce se cheamă un tip; au fost mulți ca el în America, în Sudul Statelor Unite, între cele două războaie mari: copii unici ai unor părinți cu situații financiare sigure, locuind în apartamente de hotel în orașele mari, studenți la cele mai bune colegii, din Sud sau din Est,

unde făceau parte din cluburile cele mai distinse; căsătoriți acum și întemeind familii, dar rămânând atașați de universitățile lor, îndeplinind niște funcții acceptabile pe care ei înșiși nu le-au solicitat, de obicei ceva în legătură cu banii: bumbac, sau acțiuni, sau rente. Însă acest chip este puțin deosebit, exprimă puțin mai mult decât atât. I s-a întâmplat ceva acestui chip – o tragedie – ceva împotriva căruia nu fusese dinainte avertizat, și nu avusese (așa cum a descoperit atunci) niciun fel de înzestrare pentru a-i face față, dar ceva pe care l-a acceptat totuși și acum încearcă, cu adevărat și sincer și la modul altruist (poate pentru prima dată în viața lui) să-i facă față cât mai bine, în conformitate cu propriile cerințe ale acestei împrejurări. El și Stevens sunt cu paltoanele pe ei, ținându-și pălăriile în mâini. Stevens se oprește imediat ce a trecut de ușă. Gowan își lasă pălăria pe canapea în trecere și se îndreaptă spre locul unde Temple s-a oprit lângă masă, scoțându-și acum una dintre mănuși.

TEMPLE

(scoate o țigară din cutia de pe masă; o imită prin mimică pe arestată; vocea ei, aspră, dezvăluie pentru prima dată o isterie reprimată, controlată)

Da, Doamne. Vinovată, Doamne. Mulțumesc, Doamne. Dacă asta e atitudinea ta față de eventualitatea c-ai putea fi spânzurată, atunci la ce te mai poți aștepta din partea unui judecător și a unui juriu decât să-ți facă plăcerea asta?

GOWAN

Lasă acum, Boots. Taci acum. Cum aprind focul, îți dau ceva de băut.

(către Stevens)

Sau poate Gavin are să facă focul în timp ce eu fac pe valetul.

TEMPLE

(ridică bricheta)

Fac eu focul. Tu adu de băut. Pe urmă unchiul Gavin n-are să mai trebuiască să mai stea. În fond, tot ce vrea el să facă este să ne spună la revedere și să-mi trimită mie pe urmă o ilustrată. Aproape că poate să facă asta în două cuvinte, dacă-și dă osteneala. Pe urmă poate să se ducă la el acasă.

Merge până la cămin, îngenunchează acolo și deschide maneta gazului, cu bricheta pregătită în cealaltă mână.

GOWAN

(neliniștit)

Acum, Boots.

TEMPLE

(aprinde bricheta, apropie flacăra de jetul de gaz)

Vrei, te rog, pentru numele lui Dumnezeu, să-mi aduci ceva de băut?

GOWAN

Sigur, iubito.

(se întoarce să iasă; către Stevens)

Lasă-ți paltonul pe undeva.

Iese spre sufragerie. Stevens nu se mișcă, privind-o pe Temple în timp ce flacăra se aprinde peste buștean.

TEMPLE

(încă în genunchi, cu spatele la Stevens)

Dacă mai stai, de ce nu ieși loc? Sau viceversa. Invers. Numai că prima este invers: dacă nu stai jos, de ce nu pleci? Lasă-mă să fiu îndoliată și răzbunată, dar cel puțin lasă-mă să fiu așa în viața mea privată, întrucât Dumnezeu știe că dacă vreuna dintre excrețiile astea ar trebui să aibă loc în viața privată, sentimentul de triumf ar trebui să fie una dintre ele...

Stevens o privește. Apoi străbate camera până la ea, scoțându-și batista din buzunarul de la piept, se oprește în spatele ei și îi întinde batista aplecând-o în jos ca ea s-o poată vedea. Ea se uită la batistă și apoi în sus spre el. Fața ei este cât se poate de calmă.

TEMPLE

Ce să fac cu asta?

STEVENS

Ia-o liniștită. E și uscată.

(își ține încă întinsă batista)

Atunci, pentru mâine.

TEMPLE

(se ridică repede)

A, pentru funingine. De la tren. Mergem cu avionul; nu ți-a spus Gowan? Plecăm de la aeroportul din Memphis la miezul nopții; pornim cu mașina într-acolo după masa de seară. Pe urmă California mâine dimineață; poate că o să mergem chiar mai departe în Hawaii la primăvară. Nu; nu-i sezonul; Canada, poate. Lacul Louise în mai și iunie...

(tace, ascultă o clipă spre ușile sufrageriei)

Așa că, de ce batista? Nu e o amenințare, pentru că nu ai nimic cu ce să mă ameninți, nu-i așa? Și dacă nu ai nimic cu ce să mă ameninți, atunci e obligatoriu nici eu să nu am nimic pe care tu să-l vrei de la mine, așa că nu poate să fie nici mită, nu-i așa?

(aud amândoi zgomote de dincolo de ușa sufrageriei, arătând că Gowan se apropie.

Temple își coboară din nou glasul, repede)

Să spunem atunci așa. Nu știu ce vrei tu, din cauză că nici nu-mi pasă. Pentru că, orice ar fi, n-ai să-l ai de la mine.

(zgomotul s-a apropiat acum – sunet de pași, clinchete de pahare)

Acum el are să-ți ofere ceva de băut și pe urmă are să te întrebe și el ce vrei, de ce ai venit cu noi până acasă. Eu ți-

am răspuns deja. Dacă ai venit să mă vezi pe mine plângând, mă îndoiesc că ai să capeți măcar și atâta. Dar e sigur că n-ai să ai altceva nimic. Nu de la mine. Înțelegeți asta?

STEVENS

Te aud.

TEMPLE

Asta însemnând că nu crezi. Foarte bine, *touché* atunci.

(mai grăbită, mai încordată)

Am refuzat să răspund la întrebarea ta; acum am să-ți pun eu o întrebare: Cât ai tu...

(în clipa când intră Gowan ea își schimbă spusele atât de fluent în mijlocul propozițiunii, încât nimeni intrat exact atunci nici măcar nu și-ar da seama că s-a schimbat intensitatea cu care vorbise înainte)

...ești avocatul ei, ea trebuie să fi stat de vorbă cu tine; chiar o drogată din astea care asasinează un copil mic trebuie să aibă ceea ce ea ar numi o scuză pentru așa ceva, chiar o toxicomană negresă și un copilăș alb – sau poate chiar mai mult, o negresă ahtiată după droguri și un copilăș alb...

GOWAN

Ți-am spus să termini cu asta, Boots.

Aduce o tavă cu o carafă cu apă, un bol cu gheață, trei pahare înalte goale și trei pahare de whisky deja umplute. Sticla însăși i se vede ieșind din buzunarul paltonului. Se apropie de Temple și îi oferă tava.

Foarte bine, am să beau și eu un pahar. Ca să mai schimbăm. După opt ani. De ce nu?

TEMPLE

De ce nu?

(privește tava)

Nu faci cocteiluri?

GOWAN

De data asta nu.

Ea își ia unul dintre paharele pline. El întinde tava spre Stevens, care ia un al doilea pahar. Apoi așază tava pe masă și ridică al treilea pahar.

Nici un singur pahar de opt ani de zile; numără-i. Așa că poate că acum ar fi momentul să încep iarăși. Cel puțin n-are să fie prea devreme.

(către Stevens)

Bea-l. Vrei și puțină apă după el?

Ca și când nu și-ar da seama ce face, își lasă paharul neatins la loc pe masă, toarnă apă din carafă într-unul dintre paharele înalte și-i întinde acest pahar lui Stevens în timp ce Stevens își golește paharul din mână și-l lasă jos luând paharul înalt. Nici Temple nu s-a atins de paharul luat adineauri.

Acum poate că avocatul apărării Stevens are să ne spună ce dorește de la noi.

STEVENS

Ți-a spus deja nevastă-ta. Să vă spun la revedere.

GOWAN

Atunci spune. Încă o dușcă pentru drum și pe urmă unde ți-e pălăria, cum s-ar zice?

Ia paharul înalt din mâna lui Stevens și se întoarce spre masă.

TEMPLE

(își așază paharul neatins pe tavă)

Și pune și gheață de data asta, și poate și puțină apă. Dar întâi ia-i paltonul unchiului Gavin.

GOWAN

(își scoate sticla din buzunar și face un cocteil pentru Stevens în paharul înalt)

N-are să fie nevoie. Dacă și-a putut ridica brațul într-o Curte de justiție a albilor ca să apere o negresă asasină, e sigur că poate să și-l coboare în nimic altceva decât un palton de lână – cel puțin ca să ciocnească un pahar cu mama victimei.

(repede, către Temple)

Iartă-mă. Poate că tu ai avut dreptate toată vremea și eu m-am înșelat. Poate că trebuie ca amândoi să tot continuăm să spunem lucruri ca astea până când ne-am putea scăpa odată de ele, de unele din ele, de cât de puține din ele...

TEMPLE

Foarte bine, de ce nu? Să-i dăm drumul atunci.

(îl privește nu pe Gowan, ci pe Stevens, care o privește și el la rândul lui, grav și sobru)

Nu-l uita și pe tată, dragul meu.

GOWAN

(pregătind cocteilul)

De ce l-aș uita, draga mea? Decât că tatăl copilului e din nefericire doar un bărbat. În ochii legii, bărbații se presupune că nu suferă; ei sunt doar acuzatori sau acuzați. Legea nu e delicată și tandră decât cu femeile și copiii – mai cu deosebire cu femeile, și în mod mai deosebit mai cu deosebire cu târfele negrese toxicomane care mai și asasinează copii albi.

(îi întinde paharul lui Stevens, care-l primește)

Așa că de ce ne-am aștepta ca avocatul apărării Stevens să fie delicat și tandru față de un bărbat sau o femeie care se întâmplă să fie doar părinții copilului care a fost asasinat?

TEMPLE

(brutală)

Pentru numele lui Dumnezeu, vrei să spui până la sfârșit ce ai de spus? Și pe urmă, pentru numele lui Dumnezeu, vrei, te rog, să taci din gură?

GOWAN

(se întoarce repede)

Iartă-mă.

(se întoarce spre ea, o vede cu mâna goală, apoi îi vede paharul plin alături de al
lui pe tavă)

Nu bei?

TEMPLE

Nu vreau asta. Vreau puțin lapte.

GOWAN

Foarte bine. Cald, bineînțeles.

TEMPLE

Te rog.

GOWAN

(întorcându-se)

Tocmai. M-am gândit și la asta. Am pus într-o cratiță să se încălzească până am adus de băut.

(îndreptându-se spre ieșirea către sufragerie)

Nu-l lăsa pe unchiul Gavin să plece până nu mă-ntorc. La nevoie, încuie ușa. Sau, poate, telefonează la agentul ăla pentru mișcarea de eliberarea negrilor – cum îl cheamă?

Iese. Ei nu se clintesc din loc până nu se aude ușa de la bucătărie.

TEMPLE

(repede și cu duritate)

Cât știi?

(repede)

Să nu mă minți; nu vezi că nu mai e timp?

STEVENS

Timp pentru ce? Până pleacă avionul la noapte? Ea mai are încă puțin timp – patru luni, până în martie, treisprezece martie...

TEMPLE

Știi ce vreau să spun – ești avocatul ei – o vezi în fiecare zi – ea e negresă și tu ești alb – chiar dacă ai avea nevoie de ceva cu care s-o sperii – ai putea de exemplu să cumperi ce vrei să știi de la ea cu o doză de cocaină sau o sticlă de...

(se oprește; îl privește, cu un fel de uimire, de disperare; acum vorbește aproape liniștită)

O, Doamne, o, Doamne, nu ți-a spus nimic. Eu sunt aceea, eu sunt cea care să... Nu înțelegi? E asta, că eu nu pot crede – n-am să cred niciodată – e imposibil să...

STEVENS

E imposibil să crezi că ființele omenești în realitate nu – cum i-ai spune tu – nu miros urât? Nici chiar – așa cum i-ai spus tu – târfele negrese care mai sunt și toxicomane pe deasupra? Nu, nu mi-a spus nimic în plus.

TEMPLE

(insistând)

Chiar dacă a fost ceva în plus.

STEVENS

Chiar dacă a fost.

TEMPLE

Și atunci, ce crezi tu că știi? N-are a face de unde-ai fi aflat; spune-mi numai ce crezi tu că e.

STEVENS

A fost un bărbat acolo în noaptea aceea.

TEMPLE

(repede, fluent, aproape înainte de a fi terminat el de vorbit)

Gowan.

STEVENS

În noaptea aceea? Când Gowan plecase cu Bucky la șase dimineața să-l ducă la New Orleans cu mașina?

TEMPLE

(repede, cu asprime)

Deci am avut dreptate. Ai speriat-o cu ceva, sau pur și simplu ai mituit-o cu ceva?

(se întrerupe)

Eu încerc. Încerc cu adevărat. Poate că n-ar fi atâta de greu dacă aș putea înțelege măcar de ce ei nu miros urât – ce motiv ar avea să nu miroasă urât...

(se întrerupe; e ca și când ar fi auzit că se întoarce Gowan, sau poate pur și simplu știe, din instinct sau cunoscându-și propria casă, că a trecut timpul să se

încălzească o ceașcă de lapte. Apoi continuă, grăbită, cu vocea scăzută)

N-a fost niciun bărbat acolo. Vezi? Ți-am spus, te-am avertizat că n-ai să scoți nimic de la mine. A, știu; puteai să mă citezi oricând ca martoră, să mă pui să jur; firește, juriului ăsta al tău nu i-ar fi plăcut – răstignirea asta ușurată a unei mămici care a suferit o asemenea pierdere, dar ce contează asta când e vorba de dreptate? Nu știu de ce n-ai făcut-o. Sau poate încă mai ai intenția

s-o faci – cu condiția să poți să ne prinzi până nu trecem granița cu Tennessee la noapte.

(repede, încordată, dură)

Bine, iartă-mă. Eu știu mai bine. Sau poate că, la urma urmei, mirosul ăsta urât, de care constat acum că e imposibil să mă mai îndoiesc, vine chiar de la mine.

(se aude din nou ușa dinspre bucătărie; o aud amândoi)

Pentru că eu nu am să-l iau pe Gowan cu mine când am să spun noapte bună și am să mă duc sus. – Și cine știe...

Se oprește. Intră Gowan, cu o mică tavă pe care se află un pahar cu lapte, o solniță și un șervet, și se apropie de masă.

GOWAN

Acum despre ce mai discutați?

TEMPLE

Despre nimic. Îi spuneam unchiului Gavin că are ceva care vine din Virginia sau ceva care-l caracterizează pe gentlemanul adevărat în firea și în persoana lui, pe care sigur că le-a moștenit de la tine prin bunicul vostru, și că eu acum mă duc sus să-i fac baie lui Bucky și să-i dau să mănânce.

(își atinge paharul să-l controleze cât e de cald, apoi îl ia în mână; către Gowan)

Îți mulțumesc, dragul meu.

GOWAN

Sigur, draga mea.

(către Stevens)

Vezi? Nu un șervet la întâmplare; exact șervetul de care e nevoie. Am fost dresat bine.

(se oprește brusc, atent la Temple, care în aparență a rămas inertă, stă doar cu paharul de lapte în mână. Dar se pare că el știe ce se petrece: îi vorbește)

Asta pentru ce mai e?

TEMPLE

Nu știu.

El face o mișcare spre ea; se sărută, nu un sărut lung, dar nici doar o simplă atingere a buzelor; e în mod evident un sărut între un bărbat și o femeie. Apoi, cu laptele în mână, Temple se îndreaptă spre ușa holului.

(către Stevens)

La revedere atunci, până în iunie viitor. Bucky are să vă trimită o ilustrată ție și lui Maggie.

(se îndreaptă spre ușă, se oprește acolo și se uită înapoi spre Stevens)

S-ar putea să n-am dreptate nici în ceea ce privește mirosul lui Temple Drake; dacă se întâmplă să auzi ceva ce n-ai mai auzit încă și acel ceva e adevărat, s-ar putea chiar ca eu să confirm. Poate chiar ai să crezi și asta – dacă poți să crezi că ai să auzi ceva ce n-ai mai auzit încă.

STEVENS

Așa spui tu?

TEMPLE

(după o clipă)

Nu de la mine, unchiule Gavin. Dacă cineva vrea cu tot dinadinsul să ajungă în cer, cine sunt eu să-l opresc? Noapte bună. La revedere.

Iese, închide ușa. Stevens, foarte serios, se întoarce și își lasă cocteilul la loc pe tavă.

GOWAN

Bea-1. În fond și eu trebuie să mănânc de seară și să mai fac și bagajele. Ce spui?

STEVENS

Despre ce? Despre făcutul bagajelor, sau despre băut? Și tu ce spui? Credeam c-ai să bei și tu ceva.

GOWAN

A, da, sigur, sigur.

(ridică paharul mic, plin)

Poate că mai bine să te duci și să ne lași pe noi cu răzbunarea noastră.

STEVENS

Îți doresc ca asta să te poată ajuta.

GOWAN

O, Doamne, și eu mi-aș dori asta. Atât de mult aș vrea ca ceea ce-mi doresc eu să fie pur și simplu răzbunarea. Ochi pentru ochi – au fost vreodată cuvinte mai goale de sens? Numai că trebuie să-ți fi pierdut ochiul ca să știi asta.

STEVENS

Și cu toate astea ea tot trebuie să moară.

GOWAN

De ce nu? Chiar dacă asta ar însemna o pierdere pentru cineva – o târfă negresă, bețivană, toxicomană...

STEVENS

...o vagaboandă, o ființă fără căpătâi, fără nicio speranță până când într-o bună zi domnul și doamna Gowan Stevens, din pură milă și simț al umanității, au cules-o din rigolă ca să-i mai dea o șansă...

(Gowan e nemișcat, cu mâna încleștându-i-se încet pe pahar. Stevens îl privește

atent)

Și pe urmă, ca mulțumire pentru asta...

GOWAN

Uite, unchiule Gavin. De ce nu te duci dumneata, pentru numele lui Dumnezeu, acasă? Sau la dracu', sau oriunde, cât mai încolo de aici?

STEVENS

Mă duc, într-o clipă. Din cauza asta crezi tu – din cauza asta ai mai vrea să spui că ea trebuie să moară?

GOWAN

Nu spun. Eu n-am nimic de a face cu chestia asta. Eu nici măcar n-am fost reclamantul. Nici măcar n-am deschis – așa se spune, nu? – procesul. Singura mea legătură cu procesul a fost că m-am întâmplat să fiu tatăl copilului pe care ea... Cine dracu' a spus că asta ar fi băutură?

Răstoarnă whisky-ul, cu pahar cu tot, în bolul cu gheață, și apucă repede unul dintre paharele înalte goale cu o mână și, în același timp, înclină peste el sticla de whisky, turnând. La început nu scoate niciun sunet, dar e imediat evident că de fapt râde; un râs care începe destul de firesc, dar aproape imediat își pierde controlul și se apropie de o criză de isterie în vreme ce continuă să toarne whisky în paharul care, dintr-o clipă într-alta, ar începe să se reverse dacă Stevens nu și-ar întinde mâna să apuce sticla și să-l oprească.

STEVENS

Oprește-te. Gata acum. Haide.

Ia sticla din mâna lui Gowan, o pune jos, ia paharul înalt și-i răstoarnă o parte din conținut în celălalt rămas gol, lăsând o cantitate cel puțin rezonabilă, plauzibilă, și i-l întinde apoi lui Gowan. Gowan îl ia, oprindu-și râsul acela isteric, și se controlează acum iarăși.

GOWAN

(ținând în mână paharul, din care nu a băut)

Opt ani. Opt ani în care n-am băut absolut nimic – și asta e ce-am primit pentru ei: copilul meu asasinat de o târfă negresă și toxicomană care nici măcar n-a fugit, așa ca un

sticlete sau cineva s-o fi putut împușca dracului ca pe un câine turbat. Vezi? Opt ani fără băutură, și în felul acesta mi-am câștigat oricare mi-ar fi fost lucrul acela pe care căutam să mi-l câștig astfel nebând, și acum mi-am primit lucrul acela pentru care plăteam și a fost plătit și acum pot să beau din nou. Și acum nu mai vreau să beau. Înțelegi? Ca și cum lucrul acela, oricare-ar fi fost el, pe care voiam să mi-l obțin plătind, nu numai că nici nu-l voiam, dar și lucrul pentru care plăteam astfel nu valora nimic, nici măcar nu însemna vreo pierdere. Așa că simt cum îmi vine să râd. Asta înseamnă triumful. Pentru că am făcut o afacere bună chiar și pentru un lucru pe care nici nu mi-l doream. Am beneficiat de reducere de prețuri. Aveam doi copii. Și n-a trebuit să plătesc decât cu unul dintre ei ca să descopăr că în realitate chestia nu mă costa nimic – jumătate de preț: un copil și o târfă negresă și ahtiată după droguri pe o spânzurătoare publică: asta e tot ce a trebuit să plătesc ca să-mi câștig imunitatea.

STEVENS

Nu există așa ceva.

GOWAN

Imunitatea față de trecut. De propria mea nebunie și idioțenie. De beția mea. De lașitatea mea, dacă vrei...

STEVENS

Nu există niciun lucru ca ăsta care să se cheme trecut.

GOWAN

Asta chiar e de râs. Numai că nu așa tare, nu? să le deranjăm pe doamne – s-o deranjăm pe domnișoara Drake – domnișoara Temple Drake. – Sigur, de ce nu și lașitate. Numai, ca să sune mai frumos, am să-i spun pur și simplu exces de antrenament. Știi? Gowan Stevens, antrenat la Virginia să bea ca un gentleman, se îmbată cât zece

gentlemen, o ia cu el pe o fată de la un colegiu de undeva din provincie, o fată pură: cine știe? poate chiar și virgină, pe undeva pe la țară cu mașina la un meci de baseball la un alt colegiu provincial, se îmbată mai tare decât douăzeci de gentlemen, intră în inconștiență, se îmbată mai departe cât patruzeci de gentlemen, își face zob mașina, acum e cât optzeci de gentlemen, și intră în stupoare totală în vreme ce fata aceea virgină e răpită, dusă într-un bordel din Memphis...

(mormăie un cuvânt ininteligibil)

STEVENS

Ce spui?

GOWAN

Sigur, lașitate. Spune-i lașitate; ce contează câteva cuvinte care sună puțin mai frumos între niște bătrâni însurăței?

STEVENS

Cel puțin nu că te-ai însurat cu ea după aceea. Ce...

GOWAN

Sigur. Însurătoarea cu ea era în cel mai pur spirit al Vechii Virginii. Asta a fost cu adevărat cât o sută șaizeci de gentlemen.

STEVENS

Intenția a fost oricum, și judecată după oricare alte criterii. Asta cu prizoniera într-un bordel; n-am auzit bine...

GOWAN

(repede; întinzându-se)

Unde ți-e paharul? Toarnă porcăria asta – uite...

STEVENS

(își ține paharul)

Mi-ajunge. Ce ziceai atunci că a fost ținută prizonieră într-un bordel?

GOWAN

(brutal)

Asta-i tot. Ai auzit.

STEVENS

Ai spus „și i-a plăcut”.

(se privesc unul pe altul)

Ăsta-i lucrul acela pe care nu i-l poți ierta ei niciodată? – nu că a fost instrumentul creând acel moment din viața ta pe care tu nu-l poți niciodată nici aminti nici uita nici explica nici ierta și la care nici măcar nu te poți opri să te gândești, ci pentru că ea însăși nu a suferit, ci dimpotrivă, că ei chiar i-a plăcut – luna aceea sau cât o fi fost, ca episodul din filmul acela vechi cu fata albă ținută prizonieră în peșteră de prințul beduin? – Că tu a trebuit să-ți pierzi nu numai libertatea ta de holtei, ci respectul de tine însuși, de bărbat mândru de castitatea nevestei sale și pe deasupra și copilul, ca să plătești pentru ceva pe care nevasta asta a ta nici măcar nu-l pierduse, nici măcar nu-l regreta, nici chiar nu-i simțea lipsa? Ăsta e motivul pentru care trebuie să moară negresa asta nenorocită rătăcită damnată nebună?

GOWAN

(cu intensitate)

Ieși afară de aici. Du-te de aici.

STEVENS

Imediat. Sau dacă nu, să-ți zbori creierii: să încetezi să mai trebuiască să-ți aduci aminte, să încetezi să trebuiască să fii pentru veșnicie incapabil să uiți: nimicnicia; să te azvârli în nimicnicie și să te scufunzi și să te îneci în vecii vecilor, niciodată să nu mai trebuiască să-ți mai aduci

aminte, niciodată să nu te mai trezești iarăși noaptea zvârcolindu-te și asudând pentru că nu poți, niciodată nu poți să te oprești să-ți aduci aminte? Ce altceva s-a mai întâmplat în luna aceea, la vremea aceea când nebunul ăla o ținea prizonieră acolo în casa aia din Memphis, lucru despre care nimeni decât tu și ea știu ce-a fost, despre care poate nici tu nu știi ce a fost?

Încă privindu-l pe Stevens, Gowan așază încet și ferm paharul cu whisky la loc pe tavă și ridică sticla și o întoarce cu fundul în sus deasupra capului lui. Dopul fusese scos, și imediat whisky-ul începe să curgă în jos peste brațul și mâneca lui, până la podea. Nu pare să-și dea seama de ceva. Vocea lui e încordată, abia articulând cuvintele.

GOWAN

Ajută-mă, Isuse... Ajută-mă, Isuse.

Un moment astfel, apoi Stevens începe să se miște fără grabă își așază propriul său pahar la loc pe tavă și se întoarce, luându-și pălăria când trece pe lângă canapea, și se îndreaptă spre ușă și iese. Gowan rămâne încă o clipă cu sticla înclinată, acum goală. Apoi respiră o dată adânc, înfiorându-se, pare să se trezească din somn, să deschidă ochii, pune sticla goală la loc pe tavă, își vede paharul de whisky neatins, îl ia în mână, o clipă; apoi se întoarce și-l aruncă zgomotos în cămin, în buștenii falși arzând acolo, și rămâne astfel imobil, cu spatele spre public, respirând încă o dată adânc, înfiorându-se, și apoi își alunecă amândouă mâinile în jos pe față apăsându-și-le tare, apoi se întoarce, privindu-și mâneca udă, își scoate batista și își freacă mâneca cu ea întorcându-se spre masă, își pune batista la loc în buzunar și ia șervetul împăturit de pe tăviță de lângă solniță și-și șterge mâneca cu el, vede că nu ajută, aruncă șervetul mototolit peste tava cu whisky-ul; și acum, în aparență iarăși cu desăvârșire calm, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic,

strânge paharele la loc pe tava cea mare, pune și tăvița și șervetul tot acolo, ridică tava și se îndreaptă încet spre ușa sufrageriei în timp ce luminile încep să se stingă.

Lumina se stinge complet. Scena e în întuneric.

Lumina se aprinde.

Scena a treia

Salonul familiei Stevens. Ora 10,00 p.m. Unsprezece martie.

Încăperea este exact la fel ca acum patru luni, cu excepția faptului că singura lumină aprinsă este lampa de pe masă, și că și canapeaua a fost mutată astfel că e acum parțial cu fața spre public, și un mic obiect nemișcat înfășurat într-o pătură e așezat pe ea, și unul dintre scaune a fost deplasat între lampă și canapea, astfel că umbra spetezei cade peste obiectul de pe canapea, făcându-l mai mult sau mai puțin indistinct, și că ușile sufrageriei sunt acum închise. Telefonul e pe micul suport din colț, exact ca în Scena a doua.

Se deschide ușa spre hol. Intră Temple, urmată de Stevens. Ea e îmbrăcată acum într-un halat de casă lung; părul îi e legat la ceafă cu o panglică, ca și când s-ar fi pregătit tocmai de culcare. De data aceasta Stevens își ține pe braț paltonul și pălăria; e altfel îmbrăcat. După toate aparențele, ea i-a atras deja atenția lui Stevens să se miște încet; în orice caz asta arată aerul lui. Ea intră, se oprește, îl lasă pe el să treacă. El se oprește, privește în jur prin cameră, vede canapeaua, se oprește privind-o.

STEVENS

Asta e ceea ce se cheamă o cursă.

Se îndreaptă spre canapea, Temple urmărindu-l atentă, și se oprește, privind obiectul umbrat de acolo. Dă încet la o parte scaunul care-l umbrea și dezvăluie un băiețuș de vreo patru ani, înfășurat în pătură, dormind.

TEMPLE

De ce nu? Nu ne spun filozofii și alți ginecologi că femeile lovesc și ele când răspund unor lovituri slujindu-se de

orice arme, chiar și de copiii lor?

STEVENS

(privind copilul)

Inclusiv somniferul pe care mi-ai spus că i l-ai dat lui Gowan?

TEMPLE

Bine.

(se apropie de masă)

Dacă aș putea să încetez să mă mai lupt așa; cât timp am câștiga astfel. Am venit îndărăt tot drumul din California, dar tot nu mi se pare că mă pot opri. Crezi în coincidențe?

STEVENS

(se întoarce spre ea)

Numai când trebuie.

TEMPLE

(la masă, ridică un formular galben de telegramă împăturit acolo, îl deschide,
citește)

Datat Jefferson, șase martie. „Mai ai încă o săptămână până în treisprezece. Dar unde ai să te duci după asta?” Semnat Gavin.

Împăturește hârtia la loc după vechile îndoituri, și o mai împăturește o dată. Stevens o privește atent.

STEVENS

Și? Astăzi e unsprezece. Asta-i coincidența?

TEMPLE

Nu. Asta e.

(lasă să cadă, aruncă formularul împăturit pe masă, se întoarce)

Era în după-amiaza aceea – ziua de șase. Eram pe plajă, Bucky și cu mine. Eu citeam, și el – da, tot sporovăia așa,

știi și tu – „California e departe de Jefferson, mamă?” și eu spun „Da, dragă” – știi și tu; citind mai departe, sau mai bine zis încercând să citesc mai departe, și el zice: „Cât mai stăm în California, mamă?”, și eu zic: „Până ne plictisim de ea”, și el zice: „Stăm aici până o spânzură pe Nancy, mamă?”, și deja atunci e prea târziu; ar fi trebuit să prevăd că așa are să fie, dar acum e prea târziu; zic: „Da, dragul meu”, și atunci el îmi lasă asta deodată în poală, adevărul ca din gura... cum se spune? – copiilor. „Unde-o să mergem după aia, mamă?” Și pe urmă ne întoarcem la hotel, și uită-te și pe tine. Da, și?

STEVENS

Și ce?

TEMPLE

Bine, bine. Haide să terminăm, pentru numele lui Dumnezeu.

(se îndreaptă spre un scaun)

Acum, că sunt aici, n-are importanță din vina cui, ce mai vrei? Să bei ceva? Ai să bei? Cel puțin lasă-ți undeva paltonul și pălăria.

STEVENS

Nici măcar nu știu încă. Din cauza asta te-ai întors...

TEMPLE

(îl întrerupe)

Eu m-am întors? Nu eu am fost cea care...

STEVENS

(o întrerupe)

...ca să spui, pentru numele lui Dumnezeu, să încetăm.

Se privesc unul pe altul; o clipă.

TEMPLE

Bine. Lasă-ți acolo paltonul și pălăria.

Stevens își lasă paltonul și pălăria pe un scaun. Temple se așază. Stevens se așază pe un scaun în partea cealaltă, astfel că acum copilul adormit pe canapea în fund este între ei.

Așa că Nancy trebuie să fie salvată. Așa că ai trimis după mine, sau tu și cu Bucky între voi, de convență, sau oricum uită-te aici și uite-mă și pe mine aici. Pentru că, după cât se pare, eu știu ceva pe care nu l-am spus încă, sau poate tu știi ceva, un lucru pe care eu nu l-am spus încă. Ce crezi tu că știi?

(repede; el nu spune nimic)

Foarte bine. Ce știi tu?

STEVENS

Nimic. Nu vreau să știu lucrul acesta. Tot ce eu...

TEMPLE

Mai spune asta o dată.

STEVENS

Să spun ce?

TEMPLE

Care e lucrul acesta pe care crezi tu că-l știi?

STEVENS

Nimic. Eu...

TEMPLE

Foarte bine. De ce crezi tu că există ceva ce eu nu am spus încă?

STEVENS

Te-ai întors. Tot drumul acesta din California...

TEMPLE

Asta n-ajunge. Încearcă altceva.

STEVENS

Ai fost acolo.

(cu fața întoarsă într-o parte, Temple își întinde mâna spre masă, pipăie acolo până găsește cutia cu țigări, scoate o țigară și cu aceeași mână pipăie până găsește bricheta, și le trage pe amândouă în poală)

La proces. În fiecare zi. Ziua întreagă, din momentul în care se deschidea ședința...

TEMPLE

(încă fără să-l privească, cât se poate de indiferentă, își vâra în gură țigara, vorbind pe după ea, și țigara i se mișcă între buze)

Mama atât de crunt lovită...

STEVENS

Da, mama atât de crunt lovită...

TEMPLE

(țigara i se mișcă între buze; încă fără să-l privească)

...venită în persoană să-și vadă înfăptuirea răzbunării ei; tigresa peste trupul puiului ei ucis...

STEVENS

...ea, care ar fi trebuit să fie prea adânc scufundată în durere ca să se mai gândească la răzbunare – să mai suporte revederea celei care i-a asasinat copilul...

TEMPLE

(fără să-l privească)

S-ar zice că ea protestează prea mult?

Stevens nu răspunde. Ea aprinde bricheta, își aprinde țigara, pune bricheta jos pe masă. Aplecându-se spre ea, Stevens împinge scrumiera pe masă până îi e ei aproape. Acum ea îl privește.

TEMPLE

Mulțumesc. Acum las-o pe bunicuța să te învețe cum se suge oul. N-are importanță ce știu eu, ce crezi tu că aș ști eu, ce anume s-ar fi putut întâmpla. Pentru că nici măcar nu vom avea nevoie de asta. Singurul lucru de care avem nevoie e un document care să ateste oficial. Că e nebună. Că e nebună de ani de zile.

STEVENS

M-am gândit și la asta. Numai că e prea târziu. Asta ar fi trebuit să se fi făcut acum cinci luni. Procesul s-a închis acum. A fost găsită vinovată și condamnată. În ochii legii ea e de acum moartă. În ochii legii, Nancy Mannigoe nici nu mai există. Chiar dacă n-ar exista un motiv mai bun decât acesta. Cel mai bun motiv, cea mai bună justificare.

(fumând)

Da?

STEVENS

N-avem niciunul.

TEMPLE

(fumând)

Da?

(s-a lăsat pe spate în scaunul ei, fumând grăbită, privindu-l pe Stevens. Vocea îi e blândă, răbdătoare, doar puțin cam prea grăbită, ca și felul în care fumează)

E adevărat. Încearcă să mă ascuți. Încearcă cu adevărat. Eu sunt atestarea asta; ce altceva facem noi acum aici la ora zece noaptea, la numai o zi până la execuția ei? Pentru ce altceva am – cum spui tu – am venit eu tot drumul acesta din California, ca să nu mai vorbim și de o – cum

presupun că ai mai spune tu – coincidență simulată de mine ca să-mi salvez – cum presupun că aş spune eu – conștiința? Lucrul de care mai avem nevoie acum este să hotărâm cât anume să trecem în atestarea asta. Încearcă; poate că ai face mai bine să bei ceva până la urmă.

STEVENS

Mai târziu poate. Sunt destul de amețit acum cu sperjurul și ceea ce s-ar putea considera nesocotire și dispreț față de prestigiul Curții.

TEMPLE

Ce sperjur?

STEVENS

Să spunem că nu e un delict venal, atunci; mai rău – o prostie. După ce clienta mea a fost nu numai găsită vinovată, ci și condamnată, eu vin din nou cu principalul martor al acuzării aducând dovada care să răstoarne întregul proces...

TEMPLE

Spune-le că am uitat exact lucrul acesta. Sau spune-le că m-am răzgândit. Spune-le că m-a mituit procurorul să-mi țin gura...

STEVENS

(categoric, dar calm)

Temple.

Ea trage repede din țigară, și-o scoate din gură.

TEMPLE

Sau mai bine spune-le; n-ar fi un lucru evident? O femeie al cărei copil a fost înăbușit în leagănul lui, vrând răzbunare, în stare de orice pentru a-și obține răzbunarea;

pe urmă, când și-a obținut-o, dându-și seama că nu poate trăi cu asta pe conștiință, nu poate sacrifica viața unei ființe omenești de dragul ei, nici chiar a unei târfe negrese?

STEVENS

Termină. Să luăm lucrurile pe rând. Cel puțin să știm că vorbim despre același lucru.

TEMPLE

Despre ce altceva vorbim decât despre salvarea unei cliente condamnate și al cărei avocat atât de experimentat recunoaște deja că în cazul ei a dat greș?

STEVENS

Atunci într-adevăr nu vrei ca ea să moară. Ai inventat coincidența asta.

TEMPLE

Dar nu ți-am spus asta chiar adineauri? Cel puțin haide să terminăm cu asta, pentru numele lui Dumnezeu, nu putem să facem măcar asta?

STEVENS

Am terminat. Deci Temple Drake va trebui să o salveze.

TEMPLE

Doamna Gowan Stevens o va salva.

STEVENS

Temple Drake.

Ea îl privește, fumând acum liniștită. Cu gesturi deliberate își scoate țigara din gură și, încă privindu-l, își întinde mâna și o strivește în scrumieră.

Foarte bine. Mai spune-mi o dată. Poate chiar am să și înțeleg de data asta, nu numai că am să ascult. Aducem – ne prezentăm cu o atestare valabilă depusă sub jurământ spunând că această asasină era nebună în momentul când a săvârșit acea crimă.

TEMPLE

Ai ascultat chiar, nu-i așa? Cine știe...

STEVENS

Bazată pe ce?

TEMPLE

Ce spui?

STEVENS

Atestarea asta. Bazată pe ce?

(ea îl privește fix)

Pe ce dovadă?

TEMPLE

Dovadă?

STEVENS

Dovadă. Ce să scrie acolo în atestare? Ce anume să afirmăm acum, un lucru pe care dintr-un motiv sau altul, din orice motiv, noi – tu – noi n-am considerat că se cuvenea să-l prezentăm, sau în orice caz pe care nu l-am adus ca dovadă până după ce ea...

TEMPLE

Ce știi eu? Tu ești avocat. Ce-ai vrea să scrie acolo? Ce anume trebuie să aibă în ele asemenea atestări ca să le facă valabile, ca să fim siguri că au să fie valabile? N-ai exemple în tratatele tale de drept – date concrete, sau cum vrei să le spui – pe care să le copiezi și să mă pui să jur

după ele? Formulele cele mai bune, sigure? Cel puțin, dacă tot o să săvârșim un gest ca ăsta, alege o formulă cât mai bună, atât de bună încât nimeni, nici chiar un avocat lipsit de experiență, să nu mai poată să o demoleze...

Vocea i se pierde. Stă și se uită la el, în vreme ce el continuă să o privească în față, fără să spună ceva, privind-o doar, până când în sfârșit ea respiră o dată adânc; acum și vocea ei s-a înăsprit.

Ce vrei atunci? Ce mai vrei mai mult?

STEVENS

Temple Drake.

TEMPLE

(repede, cu duritate, imediat)

Nu. Doamna Gowan Stevens.

STEVENS

(implacabil și calm)

Temple Drake. Adevărul.

TEMPLE

Adevărul? Încercăm să salvăm gâtul unei asasine condamnate, al cărei avocat a recunoscut deja că a dat greș. Ce are adevărul de a face cu asta?

(repede, aspră)

Noi? Eu, eu, mama copilașului pe care ea l-a ucis; nu tu, Gavin Stevens, avocatul, ci eu, doamna Gowan Stevens, mama. Nu poate să-ți intre în cap că eu am să fac orice, *orice?*

STEVENS

Numai un singur lucru nu. Care e totul. Nu moartea acuzatei ne preocupă. Asta nu înseamnă nimic; orice

adunătură de fapte mărunte și de documente depuse sub prestație de jurământ poate face față acestui aspect. Partea asta e încheiată acum; putem s-o uităm. Lucrul cu care încercăm acum să ne confruntăm este nedreptatea. Și numai adevărul poate să îndrepte lucrurile. Sau iubirea.

TEMPLE

(cu brutalitate)

Iubirea. O, Doamne, Iubirea!

STEVENS

Spune-i milă, atunci. Sau curaj. Sau pur și simplu simțul onoarei, onestitatea, sau o simplă dorință de a avea dreptul să dormi noaptea.

TEMPLE

Îmi trăncănești tu mie acum despre somn, mie, care am învățat acum șase ani cum nici măcar să nu-mi mai dau seama că nu-mi mai păsa că nu dorm noaptea?

STEVENS

Și totuși ai inventat coincidența asta.

TEMPLE

Pentru numele lui Dumnezeu, vrei să taci odată? Vrei să... Bine. Atunci, dacă moartea ei nu înseamnă nimic, ce vrei? Ce vrei, pentru numele lui Dumnezeu?

STEVENS

Ți-am spus. Adevărul.

TEMPLE

Și eu ți-am spus că lucrul acela despre care tu îi tot dai zor că ar fi adevărul nu are nimic de a face cu chestiunea asta. Când ai să te prezinți în fața... Cum îi spune la adunătura superioară de juriști din ăștia competenți?

Curtea Supremă? Lucrul de care ai să ai nevoie au să fie fapte, hârtii, documente întărite prin jurământ, de necontestat, pe care niciun alt jurist, competent sau incompetent, să nu le poată demola, în care să nu poată găsi puncte vulnerabile.

STEVENS

Nu ne prezentăm la Curtea Supremă.

(ea îl privește fix)

Cu asta s-a terminat. Dacă lucrul acesta s-ar fi putut face, ar fi fost suficient, m-aș fi gândit la asta, m-aș fi ocupat de asta acum patru luni. Mergem la guvernator. În noaptea asta.

TEMPLE

La guvernator?

STEVENS

Poate că nici el nu are s-o salveze. Probabil că n-are s-o facă.

TEMPLE

Și atunci de ce să i-o mai ceri? De ce?

STEVENS

Ți-am spus. Vreau adevărul.

TEMPLE

(cu o uimire liniștită)

Și pentru nimic mai mult decât atât. Pentru niciun alt motiv mai bun decât atât. Doar ca să-l faci să fie spus, rostit cu suflul vorbirii, în cuvinte, în sunete. Doar să fie auzit, să i se spună cuiva, cuiva, oricui, oricărui străin a cărui treabă nu este, și nici n-are cum să fie, și asta doar pentru că el e în stare să audă și să-l înțeleagă. Și de ce te mai ascunzi acum după propria ta retorică? De ce nu

mergi mai departe și nu-mi spui că e pentru binele sufletului meu – dacă oi fi având suflet?

STEVENS

Am făcut-o. Am spus, pentru ca să poți dormi noaptea.

TEMPLE

Și eu ți-am spus că am uitat acum șase ani chiar și ceea ce înseamnă să simți că-ți lipsește somnul.

Ea îl privește lung. El nu răspunde, privind-o. Încă privindu-l, ea își întinde mâna spre masă, spre cutia cu țigări, pe urmă își oprește gestul, rămâne nemișcată, cu mâna în aer, privindu-l.

Mai este deci și altceva. De data asta chiar că o să ajungem la motivul adevărat. Foarte bine. Dă-i drumul.

El nu-i răspunde, nu schițează niciun gest, privind-o. O clipă, apoi ea își întoarce capul și privește către canapea și către copilul adormit acolo. Încă privindu-l pe copil, ea se ridică, merge până în fața canapelei și rămâne acolo privind de sus spre copil; vocea îi e liniștită.

Deci a fost totuși până la urmă o cursă; numai că mi se părea că nu știu pentru cine.

(privește așa de sus copilul)

Copilul acesta care mi-a mai rămas ți l-am scos ție în față, ți l-am aruncat la picioare. Și acum tu mi-l arunci îndărăt mie la picioare.

STEVENS

Dar nu l-am trezit din somn.

TEMPLE

Atunci te-am prins, avocatule. Ce poate fi mai bun pentru liniștea lui sufletească și pentru somnul lui decât spânzurătoarea asasinei surioarei lui?

STEVENS

Și n-are importanță prin ce mijloace, prin ce minciună?

TEMPLE

Nici a cui minciună.

STEVENS

Și totuși ai inventat coincidența aceea.

TEMPLE

Doamna Gowan Stevens a inventat-o.

STEVENS

Temple Drake a născocit-o. Doamna Gowan Stevens nici măcar nu luptă în cauza asta. Asta e a lui Temple Drake.

TEMPLE

Temple Drake a murit.

STEVENS

Trecutul nu moare niciodată. Nici măcar nu e trecut.

Ea se întoarce la masă, scoate o țigară din cutie, și-o pune în gură și își întinde mâna spre brichetă. El se apleacă parcă pentru a i-o întinde el, dar ea a găsit-o deja, o apasă și își aprinde țigara, vorbind prin fumul pe care-l expiră.

TEMPLE

Ascultă. Cât știi tu exact?

STEVENS

Nu știu nimic.

TEMPLE

Jură.

STEVENS

M-ai crede?

TEMPLE

Nu. Dar jură oricum.

STEVENS

Foarte bine. Jur.

TEMPLE

(își strivește țigara în scrumieră)

Atunci ascultă. Ascultă atent.

(în picioare, încordată, rigidă, cu fața spre el, privindu-l)

Temple Drake a murit. Temple Drake va fi fost moartă cu șase ani mai mult decât are să fie vreodată moartă Nancy Mannigoe. Dacă Nancy Mannigoe n-ar avea pe altcineva care s-o salveze decât pe Temple Drake, atunci s-o ajute Dumnezeu pe Nancy Mannigoe. Acum ieși afară de aici.

Îl privește fix; încă o clipă. Apoi el se ridică în picioare, încă privind-o; ea îl privește îndărăt cu aceeași privire dreaptă și implacabilă. Apoi el se pune în mișcare.

STEVENS

Noapte bună.

Se întoarce spre scaun, își ridică paltonul și pălăria, apoi se îndreaptă spre ușa holului, și-a așezat mâna pe clanță.

TEMPLE

Gavin.

(el se oprește cu mâna pe clanță și se uită îndărăt spre ea)

Poate că totuși am să primesc batista aceea.

(el o privește încă un moment, apoi dă drumul clanței, își scoate batista din buzunarul de la piept întorcându-se spre ea, i-o întinde. Ea nu o ia)

Bine. Ce are să trebuiască să fac eu? Ce propui tu atunci?

STEVENS

Totul.

TEMPLE

Ceea ce firește că eu n-am să fac. Nu vreau. Poți să înțelegi asta, nu? Cel puțin poți să auzi asta. Așa că s-o luăm de la început, vrei? Cât de mult va trebui să spun eu?

STEVENS

Totul.

TEMPLE

Atunci n-am să mai am nevoie de batistă, până la urmă. Noapte bună. Închide ușa din față când ieși, te rog. S-a făcut iar frig.

El se întoarce, se îndreaptă din nou spre ușă fără să se mai oprească sau să privească înapoi, iese, închide ușa după el. Nici ea nu-l mai privește acum. O clipă după ce s-a închis ușa, ea rămâne nemișcată. Pe urmă schițează un gest oarecum asemănător celui schițat de Gowan în Scena a doua, decât că ea își apasă doar o clipă tare palmele peste față, fața rămânându-i calmă, fără expresie, rece, își lasă să-i cadă mâinile, se întoarce, ridică țigara strivită de alături de tavă și o pune pe tavă și ridică apoi tava și se îndreaptă spre cămin, aruncând o privire copilului adormit când trece pe lângă sofa, golește tava în cămin și se întoarce la masă și așază tava pe masă și de data aceasta se oprește lângă sofa și se apleacă și potrivește pătura mai bine pe lângă copilul adormit și apoi se duce la telefon și ridică receptorul.

(în aparat)

Trei doi nouă, vă rog.

(în timp ce așteaptă răspunsul, ceva se mișcă ușor în întuneric dincolo de ușa deschisă din fund, o mișcare exact atât de tăcută încât să arate că ceva sau cineva e acolo sau s-a mișcat acolo. Temple nu-și dă seama de asta, căci e cu spatele.

Apoi vorbește în telefon)

Maggie? Temple... De, pe neașteptate... A, nu știu; poate că ne-am plictisit de prea mult soare... Sigur, s-ar putea să trec mâine. Voiam să las un mesaj pentru Gavin... Știu, tocmai a plecat de aici. Am uitat ceva... Dacă vrei să-l rogi să mă sune când ajunge acasă... Da... Nu... Da... Dacă vrei... Mulțumesc.

(lasă receptorul jos și dă să se întoarcă spre cameră când telefonul începe să sune; se întoarce, ridică receptorul, vorbește în pânlie)

Alo... Da. Iarăși o coincidență: eram chiar cu mâna pe el; tocmai am sunat-o pe Maggie... A, la pompa de benzină. M-am gândit că n-ai fi avut timp să ajungi. Pot să fiu gata în treizeci de minute. Mașina ta sau a noastră?... Foarte bine. Ascultă... Da, sunt aici. Gavin... Cât de mult are să trebuiască să spun?

(în grabă)

A, știu; mi-ai mai spus-o de opt sau zece ori. Dar poate că nu te-am auzit eu bine. Cât de mult va trebui să spun?

(ascultă un moment tăcută, cu fața înghețată, apoi începe să coboare încet receptorul către furcă; vorbește acum cu vocea joasă, fără inflexiuni)

O, Doamne, o, Doamne!

Pune receptorul la loc, se îndreaptă spre canapea, stinge lampa de pe masă, ia copilul în brațe și se îndreaptă spre ușa holului, stinge celelalte lumini din cameră când iese, astfel că singura lumină acum în cameră este cea care vine dinspre hol. Îndată ce ea a ieșit, Gowan intră pe ușa din spate, complet îmbrăcat cu excepția hainei, a vestei și a cravatei. E limpede că nu a înghițit somniferul. Se îndreaptă spre telefon și se oprește tăcut alături de aparat, cu fața spre ușa holului și în mod limpede ascultând până când Temple s-a depărtat.

Acum s-a stins și lumina din hol și scena e complet în întuneric.

VOCEA LUI GOWAN

(calmă)

Trei doi nouă, vă rog... Bună seara, mătușă Maggie. Gowan... Foarte bine, mulțumesc... Sigur, mâine. Când se întoarce unchiul Gavin vrei, te rog, să-i spui să mă sune? Eu sunt aici. Mulțumesc.

Se aude cum pune receptorul în furcă.

CORTINA

Actul al doilea
CUPOLA AURITĂ
(Începutul a fost Cuvântul)

JACKSON. Altitudine 294 picioare. Populație (Anul 1950)
201.092

Situat de o expediție a trei Comisari aleși, numiți și trimiși acolo cu acest singur scop, pe o înălțime deasupra Râului Perlei în centrul geografic aproximativ al statului, pentru a constitui nu un oraș comercial sau industrial, nici măcar un loc în care să locuiască oameni, ci pentru a fi capitala, Capitala unei Comunități;

La început fusese deja instituită această măciulie rotunjită, această pustulă aurită, chiar dinainte și de dincolo de clarobscurul aburind, miasmă fără de timp fără de anotimp fără de ierni, nu a vreunui element al apei sau pământului sau vieții și totuși al fiecăruia din ele, inextricabil și indivizibil; acea unică fierbere unică rodire unic pântec matern, unică tumescență furibundă, tată-mamă-una-și-unul, unică vastă incubată ejaculare dintru început fisionând într-un unic noroi clocotind roditor de deșeuri dintru celesta experimentală Muncă dintru început; acea unică târâtă și furișată rodire lăsându-și urmele mastodontice cu câte trei degete peste veșmintele fierbând verzi, învăluitoare ca niște scutece ale cărbunelui și petrolului, asupra cărora se încovoiau capetele reptiliene înzestrate cu creierele lor cât bobul de mazăre spre aerul biciuit de grelele lor piei;

Apoi ghețurile, dar încă măciulia asta, cupola aceasta măruntă, emisfera aceasta ca o jumătate de minge îngropată; pământul icnind, ridicându-și spre întunecime lungul lui șold

continental, târând în sus pe sub capacul polar pânțele acestor mănios ecuatorial, pleoapa ca un oblon a frigului tăind și aruncând în vidul pustiu și nepăsător un ultim sunet, un unic strigăt, o acuzație mărunță nesfârșită de la început stingându-se și apoi nemailăsându-se auzită, pământul orb și fără grai rotindu-se mai departe, rotindu-și lunga orbită astrală fără istorie, înghețat, fără tremurul fluxurilor, și totuși rămânând acolo acea mărunță lucire, acea scânteie, acea fărâmă aurită a eternelor aspirații ale omului, această cupolă de aur dintru început poruncită și de neînvins, acel fetus de licărire minusculă mai dură decât gheața și mai tare decât înghețul; și pământul icnind din nou, năpârlind din nou; gheața cu viteza ei infinitezimală curățind văile, creștând dealurile și dispărând; pământul înclinându-se și mai mult ca să împingă și mai înapoi marginea mărilor cu margini asemenea colierelor de coji de crustacee în liniile tot mai mult retrăgându-se asemenea vârtejurilor concentrice din cioturile lăsate de fierăstraie să spună vârsta copacilor, purtând către sud, spre un tot mai retras sud, spre lucirea mută și consimțitoare acel șes mlăștinos confluent continental, dezvăluind la lumină și la aer fila virgină și largă a miezului continentului pentru cea dintâi înscriere a cronicii cuvenite – o adevărată uzină-laborator acoperind ceea ce aveau să fie douăzeci de state, stabilite și ordonate în scopul de a făuri unul singur: organizata și negrăbita rotire a anotimpurilor, a ploii și a zăpezii și a înghețului și dezghețului și a soarelui și a secetei pentru a aerisi și a destinde solul, confluența a o sută de râuri într-un unic și uriaș tată al râurilor ducând cu el noroiul bogat, strângerea ca de recolte îmbelșugate, către sud și tot mai spre sud, sculptând falezele pentru a purta lungul marș mai departe al orașelor de pe malul râului, inundând șesurile joase ale Mississippiului, rodind bogatul noroi aluvionar strat după strat vernal, ridicând cu degetul cu piciorul cu anul cu secolul suprafața pământului care în timp (și acum nu mai era departe, măsurat după această lungă

cronică fără semnătura cuiva) avea să tremure la trecerea trenurilor ca atunci când pisica străbate podul suspendat;

Solul acesta bogat adânc negru aluvionar din care avea să crească bumbacul mai înalt decât capul unui om călare, de pe acum o singură junglă un singur hățiș o unică densitate de iarbă neagră și trestie de zahăr și viță de vie încovoindu-se pe după avântul arborilor de cauciuc și al cipreșilor și arborilor hickori și al stejarilor și arțarilor, purtând acum urmele unor forme ce nu mai erau străine – urși și cerbi și pantere și bizoni și lupi și aligatori și nenumărate animale mai mici, și oameni, nici ei străini, căroră și lor să le dea nume – acei (ei înșiși) fără nume, deși înscriși în cronici, predecesori care au ridicat colinele pentru a scăpa de revărsările primăverii și și-au lăsat după ei firavele lor vestigii: cei lăsați în urmă și deposezați, deposezați de cei care au fost deposezați la rândul lor pentru că și ei rămăseseră în urmă: sălbaticii indieni Algonquiani, Chickasaw și Choctaw și Natchez și Pascagoula, privind cu ochii mari în uimire virgină de sus de pe marile înălțimi la o canoe Chippeway ducând cu ea trei francezi – și de-abia au mai avut timp să se rotească pe călcâie și să privească în urma ei la zece și apoi o sută și apoi o mie de spanioli veniți pe uscat dinspre Oceanul Atlantic: un flux, o revărsare, o întreită mișcare de flux și reflux atât de iute și de rapidă, tăind pieziș cronică înceată aluvionară a pământului astfel încât să o facă să semene cu sclipirea mlădioasă a uneia dintre mâinile prestidigitatorului în fața celeilalte mâini care ține pachetul de cărți de joc inconstante; francezul o clipă, apoi spaniolul poate două, apoi francezul alte două și apoi spaniolul iarăși o altă clipă și apoi francezul timp de o unică ultimă secundă, cât o jumătate de respirație; pentru că pe urmă a venit anglo-saxonul, pionierul, bărbatul înalt, urlându-și Scriptura protestantă și whisky-ul distilat, cu Biblia și urciorul într-o mână și (de cele mai multe ori) un tomahawk indigen în cealaltă, zbierând cu glas tare, turbulent nu din răutate ci pur și simplu din cauza glandelor

lui supraexcitate; afemeiat și poligam: un celibatar însurat și invincibil, târându-și după el soția gravidă și pe cei mai mulți din restul familiei soacrei sale în pădurea fără cărări și infestată, născându-i-se acel copil de cele mai multe ori în spatele baricadei de bușteni cu spini de pușcă netrecută pe vreo hartă la leghe depărtare de orice și apoi lăsând-o grea cu un altul înainte de a ajunge la destinația spre care-l mâneau picioarele mereu împinse de mâncărime, și, în același timp risipindu-și sămânța ebulientă în câte o sută de pânțece întunecate prin câte o mie de mile de sălbăticie; inocent și naiv, fără resurse pentru avariție sau compasiune sau prevedere de asemenea, schimbând fața pământului; tăind câte un copac căruia îi trebuiseră două sute de ani ca să crească, pentru a extrage din el un urs sau o șapcă plină cu miere sălbatică;

Lăsat în urmă de vreme de asemenea: încă tăind copacul bătrân de două sute de ani și atunci când ursul și miera sălbatică nu mai erau acolo și nu mai era nimic în el decât un raton sau un oposum a căror blană ar fi valorat cel mult doi dolari, transformând pământul într-un deșert strident de pe care el avea să fie primul care să dispară, nu numai imediat după, ci și sincronizându-se în asta cu oamenii sălbatici puțin mai închiși la culoare pe care el îi deposedase, pentru că, asemenea lor, numai sălbăția îi putea fi hrană și nutriție; și astfel a dispărut, străbătându-și țănoș ceasul său zgomotos și digestibil, și nu a mai fost, lăsându-și stafia, un paria și o proscrisă acum fără scripturi și înarmat doar cu pistolul tâlharului de drumul mare și al asasinului, bântuind marginile sălbăției pe care el însuși contribuia la a o distruge, pentru că orașele râului înaintau și ele acum tot mai adânc spre sud, tot mai spre sud, pe lângă înălțimile urmându-se în procesiune: St Louis, Paducah, Memphis, Helena, Vicksburg, Natchez, Baton Rouge, populate de bărbați cu gurile pline de texte de lege, în stofă aspră și veste înflorate, care posedau sclavi negri și paturi stil Empire și

comode încrustate și ceasuri de bronz aurit, care se plimbau alene fumându-și țigările de foi pe sub înălțimile acestea dincolo de care, în spelunci sordide și în tripouri, își petrecea în încăierări ultimele seri ale vieții lui, pierzându-și viața și așa fără valoare iarăși și iarăși în cuțitele crâncene ale bețivilor de o seamă cu el însuși – aceasta în pauzele trecerii lui, urmărit și hărțuit în ipostazele tot mai stinse când purta numele de Harpe și Hare și Mason și Murrel, fie împușcat la vedere și fără avertisment sau spintecat, scos cu forța din ce mai rămăsese din vizuinile lui tainice din sălbăticie de-a lungul Căii Natchezului (într-o zi cineva adusese o sămânță ciudată pe aceste pământuri și o vârâse în pământ, și acum câmpuri uriașe de alb nu numai că acopereau locurile pustii pe care le deschisese securea lui ușuratecă și nepăsătoare, ci ștergeau din ființă locul, împingând tot mai îndărăt pustietatea chiar mai repede decât fusese el în stare s-o facă, astfel că acum aproape că nu mai avea acoperire pentru spatele său atunci când, pitit în desișuri, rânjea la cel care-l deposedase cu o furie neputincioasă și neîncrezătoare și neînțelegătoare) și dus în orașe spre apoteoza sa legală în tribunal și apoi la spânzurătoare sau atârnat de creanga unui copac;

Pentru că acele zile trecuseră, zilele vechi brave inocente tumultuoase ușor digerabile dar lipsite de vreun mâine; ultimele ambarcațiuni cu pânze pentru transportul mărfurilor (Mike Fink era o legendă; curând nici chiar bunicii n-aveau să mai susțină că-și mai amintesc de el, și eroul Marelui Fluviu era acum cartoforul de pe vaporul cu aburi plescăind să ajungă la țărm în veșmintele-i cochete dinspre cabina de la provă unde-l ținuse până atunci izolat căpitanul câtă vreme fusese la bord) fuseseră vândute cu bucata în părțile lor componente pe străzile Chartres și Toulouse și Dauphine ca lemne de foc, și vitejii Choctaw și Chickasaw, cu părul acum scurt și în salopete și înarmați cu fragmente de corabie în loc de securi de război și gata pregătiți să se împingă mai departe

spre Oklahoma, priveau corăbiile cu abur brăzdând chiar și cele mai puțin adânci și mai depărtate cursuri de apă pe unde se năruiau risipindu-se încet în bătaia marilor roți cu lopeți oasele dezgolite și ținute la fund de pietroaie ale celor uciși de oamenii lui Hare și Mason; o vreme nouă, o epocă nouă, începutul mileniului; o unică și vastă rețea comercială țesută și străbătută de vene mărunte în îmbrățișarea fluvială de la mijlocul continentului; New Orleans, Pittsburgh și Fort Bridger, Wyoming, erau fiecare suburbia celeilalte, inextricabile în destinul lor; gurile oamenilor erau pline de texte de legi și de măsuri de ordine, toate gurile oamenilor erau rotunde cu clinchetul banilor; o singură unanimă afirmație aurie psalmodia apropierea nelimitată și nemăsurată a amiezii acestei mari națiuni; profitul plus conducerea egal securitatea: o națiune de comunități de națiuni; acea fărâșă, acea cupolă, acea pustulă aurită, acea Idee înălțată acum, suspendată ca o prevestire sau un nor de furtună deasupra a ceea ce fusese sălbăticie, atrăgând, reținând privirile, ochii tuturor: Mississippi, un stat, o comunitate de națiuni; triumvirat întru legislativ, judiciar, executiv, dar fără o capitală, funcționând ca și cum de la un cartier general de campanie, operând ca și cum încă *en route* către acel punct înalt, inevitabil în galaxia comunităților de națiuni, astfel că în 1820 de la cartierul acesta general al său la Columbia legislatura a selectat numit și trimis pe cei trei comisari Hinds, Lattimore și Patton, nu trei politicieni și mai puțin decât trei slujitori politici temporari, ci soldați, ingineri și patrioți – soldatul ca să facă față realității, inginerul ca să facă față aspirațiilor, patriotul ca să se agațe strâns de vis – trei albi într-o pirogă Choctaw mișcându-se încet în susul apei în limitele vide ale unui râu în sălbăticie așa cum cu două secole înainte cei trei francezi alunecaseră în barca lor din scoarță de mesteacăn nordic în josul râului mai vast și pe atunci mai pustiu;

Dar aceștia nu alunecând: pentru că acum urcau cursul râului, intrând nu lipsiți de voință în misterul necunoscut și în domeniul autorității, ci stabilind în sălbăticie un punct în jurul căruia oamenii să se strângă în deplină conștiință și în voință liberă, scrutând, pândind malurile dense și impenetrabile privirii și ei, la rândul lor, conștienți de ochii străini și incorigibili de acolo poate, dar de atunci respingându-i, nu pentru că ocupanții întunecați la piele ai sălbăticiei, deja deposeați la convenția de la Doak's Stand, ar fi fost mai puțin inveterați acum, ci pentru că această canoe nu mai purta crucea blândă și însângărată a lui Hristos și a Sfântului Ludovik, ci balanța și legătura de ochi și sabie – în susul râului către Colina lui Le Fleur, prăvălia și oficiul poștal totodată pe înaltul și pașnicul promontoriu stabilit de acel *voyageur* canadian al cărui nume, rostit și scris „Leflore” acum, avea să fie purtat de primul șef ereditar jumătate francez jumătate Choctaw al națiunii Choctaw și care, trecând de partea albilor la Consfătuirea purtând numele Iepurelui Dansator, avea să rămână în Mississippi după ce neamul său avea să plece spre vest, și avea să devină în timp unul dintre primii mari plantatori de bumbac stăpâni de sclavi și să lase după sine un ținut întreg și sediul acestui ținut numit după numele său și o plantație purtând un nume dat în cinstea unei iubite a unui rege francez – oprindu-se în sfârșit deși continua să vâslească încet pentru a menține piroga în contra curentului, privind nu în sus spre chipurile întunecate ale celor deposeați care-l pândeau din susul colinei, ci privind ținutului mai degrabă cu privirea unul după altul pe cei din barca aceasta legănătoare pe loc, spunând, „Acesta este orașul. Acesta este statul”;

1821. Generalul Hinds și colegii săi comisarii, împreună cu Abraham DeFrance, comisar șef al instituțiilor publice din Washington, care urma să le fie consilier, au trasat planul orașului potrivit planului prezentat de Thomas Jefferson cu șaptesprezece ani înainte guvernatorului teritorial Clayborne,

și au construit clădirea oficială, treizeci pe patruzeci de picioare de cărămidă și lut și var indigen și totuși destul de încăpătoare pentru a cuprinde visul: prima adunare legislativă întrunită în ea în anul nou 1822;

Și au numit orașul după celălalt bătrân erou, confratele de arme al eroului Hinds pe câmpurile bătătorite de britanici și de seminoli și curând urmând să fie Președinte – bătrânul duelist, leul cel bătrân cu răget mare slab crâncen, cu blana zdrențuită, dăinuitor totuși, care a așezat bunăstarea Națiunii mai presus de Casa Albă și sănătatea noului său partid politic mai presus de acestea amândouă, și mai presus de toate acestea a așezat nu onoarea soției sale, ci principiul că onoarea trebuie apărată fie că ar fi existat sau nu, întrucât, odată apărată, ea exista, fie că exista sau nu; – Jackson, pentru ca noul oraș creat nu ca oraș ci ca un punct central pentru guvernarea oamenilor să se împărtășească din curajul și puterea de îndurare și norocul acestui soldat victorios, și au numit regiunea înconjurându-l „Ținutul Hinds” după numele celui alt erou nu atât de mare, pentru ca și cartierul general al acestui din urmă erou, chiar și pustiu, nu numai să se împărtășească din demnitatea lui ci chiar să-i păzească și sporească făptura;

Și a avut nevoie de ele, cel puțin de noroc oricum: în 1829 Senatul a votat o lege autorizând mutarea capitalei la Clinton, Camera Reprezentanților a infirmat-o; în 1830 Camera însăși a votat să se mute capitala la Port Gibson pe Mississippi, dar după ce a respirat o dată s-a răzgândit, și-a renegat legea, însă a doua zi a votat să se mute la Vicksburg, dar nici de aici nu a urmat nimic, și nu sunt documente (Sherman le-a ars în 1863 și și-a anunțat superiorul, generalul Grant, despre aceasta printr-un bilet scris de mână cu o confortabilă și încurajatoare concizie) ca să arate exact ce s-a petrecut de data aceasta: o dezbatere, un balotaj poate sau poate încă trăgându-se în făgașurile înguste durând săptămâni sau luni

ale obișnuințelor sau poate necunoscători încă fiind în tinereasca lor lipsă de experiență, fiind absentă sau oricum simțindu-se lipsa acelei voci unanime sau a prezenței celor trei patrioți visători care forțaseră cursul curentului și purtaseră cu ei visul, cum ar fi purtat un copil o încărcătură de dinamită: inocenți căci necunoscându-și propria putere de alterare, de schimbare; până când în 1832, poate ca o simplă mișcare de autoapărare sau poate pur și simplu din oboseală, a fost scrisă o constituție definind Jacksonul ca fiind capitala dacă nu în perpetuitate cel puțin prin angajament scris până în 1850, când (se nădăjduia poate) o legislatură mai matură avea să se alcătuiască din oameni mai maturi depășind sau cel puțin ajungând oricum să se fi obișnuit cu asemenea noutăți de manipulare politică;

Ceea ce la acea vreme era de ajuns; Jackson era acum sigur de sine, invulnerabil față de asemenea jocuri și manevre; fixat și fondat ferm, avea să îndure, să dăinuie pentru totdeauna; oameni veniseră să trăiască aici și căile ferate îi urmaseră, anulând, ștergând cu semnul de oțel al eliminării epoca vaselor cu aburi de pe fluviu: în '36 până la Vicksburg, în '37 până la Natchez, pe atunci ultima dintre toate nodurile a două drumuri creând drumul de la New Orleans spre Tennessee și calea ferată sudică spre New York și Oceanul Atlantic; sigură și fixă: în 1836 Bătrânul Hickory însuși se adresase adunării legislative în propriile ei săli, cinci ani mai târziu Henry Clay fusese primit sub același acoperiș; și orașul Jackson știa că această convenție se reunise pentru a cere luarea în considerare a ultimului compromis propus de Clay, văzuse acea convenție din 1861 declarând statul Mississippi ca fiind cea de a treia stea în noua galaxie a comunității de oameni dedicată principiului spunând că asemenea comunități voluntare de oameni vor trebui nu numai să fie sigure ci chiar și asigurate împotriva amestecului autorităților federale, și îl cunoscuse pe generalul Pemberton pe când apăruse acest principiu și aceste drepturi, și pe Joseph

Johnston: și pe Sherman: și focul aprins de acesta: și nu mai rămăsese nimic, un mare oraș al Hornurilor printre ruine (odinioară porcii rătăceau pe străzi; acum rătăceau șobolanii), dominat și condus de un general din armata Statelor Unite în timp ce un sânge nou curgea în ei: oamenii care urmaseră de aproape înghesuindu-se armatele federale cu grâne alterate și carne stricată și catări deșelați, acum înghesuindu-se în jurul polițiștilor militari cu bocceluțe de pânză pline și îndesate cu buletine oarbe de vot pe care sclavii eliberați își puteau trece X-urile reprezentându-i;

Dar a și îndurat, a dăinuit; guvernul, care fugise în fața lui Sherman în 1863, s-a întors în '65, și chiar a crescut, în ciuda faptului că o administrație municipală a acestor agenți cu bocceluțe de pânză s-a menținut multă vreme după ce statul îi deposedase de autoritatea lor; în 1869 s-a fondat Colegiul Tougaloo pentru negri, în 1884 Colegiul Jackson pentru negri a fost adus din Natchez, în 1898 Colegiul Campbell pentru negri a fost mutat din Vicksburg: liderii negrilor formați în aceste școli au intervenit atunci când în 1868 un oarecare Eggleston căruia i se spunea „Uliul șopârelor” a instigat la folosirea trupelor pentru a-l scoate pe guvernatorul Humphries din birourile executivului și din sediul oficial; în 1887 femeile din Jackson au organizat balul Kermis care a durat trei zile pentru a strânge fonduri pentru un monument în memoria soldaților confederați căzuți în lupte; în 1884 Jefferson Davis a luat pentru ultima dată cuvântul în public în vechea clădire a Capitoliului; în 1890 cea mai mare dintre convențiile legislative ale statului a alcătuit actuala constituție;

Și încă oamenii și căile ferate: cea din New Orleans și Great Northern până în valea Pearl River, Gulf Mobile și Northern North-East; statul Alabama și preeriile cu pământ negru dinspre est erau aproape la o aruncătură de băț doar pentru cei care făceau naveta și o linie ferată spre Yazoo City și

orașele de pe cursul superior al fluviului transformaseră Marile Lacuri în cinci iazuri suburbane; companiile Gulf și Ship Island inițiaseră marea dezvoltare cu cheresteaua din regiunile sudice ale Mississippiului și glasuri venite din Chicago vorbeau acum printre magnolii și în mireasma de iasomie și oleandru; populația se dublase și apoi se triplase în cursul unui deceniu, în 1892 Colegiul Millsaps își deschisese porțile pentru a-și asuma locul printre primele instituții de învățământ superior apoi gazele naturale și petrolul, plăcuțele cu licențe ale companiilor din Texas și Oklahoma se răspândiseră ca o migrație de păsări prin toată regiunea și flăcările înalte de la conductele de aerisire se înălțau asemenea unor pene incandescente peste cenușile răcite de secole ale focurilor de tabără Choctaw și peste urmele dispărute ale cerbilor; și în 1903 noul Capitoliu era gata – cupola aurită, măciulia, fărâma licăritoare, pustula poleită mai îndelungă decât miasma și saurienii uriași și efemerii, mai dăinuitoare decât gheața și frigul prenoptatec, avântându-se, atârănând asemenea unui sferoid orbitor deasupra centrului acestei comunități, incapabilă de a fi privită în deplinătatea ei sau de a fi ocolită de privire, peremptorie, cu neputință de a fi contestată și liniștitoare;

În foaia de registru al numelor din Mississippi: Claiborne, Humphries, Dickson, McLaurin, Barksdale, Lamar, Prentiss, Davis, Sartoris, Compson;

În registrul orașelor: JACKSON, altitudinea 294 picioare. Populație (A.D. 1950) 201.092.

Căi ferate: Illinois Central, Yazoo and Mississippi Valley, Alabama and Vicksburg, Gulf and Ship Island.

Autobuze: Tri-State Transit, Vanardo, Thomas, Ogarul, Dixie-Ogarul, Teche-Ogarul, Oliver.

Linii aeriene: Delta, Chicago and Southern.

Transport: Autobuze locale, taxiuri.

Cazare: Hoteluri, Căsuțe turistice, Case cu camere de închiriat. Radio: WJDX, WTJS.

Distracții: constante: S.I.A.A., Turneul de baschet, Festivalul muzical, Carnavalul tineretului auxiliar, Festivalul 1 Mai, Campionatul statal de tenis, Festivitățile marine ale Crucii Roșii, Târgul de stat, Expoziția organizațiilor auxiliare de tineret, Expoziția organizațiilor feminine de cercetașe, Sărbătoarea colindelor.

Distracții: putând prilejui momente scurte: religia, politica.

Scena întâi

Biroul guvernatorului statului. Ora 2,00 a.m. Doisprezece martie.

Întregul fundal al scenei se află în întuneric, ca și în Actul I, Scena I, astfel încât partea vizibilă a scenei lasă impresia de a fi menținută în raza reflectorului. Suspendată de fapt, întrucât e plasată în partea mai ridicată stânga și este astfel mai sus decât umbra scenei propriu-zise, mai sus chiar decât în Actul I, Scena I, ducând încă și mai departe simbolismul unui încă și mai înalt, al ultimului, supremului scaun al judecății.

Este un colț sau o secțiune a oficiului guvernatorului acestei comunități de oameni, târziu noaptea, cam pe la ora 2 a.m. – un ceas în perete arată două și două minute – un birou cu tăblie masivă, goală cu excepția unei scrumiere și a unui telefon, în spatele lui un jilț greoi cu spetează înaltă asemenea unui tron; pe peretele din spatele lui și mai sus este emblema, însemnul oficial al statului, suveranitatea (una mitică, întrucât este vorba aici mai curând de statul întreg din care Regiunea Yoknapatawpha este o unitate) – un vultur, balanța oarbă a justiției, o deviză în limba latină poate, pe fundalul reprezentat de un steag. Mai sunt alte două scaune în fața biroului acestuia masiv, întoarse ușor pentru a fi unul în fața celuilalt, cu lungimea mesei propriu-zise între ele.

Guvernatorul e în picioare în fața jilțului înalt, între el și birou, sub emblema din perete. Și el este simbolic: nu e o persoană cunoscută, nici bătrân nici tânăr; poate reprezenta ideea cuiva nu despre Dumnezeu ci poate despre Arhanghelul Gabriel, Arhanghelul Gabriel nu înaintea Răstignirii ci după aceea. E evident că a fost scos din pat sau cel puțin din

camera sa de studiu sau întrerupt de la toaleta sa de culcare; e într-un halat, deși i se văd gulerul și cravata sub el, și părul îi este corect pieptănat.

Temple și Stevens tocmai au intrat. Temple e în aceeași haină de blană, cu pălărie, poșetă, mănuși etc., ca în Actul I, Scena a II-a, Stevens e îmbrăcat exact cum era în Actul I, Scena a III-a, și își ține pălăria în mână. Înaintează spre cele două scaune fiecare la câte un capăt al biroului.

STEVENS

Bună dimineața, Henry. Iată-ne și pe noi.

GUVERNATORUL

Da. Luați loc.

(pe când Temple se așază)

Doamna Stevens fumează?

STEVENS

Da. Mulțumesc.

Scoate un pachet de țigări din buzunarul paltonului, ca și cum și l-ar fi pregătit pentru când va avea nevoie, un caz de urgență. Desprinde una dintre ele și îi întinde pachetul lui Temple. Guvernatorul își vâra una dintre mâini în buzunarul halatului și și-o scoate ținând ceva în pumnul închis.

TEMPLE

(ia țigara)

Cum așa, nu ne leagă la ochi?

(guvernatorul își întinde mâna peste birou. E o brichetă. Temple își bagă țigara în gură. Guvernatorul aprinde bricheta)

Dar, firește, singura persoană care-și așteaptă execuția e dincolo la Jefferson. Așa că tot ce avem noi nevoie să facem e să-i dăm drumul, să deschidem noi focul, și să

sperăm că cel puțin salva asta de cuvinte are să ne scutească de metaforă.

GUVERNATORUL

Metaforă?

TEMPLE

Legătura asta peste ochi. Plutonul de execuție. Sau nu e bine spus, metaforă? Sau poate e o glumă. Dar nu vă mai scuzați; o glumă care trebuie să fie transpusă în diagramă e ca un fel de încercare de a te scuza pentru faptul că ai ouat un ou, nu-i așa? Singurul lucru pe care-l mai poți face este să le îngropi pe amândouă, repede.

(guvernatorul apropie flacăra de țigara lui Temple. Ea se apleacă și acceptă focul,
apoi se lasă pe spate pe scaunul ei)

Mulțumesc.

Guvernatorul închide bricheta, se așază în jilțul înalt din spatele biroului, ținând încă bricheta în mână, cu mâinile sprijinindu-i-se pe tăblia din fața lui. Stevens se așază în scaunul celălalt din fața lui Temple, lăsând pachetul de țigări pe birou în fața lui.

GUVERNATORUL

Ce are să-mi spună mie doamna Gowan Stevens?

TEMPLE

Nu să vă spun: să vă cer. Nu, nu e bine așa. Aș fi putut să vă cer să revocați sau să comutați sau să faceți ce-i faceți unei sentințe de spânzurătoare atunci când noi – unchiul Gavin v-a telefonat noaptea trecută.

(către Stevens)

Haide. Spune-i. Nu ești tu purtătorul de cuvânt – nu așa îi spuneți? Nu sunt avocații cei care le spun totdeauna pacienților lor – vreau să spun clienților lor – să nu spună

niciodată nimic: să-i lase pe ceilalți să ducă ei toată vorbăria?

GUVERNATORUL

Asta numai înainte ca acel client să intre în boxa martorilor.

TEMPLE

Deci asta aici e boxa martorilor.

GUVERNATORUL

Dumneavoastră ați venit tot drumul de la Jefferson până aici la ora două dimineața. Cum altfel i-ați spune dumneavoastră?

TEMPLE

Foarte bine. *Touché* atunci. Dar nu doamna Gowan Stevens; Temple Drake. O mai țineți minte pe Temple Drake: domnișoara abia ieșită în societate, celebră în întreg statul Mississippi a cărei diplomă la școala ei a fost casa de plăceri din Memphis? Cam acum opt ani, mai țineți minte? Nu că cineva, și sigur nu primul slujitor plătit al statului Mississippi, ar avea nevoie să i se amintească de asta, cu condiția ca acest cineva să fi putut citi ziarele de acum opt ani sau să fi fost rudă cu cineva care să le fi putut citi acum opt ani sau chiar să fi avut vreun prieten care ar fi putut s-o facă sau măcar doar să audă sau măcar doar să-și amintească sau măcar doar să creadă ce a fost mai rău sau măcar doar să spere în așa ceva.

GUVERNATORUL

Cred că-mi aduc aminte. Ce are Temple Drake să-mi spună, atunci?

TEMPLE

Asta nu e întâi. Primul lucru este cât de mult va trebui să spun eu? Vreau să spun, cât de mult din lucrul acesta pe care dumneavoastră să nu-l știți deja, astfel ca să nu vă mai fac să pierdem cu toții vremea povestind totul de la capăt? E ora două dimineața; vreți să – poate chiar aveți nevoie să – dormiți ceva, chiar dacă sunteți primul dintre slujitorii plătiți ai noștri; poate chiar tocmai din cauza asta – înțelegeți? Iată că deja am început să mint. Ce importanță are pentru mine cât din somnul lui își pierde primul slujitor plătit al statului, tot așa cum nu are nicio importanță pentru primul slujitor plătit, a cărui slujbă, în parte, constă în a fi plătit să-și piardă somnul din cauza unor ființe ca Nancy Mannigoe și Temple Drake?

STEVENS

Dar fără să minți.

TEMPLE

Foarte bine. Atunci, se cheamă că trag de timp. Așa că poate dacă Excelența Sa, sau onorabilul domn, sau cum îi mai veți fi zicând, îmi va răspunde la întrebare, vom putea continua.

STEVENS

Ce-ar fi să lași întrebarea la o parte și să continui pur și simplu?

GUVERNATORUL

(către Temple)

Puneți-mi întrebarea. Cât de mult din ce anume știu eu deja?

TEMPLE

(după o clipă: la început nu răspunde, privindu-l fix pe guvernator, apoi:)

Unchiul Gavin are dreptate. Poate dumneavoastră sunteți cel care să pună întrebările. Numai, faceți-o cât mai puțin

dureros cu putință. Pentru că are să fie puțin cam... dureros, ca să spunem lucrurilor pe nume în chip eufonic – cel puțin „eufonic” e corect, nu? – chiar dacă eu am început cu legarea la ochi.

GUVERNATORUL

Vorbiți-mi puțin despre Nancy – Mannihoe, Mannikoe – cum își scrie ea numele?

TEMPLE

Nu și-l scrie. Nu știe nici să citească nici să scrie. O spânzurați sub numele de Mannigoe, care s-ar putea să nu fie cel corect nici el, deși după dimineața de mâine n-are să mai conteze.

GUVERNATORUL

A, da, Manigault. Vechiul nume din Charleston.

STEVENS

Mai vechi decât atât. Maingault. Moștenirea pe care-a primit-o Nancy – sau oricum patronimicul ei – are sânge normand prin venele celor din familie.

GUVERNATORUL

Ce-ar fi să începeți prin a-mi vorbi despre ea?

TEMPLE

Ce deștept sunteți dumneavoastră. Era o târfă morfinomană pe care soțul meu și cu mine am scos-o din rigolă ca să aibă grijă de copiii noștri. Ea l-a asasinat pe unul dintre ei și urmează să fie spânzurată mâine dimineață. Noi – avocatul ei și cu mine – am venit să vă cerem să o salvați de la moarte.

GUVERNATORUL

Da. Știu toate astea. De ce?

TEMPLE

De ce eu, mama copilului pe care ea l-a ucis, vă cer acum să o salvați? Pentru că am iertat-o.

(guvernatorul o pândește, el și cu Stevens amândoi o pândesc, așteptând. Ea îl privește pe guvernator fix, nu sfidătoare; doar atentă)

Pentru că ea era o nebună.

(guvernatorul o pândește: ea îl privește pufăind grăbită din țigară)

Foarte bine. Nu vreți să spuneți de ce vă cer să o salvați, ci de ce eu – noi am angajat o târfă și o toxicomană ca să aibă grijă de copiii noștri.

(trage grăbită din țigară, vorbind prin fumul pe care-l exală)

Pentru ca să-i mai dăm o șansă – e și ea o ființă omenească, chiar dacă o târfă negresă și intoxicată cu droguri...

STEVENS

Nu e nici asta.

TEMPLE

(repede, cu un fel de disperare)

O, da, nici măcar să nu mai trag de timp acum. De ce nu te poți opri să minți? Știți: să te oprești doar o clipă sau o vreme cam cât te poți opri să joci tenis sau să alergi sau să dansezi sau să bei sau să mănânci dulciuri în timpul Postului Mare. Înțelegeți: nu ca să te reformezi: doar să te oprești puțin, să-ți limpezești puțin sistemul, să te odihnești pentru o nouă acordare, pentru un nou set de obișnuințe sau pentru o nouă minciună? Foarte bine. Era ca să am pe cineva cu care să stau de vorbă. Și acum înțelegeți? Va trebui să vă povestesc tot restul ca să vă spun de ce a trebuit să iau o târfă intoxicată cu droguri cu care să stau de vorbă, de ce Temple Drake, femeia albă, domnișoara celebră în întreg statul Mississippi, descendenta unui lung șir de oameni de stat și soldați

distinși și mândri în sublimele și mândrele anale ale statului nostru suveran, nu a putut găsi pe nimeni altcineva decât o târfă negresă intoxicată cu care să poată vorbi pe limba ei...

GUVERNATORUL

Da. De atât de departe, atât de târziu noaptea. Spuneți.

TEMPLE

(pufăie grăbită din țigară, se apleacă și o strivește în scrumieră, și revine la poziția țeapănă de dinainte. Vorbește cu o voce aspră, grăbită, sfărâmicioasă, lipsită de emoție)

Târfă, intoxicată până la limită; fără speranță, deja damnată dinainte de a se fi născut, a cărei singură rațiune de a trăi era să capete șansa de a muri ca asasină pe spânzurătoare. – Care nu numai că a intrat în casa unui cetățean de vază ca Gowan Stevens venind direct din rigolă, ci și-a făcut debutul în viața publică a orașului ei natal zăcând acolo în rigolă cu un bărbat alb care încerca să-i înfunde cu pumnul dinții sau cel puțin glasul cât mai adânc îndărăt în gâtleej. – Ții minte, Gavin, cum îl chema? Asta a fost înainte de a veni eu la Jefferson, dar tu-ți amintești: casierul de la bancă, stâlpul bisericii sau oricum, asta în numele soției lui fără copii; și era luni dimineața și încă beat, și Nancy vine când el tocmai descuia ușa la bancă și cincizeci de oameni stând acolo în spatele lui să intre, și Nancy trece prin înghesuială și se duce drept la el și-i spune, „Unde-s ăia doi dolari ai mei, albule?” și el s-a întors și a pocnit-o, a azvârlit-o dintr-un pumn pe pavaj și în rigolă și pe urmă a alergat după ea, călcând-o în picioare și dându-i cu piciorul peste față sau oricum peste vocea ei care spunea mai departe: „Unde-s ăia doi dolari ai mei, albule?” până când mulțimea aia de oameni l-au apucat și îl țineau și el încă dădea cu piciorul în fața aceea zăcând acolo în rigolă, scuipând sânge și dinți, și încă spunând „Erau doi dolari acum mai bine de

două săptămâni și ai mai fost de atunci îndărăt de două ori”...

Tace, își apasă amândouă mâinile peste față o clipă, apoi și le lasă în jos.

Nu, nu batistă; avocatul Stevens și cu mine ne-am uscat toate batistele înainte de a pleca de acasă astă-noapte. Unde eram?

GUVERNATORUL

(citând-o)

„Erau deja doi dolari”...

TEMPLE

Așa că acum trebuie să vă spun totul. Pentru că până aici a fost doar Nancy Mannigoe, Temple Drake a fost într-o casă care era mai mult decât o casă de distracție de doi dolari sâmbătă noaptea. Dar în fond, eu am zis *touché* de la început, nu?

Se apleacă și începe să-și culeagă țigara strivită din scrumieră. Stevens își ridică pachetul de țigări de pe birou și se pregătește să i-l ofere. Ea își retrage mâna de pe țigara strivită și se reazemă la loc în scaun.

(cu ochii la țigara pe care i-o oferă mâna lui Stevens)

Nu, mulțumesc; nu mai am nevoie de ea, în fond. De acum încolo e doar contrariul punctului culminant. *Coup de grâce*. Victima nici nu-l mai simte, nu? – Unde eram?

(repede)

N-are a face. Am mai spus asta și înainte, nu?

(stă nemișcată o clipă, cu mâinile încleștate în poală, imobilă)

Se pare că e ceva din asta, mult chiar din asta, un lucru pe care nici măcar primul nostru slujitor plătit nu-l înțelege încă; poate pentru că el este primul nostru slujitor

plătit de mai puțin de doi ani încă. Deși nici asta nu e corect; el știa să citească acum opt ani, nu? De fapt, n-ar fi putut fi ales guvernator nici măcar al statului Mississippi dacă n-ar fi știut să citească cel puțin cu trei ani înainte, nu?

STEVENS

Temple.

TEMPLE

(către Stevens)

De ce nu? Trag doar de timp, nu?

GUVERNATORUL

(pândind-o pe Temple)

Taci, Gavin.

(către Temple)

Coup de grâce nu numai înseamnă grație, ci și este asta. Dați-o. Dă-i țigara, Gavin.

TEMPLE

(se îndreaptă iarăși în scaun)

Nu, mulțumesc. Cu adevărat.

(după o clipă)

Iertați-mă.

(repede)

Veți băga de seamă, îmi amintesc totdeauna să spun asta, îmi aduc aminte totdeauna la timp că sunt binecrescută – „evoluată” cum spunem noi. Asta arată că am provenit cu adevărat din rândurile unor oameni cu maniere frumoase, nu cavaleri normanzi cum e cazul lui Nancy, dar cel puțin oameni care nu-și insultă gazda în propria ei casă, mai ales la ora două dimineața. Numai că eu am sărit prea departe, pe când Nancy s-a poticnit doar mai modestă: iarăși o adevărată doamnă, vedeți.

(după o clipă)

Și uite iarăși. De data asta nici măcar nu mai trag de timp; comit un fault – cum se spune, caut și să șterg urmele. Vedeți; suntem din nou în fața gardului, de data asta trebuie să-l sărim, sau să ne răsturnăm. Știți; lăsați frâul liber, îi lăsați gura ceva mai liberă, apoi îl apucați, îl apucați ușor, de ajuns cât să se pregătească să sară peste ceva; pe urmă îl îndemnați cu o atingere. Așa că iată-ne exact de unde-am pornit, așa că putem să pornim de la început iarăși. Așa că acum cât de mult trebuie să vă spun, să spun, să vorbesc cu glas tare așa ca oricine are urechi de auzit să audă, despre Temple Drake, lucruri pe care nu mă gândisem niciodată că ceva, orice pe pământul acesta, și cu atât mai puțin asasinatul copilului meu și execuția târfei negrese și morfinomane, m-ar fi putut face să le spun vreodată? Că am venit aici la ora două dimineața să vă scol din somn ca să mă ascultați, după opt ani de siguranță, sau cel puțin de liniște? Știți; cât de mult va trebui să spun, ca să fac lucrurile cum trebuie, dureros, desigur, dar și repede, astfel ca să puteți revoca ori comuta sentința sau să faceți ce faceți în cazuri din astea, și să ne putem duce înapoi acasă să dormim sau cel puțin să ne urcăm în pat? Dureros, desigur, dar exact atât de dureros – cred că ați spus că eufonic ar fi fost corect, nu?

GUVERNATORUL

Moartea este dureroasă. O moarte cu rușine cu atât mai mult – ceea ce nici nu e ceva eufonic, nici în cel mai bun caz.

TEMPLE

O, moartea! Nu vorbim despre moarte acum. Vorbim despre rușine. Nancy Mannigoe nu are rușine; tot ce are ea de făcut e să moară. Dar *touché* și în ce mă privește pe mine; n-am adus-o eu pe Temple Drake tot drumul până

aici la ora două dimineața pentru motivul că tot ce are de făcut Nancy Mannigoe este să moară?

STEVENS

Atunci spune-i.

TEMPLE

El nu mi-a răspuns încă la întrebare.

(către guvernator)

Încercați să răspundeți. Cât de mult trebuie să povestesc eu? Să nu spuneți „totul”. Am mai auzit asta.

GUVERNATORUL

Eu știu cine a fost Temple Drake: tânăra studentă de la Universitate acum opt ani care a plecat de la școală într-o dimineață cu un tren special de studenți să participe la un meci de baseball la un alt colegiu, și a dispărut din tren undeva pe parcurs, și a rămas nevăzută, nimeni nu mai știa unde, până când a reapărut șase săptămâni mai târziu ca martoră într-un proces de asasinat la Jefferson, citată de avocatul omului care, s-a aflat atunci, o răpise și o deținuse prizonieră...

TEMPLE

...într-o casă de plăceri din Memphis: nu uitați asta.

GUVERNATORUL

...pentru a o îndemna să dovedească alibiul lui în fața acuzației de asasinat...

TEMPLE

...căci Temple Drake știa că el săvârșise asasinatul pentru foarte bunul motiv că...

STEVENS

Stai. Lasă-mă și pe mine să fac o mișcare în jocul acesta. A coborât din tren la instigare a unui tânăr care aștepta trenul într-o gară pe parcurs cu un automobil, planul fiind să o ducă la meciul de baseball în mașină, decât că tânărul era beat la momentul acela și s-a îmbătat și mai rău și a accidentat mașina și i-a lăsat astfel pe ei amândoi la casa fabricantului ilicit de whisky unde s-a petrecut asasinatul, și de la care asasinul a răpit-o și a dus-o la Memphis, să o țină acolo până când el ar fi avut nevoie de alibiul lui. După aceea el – tânărul cu automobilul, însoțitorul și protectorul ei în momentul răpirii – s-a căsătorit cu ea. El este soțul ei acum. Este nepotul meu.

TEMPLE

(către Stevens, cu amărăciune)

Și tu. Și tu ești atât de deștept. De ce nu poți crede adevărul? Cel puțin eu încerc să-l spun. Cel puțin încerc acum să-l spun.

(către guvernator)

Unde eram?

GUVERNATORUL

(citând-o)

Că Temple Drake știa că el săvârșise asasinatul pentru foarte bunul motiv că...

TEMPLE

A, da – pentru foarte bunul motiv că îl văzuse săvârșindu-l, sau cel puțin umbra lui: și astfel citată de avocatul lui la tribunalul din Jefferson astfel încât să scoată din cauză sub jurământ viața omului care fusese acuzat de fapta aceea. A, da, asta e unul din lucruri. Și acum v-am spus deja ceva, un lucru pe care nici dumneavoastră și nici nimeni altcineva decât avocatul din Memphis nu-l mai știa, și pe care eu încă nici n-am început să vi-l spun. Înțelegeți? Nici măcar nu mă pot târgui cu dumneavoastră.

Dumneavoastră nici măcar n-ați spus nici da nici nu deocamdată, dacă o puteți salva sau nu, dacă vreți să o salvați sau nu; adică un lucru pe care, dacă vreuna dintre noi două, Temple Drake sau doamna Stevens, ar fi avut puțin bun-simț, vi l-ar fi cerut de la început.

GUVERNATORUL

Vreți să-mi cereți asta întâi?

TEMPLE

Nu pot. Nu îndrăznesc. Ați putea spune nu.

GUVERNATORUL

Atunci n-ar mai trebui să-mi povestiți despre Temple Drake.

TEMPLE

Trebuie să fac asta. Trebuie să spun totul, căci altfel n-aș fi aici. Dar în afară de cazul că încă mai cred că ați putea spune da, nu văd cum aș putea face altfel. Ceea ce înseamnă un alt punct *touché* pentru cineva: Dumnezeu poate – dacă există un Dumnezeu. Înțelegeți? Țsta e lucrul cel mai teribil. Noi nici măcar nu avem nevoie de El. Simplul rău e de ajuns. Chiar și după opt ani, încă e destul. Acum opt ani a fost când unchiul Gavin a spus – a, da, era și el acolo; nu l-ați auzit adineauri? Ar fi putut să vă spună toate acestea sau cea mai mare parte din ele la telefon și ați fi putut fi în pat dormind la ora asta – a spus că există corupție doar și când stai și privești răul, chiar din întâmplare; că nu te poți târgui, nu poți trafica în vreun fel cu putreziciunea – nu poți, nu îndrăznești...

(se oprește, încordată, imobilă)

GUVERNATORUL

Luați țigara acum.

(către Stevens)

Gavin...

(Stevens ia pachetul și se pregătește să ofere țigara)

TEMPLE

Nu, mulțumesc. E prea târziu acum. Pentru că acum îi dăm drumul. Dacă nu putem sări peste gard, cel puțin putem trece străpungându-l...

STEVENS

(întrerupând-o)

Ceea ce înseamnă că oricum unul dintre noi va trece ridicându-se în șa.

(la reacția lui Temple)

Da, sigur, eu joc mai departe; și eu am să sar în cursa asta. Continuă.

(îndemnând-o)

Temple Drake...

TEMPLE

...Temple Drake, fecioara nebună; adică, fecioară în măsura în care nu s-a înregistrat nimeni ca să nege aceasta, dar o nebună desigur potrivit cu criteriile și socotelile oricui; șaptesprezece ani și mai mult nebună decât simplul fapt că ar fi fost fecioară sau chiar de șaptesprezece ani ar fi putut-o scuza sau justifica; într-adevăr, arătându-se în stare de un grad de nebunie pe care nici chiar vârsta de șapte sau de trei ani, cu atât mai puțin simpla feciorie, ar fi fost în măsură măcar să o aproximeze...

STEVENS

Dă-i și animalului o șansă. Încearcă cel puțin să-l mîni spre gard și nu direct prin el.

TEMPLE

Vrei să spui ca domnii, gentlemanii din Virginia.

(către guvernator)

Ăsta-i soțul meu. El a urmat Universitatea din Virginia, s-a antrenat, ar spune unchiul Gavin, la Virginia, nu numai să bea ci și în maniere frumoase, de gentleman...

STEVENS

...și s-a abătut de la amândouă aceste formații în aceeași clipă în ziua aceea acum opt ani când a luat-o din tren și și-a răsturnat mașina la casa traficantului de whisky.

TEMPLE

Dar a revenit la una dintre ele cel puțin, pentru că cel puțin s-a căsătorit cu mine imediat ce a putut s-o facă.

(către Stevens)

Nu te superi că-i spun Excelenței Sale asta, nu-i așa?

STEVENS

S-a reîntors la amândouă. Nu a mai băut nimic din ziua aceea. Excelența Sa ar putea să țină seama și de asta.

GUVERNATORUL

O voi face. Am și făcut-o.

(face o pauză exact atât de lungă încât să-i facă pe amândoi să tacă și să se întoarcă să-l privească)

Aproape că aș vrea...

(amândoi îl privesc; e primul indiciu care ne spune că se petrece ceva aici, un fel de curent subteran: că guvernatorul și Stevens știu un lucru pe care Temple nu-l știe; către Temple)

El nu a venit cu dumneavoastră.

STEVENS

(blând, dar repede)

Nu are să fie timp pentru asta mai târziu, Henry?

TEMPLE

(repede, sfidătoare, bănuitoare, aspră)

Cine n-a venit?

GUVERNATORUL

Soțul dumneavoastră.

TEMPLE

(repede și dură)

De ce?

GUVERNATORUL

Ați venit aici ca să cereți să se salveze viața asasinei copilului dumneavoastră. Soțul dumneavoastră a fost și el părintele acestui copil.

TEMPLE

Vă înșelați. Nu am venit aici la ora două dimineața pentru a o salva pe Nancy Mannigoe. Nancy Mannigoe nu are niciun amestec în chestiunea aceasta pentru că avocatul lui Nancy Mannigoe mi-a spus înainte de a pleca din Jefferson că dumneavoastră nu o veți salva pe Nancy Mannigoe. Lucrul pentru care am venit noi aici și v-am trezit la ora două dimineața este doar ca să-i dați lui Temple Drake o șansă onestă cinstită frumoasă să sufere – înțelegeți: angoasă de dragul angoasei, ca rusul acela sau nu mai știu cine care a scris o carte întreagă despre suferință, nu suferința pentru ceva anume sau în legătură cu ceva anume, doar suferință, ca cineva în stare de inconștiență care nu respiră în realitate pentru ceva, ci doar respiră. Sau poate că nici asta nu e bine spus și nimănui nici nu-i pasă în realitate cu adevărat, nimeni nu suferă, cum nu suferă în legătură cu adevărul sau dreptatea sau rușinea lui Temple Drake sau pentru viața fără valoare, de negresă, a lui Nancy Mannigoe...

Tace deodată, așa așezată, foarte liniștită deodată, țeapănă în scaunul ei, cu fața ușor ridicată, fără să se uite la vreunul

dintre ei doi în timp ce ei o privesc.

GUVERNATORUL

Dă-i batista acum.

Stevens scoate o batistă proaspătă din buzunar, o scutură și o întinde spre Temple. Ea nu face nicio mișcare, cu mâinile încă încleștate în poală. Stevens se ridică, se îndreaptă spre ea, lasă să cadă batista în poala ei, se întoarce la scaunul său.

TEMPLE

Îți mulțumesc chiar. Dar acum nu mai contează; suntem prea aproape de sfârșit; aproape că ai putea să te duci jos la mașină și s-o pornești și să lași motorul să se încălzească până termin eu.

(către guvernator)

Înțelegeți? Tot ce mai aveți de făcut acum e să stați liniștit și să ascultați. Sau nici măcar să nu ascultați dacă nu vreți; ci doar să stați liniștit, să așteptați. Și nici măcar multă vreme acum, și după aceea putem să ne ducem cu toții la culcare și să stingem lumina. Și pe urmă noaptea: întunericul, poate chiar și somnul, când cu același braț ai stins lumina și ți-ai și tras pătura peste tine, și poți să ți-o scoți pentru totdeauna din minte pe Temple Drake și orice ai fi făcut cu privire la ea, și pe Nancy Mannigoe și orice ai fi făcut cu privire la ea, dacă ai de gând să faci ceva, dacă măcar ar avea vreo importanță oricum dacă faci sau nu ceva, și nimic din toate astea nu are să mai trebuiască să ne mai preocupe vreodată. Pentru că unchiul Gavin a avut dreptate doar în parte. Nu că nu trebuie să te uiți măcar vreodată la rău și la corupție; uneori nu te poți împiedica de la așa ceva, nu ești totdeauna avertizat să n-o faci. Nu e nici măcar faptul că trebuie să le rezisti totdeauna. Pentru că trebuie să începi mult mai devreme decât atât. Trebuie să fii deja pregătit să-i rezisti, să-i spui nu, cu mult înainte

de a-l vedea; trebuie să-i fi spus nu cu mult înainte să știi măcar ce înseamnă asta, răul. Am să iau acum țigara, te rog.

Stevens scoate pachetul, ridicându-se în picioare și desprinzând o țigară din pachet și îi întinde pachetul. Ea își ia o țigară, deja reîncepând să vorbească în vreme ce Stevens lasă pachetul pe birou și ridică bricheta pe care guvernatorul, privind-o pe Temple, o împinge pe birou spre locul în care Stevens o poate lua. Stevens aprinde bricheta și o întinde. Temple nu face nicio încercare să-și aprindă țigara, ținând mai departe țigara în mână și continuând să vorbească. Apoi își lasă țigara neaprinsă pe scrumieră și Stevens închide bricheta și se așază la loc, punând bricheta alături de pachetul de țigări.

Pentru că lui Temple Drake îi plăcea răul. Ea s-a dus la meciul acela de baseball pentru că ar fi trebuit să se urce într-un tren ca să facă aceasta, astfel ca să se poată strecura jos din tren la prima oprire, și să se urce în mașină și să facă o sută de mile în mașină cu un bărbat...

STEVENS

...care nu era în stare să reziste la băutură.

TEMPLE

(către Stevens)

Foarte bine. Nu spun și eu exact asta?

(către guvernator)

Un temperament de optimist. Nu tânărul acela; el făcea doar ce putea și el să facă mai bine, nu el sugerase drumul acesta: Temple fusese...

STEVENS

Era totuși mașina lui. Sau a mamei lui.

TEMPLE

(către Stevens)

Bine. Bine.

(către guvernator)

Nu. Temple era elementul optimist: nu că ea ar fi prevăzut, plănuit dinainte: ea avea doar o credință nezdruncinată că tatăl ei și fratele ei ar fi cunoscut răul atunci când l-ar fi văzut, astfel că orice ar fi avut ea de făcut ar fi fost să facă acel lucru pe care ea știa că ei i-ar fi interzis să-l facă dacă ar fi avut posibilitatea să i-o interzică. Și ei aveau dreptate în ce privește răul, astfel că, firește, și ea avea dreptate, deși nici chiar atunci nu a fost ușor: a trebuit chiar să conducă ea mașina o vreme după ce am început să ne dăm seama că tânărul nu avea dreptate, absolvise prea repede în partea privind băutura în formația lui la Virginia...

STEVENS

Gowan era cel care-l cunoștea pe traficant și care insistase să se ducă acolo.

TEMPLE

...și chiar și atunci...

STEVENS

El conducea când ați răsturnat mașina.

TEMPLE

(către Stevens, repede și aspră)

Și s-a însurat cu mine pentru asta. Trebuie să plătească asta de două ori? N-a meritat s-o plătească cu adevărat nici măcar o dată, nu-i așa?

(către guvernator)

Și chiar și atunci...

GUVERNATORUL

Și cât a meritat cu adevărat?

TEMPLE

Să merite ce?

GUVERNATORUL

Ca el să se însoare cu dumneavoastră.

TEMPLE

Vreți să spuneți în ce-l privește, firește. Mai puțin decât a plătit el pentru asta.

GUVERNATORUL

Și asta crede și el?

(se privesc unul pe altul. Temple intens, foarte atentă, deși mai curând
nerăbdătoare decât oricum altfel)

Aveți să-mi spuneți acum un lucru pe care el nu-l știe, altminteri l-ați fi adus cu dumneavoastră. E adevărat?

TEMPLE

Da.

GUVERNATORUL

Ați mai spune lucrul acesta dacă el ar fi aici?

(Temple îl privește fix pe guvernator. Fără ca ea să bage de seamă, Stevens face un mic gest. Guvernatorul îl oprește cu o vagă mișcare a unei mâini, pe care de asemenea Temple nu o observă)

Acum că ați ajuns până aici, acum că, așa cum ați spus, ați venit ca s-o spuneți, trebuie s-o spuneți, s-o spuneți cu glas tare, nu ca s-o salvați pe Nan – pe femeia aceasta, ci pentru că v-ați hotărât înainte de a pleca de acasă astă-noapte că nu mai e nimic altceva de făcut decât să spuneți asta.

TEMPLE

Și cum știu eu dacă s-o fac sau nu?

GUVERNATORUL

Să presupunem că el ar fi aici – stând pe scaunul acesta unde Ga... unchiul dumneavoastră este acum...

TEMPLE

...sau în spatele ușii sau într-unul dintre sertarele de la biroul dumneavoastră, poate? Nu e. El e acum acasă. I-am dat un somnifer.

GUVERNATORUL

Dar să presupunem că ar fi aici, acum când dumneavoastră trebuie să spuneți asta. Ați mai spune-o?

TEMPLE

Foarte bine. Da. Și acum vreți și dumneavoastră să tăceți din gură și să mă lăsați să spun? Cum aș putea să mai spun ceva, dacă dumneavoastră și Gavin nu tăceți și nu mă lăsați pe mine să vorbesc? Nici măcar nu-mi mai aduc aminte unde ajunsesem. – A, da. Așa că eu am văzut asasinatul săvârșindu-se, sau în orice caz umbra lui, și omul acela m-a dus la Memphis, și știu și asta, aveam două picioare și puteam să și văd în jurul meu, și aș fi putut pur și simplu să țip în gura cea mai mare pe strada principală a oricăruia din orașelele acelea mărunte prin care am trecut, tot așa cum aș fi putut să fi plecat pe picioarele mele din mașina aceea după ce Gow... după ce noi am intrat în copac, și să fi oprit o căruță sau o mașină care să mă fi dus până la orașul cel mai apropiat sau gara cea mai apropiată sau chiar îndărăt la școală sau, dacă ar fi fost vorba de asta, îndărăt acasă să mă dea în mâinile tatei sau ale fraților mei. Dar nu eu, nu Temple. Eu l-am ales pe asasin...

STEVENS

(către guvernator)

El era un psihopat, deși lucrul acesta nu a reieșit la proces, și când a ieșit asta la iveală, sau ar fi putut ieși la iveală, era prea târziu. Eu eram acolo; am văzut și asta; era un fel de mic animal negru, cu un nume italianesc, ca un fel de gândac micuț și doar vag diform: un hibrid, neputincios din punct de vedere sexual. Dar are să-ți spună ea și asta.

TEMPLE

(cu sarcasm plin de amărăciune)

Dragul de tine, unchiule Gavin.

(către guvernator)

A, da, și asta, și ghinionul ei: să dea peste un animal care nici măcar să nu aibă drept slăbiciune sexul, ci doar asasinatul...

(se oprește, stând nemișcată, țeapănă, cu mâinile încleștate în poală, cu ochii închiși)

Dacă ați tăcea o clipă amândoi, să mă lăsați pe mine, mi se pare că sunt pusă să încerc acum să vâd o găină într-un butoi. Poate că dacă ați încerca să vă prefaceți că ați vrea într-adevăr ca eu s-o împiedic să intre, să nu intre în...

GUVERNATORUL

Nu-i spuneți butoi. Spuneți-i tunel. Adică o trecere, pentru că e deschis la celălalt capăt. Trece prin el. Nu e acolo – asta, partea sexuală.

TEMPLE

Nu de la el venind – partea asta. El era mai rău decât un tată sau un unchi. Mai rău decât dacă aș fi fost pupila bogată pusă sub autoritatea unui trust plin de indulgență sau a unei societăți de asigurare; dusă la Memphis și închisă în casa aceea de plăceri de pe Strada Manuel ca o mireasă în vârstă de zece ani într-o mănăstire spaniolă, cu madama ea însăși cu ochii de vultur mai ageră decât orice mămică – și servitoarea negresă care să păzească ușa câtă

vreme madama lipsea de acasă, indiferent unde se va fi dus, în locurile acelea în care madamele de bordel se duc în după-amiezile lor libere, să plătească amenzile la poliție sau protecția sau banca sau poate făcând vizite, ceea ce n-ar fi fost așa de rău, pentru că servitoarea ar fi descuiat ușa și ar fi intrat și am fi putut...

(ezită, face o pauză mai puțin de o clipă; apoi repede)

Da, pentru asta – am fi putut sta de vorbă. O prizonieră, desigur, și poate nu într-o cușcă prea aurită, dar cel puțin prizoniera era aurită. Aveam parfum din belșug; îl alesese bineînțeles o vânzătoare oarecare, și era nepotrivit, dar cel puțin îl aveam, și mi-a cumpărat și o haină de blană – pe care n-aveam unde s-o port, pentru că nu-mi dădea voie să ies, dar aveam haina – și lenjerie cochetă și neglijouri, alese și ele de vânzătoare dar cel puțin cele mai bune sau oricum cele mai scumpe – cel puțin după gustul cel mai ostentativ al unui grangur cu portofelul plin al lumii interlope. Pentru că el voia ca eu să fiu mulțumită, înțelegeți; și nu numai mulțumită, nici măcar nu avea nimic împotriva dacă eram și fericită: doar să fiu acolo când sau în cazul în care poliția avea în cele din urmă să facă legătura între el și asasinatul acela din Mississippi; nu numai că nu avea nimic împotriva dacă eram fericită; chiar a făcut el însuși efortul să vadă că eram astfel. Și astfel în sfârșit am ajuns și la asta, pentru că acum trebuie să vă spun și asta ca să vă dau un motiv valabil pentru ce v-am trezit la ora două dimineața ca să vă cer să salvați viața unei ucigașe.

Tace acum, se întinde și își ia țigara neaprinsă de pe tavă, apoi își dă seama că nu e aprinsă. Stevens ridică bricheta de pe birou și începe să se ridice de la locul lui. Încă privind-o pe Temple, guvernatorul îi face cu mâna lui Stevens un semn mic să se oprească. Stevens ezită și apoi împinge bricheta pe tăblia biroului spre locul unde Temple ar putea s-o ridice, și se așază. Temple ia bricheta, o aprinde, își aprinde țigara,

închide bricheta și o pune la loc pe birou. Dar după ce trage un singur fum din țigară, o lasă la loc pe tavă și se așază la locul ei înainte de a reîncepe să vorbească.

Pentru că mai aveam încă amândouă mâinile și picioarele și ochii; aș fi putut să mă las să alunec pe burlan oricând, singura deosebire fiind că nu am făcut-o. Nu păraseam niciodată camera decât târziu noaptea, când venea el într-o mașină închisă de mărimea mașinii uneia de la pompele funebre, și el și cu șoferul pe bancheta din față, și eu și cu madama pe bancheta din spate, mergând cu viteza de patruzeci și cincizeci și șaiszeci de mile pe oră în sus și în jos pe aleile dosnice ale cartierului cu felinare roșii. Care – aleile astea dosnice – au fost tot ce am văzut eu din cartierul acela. Nu mi se dădea voie nici măcar să le întâlnesc sau să le primesc în cameră sau nici chiar să le văd pe fetele celelalte din casă, nici chiar să stau cu ele după ce-și terminau treaba și să le ascult discutând despre treaba asta a lor în vreme ce-și numărau fisele sau vânătăile sau făcând ce mai făceau în vreme ce ședeau claie peste grămadă pe paturile celorlalte în dormitorul lor anume improvizat...

(face din nou o pauză, apoi continuă cu un fel de surpriză, de uimire)

Da, era ca în dormitorul de la școală: mirosul: de femei, de femei tinere, toate preocupate să se gândească nu la bărbați, ci la bărbat; doar ceva mai puternic, mai calm, mai puțin excitat – stând acolo pe paturile momentan nefolosite și discutând exigențele – asta sigur e cuvântul potrivit, nu? – profesiei lor. Dar nu și eu, nu Temple: închisă acolo în camera aceea douăzeci și patru de ore pe zi, neavând nimic de făcut decât expoziții de modă cu haina de blană și pantalonași fantezi și neglijouri, și nimeni să le vadă decât o oglindă de două picioare și o servitoare negresă; atârănând uscată și sigură în miezul păcatului și plăcerii ca și cum aș fi fost suspendată la douăzeci de coți în adâncuri într-un clopot de scufundare

în miezul oceanului. Pentru că el voia ca ea să fie mulțumită, înțelegeți. El a făcut chiar ultimul efort el însuși. Însă Temple nu dorea doar să fie mulțumită. Astfel că ea a trebuit să facă ceea ce noi, fetele de bordel, numim că s-a îndrăgostit.

GUVERNATORUL

Aha.

STEVENS

Tocmai.

TEMPLE

(repede, către Stevens)

Tu taci.

STEVENS

(către Temple)

Taci tu.

(către guvernator)

El – Vitelli – i se spunea Popeye – l-a adus el însuși pe omul acela acolo. Acela – tânărul...

TEMPLE

Gavin! Nu, îți spun!

STEVENS

(către Temple)

Te îneci într-un ocean de abjecție și de moderație, când singurul lucru de care ai nevoie este adevărul.

(către guvernator).

...era cunoscut în lumea lui sub numele de Red, Alabama Red; cunoscut nu poliției, sau nu oficial știut astfel, întrucât nu era un criminal, sau oricum nu încă, ci doar un dur, probabil bântuit mai mult de o simplă eupepsie decât de orice altceva. Era un om al casei – un debarasor –

la clubul de noapte, taverna, din periferia orașului, pe care o avea Popeye ca proprietate personală și care era cartierul general al lui Popeye. A murit la scurtă vreme după aceea într-o alee dosnică din spatele închisorii lui Temple, de un glonte provenind din același pistol cu care se săvârșise și crima din Mississippi, deși și Popeye însuși era mort și el, spânzurat în Alabama pentru un asasinat pe care nu-l săvârșise el, înainte ca pistolul să fi fost găsit și pus în legătură cu el.

GUVERNATORUL

Înțeleg. Și acest – Popeye...

STEVENS

...s-a descoperit el însuși trădat de unul dintre propriii săi servitori, și s-a răzbunat princiar pe cel care-i pătase blazonul? Te-ai înșela dacă ai spune asta. Îl subapreciezi pe acest *précieux*, pe această floare rară, pe această bijuterie, Vitelli. Ce nume avea. Un hibrid, un impotent. A fost spânzurat anul următor, firește. Dar nici asta nu a fost cum trebuie; chiar și eliminarea lui a fost degradantă, o batjocură până și față de rămășița de demnitate pe care omul a mai fost în stare să i-o atribuie abolirii omului atunci când devine necesară. El ar fi trebuit să fie strivit oricum sub o gheată uriașă și nesimțitoare, ca un păianjen. El nu a vândut-o; îi violezi și-i ultragiezi însăși memoria cu o asemenea presupunere grosolană și materialistă. El era un purist, un amator în tot ce făcea; nici măcar nu asasina pentru profituri josnice. Nici măcar din simplă plăcere. El era un gourmet, un sibarit, cu secole, poate și cu emisfere întregi înainte de vremea lui; în spirit și în glande el era din epoca aceea a despoților princiar pentru care capacitatea chiar și de a citi era vulgară și plebee și, tolănit pe mătăsuri în aer și miresme mătăsoase, el își avea sclavii eunuci pentru asemenea treburi, poruncind moartea pentru sclav la sfârșitul fiecărei

asemenea lecturi, fiecărei seri, astfel ca nimeni altcineva viu, nici chiar un sclav eunuc, să nu mai fie părtaș, să nu se mai împărtășească, să nu-și mai amintească evocările poemului.

GUVERNATORUL

Nu cred că înțeleg.

STEVENS

Încearcă. Dezleagă-ți capacitatea de mânie și de repulsie – felul de mânie și de repulsie de care e nevoie ca să calci pe un vierme. Dacă Vitelli nu poate evoca așa ceva pentru tine, atunci viața lui a fost într-adevăr o pustietate.

TEMPLE

Sau nu încercați. Lăsați-vă pur și simplu în voie. Pentru numele lui Dumnezeu, lăsați totul în voie. Eu l-am întâlnit pe omul acela, cum, nu are importanță, și am ajuns să simt ceea ce eu numeam dragoste pentru el și ceea ce era cu adevărat sau ce spuneam eu că ar fi nu are nici asta nicio importanță, pentru că tot ceea ce contează este că am scris scrisorile...

GUVERNATORUL

Înțeleg. Asta e partea pe care soțul ei nu o cunoaște.

TEMPLE

(către guvernator)

Și ce importanță mai are și asta? Dacă el știe de asta sau nu? Ce importanță mai poate, mai pot avea, o față sau două sau un nume sau două, câtă vreme el știe că am trăit șase săptămâni într-un bordel de pe Strada Manuel? Sau alt trup sau două în pat? Sau trei sau patru? Eu încerc să povestesc asta, de ajuns din asta. Nu înțelegi atâta lucru? Dar nu puteți să-l faceți să mă lase în pace astfel ca să pot

să spun. Faceți-l, pentru numele lui Dumnezeu, să mă lase în pace.

GUVERNATORUL

(către Stevens; privind-o pe Temple)

Gata acum, Gavin.

(către Temple)

Astfel că v-ați îndrăgostit.

TEMPLE

Vă mulțumesc pentru asta, vreau să spun asta cu „dragostea” și îndrăgostirea. Decât că nu am ajuns în situația asta, eram deja acolo; în ce era rău, pierdut: eu care aș fi putut să mă las în jos în rigolă sau pe paratrăsnet oricând și să fug de acolo, sau și mai simplu decât atât: să mă fi travestit în slujnica aceea negresă cu un teanc de prosoape și un deschizător de sticle și mărunțiș în valoare de zece dolari și să fi ieșit pur și simplu pe ușa din față. Așa că am scris scrisorile. Scriam câte una deodată... după aceea, după ce ei – el a plecat, și uneori scriam două sau trei când ar fi fost două sau trei zile între ele, când ei – când el nu...

GUVERNATORUL

Ce? Ce mai e și asta?

TEMPLE

Înțelegeți: să am ceva de făcut, să fac ceva, să umplu timpul, mai bine așa decât parade de modă în fața oglinzii aceleia de două picioare cu nimeni care să se tulbure chiar văzând acei... pantalonași, sau chiar fără pantalonași. Scrisori frumoase...

GUVERNATORUL

Stați o clipă. Ce spuneți tocmai?

TEMPLE

Spuneam că erau scrisori frumoase, chiar pentru...

GUVERNATORUL

Ați spus, după ce *ei* au plecat.

(se privesc unul pe altul. Temple nu răspunde; către Stevens, deși o privește mai departe pe Temple)

Mi se spune acum că acest... acest Vitelli era acolo în cameră și el?

STEVENS

Da. De asta l-a adus pe celălalt. Înțelegi acum ce am vrut să spun când îți vorbeam de cunoscător și de gourmet.

GUVERNATORUL

Și ce voiai să spui și cu gheata aceea. Dar el e mort. Știi asta.

TEMPLE

O, da. E mort. Și am spus și „purist”. Până în ultima clipă; spânzurat în vara următoare în Alabama pentru o crimă pe care nici măcar n-o săvârșise el, și pe care nimeni din cei implicați în toată chestia nici măcar nu credeau cu adevărat că ar fi săvârșit-o el, numai că nici măcar avocatul lui nu l-a putut convinge să recunoască faptul că n-ar fi putut-o săvârși chiar dacă ar fi vrut s-o săvârșească, sau că n-ar fi făcut așa ceva dacă i-ar fi trecut prin cap ideea asta. O, da, e mort și el; n-am venit aici pentru răzbunare.

GUVERNATORUL

(către Temple)

Da. Spuneți mai departe. Scrisorile.

TEMPLE

Scrisorile. Erau scrisori frumoase. Vreau să spun... bune.

(privindu-l în ochi pe guvernator)

Ce încerc eu să spun e că erau felul de scrisori pe care dacă le-ai fi scris către un bărbat, chiar acum opt ani, n-ai fi vrut – ai fi vrut – ca soțul tău să nu le vadă, indiferent ce-ar fi gândit el despre... trecutul tău.

(încă privindu-l pe guvernator pe când își recită această mărturisire dureroasă)

Mai bune decât te-ai fi așteptat din partea unei amatoare în vârstă de șaptesprezece ani. Vreau să spun, te-ai fi mirat cum cineva, oricine, doar de șaptesprezece ani și nici măcar terminându-și colegiul, ar fi putut învăța – cuvintele potrivite. Deși n-ai fi avut nevoie probabil decât de un dicționar vechi din vremea lui Shakespeare când, așa se spune, oamenii nu învățaseră încă și cum să roșească în fața cuvintelor. Adică, oricine în afară de Temple Drake, care nici nu a avut nevoie de dicționar, care învăța repede, așa că fie și o singură lecție ar fi fost de ajuns pentru ea, cu atât mai puțin trei sau patru sau o duzină sau două sau trei duzini.

(privindu-l pe guvernator)

Nu, nici măcar o singură lecție, pentru că răul era deja acolo, așteptând, care nici măcar nu auzise pe atunci că trebuie să rezisti dinainte corupției, nu numai înainte de a te uita la ea, dar chiar și înainte de a ști măcar ce este ea, față de ce anume rezisti. Astfel că am scris scrisorile, nu mai știu câte, destule, mai mult decât destule pentru că și una singură chiar ar fi fost de ajuns. Și asta e totul.

GUVERNATORUL

Totul?

TEMPLE

Da. Sigur că dumneavoastră ați auzit de șantaj. Scrisorile au apărut din nou bineînțeles. Și bineînțeles fiind Temple Drake, prima cale de a le cumpăra îndărăt la care s-a gândit Temple Drake a fost să producă materialul pentru un alt set de scrisori.

STEVENS

(către Temple)

Da, asta e tot. Dar trebuie să-i spui de ce anume asta e tot.

TEMPLE

Credeam că am spus. Am scris unele scrisori despre care te-ai fi gândit că până și Temple Drake s-ar fi rușinat să le aștearnă pe hârtie, și pe urmă omul căruia i le scrisesem a murit și eu m-am măritat cu un alt bărbat și m-am reformat, sau mi-am închipuit că făcusem așa ceva, și am născut doi copii și am angajat o altă târfă reformată, astfel încât să am pe cineva cu care să stau de vorbă, și chiar mă gândeam că uitasem de scrisorile astea până când ele au apărut iarăși și atunci am văzut că nu numai că nu uitasem de scrisori, ci nici măcar nu mă reformasem...

STEVENS

Foarte bine. Vrei deci să povestești?

TEMPLE

Și tu erai cel care țineai predici împotriva moderației.

STEVENS

Țineam predici împotriva orgasmelor de moderație.

TEMPLE

(cu amărăciune)

A, știu. Doar suferința. Nu pentru ceva anume; pur și simplu suferința. Numai pentru că e bună pentru tine, cum e calomelul sau ipecacuana.

(către guvernator)

Foarte bine. Ce mai e?

GUVERNATORUL

Tânărul acela a murit...

TEMPLE

A, da. – A murit, împușcat dintr-o mașină în timp ce se strecura pe aleea din spatele casei, ca să urce pe același burlan pe care aș fi putut coborî eu oricând aș fi vrut să fug de acolo, ca să mă vadă – singura dată, prima dată, acea unică dată când ne gândeam că l-am evitat, l-am păcălit pe el, că puteam fi singuri, doar noi doi, după toți cei... ceilalți. – Dacă dragostea poate fi, poate însemna ceva, în afară de noutate, de puțința de a învăța, de liniștea, de acea singurătate a vieții private: nu rușinea: nici măcar conștiința că ești gol, pentru că te folosești doar de goliciune pentru că asta e o parte din totul; pe urmă el era mort, omorât, împușcat tocmai în miezul gândului lui îndreptat spre mine, când în exact un minut poate ar fi fost în aceeași cameră cu mine, când totul din ființa lui în afară de trupul lui era deja în cameră cu mine și ușa încuiată în sfârșit numai pentru noi doi singuri; și pe urmă totul se terminase ca și când n-ar fi fost niciodată, nu s-ar fi întâmplat niciodată: trebuie să fie ca și când nu s-ar fi întâmplat niciodată, decât că asta era chiar și mai rău...

(repede)

Pe urmă tribunalul de la Jefferson și mie nu-mi mai păsa de nimic, nu-mi păsa de nimic acum, și tata și frații mei așteptând și pe urmă anul acela în Europa, la Paris, și tot nu-mi mai păsa de nimic, și pe urmă, după o vreme, lucrurile au început cu adevărat să fie mai ușoare. Știți și dumneavoastră. Oamenii au noroc. Sunt minunați. La început crezi că poți să înduri doar atât, și că pe urmă ai să fii liber. Pe urmă constăți că poți să înduri orice, poți cu adevărat, și pe urmă nici măcar nu mai contează. Pentru că dintr-odată poate să fie ca și când nici n-ar fi fost niciodată, nu s-ar fi întâmplat niciodată. Știți: cineva – Hemingway, nu? – a scris o carte despre cum nici nu s-a

întâmplat niciodată cu adevărat vreunei fe... vreunei femei, dacă ea refuză pur și simplu să accepte asta, indiferent cine anume își mai amintește, se mai laudă cu asta. Și de altfel cei care ar mai fi putut – să-și aducă aminte – erau morți amândoi. Pe urmă Gowan a venit la Paris în iarna aceea și ne-am căsătorit – la Ambasadă, cu o recepție după aceea la Crillon, și dacă asta n-ar fi putut șterge ca printr-o fumigație un trecut american, atunci ce altceva înainte de a ajunge în cer ai mai putea spera ca să înlăture mirosul urât? Ca să nu mai vorbim de un automobil nou și de o lună de miere într-un ascunziș de lux închiriat și care fusese construit pentru iubita sa europeană de un prinț mahomedan la Cap Ferrat. – Numai că...

(se oprește o clipă, apoi continuă)

...noi – mă gândeam că noi – eu nu voiam cu adevărat să șterg duhoarea aceea...

(repede acum, încordată, țeapănă, cu mâinile încleștate din nou în pumni iarăși în poală)

Știți: că doar căsătoria ar fi fost de ajuns: nu Ambada și Crillon și Cap Ferrat ci doar să îngenunchem, noi doi, și să spunem „Am păcătuit, iartă-ne”. Și atunci poate că ar fi fost dragostea de data asta – pacea, liniștea, izbăvirea aceea de rușine pe care eu... care mie – căreia nu-i simțisem lipsa cealaltă dată...

(ezită din nou, apoi iarăși repede, volubilă dar succintă)

Dragostea, dar ceva mai mult decât dragostea încă: nemaidepinzând doar de dragostea care să țină laolaltă două ființe, să le facă mai bune decât fiecare dintre ele ar fi fost singură, ci tragedia, suferința, faptul să suferiseră și provocaseră suferință și jale; faptul de a avea ceva cu care să trebuiască să trăiască chiar și apoi, pentru că știau că ei doi nu mai puteau să uite vreodată. Și pe urmă am început să cred ceva mai mult chiar decât atât: că era ceva chiar mai bun, mai puternic decât tragedia care să țină laolaltă două ființe: iertarea. Numai că asta părea să nu fie adevărat. Numai că poate nu iertarea era neadevărată, ci

recunoștința; și poate că singurul lucru mai rău decât să trebuiască să dăruiești recunoștință constant, toată vremea, este să trebuiască să o accepți...

STEVENS

Ceea ce e exact invers. Ceea ce era rău nu era...

GUVERNATORUL

Gavin.

STEVENS

Acum taci tu, Henry. Ceea ce era rău aici nu era bunul renume al lui Temple. Nu era nici măcar conștiința bărbatului ei. Era vanitatea lui: aristocratul format în Virginia surprins cu noblețea și gentilețea lui căzute pe vine în jurul genunchilor asemenea invitatului din anecdotă surprins în camera de baie în cine știe ce film de la Hollywood. Așa că iertarea nu a fost de ajuns pentru el, sau poate că el nu citise cartea aceea de Hemingway. Pentru că după cam vreun an, nerăbdarea lui sub povara care consta în a trebui să accepte recunoștința a început să capete forma de a se îndoi de paternitatea copilului lor.

TEMPLE

O, Doamne, o, Doamne!

GUVERNATORUL

Gavin.

(Gavin tace)

Gata cu asta, am spus. Spune-ți că asta e un ordin.

(către Temple)

Da, Spuneți-mi.

TEMPLE

Încerc. Mă așteptam ca principalul nostru obstacol în chestia asta să fi fost acuzatorul care suferise marea

pierdere. După toate aparențele însă este avocatul acuzatei. Vreau să spun, încerc să vă vorbesc despre o anumită Temple Drake, și unchiul nostru Gavin vă prezintă acum o alta. Așa că aveți deja două persoane care vă roagă să acordați o aceeași clemență; dacă toți cei implicați aici continuă să se scindeze în câte două persoane, n-o să mai știți nici măcar pe cine să iertați, nu-i așa? Și acum că ajung să menționez asta, iată-ne, deja întorcându-ne la Nancy Mannigoe, și acum e sigur că nu mai durează mult. Să vedem, ne întorseserăm la Jefferson, nu? Oricum, acolo suntem acum, vreau să spun, îndărăt la Jefferson, îndărăt acasă. Știți și dumneavoastră: să-i facem față: dezonoarei, rușinii, să-i facem față, o dată și bine pentru totdeauna, să nu ne mai bântuie niciodată; împreună, în front unic în fața duhorii pentru că ne iubim unul pe altul și am iertat totul, puternici în dragostea noastră și în iertarea reciprocă. Pe lângă faptul că avem și totul, orice altceva: soții Gowan Stevens, tineri, populari: o vilă nouă pe strada cuvenită în care să începem mahmureala de sâmbătă noaptea. Un club la țară și un set de prieteni de club de la țară mai tineri, gata să se strângă în jur ca să facă mahmureala de sâmbătă noaptea demnă de denumirea de mahmureală de club de la țară de sâmbătă noaptea, o strană în biserica potrivită pentru a te reface dintr-o asemenea mahmureală, cu condiția firește să nu fi fost destul de mahmuri încât să nu mai fi fost în stare să te duci la biserică. Pe urmă a venit fiul și moștenitorul; și acum o avem pe Nancy: doică: ghid: mentor, catalizator, soluție adezivă bună de lipit, oricum ai vrea să-i spui, ținându-i pe toți laolaltă – nu doar un centru magnetic pentru moștenitorul aparent și ceilalți mici prinți sau prințese în succesiunea lor ordonată, să facă cercuri în jur, dar și pentru cele două hălci mai mari de masă sau materie sau noroi sau ce-o mai fi lucrul acela format după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, într-o asemănare cel puțin de ordine și respectabilitate și pace:

deloc vreo mamă bătrână negresă care să legene vechiul leagăn, pentru că soții Gowan Stevens sunt tineri și moderni, atât de tineri și de moderni încât toți ceilalți din setul de tineri de la clubul de la țară i-au aplaudat când au scos o fostă târfă negresă și viciată de droguri direct din rigolă să aibă grijă de copiii lor, pentru că restul tinerilor din satul acela de la clubul de la țară nu știau că nu soții Gowan Stevens ci Temple Drake fusese cea care o alesese pe fosta târfă negresă și intoxicată pentru motivul că o fostă târfă negresă și dependentă de droguri era singurul animal din Jefferson care vorbea pe limba lui Temple Drake...

(își ridică repede țigara aprinsă de pe tavă și trage fumuri din ea în vreme ce vorbește printre inelele de fum pe care le exală)

O, da, am să vă vorbesc și de asta. O confidentă. Știți: marele jucător, vedeta, idolul pe pedestalul lui, cel idolatrizat; și adoratorul, acolitul, cel care nu ieșise niciodată și n-avea să iasă niciodată, oricât de mult ar fi încercat, din rânduri, din echipa de categoria secundă. Știți: după-amiezile lungi, cu ultimul buton electric apăsător la ultima invenție modernă de copt sau de spălat sau de aspirat și copilășul adormit la loc sigur o vreme, și cele două surori într-un păcat schimbând secretele breslei sau oricum secretele profesionale ale breslei sorbind câte o Coca Cola în bucătăria cufundată în liniște. Cineva cu care să stea de vorbă, așa cum s-ar părea că noi cu toții am avea nevoie, am vrea, ar trebui să avem, nu ca să facem conversație sau care măcar să fie de acord cu noi, ci doar să stea liniștit și să asculte. Ceea ce este singurul lucru pe care cu adevărat și-l doresc oamenii, de care au cu adevărat nevoie; vreau să spun cineva care să știe să se poarte, să nu se amestece; să nu se ajungă la neadaptările acelea din care ni se spune că se nasc incendiarii și violatorii și asasinii și hoții și restul inamicilor antisociali, și care nici nu sunt cu adevărat neadaptări ci provin pur și simplu din faptul că asasinii și tâlharii aceștia în embrion

nu au avut pe nimeni care să-i asculte când vorbeau ei: ceea ce este o idee pe care biserica catolică a descoperit-o acum două mii de ani numai că nu a dus-o destul de departe sau poate că era prea ocupată în rolul ei de biserică să mai aibă timp să se ocupe și de oameni, sau poate că nici nu a fost deloc vina bisericii ci pur și simplu din cauză că trebuia să se ocupe de ființele omenești și poate că dacă lumea ar fi fost populată cu un fel de creaturi, dintre care jumătate să fie mute, nu ar mai fi avut nimic altceva de făcut decât să asculte, nici n-ar mai fi fost în stare să evite să trebuiască să asculte la cealaltă jumătate, și atunci n-ar mai fi existat nici războaie. Și asta era ceea ce avea Temple: cineva plătit cu săptămâna doar ca să asculte, ceea ce ai fi putut crede că ar fi fost de ajuns; și pe urmă a venit celălalt copil, bebelușul, sacrificiul de la început condamnat (deși, firește, nu știm asta încă) și ai fi crezut atunci că asta sigur era destul, că acum chiar și Temple Drake s-ar fi crezut în siguranță, cineva în care să se poată avea încredere, având două – cum le spun marinarii? a, da, ancore fixe – acum. Numai că nu a fost de ajuns. Pentru că Hemingway avea dreptate. Vreau să spun fa... femeia din cartea lui. Tot ce ai de făcut este să refuzi să accepți. Numai că trebuie să... refuzi...

STEVENS

Acum, scrisorile...

GUVERNATORUL

(privind-o pe Temple)

Taci, Gavin.

STEVENS

Nu, am să vorbesc eu acum o vreme. Vom rămâne chiar la metafora asta sportivă și o să spunem că e o cursă cu ștafetă, cu membrii seniori ai echipei purtând lucrul acela... ștafeta, creanga, mlădița, puietul, copacul – cum ai

vrea să-i spui lemnului aceuia simbolic, în susul a ceea ce mai rămâne din dealul simbolic.

(luminile tremură, se întunecă vag, pe urmă cresc iarăși în intensitate, rămân

constante, ca și cum ar fi fost un semnal, un avertisment)

Scrisorile. Șantajul. Șantajistul era fratele mai mic al lui Red – un criminal, bineînțeles, dar cel puțin o ființă omenească.

TEMPLE

Nu! Nu!

STEVENS

(către Temple)

Taci și tu din gură. Urcăm doar o colină, nu trecem peste vreo prăpastie. Pe lângă asta e vorba aici doar de un bețigaș. Nu scrisorile au fost la început. Primul lucru a fost recunoștința. Și acum am ajuns chiar și la soț, nepotul meu. Și când spun „trecutul” vreau să spun partea aceea din el pe care soțul o cunoaște până acum, și care după toate aparențele era de ajuns în aprecierile lui. Pentru că nu a trecut mult până când ea a descoperit, și-a dat seama, că ea urma să-și petreacă o bună parte din restul zilelor ei (și nopților încă) fiind iertată pentru asta; nu numai aducându-i-se constant aminte – adică, poate că nu aducându-i-se aminte la modul specific, dar să spunem fiind făcută – menținută – conștientă de lucrul acesta pentru a fi iertată de el astfel ca ea să poată fi recunoscătoare celui care o iartă, dar și trebuind să folosească din ce în ce mai mult din tactul pe care-l va fi având – și din răbdarea pe care probabil că nici nu știa că o are, pentru că până atunci ea nu avusese niciodată prilejul să aibă nevoie de răbdare – să facă recunoștința – cu care probabil ea avea la fel de puțină experiență câtă avusese și cu răbdarea – acceptabilă pentru a putea întâmpina, împlini criteriile pretențioase ale celui care o

ierta. Dar ea nu-și făcea prea multe griji pentru asta. Soțul ei – nepotul meu – făcuse ceea ce el considera probabil supremul sacrificiu pentru a-și expia partea sa din trecutul ei; ea n-avea îndoieli în ce privește capacitatea ei de a continua să livreze gradul oricât de mult sporind de recunoștință pe care apetitul – sau capacitatea – crescânde ale celui intoxicat de această recunoștință le-ar fi cerut, în schimbul sacrificiului pe care, așa credea ea, ea îl acceptase pentru aceleași rațiuni de recunoștință. Pe lângă aceasta, ea mai avea încă picioarele și ochii; putea să plece pe jos, să scape din asta în orice clipă ar fi dorit, chiar dacă trecutul ei ar fi putut să-i arate că ea probabil nu s-ar fi folosit de puțința ei de a intra în locomotie pentru a scăpa de amenințare și de primejdie. Accepți asta?

GUVERNATORUL

Foarte bine. Continuă.

STEVENS

Pe urmă ea a descoperit că acel copil – primul – era pe drum. În primul moment ea trebuie să fi trăit ceva aproape ca o clipă de delir. Acum nu mai putea evada, scăpa; așteptase prea mult. Dar era mai rău decât atât. Era ca și cum ar fi înțeles pentru prima dată că tu – oricine – trebuie, sau în orice caz ai putea trebui, să plătești pentru propriul tău trecut; că trecutul este ceva de genul unei polițe, unei note în care te angajezi prin promisiune, cu o clauză-truc în el care, atâta vreme cât nimic nu iese din normal, poate fi satisfăcută în chipul unei înțelegeri corecte, dar pe care soarta sau norocul sau șansa o poate deodată impune asupra ta fără avertismente prealabile. Adică, ea știusese, acceptase asta toată vremea și nu se mai gândise la clauza asta pentru că știa că-i poate face față, era invulnerabilă la ea prin simpla ei integrare, prin situația ei de femeie. Însă acum avea să fie un copil, fragil și lipsit de apărare. Dar nu renunți niciodată la speranță,

știi asta, nici chiar după ce îți dai seama în cele din urmă că oamenii nu numai că pot îndura orice, ci că probabil vor trebui să îndure, astfel că probabil chiar înainte ca momentul acela de panică și de delir să fi avut timp să se risipească, ea a găsit o speranță: care era însă – și inocența și fragilitatea și lipsa de apărare a copilului: că Dumnezeu – dacă există vreun Dumnezeu – avea să-l apere pe copil – nu pe ea; ea nu cerea îndurare și nici nu-și dorea asta; ea putea face față, sau face față sau îndura, însă copilul ieșit din polița aceea a trecutului ei – pentru că era inocent, chiar dacă ea știa mai multe, întreaga observație și experiență a ei arătându-i că Dumnezeu sau nu voia sau nu putea – oricum, nu o făcea – salva inocența doar din cauză că era inocentă; că atunci când El spunea „Lăsați copiii să vină la mine”, El voia să spună exact asta: El voia să spună să sufere; că adulții, părinții, cei bătrâni în păcat și în stare de păcat, trebuie să fie gata și să vrea – de fapt chiar să fie dornici de asta – să sufere în orice moment, ca anume copiii mici să vină la El fără spaime, fără frică, fără pată. Accepti asta?

GUVERNATORUL

Continuă.

STEVENS

Astfel că cel puțin ea a avut liniște. Nu speranță: liniște. Era ceva precar, firește, un echilibru, dar ea ar fi putut merge și pe o frânghie. Era ca și când ea ar fi încheiat nu un târg, ci un armistițiu cu Dumnezeu – dacă exista vreun Dumnezeu. Nu încercase să trișeze; nu încercase să evadeze din fața notei aceleia cu promisiunea provenind din trecutul ei punând în cale cecul în alb al inocenței unui copil – se născuse acum, un băiat, un fiu, moștenitorul soțului ei și al ei. Ea nu încercase să împiedice copilul: pur și simplu nu se gândise la sarcină în legătură cu toate astea, întrucât fusese nevoie de faptul

fizic al sarcinii ei ca să-i dezvăluie existența acelei note cu promisiunea, purtând semnătura ei postdatată. Și întrucât Dumnezeu – dacă exista un Dumnezeu – trebuie să fi fost conștient de asta, atunci și ea trebuia să-și poarte partea ei în acest târg nemaicerând de la El un al doilea prilej întrucât El – dacă exista unul – avea cel puțin să joace cinsti, avea cel puțin să fie un gentleman. Și asta?

GUVERNATORUL

Continuă.

STEVENS

Așa că în ce privește cel de al doilea copil, poți să alegi singur versiunea care-ți convine. Poate că a fost prea ocupată cu ei trei ca să mai fie destul de atentă: între ei trei – fatalitatea, soarta, trecutul; târgul cu Dumnezeu; iertarea și recunoștința. Așa cum spune scamatorul, prestidigitatorul, nu cu cele trei nesimțitoare și oricând de înlocuit măciuci sau mingi indiene, ci cu trei bulbi de sticlă umpluți cu nitroglicerină și neavând nici destule mâini pentru unul singur măcar: o mână cu care să oferi răscumpărarea și alta cu care să primești iertarea și o a treia de care e nevoie ca să oferi recunoștința, și încă o a patra mână din ce în ce mai imperativă pe măsură ce trece timpul pentru a presăra în doze continue și constant crescânde puțin câte puțin mai mult zahăr și raționamente despre recunoștință pentru a o menține de ajuns de ușor de înghițit pentru cel care trebuia s-o înghită – că poate: pur și simplu nu a avut de ajuns timp să fie destul de cu grijă, sau poate a fost disperarea, sau poate asta a fost atunci când soțul ei a respins prima dată sau a implicat sau oricum a contestat – orice va fi fost – paternitatea fiului său. Oricum, ea era însărcinată iarăși, își încălcase cuvântul, își distrusese talismanul, și ea probabil că știa cu cincisprezece luni înaintea scrisorilor că acesta era sfârșitul, și când a apărut bărbatul cu vechile scrisori ea

probabil că nici n-a mai fost surprinsă; se întrebase doar de cincisprezece luni încoace ce formă avea să ia fatalitatea. Și acceptă și asta...

Luminile pâlpâie și se întunecă și mai mult, apoi rămân constante în punctul acesta.

Și ușurare de asemenea. Pentru că în sfârșit se terminase; acoperișul se năruise, avalanșa trecuse cu urletul ei; chiar și neajutorarea și neputința se sfârșiseră acum, pentru că acum chiar și vechea fragilitate a oaselor și cărnii nu mai constituia un factor – și, cine știe? din cauza acelei fragilități, un fel de mândrie, un triumf; așteptai distrugerea: ai dăinuit; era inevitabilă, de neocolit, nu mai aveai nicio speranță. Cu toate acestea, nu numai că te crispai, te chirceai, cu tot capul, viziunea îngropate în brațele tale; nu mai pândeai oprirea aceea suspendată toată vremea, e adevărat, dar asta nu din cauză că te-ai fi temut de ea ci pentru că erai prea preocupat să-ți așezi un picior înaintea celuilalt, niciun moment cu adevărat ezitând, șovăind, chiar dacă știai că e în zadar – triumf în însăși fragilitatea de care nu mai e nevoie să te ocupi acum, pentru motivul că totul, cel mai rău lucru pe care catastrofa ți-l poate face, este să strivească și să abolească fragilitatea; tu ai fi fost cel mai bun, tu ai desființat chiar și catastrofa, i-ai supraviețuit, ai silit-o să se miște ea întâi din loc; nici măcar n-ai sfidat-o, nici măcar disprețuitor: cu nicio altă unealtă sau armă decât acea fragilitate nevrednică ai ținut dezastrul la distanță așa cum cu o mână ai putea sprijini baldachinul de mătase fără greutate al unui pat, timp de șase ani lungi, în timp ce el, cu toată greutatea și puterea lui, nu ar mai putea prelungi obliterarea fragilității tale mai mult de cinci sau șase secunde; și chiar și în timpul acestor cinci sau șase secunde tot tu ai fi învingătorul, întrucât întreg lucrul acela de care ea – catastrofa – te-ar fi putut lipsi, tu însuși

îl lepădaseși cu șase ani înainte ca fiind, inerent și din cauza propriei sale fragilități, fără nicio valoare.

GUVERNATORUL

Și acum, bărbatul acela.

STEVENS

M-am gândit c-ai să observi și asta. Chiar și primul din ei ieșea în evidență ca un deget cu vânătaie. Da, el...

GUVERNATORUL

Primul ce?

STEVENS

(după un moment, îl privește pe guvernator)

Primul bărbat: Red. Tu chiar nu te pricepi deloc la femei? Eu nu l-am văzut niciodată pe Red și nici pe următorul, fratele lui, dar toți trei, ceilalți doi și soțul ei, probabil că arată suficient de asemenea unul altuia sau acționează suficient de asemănător – poate pur și simplu prin faptul că ridică revendicări suficient de imposibil de îndeplinit din partea ei sau prin faptul că sunt atrași de ea suficient de tare pentru a accepta, a risca niște condiții aproape incredibile – ca să-i poți lua drept veri primari cel puțin. Tu unde ai trăit toată viața ta?

GUVERNATORUL

Foarte bine. Bărbatul acela.

STEVENS

La început, lucrul la care se gândea el, pentru care-și făcea planuri, de care era interesat, spre care tindea erau banii – să ia bani pe scrisori și s-o șteargă, să plece dracului cât mai departe. Firește, chiar la sfârșit, tot ce urmărea el cu adevărat tot banii erau, nu numai după ce constatase că ar fi trebuit s-o ia și pe ea și copilul de asemenea ca să-i

obțină, dar chiar și când se părea că tot ce avea să obțină el, cel puțin o vreme, era doar o nevastă fugită de acasă și un bebeluș de șase luni. De fapt, eroarea lui Nancy, gestul ei cu adevărat fatal în acea noapte fatală și tragică a fost că nu i-a dat și banii și bijuteriile lui când a descoperit unde le ascunsese Temple, și să ia scrisorile și să scape de el pentru totdeauna, în loc să ascundă banii și bijuteriile de Temple și ea la rândul ei – ceea ce Temple însăși a crezut după toate aparențele, întrucât ea – Temple – i-a spus o minciună în ce privește câți bani erau, spunându-i că ar fi fost doar două sute de dolari, când în realitate erau aproape două mii. Așa că ar fi spus că el voia banii într-adevăr, și exact și câți, și cât de mult îi voia, ca să se învoiască să plătească prețul acesta pentru ei. Sau poate că el era înțelept – „isteț”, ar fi spus el – mai presus de anii și vremea sa, și fără să fi plănuit de fapt asta în felul acesta, inventa în realitate o metodă nouă și sigură de răpire de copii: adică să răpească o victimă adultă în stare să semneze propriile ei cecuri – de asemenea și cu un copil mic în brațe ca să adauge puterii de convingere – și nu forțând-o ci de fapt convingând-o să meargă cu el din proprie inițiativă și apoi – încă pe cale pașnică – să extragă banii mai târziu în toată liniștea, folosind bunăstarea vulnerabilă a copilășului ca un punct de sprijin pentru pârghie. Sau poate că ne înșelăm amândoi și amândoi ar trebui să-i acordăm credit – cât de puțin – acolo unde creditul – cât de puțin – se cuvine să fie acordat, întrucât banii fuseseră la început și în cazul ei lucrul principal, deși el probabil că mai credea în continuare că ar fi fost vorba de bani chiar în clipa aceea când, după ce-și strânsese laolaltă bijuteriile și descoperise unde-și ținea soțul ei cheile de la casa de bani (și îmi închipui că o și deschisese într-o noapte după ce soțul ei era în pat adormit și numărase banii de acolo sau cel puțin se încredințase că sunt bani acolo sau oricum că acea cheie avea să deschidă cu adevărat casa de bani), ea se regăsise încă încercând

să-și explice de ce nu plătise pur și simplu banii să ia scrisorile și să le distrugă și astfel să se scape pentru totdeauna de acel acoperiș al lui Damocles. Ceea ce a fost exact ceea ce nu a făcut ea. Pentru că Hemingway – fata aceea a lui – avea completă dreptate: tot ce ai de făcut este să refuzi să accepți asta. Numai că trebuie să ți se spună dinainte cu toată sinceritatea și adevărul ce anume trebuie să refuzi; zeii îți datorează asta – cel puțin o imagine limpede și o alegere limpede. Nu să te lași păcălit de... cine știe? probabil chiar de blândețe, într-un fel, îndărăt acolo la acele după-amiezi sau ce-or fi fost la Memphis... foarte bine: luna de miere, chiar și cu un martor; în cazul acesta în mod sigur lipsea ceva mult mai bun, și într-adevăr, cine știe? (eu sunt Red acum, el vorbește) chiar și puțină evlavie, speranță neîncrezătoare, uimire neîncrezătoare, chiar și puțin cutremur la atâta noroc, atâta noroc căzând din chiar cerul de sus, în îmbrățișarea lui; cel puțin (acum Temple vorbește) nu era o bandă; chiar și violul devenind tandru: numai unul singur, un individ, cu puțință încă de refuzat, dându-i ei cel puțin (de data asta) impresia de a fi curtată pentru prilejul de a spune Da întâi, lăsând-o chiar să creadă că ar putea spune fiecare dintre răspunsuri – da sau nu. Îmi închipui că el (cel nou, șantajistul) chiar și arăta asemenea fratelui său – un Red mai tânăr, Red cel cu câțiva ani chiar înainte ca ea să-l fi cunoscut, și – dacă ai vrea să-mi permiți – mai puțin pătat, astfel că într-un fel s-ar fi putut să i se pară ei că aici în sfârșit chiar și ea ar fi putut lepăda de pe ea, năpârli, cei șase ani de murdărie ai luptei și remușcărilor și spaimei fără folos. Și dacă asta e ceea ce ai vrut să spui, atunci ai și dreptate: un bărbat, cel puțin un bărbat, după șase ani de acest fel de iertare care înjosește nu numai pe cel iertat dar și recunoștința celui iertat – un om rău, firește, un criminal în intenție indiferent de cât de limitate i-ar fi putut fi prilejurile până în clipa aceea; și în stare de șantaj, vicios și nu numai competent, ci și merit să aducă nimic altceva decât rău și

dezastru și ruină pentru oricine de ajuns de nebun ca să intre în orbita lui, să-și pună soarta la un loc cu a lui. Însă – prin comparație, acei șase ani de comparație – cel puțin un bărbat – un bărbat atât de singur, de dur și de nemilos, atât de impecabil în amoralitatea lui, încât să aibă un fel de integritate, de puritate, care nu numai că n-ar fi avut niciodată nevoie și nici n-ar fi intenționat să ierte cuiva ceva, dar nici nu și-ar fi dat seama niciodată că cineva s-ar fi așteptat din partea lui să ierte ceva cuiva; care nici nu și-ar fi dat osteneala să o ierte pe ea dacă i-ar fi trecut vreodată prin cap că ar fi avut prilejul acesta, ci în schimb i-ar fi învinețit ochii și i-ar fi scos cu pumnul câțiva dinți și ar fi aruncat-o în rigolă: astfel încât ea să se poată odihni sigură, pentru totdeauna, în conștiința faptului că, până nu s-ar fi trezit cu un ochi învinețit și sau scuipându-și dinții în rigolă, el nici n-ar fi știut vreodată că ar avea ceva pentru care s-o ierte.

De data aceasta luminile nu se mai întunecă. Încep să scadă constant către întunericul complet și apoi se pierd în acest întuneric total în timp ce Stevens continuă.

Nancy i-a fost confidentă la început, în timp ce ea – Nancy – încă mai credea probabil că singura problemă, singurul factor era cum să scoată banii pe care îi cerea șantajistul, fără ca patronul, stăpânul, soțul să afle de asta; constatând, descoperind – adică tot Nancy – dându-și seama probabil că ea nu fusese în realitate o confidentă, și asta de multă vreme, cu mult înainte de a fi descoperit că ceea ce fusese ea în realitate era că fusese o spioană: spioană a patroanei sale: nedându-și seama până ce nu descoperise că, deși Temple luase banii și bijuteriile de asemenea din casa de bani a soțului ei, ea – Temple – încă nu-i plătise șantajistului și nu luase scrisorile, că plata banilor și a bijuteriilor reprezenta mai puțin decât jumătate din planul lui Temple.

Luminile se sting complet. Scena e în întuneric complet. Vocea lui Stevens continuă.

Asta a fost atunci când Nancy, la rândul ei, a descoperit unde ascunsese Temple banii și bijuteriile, și – Nancy – le-a luat la rândul ei și le-a ascuns de Temple; asta a fost noaptea zilei când Gowan a plecat într-o excursie de o săptămână să pescuiască la Trecătoarea Aransas, luând cu el copilul mai mare, băiatul, ca să lase copilul într-o vizită de o săptămână la bunicii lui, la New Orleans, până când Gowan avea să-l ia în drumul lui acasă din Texas.

(către Temple; în întuneric)

Acum spune-i.

Scena e în întuneric complet.

Scena a doua

Interior, camera personală de zi sau de găteală a lui Temple. Ora 9,30 p.m. Treisprezece septembrie *ante*.

Luminile se aprind în dreapta jos, ca în Actul I în tranziția de la sala tribunalului în salonul familiei Stevens, deși, în loc de salon, scena e acum în apartamentul personal al lui Temple. O ușă la stânga duce spre restul casei. O ușă, la dreapta, duce spre camera copiilor, unde copilul doarme în leagănul lui. În spate uși-ferestre dau spre o terasă; aceasta e o intrare secundară în casă venind dinspre afară. La stânga, ușa unui dulap a rămas deschisă. Veșminte răspândite pe dușumea în jur, arătând faptul că dulapul a fost supus unei cercetări, nu atât în grabă cât cu brutalitate și fără menajamente și amănunțit. La dreapta este un cămin cu foc de gaz. Un pupitru la peretele din fund e deschis și arată semnele unei percheziții la fel de brutale și grăbite. O masă, în centru, pe care se află pălăria, mănușile și poșeta lui Temple, de asemenea un coșuleț din cele folosite pentru transportul copiilor mici; două valize, în mod evident aparținându-i lui Temple, sunt închise și așezate pe podea, alături de masă. Întreaga încăpere indică faptul că Temple se află pe punctul de a pleca, și că a fost căutat ceva în zadar, și totuși cu brutalitate și pretutindeni și poate chiar într-un fel de panică.

Când se aprind luminile, Pete este în picioare la ușa deschisă a dulapului, ținând în mână un ultim veșmânt, un neglijeu. E un bărbat de aproximativ douăzeci și cinci de ani. Nu arată ca un criminal. Adică nu e în totul un tip standardizat, recognoscibil de criminal sau de gangster. Arată aproape ca imaginea convențională a unui student de colegiu, sau a unui tânăr voiajor comercial cu succes al unei firme de automobile sau de servicii publice. Veșmintele îi sunt

obișnuite, nici stridente, nici elegante la modul ostentativ, pur și simplu ceea ce poartă toată lumea. Dar are ceva din aerul strict „neîmblânzit” în persoana sa. E prezentabil, atractiv pentru femei, câtuși de puțin imprevizibil pentru că știi – sau se știe – exact ce va face, și atunci speri pur și simplu că de data asta nu va face tocmai asta. Are ceva dur, nemilos, nu imoral ci nemoral.

E îmbrăcat într-un costum de vară ușor, pălăria îi e împinsă pe ceafă astfel încât, preocupat așa cum e în clipa aceasta, arată exact ca un detectiv tânăr dintr-un oraș mare într-un film din categoria filmelor brutale. Cercetează neglijent acestă fantezi repede și fără prea multe menajamente, îl lasă să cadă și se întoarce și constată că i s-au încurcat picioarele în alte asemenea veșminte aruncate pe podea și, fără să se oprească, își scutură picioarele și se îndreaptă spre pupitru și rămâne acolo privind dezordinea de acolo prin care a mai scormonit repede și amănunțit o dată, acum cu un fel de dezgust mohorât și disprețuitor.

Intră Temple din stânga. E îmbrăcată într-un taior de călătorie de culoare închisă sub un pardesiu ușor, deschis, fără pălărie, purtând pe braț haina de blană pe care am mai văzut-o, și o rochiță sau o pătură de copil pe același braț, și o sticlă plină cu lapte în cealaltă mână. Se oprește în prag exact atâta timp cât îi trebuie să arunce o privire la dezordinea din cameră. Apoi intră și se îndreaptă spre masă. Pete își întoarce capul; altminteri nu se mișcă în niciun fel.

PETE

Ei?

TEMPLE

Nu. Cei de acolo unde stă ea spun că n-au mai văzut-o de când a plecat la lucru astăzi dimineață.

PETE

Aș fi putut să-ți spun și eu asta.

(își privește ceasul de la mână)

Mai avem încă timp. Unde stă ea?

TEMPLE

(la masă)

Și pe urmă ce? Îi ținem o țigară aprinsă pe talpa piciorului?

PETE

E vorba de cincizeci de dolari, chiar dacă tu ești obișnuită să gândești în sute. Pe lângă asta și bijuteriile. Ce sugerezi atunci? Să chemăm poliția?

TEMPLE

Nu. N-o să trebuiască să fugi. Îți ofer un prilej să ieși.

PETE

Să ies?

TEMPLE

Nu sunt bani, nu e nicio răpire. N-ai spune și tu tot așa?

PETE

S-ar zice că nu te înțeleg.

TEMPLE

Poți să ieși din toată chestia acum. S-o iei din loc. Să pleci. Să renunți. Să te faci nevăzut. Atunci, tot ce-ai mai avea de făcut ar fi să aștepti până se întoarce bărbatul meu și s-o iei de la capăt.

PETE

Cred că tot nu te înțeleg.

TEMPLE

Mai ai încă scrisorile, nu?

PETE

A, scrisorile.

Își bagă mâna în buzunarul interior al hainei, scoate pachetul de scrisori și-l aruncă pe masă.

Uite-le.

TEMPLE

Ți-am spus de acum două zile că nu le vreau.

PETE

Sigur. Asta a fost acum două zile.

Se privesc un moment unul pe altul. Pe urmă Temple își lasă haina de blană și rochița de copil de pe braț pe masă, așază cu grijă sticla pe masă, ridică pachetul de scrisori și își întinde cealaltă mână spre Pete.

Dă-mi bricheta ta.

Pete își scoate bricheta din buzunar și i-o dă. Adică i-o întinde, fără să facă vreo altă mișcare, astfel încât ea trebuie să facă un pas sau doi spre el și să i-o ia. Apoi se întoarce și se îndreaptă spre cămin, aprinde bricheta. Încearcă de două sau trei ori până se aprinde. Pete nu s-a clintit din loc, privind-o. Ea rămâne nemișcată un moment, cu pachetul de scrisori într-o mână, cu bricheta aprinsă în cealaltă. Apoi își întoarce capul și se uită îndărăt spre el. Un alt moment se privesc unul pe altul.

PETE

Dă-i drumul. Arde-le. Data trecută când ți le-am dat, le-ai refuzat ca să mai poți să te mai răzgândești și să ieși din combinație. Arde-le.

Se privesc unul pe altul încă o clipă. Pe urmă ea își întoarce capul și stă acum, cu fața întoarsă într-o parte, cu bricheta încă arzând. Pete o mai privește o clipă.

Atunci, lasă-le dracului toate astea și vino încoace.

Ea stinge bricheta, o închide, se întoarce, se îndreaptă spre masă, lăsând pachetul de scrisori și bricheta pe masă când trece pe lângă ea, și merge mai departe spre locul unde Pete a rămas imobil. În clipa aceasta Nancy apare în ușă, la stânga. Niciunul dintre ei nu o vede. Pete își petrece brațul pe după talia lui Temple.

Și eu ți-am oferit un prilej să ieși.

(o atrage spre sine)

Baby.

TEMPLE

Nu-mi spune așa.

PETE

(o strânge mai aproape, mângâietor dar și cu brutalitate)

Red așa-ți spunea. Eu sunt un bărbat la fel de bun ca și el. Nu?

Se sărută. Nancy intră tăcută pe ușă și se oprește acolo privindu-i. Poartă uniformă obișnuită, standardizată, de servitoare, dar fără scufie și șorț, sub un pardesiu ușor, deschiat; pe cap are o pălărie veche, aproape diformă, de fetru, care trebuie să fi fost pe vremuri de bărbat. Pete își întrerupe el sărutul.

Haide. Haide să plecăm de aici. Am și eu o morală sau cum s-o mai fi zicând. Nici măcar nu vreau să pun mâinile pe tine aici, în casa asta.

O vede pe Nancy peste umărul lui Temple, și reacționează. Temple reacționează față de el, se întoarce repede și o vede și ea pe Nancy. Nancy intră acum de-a dreptul în cameră.

TEMPLE

(către Nancy)

Ce faci aici?

NANCY

Mi-am adus piciorul. Ca el să poată să-și lipească țigara de el.

TEMPLE

Adică, nu ești numai o hoată; ești și o spioană.

PETE

Poate că nu e nici hoată. Poate că l-a adus îndărăt.

(o privesc pe Nancy, care nu răspunde)

Sau poate că nu l-a adus. Poate că mai bine să folosim țigara aia.

(către Nancy)

Ce zici? Pentru asta te-ai întors, ești sigură?

TEMPLE

(către Pete)

Taci. Ia bagajele și du-te la mașină.

PETE

(către Temple, dar privind-o pe Nancy)

Te aștept. S-ar putea să mai fie câte ceva din ce pot face și eu aici, până la urmă.

TEMPLE

Du-te, îți spun! Pentru numele lui Dumnezeu, ieși afară de aici. Du-te.

Pete o mai privește pe Nancy încă o clipă, ea rămânând cu fața spre ei, dar fără să se uite la ceva anume, imobilă, aproape buimacă, acum expresia feței fiindu-i de o mare tristețe, îngândurată și de nepătruns. Apoi Pete se întoarce, se îndreaptă spre masă, ridică de acolo bricheta, pare pe punctul să treacă mai departe, apoi face din nou o pauză, și cu o ezitare aproape infinitesimală ridică pachetul de scrisori, îl pune la loc în buzunarul interior al hainei, ridică cele două valize închise și se îndreaptă spre ușa-fereastră, trecând pe lângă Nancy, care încă nu se uită la nimeni și la nimic anume.

PETE

(către Nancy)

Nu că nu mi-ar plăcea s-o fac, să știi. Chiar pentru mai puțin de cincizeci de dolari.

De dragul artei, își trece bagajele într-o singură mână, deschide ușa-fereastră, începe să iasă, se oprește când a ieșit pe jumătate, și se uită îndărăt spre Temple.

Am să stau să ascult, pentru cazul că te răzgândești în ce privește țigara.

Iese, trage ușa după el. Chiar înainte de a o închide, Nancy vorbește.

NANCY

Stai.

Pete se oprește, începe să deschidă iarăși ușa.

TEMPLE

(repede; către Pete)

Du-te! Ieși! Pentru numele lui Dumnezeu, du-te!

Pete iese, închide ușa după el. Nancy și Temple sunt acum față în față.

NANCY

Poate că nu am avut dreptate să mă gândesc că doar ascunderea banilor și bijuteriilor avea să te oprească pe tine. Poate că ar fi trebuit să i-i dau lui ieri imediat ce am descoperit unde-i ascunseseși. Și atunci nimeni de aici și până la Chicago sau Texas n-ar mai fi văzut ceva din el decât praful pe care l-ar fi stârnit.

TEMPLE

Așadar tu i-ai furat. Și ai văzut cât bine ai făcut cu asta, nu?

NANCY

Dacă tu poți să spui că asta e un furt, atunci pot s-o spun și eu. Pentru că nu a fost decât în parte al tău. Numai diamantele au fost ale tale. Ca să nu mai spun că banii sunt aproape două mii de dolari, care tu mi-ai spus că erau doar două sute și care lui i-ai spus că erau chiar mai puțin decât atât, doar cincizeci. Nu-i de mirare că nu și-a mai bătut capul cu ei, doar cincizeci de dolari. Nu și-ar mai face griji nici chiar dacă ar fi știut că au fost aproape două mii cum au și fost, cu atât mai puțin ăia două sute care mi-ai spus tu mie că ar fi fost. El nu-și mai bate capul dacă tu ai sau nu ai bani oricâți când ai să ieși la mașina lui. El știe că tot ce are el de făcut este să aștepte doar și să stea cu mâna pe tine și poate să mai strângă mâna asta destul de tare, și tu ai să și scoți o altă cantitate de bani și încă și de diamante de la bărbatu-tău și de la tată. Numai că de astă dată el are să fie cu mâna pe tine și acum are să-ți fie mai greu să-i spui că ar fi doar cincizeci de dolari în loc de aproape două mii...

Temple face câțiva pași repede înainte și o lovește pe Nancy peste față. Nancy se trage îndărăt. Când face asta, pachetul cu bani și cutia cu bijuterii cad pe podea de undeva, din pardesiul ei. Temple se oprește, privind în jos spre bani și bijuterii. Nancy își recapătă stăpânirea de sine.

Da, uite-i acolo, toți ăștia care au provocat toată jalea și toată ruina. Dacă tu n-ai fi fost cineva care să aibă o cutie de diamante și un soț la care să poți să găsești aproape două mii de dolari în buzunarele pantalonilor în timp ce el doarme, omul ăsta n-ar mai fi încercat să-i vândă scrisorile alea. Poate că, dacă nu i-aș fi luat eu, și banii și bijuteriile, și i-aș fi ascuns, tu i i-ai fi putut da lui înainte de a ajunge la asta. Sau poate dacă eu i i-aș fi dat lui ieri și aș fi luat scrisorile, sau poate dacă i-aș duce acum acolo, afară, unde stă el și așteaptă în mașină chiar acum, și aș spune: Uite, omule, ia-ți banii...

TEMPLE

Încearcă. Ridică-i de acolo de jos și du-i-i lui și vezi. Dacă aștepți până termin eu de împachetat, poți chiar să duci și geamantanul.

NANCY

Știu. Nu mai e vorba nici măcar de scrisorile astea. Poate nici n-a fost vreodată vorba de ele. A fost de la început acolo în oricine ar fi fost să poată scrie felul acesta de scrisori care chiar după opt ani ar mai putea stârni încă jale și ruină. Scrisorile nici n-au avut vreodată vreo importanță. Le-ai fi putut avea îndărăt oricând; el chiar a încercat să ți le dea de două ori...

TEMPLE

De când mă tot spionezi și cât ai spionat așa?

NANCY

Am spionat totul. – Tu n-ai fi avut nici măcar nevoie de bani și de diamante ca să le iei îndărăt. O femeie n-are nevoie de așa ceva. Singurul lucru de care are nevoie este faptul că să fie femeie și scoate orice vrea ea de la bărbați. Ai fi putut să faci asta chiar aici în casă, fără măcar să-l păcălești pe bărbatul tău să se ducă la pescuit.

TEMPLE

Ăsta-i un exemplu desăvârșit de moralitate de târfă. Dar atunci, dacă eu pot să spun târfă, poți și tu, nu-i așa? Poate că deosebirea e că eu refuz să fiu o târfă în casa soțului meu.

NANCY

Eu nu vorbesc despre bărbatul tău. Eu nu vorbesc nici măcar despre tine. Eu vorbesc despre copiii ăștia doi.

TEMPLE

Și eu. De ce altminteri crezi că l-am trimis pe Bucky la bunică-sa, decât ca să-l scot dintr-o casă unde bărbatul căruia el a fost învățat să-i spună tată ar putea decide de la o clipă la alta să-i spună că de fapt el nici nu are tată? O spioană atât de bună ca tine sigur că trebuie să-l fi auzit pe bărbatul meu...

NANCY

(o întrerupe)

L-am auzit. Și te-am auzit și pe tine. Ai dat și tu în el – atunci. Te-ai luptat cu el, nu pentru tine, ci pentru copilașul ăla. Dar acum te-ai oprit.

TEMPLE

M-am oprit?

NANCY

Da. Ai renunțat. Ai renunțat și la copil. Învoindu-te să riști să nu-l mai vezi niciodată poate.

(Temple nu răspunde)

E adevărat: Nu mai trebuie să mai cauți niciun fel de scuză față de mine. Spune-mi doar și mie ceea ce trebuie că deja te-ai hotărât în mintea ta să le spui tuturor care au să te întrebe asta. Te învoiești să riști. E adevărat?

(Temple nu răspunde)

Foarte bine. Să spunem că ai răspuns. Așa că acum cu Bucky am terminat. Acum răspunde-mi la asta. Cu cine ai de gând să-l lași pe celălalt?

TEMPLE

Cu cine s-o las? Un copilaș de șase luni?

NANCY

Firește. Bineînțeles că n-o poți lăsa. Nu chiar cu nimeni. Nu poți să lași un copilaș de șase luni cu nimeni în vreme ce tu fugi de la bărbatul tău cu un alt bărbat, cum nu poți să iei un copilaș de șase luni cu tine într-o asemenea fugă. Despre asta îți vorbesc eu acum. Așa că poate c-ai să-l lași pur și simplu acolo în leagănul ăla; are să plângă o vreme, dar e prea mică să poată plânge prea tare, așa că poate că nimeni n-are s-o audă și să vină să se amestece, mai ales cu toată casa închisă și încuiată până când domnul Gowan se întoarce săptămâna viitoare, și probabil că la vremea aceea are să fi tăcut...

TEMPLE

Încerci cu adevărat să mă faci să te mai pocnesc o dată?

NANCY

Sau poate că s-o iei cu tine are să fie la fel de ușor, cel puțin până prima dată când ai să-i scrii lui domnu Gowan sau lui tăticu după bani și ei n-au să ți-i trimită atât de iute cât crede noul tău bărbat că ar trebui să ți-i trimită, și

atunci el te aruncă pe undeva pe tine și pe copil, pe amândoi. Atunci ai să poți să-l arunci și tu într-o ladă de gunoi și n-are să mai fie niciun fel de bătaie de cap nici pentru tine și nici pentru altcineva, pentru că atunci tu ai să fi scăpat de amândoi...

(Temple face o mișcare ca într-o convulsie, apoi se stăpânește)

Lovește-mă. Aprinde-ți și o țigară. Ți-am spus-o și ție și lui, la amândoi, că mi-am adus și piciorul. Uite-l aici.

(își ridică puțin piciorul)

Am încercat cu tot restul; mi-nchipui că pot să încerc și cu asta.

TEMPLE

(reținându-se furioasă)

Taci. Îți spun pentru ultima dată. Taci.

NANCY

Am tăcut.

Nu se clintește din loc. Nu se uită la Temple. E acum o ușoară schimbare în vocea sau în atitudinea ei, deși nu ne dăm seama decât mai târziu că ea nu i se mai adresează lui Temple.

Am încercat. Am încercat orice știu eu. Poți să vezi asta.

TEMPLE

Ceea ce e un lucru pe care nimeni n-are să-l pună la îndoială. M-ai amenințat cu copiii mei, și chiar cu bărbatul meu – dacă ai putea spune că bărbatul meu ar fi o amenințare. Mi-ai furat chiar banii cu care voiam să fug. O, da, nimeni nu are să nege că ai încercat. Deși până la urmă ai adus banii îndărăt. Ridică-i de acolo.

NANCY

Ai spus că n-ai nevoie de ei.

TEMPLE

N-am nevoie. Ridică-i de acolo, de jos.

NANCY

Nici eu n-am nevoie de ei.

TEMPLE

Ridică-i de acolo, de jos, oricum. Poți să-ți oprești leafa pe săptămâna viitoare din ei când i-i dai înapoi lui domnul Gowan.

Nancy se apleacă și culege banii și strânge și bijuteriile la loc în cutie și le pune pe toate pe masă.

(mai liniștită)

Nancy.

(Nancy o privește)

Iartă-mă. De ce mă forțezi să fac asta – să te lovesc și să țin la tine, când tu ai fost totdeauna așa de bună cu copiii mei și cu mine – și și cu bărbatul meu – cu noi toți – încercând să ne ții pe toți laolaltă într-o gospodărie, într-o familie, care oricine ar fi trebuit să-și dea seama tot timpul că nu mai e cu puțință să fie ținută laolaltă? nici măcar într-o situație decentă, cu atât mai puțin în fericire?

NANCY

Eu zic că eu sunt o ignorantă. Nu știu asta încă nici acum. Pe lângă asta, eu nu vorbesc acum nici de vreo gospodărie și nici de fericire...

TEMPLE

(pe ton poruncitor, aspru)

Nancy!

NANCY

Vorbesc despre doi copii mici...

TEMPLE

Am spus, taci.

NANCY

Nu pot să tac. Am să te mai întreb acum încă o dată. Ai de gând s-o faci?

TEMPLE

Da!

NANCY

Poate că eu sunt o ignorantă. Trebuie s-o spui tu cu cuvintele tale, așa ca să aud și eu cuvintele astea. Spune, am de gând s-o fac.

TEMPLE

M-ai auzit. Am de gând s-o fac.

NANCY

Cu bani sau fără bani.

TEMPLE

Cu bani sau fără bani.

NANCY

Cu copiii sau fără copii.

(Temple nu răspunde)

Să-l lași pe unul cu un bărbat care vrea să creadă că acest copil n-are tată, voind să-l iei pe celălalt la un bărbat care nici măcar nu vrea niciun copil...

(se privesc una pe alta)

Dacă poți s-o faci, poți s-o și spui.

TEMPLE

Da! Cu copiii sau fără copii! Acum ieși afară de aici. Ia-ți partea ta din bani și ieși afară. Uite...

Temple se îndreaptă repede spre masă, scoate două sau trei bancnote din adunătura de bancnote și i le dă lui Nancy, care le ia. Temple ia restul de bani, își ridică poșeta de pe masă și o deschide. Nancy se îndreaptă liniștită spre camera copiilor, ridicând sticla de lapte de pe masă când trece pe lângă ea, și merge mai departe. Cu poșeta deschisă într-o mână și cu banii în cealaltă, Temple observă gestul lui Nancy.

Ce faci?

NANCY

(merge mai departe)

Sticla asta s-a răcit. Mă duc s-o încălzesc în baie.

Pe urmă Nancy se oprește și se uită îndărăt la Temple cu ceva atât de straniu în privire, încât Temple, care începuse tocmai să-și pună banii în poșetă, se oprește și ea, privind-o pe Nancy. Când Nancy începe să vorbească, este exact ca în replica ei dinainte: nu ne dăm seama decât după aceea ce înseamnă vorbele ei.

Am încercat tot ce am știut eu. Poți să vezi asta.

TEMPLE

(ton peremptoriu, poruncitor)

Nancy.

NANCY

(liniștită, întorcându-se să meargă mai departe)

Am tăcut.

Iese pe ușă spre camera copiilor. Temple termină să-și pună banii în poșetă și o închide și o lasă la loc pe masă. Pe urmă

se întoarce spre coșulețul copilului. Îl aranjează, verifică repede conținutul coșului, ia cutia cu bijuterii și o bagă în coșuleț și-l închide. Toate acestea îi iau cam două minute; tocmai a închis coșulețul când Nancy iese liniștită din camera copiilor fără sticla de lapte și trece prin cameră, oprindu-se la masă doar de ajuns de mult cât să lase pe masă banii pe care i-i dăduse Temple, pe urmă se îndreaptă spre ușa din față prin care a intrat întâia dată în cameră.

TEMPLE

Și acum ce faci?

Nancy se îndreaptă spre cealaltă ușă. Temple o privește.

Nancy.

(Nancy se oprește, încă neprivind îndărăt)

Nu gândi lucruri prea urâte despre mine.

(Nancy așteaptă imobilă, fără să privească înspre ceva anume. Când Temple nu mai spune nimic, pornește din nou spre ușă)

Dacă am să – dacă se ivește vreodată ocazia, am să spun la toată lumea că ai făcut cum ai știut tu mai bine. Ai încercat. Dar ai avut dreptate. N-au fost nici măcar scrisorile. Eu am fost.

(Nancy merge mai departe)

Rămâi cu bine, Nancy.

(Nancy a ajuns la ușă)

Tu ai cheia ta. Am să-ți las banii aici, pe masă. Poți să îi iei tu...

(Nancy iese)

Nancy!

Niciun răspuns. Temple mai privește o clipă ușa goală, ridică din umeri, se urnește din loc, ia banii pe care i-a lăsat Nancy, privește în jur prin cameră, se îndreaptă spre pupitrul acoperit de tot felul de lucruri în dezordine și ia de acolo o greutate de ținut hârtiile, se reîntoarce spre masă și pune

banii sub acest obiect; acum se mișcă repede și cu fermitate, și ia pătura de pe masă și se îndreaptă spre ușa camerei copiilor, și iese prin ea. O secundă sau două, apoi țipă. Luminile pâlpâie și încep să se stingă, se pierde repede în întunericul total, mai presus de țipetele ei.

Scena e în întuneric desăvârșit.

Scena a treia

Aceeași ca în Scena I. Biroul guvernatorului. Ora 3.09 a.m.
Doisprezece martie.

Luminile apar în stânga sus. Scena este aceeași ca mai înainte, în Scena I, cu excepția faptului că Gowan Stevens este așezat acum pe scaunul din spatele biroului, acolo unde fusese așezat guvernatorul, și guvernatorul nu mai e în cameră. Temple este acum în genunchi în fața biroului, cu fața spre el, cu brațele pe tăblia biroului, și cu fața ascunsă în mâini. Stevens e acum în picioare alături de ea, dominând-o cu înălțimea lui. Acele ceasului arată trei și nouă minute.

Temple nu știe că guvernatorul a ieșit și că soțul ei e acum în cameră.

TEMPLE

(cu fața încă ascunsă)

Și asta e tot. A venit poliția, și asasina era încă așezată pe un scaun în bucătărie în întuneric, spunând, „Da, Doamne, eu am făcut-o” și apoi în celulă la închisoare încă spunând asta.

(Stevens se apleacă și îi atinge brațul, ca și cum ar vrea s-o ajute să se ridice. Ea rezistă, deși încă nu-și înalță capul)

Nu încă. Rolul meu este să stau așa jos, la pământ, până când onorabilul domn sau Excelența Sa ne îndeplinește rugămintea, nu? Sau eu mi-am jucat deja greșit rolul pentru totdeauna chiar dacă statul nostru suveran mi-ar oferi o batistă chiar din buzunarul lui de la halatul ales prin sufragiu public? Pentru că vezi?

(își înalță chipul, oarbă, fără lacrimi, fără să se uite spre scaunul unde l-ar vedea acum pe Gowan în locul guvernatorului, în plină lumină)

Și încă n-am lacrimi.

STEVENS

Ridică-te, Temple.

(încearcă s-o ridice iarăși, dar înainte de a putea face aceasta, ea se ridică singură – acum stă în picioare, cu fața încă întoarsă de la biroul guvernatorului, încă oarbă; își întinde brațul aproape cu gestul unei fete pe punctul să izbucnească în plâns, dar în schimb își apără doar ochii de lumină până i se obișnuiesc cu lumina vie)

TEMPLE

Și nici țigara; de data asta e sigur că nu o să mai ia mult timp, întrucât tot ce are el de spus este Nu.

(încă fără să se întoarcă să privească spre scaun, chiar dacă acum vorbește direct cu guvernatorul, care, crede ea, e așezat în spatele biroului)

Pentru că nu ai de gând să o salvezi, nu-i așa? Pentru că toate astea nu au fost făcute de dragul sufletului ei pentru că sufletul ei nu are nevoie de așa ceva, ci pentru sufletul meu.

STEVENS

(blând)

De ce să nu termini întâi? Spune și restul. Începuseși să spui ceva despre închisoare.

TEMPLE

Închisoarea. Înurmântarea a fost a doua zi – Gowan de-abia ajunsese la New Orleans, așa că a luat un avion îndărăt în dimineața aceea – și la Jefferson tot ce merge spre cimitir trece prin fața închisorii, sau ce merge spre oriunde în oricare altă parte, trecând chiar pe sub fereastra de sus cu gratii – camera cea mare și celulele în care deținuții negri – cartoforii și traficanții de whisky și vagabonzii și asasinii și ucigașele și ele – pot să se uite jos în stradă și să se bucure și ei de înurmântări. Așa. Câte unul, vreun alb pe care-l cunoști, este în închisoare sau la spital, și poți să spui dintr-odată: Ce îngrozitor; nu de

rușinea sau de suferința lui, ci din cauza zidurilor, lacătelor, și înainte chiar să-ți dai seama i-ai și trimis cărți de citit, cărți de joc, jocuri de răbdare, să-și treacă timpul. Dar nu negri. Nici măcar nu te mai gândești la cărți de joc și la jocuri și la cărți de citit. Și dintr-odată îți dai seama cu un fel de spaimă că aceștia nu numai că au scăpat acum de obligația să mai citească, au scăpat și de trebuința de a scăpa. Așa că ori de câte ori treci prin fața închisorii, poți să-i vezi – nu, nu pe ei, pe ei nu-i vezi deloc, le vezi doar mâinile printre gratiile ferestrelor, nu bătând în ele, sau împletindu-se pe după ele sau chiar ținându-se de ele, încleștându-se de gratii așa cum ar face-o mâinile albe, ci zăcând doar acolo în interstiții, nu odihnindu-se, dar chiar în odihnă acum, de pe acum mulate și în largul lor și deloc speriate ca peste coamele plugurilor și pe securi și pe sape, și pe cârpele și măturile și balansoarele leagănelor copiilor albi, până când și gratiile astea de oțel li se potrivesc acum în mâini fără vreo frică sau angoasă. Vezi? nu umflate și contorsionate de muncă, deloc, ci chiar bătucite și făcute suple de muncă, netede și chiar moi de muncă, ca și cum doar cu mărunțișul acesta ca un rest dat înapoi și făcut din simpla sudoare ei ar fi și căpătat același lucru pentru care albi trebuie să plătească dolari pe câte o picătură. Nu sunt imuni la lucru, și nici împăcați cu munca nu ar fi exact să spui, ci poate în alianță cu munca și astfel liberi de ea; în situație de armistițiu, de pace cu ea; – aceleași mâini alungite suple senine și imune față de spaimă, astfel încât toți cei ce le stăpânesc trebuie să se uite afară cu ele, să vadă cu ele – să privească cu ele și prin ele la ce se întâmplă afară – înmormântările, trecerea pietonilor, oamenii, libertatea, lumina soarelui, aerul curat – să vadă anume cu mâinile astea ale lor: nu cu ochii: doar cu mâinile lăsate acolo printre gratii și ele privind afară, astfel că pot vedea formele plugului sau ale sapei sau ale securii încă înainte de a se face ziuă; și chiar și pe întuneric, fără să trebuiască vreodată să aprindă

lumina, ele pot nu numai să găsească de la început copilul, copilul de țată chiar – nu copilul ei ci al tău, cel alb – dar și necazurile și suferințele – foamea, scutecul ud, acul de siguranță desprins – și să vadă și cu ce anume să-l dreagă. Vedeți. Dacă aș putea măcar să plâng. A mai fost un altul, un bărbat de data aceasta, înainte de vremea mea la Jefferson, dar unchiul Gavin are să-și aducă aminte și de asta. Nevastă-sa tocmai murise – fuseseră căsătoriți doar de două săptămâni – și el a îngropat-o și la început a încercat doar să meargă așa pe jos în neștire pe drumurile acelea de țară noaptea până avea să cadă de oboseală și să poată să doarmă, numai că n-a reușit cu asta, și atunci a încercat să se îmbete ca să poată dormi, și nici cu asta n-a reușit și atunci a încercat să sară la bătaie și pe urmă a tăiat gâtul unui alb cu briciul la un joc de zaruri și așa a putut în sfârșit dormi puțin; și atunci l-a găsit șeriful, adormit pe podeaua de lemn a verandei casei pe care o închiriasse pentru soția lui, pentru căsătoria lui, pentru viața lui, bătrânețea lui. Numai că asta l-a trezit din somn, așa că la închisoare, în după-amiaza aceea, dintr-odată a fost nevoie de temnicer și de ajutorul de șerif și de alți cinci deținuți negri ca să poată să-l doboare la pământ și să-l țină acolo în vreme ce-l legau cu lanțuri cu lacăte – zăcând acolo pe podea cu mai bine de jumătate de duzină de oameni gâfâind să-l țină la pământ, și ce credeți că a spus? „Ia uitați-vă că s-ar zice că nu mai pot să mă opresc să mă gândesc. S-ar zice că nu mai pot să mă opresc să mă gândesc.”

(tace, clipește, se freacă la ochi și apoi își întinde o mână orbește spre Stevens, care și-a scuturat batista și i-o dă în mână. Încă nu sunt lacrimi pe fața ei; ia doar batista și își atinge fața cu ea, și-o trece peste ochi ca și când ar fi un praf de pudrat, vorbește iarăși)

Dar am trecut prin fața închisorii, nu? Suntem acum în sala tribunalului. Era la fel și acolo; unchiul Gavin făcuse repetiție cu ea, ceea ce fusese ușor, întrucât tot ce poți să spui când îți cer să răspunzi la o acuzație de asasinat este

Nevinovat. Altminteri nici n-ar mai putea să facă proces; ar trebui să se grăbească și să găsească un alt asasin înainte de a face pasul următor oficial. Așa că au întrebat-o, foarte corect și cu toate formalitățile ei toți, judecătorii și avocații și grefierii și membrii juriului și Balanța și Sabia și steagul și fantomele cu Coke și Littleton și Bonaparte și Iuliu Cezar și toți ceilalți, ca să nu mai vorbim de ochii și de fețele care aveau acum și un film de cinema pe gratis întrucât deja plătiseră pentru așa ceva cu impozitele lor, și nimeni de fapt nici nu asculta, pentru că ea nu avea de spus decât un singur lucru. Decât că ea nu l-a spus; ridicându-și doar capul exact atâta cât să fie auzită limpede – nu vorbind tare: doar limpede – și a spus, „Vinovată, Doamne” – exact așa, dislocând și scufundând în adâncuri și risipind și aruncând îndărăt două mii de ani, întreg edificiul acestui *corpus juris* și regulile de procedură la care am muncit să le facem să stea drepte în picioare prin propria lor forță încă de pe vremea lui Cezar, ca atunci când fără măcar să-ți mai dai seama, să te mai controlezi, sau fără măcar să știi că o faci, ți-ai întinde mâna și ai întoarce un ciot și ai da la iveală, la aer și la lumină și la vedere zbuciumul febril și înspăimântat al unui mușuroi de furnici. Și mișcând iarăși ciotul, când nici chiar furnicile n-ar mai gândi că ar mai fi cineva pe aproape; când în cele din urmă i-au explicat că dacă spunea că nu e vinovată asta n-avea nimic de a face cu adevărul ci doar cu legea, și de data asta ea a spus de-a dreptul Nevinovată, și astfel atunci juriul putea să spună că ea mințea și totul era iarăși corect și, așa cum credea toată lumea, chiar și sigur rezolvat, întrucât acum ei nici nu avea să i se mai ceară să mai spună ceva. Numai că n-aveau dreptate; juriul a spus Vinovată și judecătorul a spus Spânzurată și acum cu toții își și luau în mână pălăriile să se ducă acasă, când ea a mai răsturnat o dată ciotul acela: judecătorul a spus „Și Domnul să se îndure de sufletul tău” și Nancy a răspuns, „Da, Doamne”.

(se întoarce deodată, aproape brusc, vorbind atât de grăbită încât avântul pe care și-l luase o duce dincolo de momentul în care îl vede și îl recunoaște pe Gowan așezat acolo unde ea crezuse toată vremea că ar fi fost așezat guvernatorul
ascultând-o)

Și asta e tot, de data aceasta. Și așa că acum poți să ne spui tu. Știu că nu ai să o salvezi, dar acum poți să spui asta. N-are să fie greu. Un singur cuvânt doar...

(se oprește, întrerupându-se, complet imobilă, dar chiar și atunci ea e prima care-și revine)

O, Doamne!

(Gowan se ridică repede. Temple se întoarce dintr-odată spre Stevens)

De ce adică trebuie totdeauna să crezi în capcane de felul acesta? Chiar trebuie s-o faci? Din cauză că trebuie s-o faci? Pentru că ești avocat? Nu, n-am dreptate. Iartă-mă; eu am fost cea care a început, ca să ne ascundem și să ne întindem capcane din astea unul altuia, nu?

(repede; întorcându-se spre Gowan)

Bineînțeles; nici n-ai luat somniferul acela. Ceea ce înseamnă că nici nu mai aveai nevoie să vii până aici ca să te ascundă guvernatorul după ușă sau sub birou sau oriunde ar fi tot încercat el să-mi spună că te ascunzi și ascuți, pentru că în fond guvernatorul unui stat din sud trebuie să încerce să procedeze ca și când ar regreta că trebuie să se abată de la comportamentul unui adevărat gentleman...

STEVENS

(către Temple)

Termină.

GOWAN

Poate că noi amândoi nici n-am început să ne ascundem destul de devreme – cam cu opt ani – și nici în sertarele biroului, ci în două galerii părăsite de mină, una în Siberia și cealaltă la Polul Sud, poate.

TEMPLE

Ai dreptate. Nu voiam să spun să ne ascundem. Îmi pare rău.

GOWAN

Să nu-ți pară. Încasează-ți doar dobânda pe opt ani pentru asta.

(către Stevens)

Bine, bine; spune-mi și mie să tac din gură.

(fără să se adreseze cuiva anume)

De fapt, aici ar fi momentul ca eu să încep să spun că îmi pare rău pentru viitorul termen de opt ani. Lăsați-mi puțin timp și mie. Opt ani de recunoștință ar putea să fie o obișnuință cam greu de depășit. Așa că uite.

(către Temple)

Iartă-mă. Uită ce-am spus.

TEMPLE

Ți-aș fi spus.

GOWAN

Ai și făcut-o. Uită asta. Vezi ce ușor e? Ai fi putut s-o faci și tu de opt ani de zile înapoi: de fiecare dată când eu aș fi spus „Spune că-ți pare rău, te rog”, tot ce ai fi avut tu nevoie să spui ar fi fost să răspunzi „Am făcut-o. Uită toate astea”.

(către Stevens)

Cred că asta ar cam fi totul, nu? Putem să ne ducem acasă acum.

(începe să ocolească biroul)

TEMPLE

Stai.

(Gowan se oprește; se privesc unul pe altul)

Unde te duci?

GOWAN

Am spus că acasă, n-am spus așa? Să-l iau pe Bucky și să-l duc îndărăt acasă în patul lui.

(se privesc unul pe altul)

Nici măcar n-ai să mă întrebi unde-i el acum?

(răspunde el însuși)

Unde ne lăsăm noi copiii de fiecare dată când trebuie...

STEVENS

(către Gowan)

Poate că am să-ți spun să taci din gură de data asta.

GOWAN

Numai că lasă-mă să termin întâi. Spuneam „la rudele noastre cele mai apropiate”.

(către Temple)

L-am dus la Maggie.

STEVENS

(urnindu-se din loc)

Cred că putem să plecăm cu toții acum. Haideți.

GOWAN

Așa cred și eu.

(ocolește biroul și se oprește iarăși; către Temple)

Hotărăște-te. Vrei să vii cu mașina cu mine sau cu Gavin?

STEVENS

(către Gowan)

Du-te înainte. Ia-l tu pe Bucky.

GOWAN

Bine.

(se întoarce, pornește spre treptele din față, pe unde au intrat Temple și Stevens, apoi se oprește)

E adevărat. Probabil că se presupune mai departe că trebuie să mă folosesc de intrarea spionilor.

(se întoarce iarăși, pornește să ocolească iarăși biroul către ușa din spate, vede mânușile lui Temple și poșeta ei acolo pe birou, le ridică și i le întinde; aproape cu brutalitate)

Uite. Asta e ceea ce se cheamă niște dovezi; nu le uita.

(Temple își ia poșeta și mânușile)

Gowan se îndreaptă către ușa din spate.

TEMPLE

(strigă după el)

Tu n-ai avut pălărie și palton?

(el nu răspunde. Merge mai departe, iese)

O, Doamne! Iarăși.

STEVENS

(îi pune mâna pe braț)

Haide.

TEMPLE

(încă nu se urnește)

Mâine și mâine și mâine...

STEVENS

(continuându-i gândul, terminându-i spusele)

...el are să-și ciocnească iarăși mașina de copacul de care nu trebuia, în locul unde nu trebuia, și tu iarăși va trebui să-l ierți, tot timpul viitorilor opt ani, până când are să poată să-și răstoarne iarăși mașina în locul unde nu trebuia, de copacul de care nu trebuia să se ciocnească...

TEMPLE

Și eu am condus mașina. Și eu am condus o parte din timp.

STEVENS

(blând)

Atunci asta să-ți fie mângâiere.

(o apucă iarăși de braț, o întoarce spre trepte)

Haide. E târziu.

TEMPLE

(se împotrivește)

Stai. El a spus că nu.

STEVENS

Ba da.

TEMPLE

A spus de ce?

STEVENS

Da. Nu poate.

TEMPLE

Nu poate? Guvernatorul unui stat, cu toată puterea legală de a ierta sau cel puțin de a comuta, nu poate?

STEVENS

Așa e legea. Dacă ar fi fost doar legea, aș fi putut oricând să invoc faptul că e nebună, iresponsabilă, fără să te mai aduc aici la ora două dimineața...

TEMPLE

Și încă și pe celălalt părinte; nu uita asta. Nu știu încă nici acum cum ai făcut-o... Da, Gowan a fost aici înaintea noastră; la început s-a prefăcut că doarme când l-am dus pe Bucky sus și l-am pus în patul lui; da, asta a fost atunci când ai spus că scapă aerul din cauciuc, când ne-am oprit la pompa de benzină să schimbăm roata: să-l lăsăm să ne-o ia înainte...

STEVENS

Bine. El nici măcar nu mai vorbea de dreptate. Vorbea despre un copil, un băiețuș...

TEMPLE

E adevărat. Spune lucrurile cum trebuie: același băiețel pentru care, pentru a-i ține laolaltă căminul lui normal și firesc, ucigașa, negresa, târfa drogată nu a ezitat să-și joace ultimul gambit – și poate nici ăsta nu-i cuvântul bun, nu-i așa? – pe care-l mai știa ea și pe care-l mai avea ea la dispoziție; propria ei viață înjosită și fără valoare. O, da, știu răspunsul și la asta; și el a fost adus atunci în noaptea asta: ca un copil mic să nu trebuiască să sufere pentru ca să vină la Mine. Astfel ca binele să poată să iasă din rău.

STEVENS

Nu numai ca să poată, ca să trebuiască să iasă de acolo.

TEMPLE

Cât de bine *touché* deci. Pentru că ce fel de cămin firesc și normal mai poate avea acest băiețel în care tatăl lui să poată oricând să-i spună că n-are tată?

STEVENS

N-ai răspuns la întrebarea asta în fiecare zi de șase ani de zile? Nu ți-a răspuns la asta Nancy în numele tău atunci când ți-a spus cum te-ai luptat tu, nu pentru tine, ci pentru băiețelul acesta? Nu ca să-i arăți tatălui că nu are dreptate, ci ca să-l lași pe băiețelul acesta să învețe să vadă cu ochii lui că nimic, nici măcar ceea ce ar fi putut să intre în casa aceea, nu i-ar fi putut face vreodată vreun rău?

TEMPLE

Dar eu m-am dat bătută. Nancy ți-a spus și asta.

STEVENS

Ea nu mai crede asta acum. Nu asta are să dovedească ea vineri dimineață?

TEMPLE

Vineri. Ziua aceea neagră. Ziua în care nu pornești niciodată într-o călătorie. Decât că această călătorie a lui Nancy nu a început când s-a luminat de ziuă sau la răsăritul soarelui sau oricând e politicos și plin de tact să spânzuri oamenii, poimâine. Călătoria ei a început în dimineața aceea acum opt ani când m-am urcat în tren de la Universitate...

(tace; o clipă; apoi liniștită)

O, doamne, și atunci tot vineri era; meciul acela de baseball era într-o vineri...

(repede)

Vezi? Nu vezi? Nici de departe nu s-a terminat încă. Sigur că el nu are s-o salveze. Dacă ar face asta, s-ar termina; Gowan ar putea să mă dea pur și simplu pe mine afară, ceea ce poate face încă, sau eu aș putea să-l dau afară pe Gowan, ceea ce aș fi putut face până când acum s-a făcut prea târziu, prea târziu acum pentru vecie, sau judecătorul ar fi putut, să ne dea afară pe amândoi și să-l fi dat pe Bucky la un orfelinat, și s-ar fi terminat atunci totul. Dar acum poate să continue, mâine și mâine și mâine, acum și totdeauna și în vecii vecilor...

STEVENS

(blând, încearcă s-o împingă)

Haide.

TEMPLE

(împotrivindu-se)

Spune exact ce a spus el. Nu în noaptea asta: nu se poate să fi fost în noaptea asta – sau ți-a spus-o la telefon, și nici măcar n-am mai fi avut nevoie...

STEVENS

A spus-o acum o săptămână...

TEMPLE

Da, cam la vremea când ai trimis telegrama. Ce a spus?

STEVENS

(citează)

„Cine sunt eu să am nerușinata temeritate și îndrăzneala impertinentă să așez mărunțul apanaj al funcției mele în cumpănă cu acest țel simplu și de neabătut? Cine sunt eu să anulez și să abrog târgul acela pe care ea l-a încheiat cu viața ei sărmană buimacă pierdută și fără vreo valoare?”

TEMPLE

(sălbatică)

Și mai e și bun – bunătate și blândețe duioasă. Deci nici măcar în speranța de a-i salva ei viața nu am venit eu aici la ora două dimineața. Nici măcar pentru ca să mi se spună că el se hotărâse dinainte să n-o salveze. Nici măcar ca să mă mărturisesc bărbatului meu, ci ca s-o fac în auzul a doi străini, un lucru pentru care am cheltuit opt ani ca să-l expiez astfel încât soțul meu să nu trebuiască să afle de toate astea. Nu vezi? Asta e doar suferința. Nu pentru ceva anume; doar suferința.

STEVENS

Ai venit aici ca să afirmi însuși lucrul acela pentru care Nancy are să moară mâine dimineață ca să-l postuleze: că anume copiii mici, atâta vreme cât sunt copii mici, vor trebui să fie intacti, nebântuiți de spaime, nesfâșiați, neatinși de teroare.

TEMPLE

(liniștită)

Foarte bine. Am făcut asta. Putem să mergem acasă acum?

STEVENS

Da.

(ea se întoarce, se îndreaptă spre treptele de la intrare, Stevens mergând alături de ea. Când ea ajunge la prima treaptă, se oprește clătinându-se, pare să se poticnească ușor, ca o somnambulă. Stevens o sprijină, dar îndată ea își desprinde brațul și începe să coboare)

TEMPLE

(pe prima treaptă; nu se adresează nimănui anume, cu același aer de somnambulă)

Ca să-mi mântui sufletul – dacă oi fi având suflet. Dacă există un Dumnezeu care să-l mântuie – un Dumnezeu care să-l vrea...

CORTINA

Actul al treilea
ÎNCHISOAREA
(Nici măcar cu totul încă eliberându-l...)

Astfel că, deși într-un anumit sens închisoarea era deopotrivă mai bătrână și mai puțin bătrână decât clădirea tribunalului, în timp, în ceea ce observase și în amintire era mai bătrână chiar și decât orașul însuși. Pentru că nu fusese oraș până când nu fusese o clădire a tribunalului, și nici vreo clădire a tribunalului până când (asemenea unei creaturi nesimțitoare neîntărcate, smulsă cu violență din ugerile stăvilarelor ei) acea vizuină fără dușumele ca de iepuri sprijinită de peretele din afară al altei construcții adăpostind lada de fier nu a fost smulsă din coasta de bușteni a închisorii și preschimbată într-un edificiu aproape neo-grec ieșind din Anglia georgiană așezat în centrul a ceea ce cu timpul avea să fie piața orașului (ca rezultat al cărui fapt orașul însuși se mișcase cu un bloc mai spre sud – sau mai degrabă nici nu era vreun oraș atunci și totuși clădirea tribunalului ea însăși fiind un catalizator: o simplă deschidere prăfoasă a urmelor, drumeagului, cărării într-o pădure de stejari și arțari și hickori și sicomori și arbori catalpa înfloriți și corni și pomi ai lui Iuda și curmali japonezi și pruni sălbatici, cu pe o parte taverna bătrânului Alec Holston și grajdurile lui, și ceva mai departe prăvălia și oficiul poștal ale lui Ratcliffe și fierăria și diagonal în fața lor, *en face* și singuratică dincolo de întinderea de praf, închisoarea din bușteni; mișcându-se – orașul – complet și intact, cu un bloc mai spre sud, astfel că acum, un secol și un sfert mai târziu, grajdurile și prăvălia lui Ratcliffe pieriseră și taverna bătrânului Holston și fierăria erau acum un hotel și un garaj, pe o arteră principală de circulație, e adevărat, dar încă fiind o stradă laterală comercială, și închisoarea din fața lor, deși transformată

acum în două etaje de cărămidă georgiană de către mâinile [sau oricum buzunarele] familiilor Sartoris și Sutpen și Louis Grenier, dând nici măcar într-o stradă laterală ci într-o alee);

Și astfel, fiind mai bătrână decât ele toate; mutația și schimbarea; și, în sensul acesta, le înregistrase pe toate (și într-adevăr, așa cum Gavin Stevens, avocatul și Cincinnatusul orașului obișnuia să spună, dacă ai fi urmărit în neîntreruptă – de fapt întretăindu-se în paragrafe – continuitate istoria unei comunități, privind nu în registrele bisericii și în înregistrările tribunalului, ci pe sub straturile de calsomină și creozot și de vâruială cojită de pe zidurile închisorii, întrucât numai în acea încarcerare forțată își găsește omul lenevia și răgazul să compună, în termenii grosolani și simpli ai poftelor și dorurilor lui grosolane și simple, recapitulări grosolane și simple ale inimii lui grosolane și simple); invizibile și încruntate, nu numai pe sub lăuntru de an cu an de creozot și spoială al celulei comune, ci și peste pereții orbi din afară, întâi cei simpli de bușteni prinși laolaltă cu glod și noroaie și apoi cărămizi simetrice, nu numai vorbirea șleampătă mângălită analfabetă repetitivă lipsită de orice imaginație și scrierea în imagini lipsită de orice perspective, aproape preistorică încărcată de sexualitate, ci și imaginile, panorama nu numai a orașului ci și a zilelor și anilor lui până când se împlinise un secol și mai bine, umplând astfel nu numai mutațiile și schimbările lui dintr-o simplă haltă: într-o comunitate: într-o așezare: într-un sat: într-un oraș, ci și formele și mișcările, gesturile de pasiune și speranță și muncă și îndurare ale bărbaților și femeilor și copiilor în generațiile lor succesive și încălecându-se unele în altele mult după ce subiectele care răsfrânseseră aceste imagini dispăruseră și fuseseră înlocuite cu altele și iarăși înlocuite, ca atunci când te oprești singur într-o cameră întunecoasă și goală și crezi, hipnotizat sub uriașa apăsare a aceluia *A Fost* incredibil și îndurând întru suferință al omului, că poate întorcându-ți capul într-o parte ai să vezi cu coada

ochiului cum se întoarce un mădular în mișcare – o licărire de crinolină, o încheietură a mâinii prinsă în dantelă, poate chiar un penaj de cavalier – cine știe? cu condiția să fie destulă voință, poate chiar fața însăși trei sute de ani după ce se risipise în pulbere – ochii, două lacrimi dense acum pline de aroganță și mândrie și sațietate și cunoaștere și angoasă și precunoaștere a morții, spunându-i nu morții dincolo de douăsprezece generații, întrebând încă aceeași veche întrebare căreia nu i se poate răspunde trei secole după ce acea realitate pe care o răsfrânseseră ei învățase să știe că răspunsul nu avea importanță sau – și mai bine – uitaseră că se rostise acea întrebare – în adâncimile umbrite nebănuite de adânci iluzorii ale unei oglinzi vechi care privise prea multe lucruri prea multă vreme;

Dar nu în umbră, nu aceasta, nu oglinda aceasta, buștenii aceștia; chirciți acolo în strălucirea deplină a luminișului presărat cu cioturi în timpul acelor prime veri, singuratic pe o parte a luminișului prăfuit însemnat cu câte o roată întâmplătoare dar mai ales cu urmele cailor și oamenilor: trăsura expres micuță particulară a lui Pettigrew până când el și ea fuseseră înlocuiți de o diligență o dată pe lună de la Memphis, calul de curse pe care Jason Compson îl vânduse lui Ikkemotubbe, fiul bătrânei Mohataha și ultimul șef domnitor Chickasaw în regiunea aceea, pe un pătrat de pământ atât de mare, încât, așa cum a arătat prima măsurătoare formală, noua clădire a tribunalului ar fi fost doar una dintre acareturile lui Compson dacă atunci Corporația n-ar fi cumpărat de ajuns de mult din el (la prețul cerut de Compson) pentru a evita ca ea însăși să fie acuzată de a încălca pământurile altuia, și iapa înșeuată care purta geanta neagră uzată a doctorului Habersham (și care trăgea și trăsura după ce doctorul Habersham ajunsese prea bătrân și țeapăn ca să mai urce în șa), și catării care trăgeau căruța în care, așezată într-un balansoar sub o umbrelă de soare franțuzească ținută de un copil sclav negru, bătrâna

Mohataha avea să vină la oraș sâmbetele (și venise pentru ultima oară să-și așeze X-ul mare pe hârtia care ratifica depozedarea pentru totdeauna a poporului ei, venind în căruță și de data aceea, cu picioarele goale ca totdeauna dar în rochia de mătase purpurie pe care fiul ei, Ikkemotubbe, i-o adusese îndărăt din Franța, și o pălărie încununată cu pana în culoare regală a unei regine, sub umbrela de soare ținută de sclavă încă și cu un alt copil de sclav, tot fetiță, chircită pe vine de cealaltă parte a ei ținându-i papucii încrustați în care ea nu reușise niciodată să-și vâre picioarele, și în spatele căruței resturile meschine ale epavelor stil Empire și fără însemne pe care i le adusese fiul ei și care erau de ajuns de puține ca să poată fi mutate din loc; mânându-și căruța pentru ultima oară din pădure în luminișul prăfuit din fața prăvăliei lui Ratcliffe unde agentul federal și polițistul o așteptau cu hârtia, și și-a oprit catării și a stat acolo puțină vreme, cu tinerii care-i alcătuiau garda așezați pe vine liniștiți în jurul căruței oprite după marșul lor de opt mile, în timp ce de pe veranda prăvăliei și a tavernei lui Holston așezarea – cei din stirpea lui Ratcliffe și Compson și Peabody și Pettigrew [nu și Grenier și Holston și Habersham, pentru că Louis Grenier refuzase să vină și să vadă asta, și pentru același motiv bătrânul Alec Holston rămăsese așezat singur în acea după-amiază fierbinte în fața butucului său mocnind în căminul cârciumii sale, și doctorul Habersham murise și fiul său plecase spre Vest cu mireasa lui, care era nepoata Mohatahei, și socrul lui, fiul Mohatahei, Ikkemotubbe] – ședea și se uita; fața de nepătruns fără vârstă ridată, trupul gras diform îmbrăcat în veșmintele lepădate ale unei regine franțuzoaice, care pe ea arătau asemenea costumului de duminică al unei madame din vreun bordel mai bogat din Natchez sau New Orleans, așezată într-o căruță dărăpănată în mijlocul cercului alcătuit din trupele ei acum așezate pe vine, tinerii ei gătiți în veșmintele lor de duminică dar și de călătorie; pe urmă ea a spus; „Unde este teritoriul acesta al indienilor?” Și ei i-au spus: spre Vest. „Întoarceți catării spre

Vest”, a spus ea, și cineva a făcut asta și ea a luat tocul de la agent și și-a făcut X-ul pe hârtie și i-a dat tocul îndărăt și căruța s-a urnit, tinerii ridicându-se și ei, și ea a dispărut astfel străbătând după-amiaza de vară în teribilul și infinitezimalul scârțâit și alunecarea roților neunse, ea însăși imobilă sub umbrela rigidă de soare, grotescă și regală, bizară și muribundă, ea însăși ființa uitării și rămânerii în urmă ieșind din scenă pe propriul ei catafalc, acum al trecutului, nemaiprivind nici o singură dată îndărăt, nici o singură dată îndărăt spre casă);

Dar cel mai mult urmele oamenilor – pantofilor pe măsură pe care doctorul Habersham și Louis Grenier îi aduseseră de pe coasta Atlanticului, cizmelor de cavalerie în care Alec Holston călărise în urma lui Francis Marion, și – mai nenumărate aproape decât frunzele, întrecându-le pe toate celelalte laolaltă – mocasinilor, sandalelor de piele de cerb din pădure, purtate nu numai de indieni ci și de albi, de pionieri, de vânătorii rătăcitori, ca și cum nu numai că ei ar fi învins sălbăticia ci chiar ar fi și pășit în înseși încălțările celor pe care-i deposedaseră (și era și potrivit și cuvenit astfel, întrucât, prin intermediul gambelor și picioarelor lui, albul cucerise America; U-ul închis și despicându-se al cailor și turmelor sale așternându-se peste propriile lui urme, consolidându-i doar astfel victoria); – (închisoarea) pândindu-i pe toți oamenii, roșii și albi și negri – pionierii, vânătorii, oamenii pădurilor înarmați cu puști, care făceau aceleași urme grăbite tăcute cu degetele întoarse înăuntru și aproape fără călcâie, ca și oamenii roșii și pentru același motiv; nu din cauza țevii cu ghivent ci pentru că ei puteau intra în mediul omului roșu și făceau aceleași urme pe care le făcea acesta; gospodarul întipărindu-și călcâiele dure ale bocancilor mai adâncite din cauza greutateii pe care o purta pe umeri: securea și fierăstrăul și fiarele plugului, care îl deposeda pe omul pădurilor din motivul invers: pentru că astfel, cu fierăstrăul și securea, el pur și simplu înlătura, abolea mediul în care doar

omul pădurii putea exista; pe urmă cei care făceau speculă cu pământurile și neguțătorii de sclavi și de whisky care-i urmau pe acești oameni gospodari, și politicienii care-i urmau pe speculanții de pământuri, întipărindu-și tot mai adânc urmele în praful acelor luminișuri prăfuite, până când în cele din urmă nu mai rămăsese în el nici urmă de Chickasaw; pândindu-i (închisoarea) pe ei toți, din primele zile inocente când doctorul Habersham și fiul său și Alec Holston și Louis Grenier fuseseră la început oaspeții și apoi prietenii tribului Chickasaw al lui Ikkemotubbe; pe urmă un agent al problemelor indiene și un birou și un post comercial, și deodată Ikkemotubbe și Chickasaw-ii lui erau ei înșiși oaspeți, fără a mai fi prietenii guvernului federal; pe urmă Ratcliffe, și postul comercial nu mai era pur și simplu un post comercial cu indienii, deși indienii mai erau încă bineveniți, desigur (întrucât, la urma urmelor, ei mai stăpâneau pământurile sau oricum fuseseră primii pe ele și le mai pretindeau) și apoi Compson cu acel cal de curse al său și curând Compson începuse să fie el proprietarul conturilor indienilor pentru tutun și stambă și pantaloni de doc și oale de gătit mâncare în registrul lui Ratcliffe (cu timpul avea să fie și proprietarul registrelor lui Ratcliffe) și într-o zi Ikkemotubbe avea să stăpânească el calul și Compson să stăpânească el pământul, și din acest pământ părinții orașului aveau să trebuiască să cumpere o parte de la el, la prețul stabilit de el, pentru a întemeia un oraș; și Pettigrew cu poșta lui o dată la trei săptămâni, și pe urmă o diligență o dată pe lună și fețele noi venind în părțile locului mai repede decât bătrânul Alec Holston artritic și irascibil, chircindu-se pe vine ca un urs bătrân și morocănos la focul mocnind în cămin chiar și în arșița verii (el singur acum din acei trei inițiali, întrucât bătrânul Grenier nu mai venea la așezare, și bătrânul doctor Habersham murise, și fiul bătrânului doctor, după părerea așezării, se transformase într-un indian și renegat încă de la vârsta de doisprezece sau paisprezece ani) ar mai fi vrut să facă vreun efort, să mai așeze numai peste

fețele lor; și acum într-adevăr ultima întipăritură de mocasin pierind din luminișul acoperit de praf, ultima urmă cu degetele întoarse înăuntru și fără călcâi și ușoară și moale și grăbită și îndreptându-se spre vest o clipă, apoi ștearsă din văzul și din amintirea oamenilor de un călcâi greu de piele preocupat în traficarea nu a dăinuirii și a durtății și a supraviețuirii, ci a banilor – luând cu ea (urma) nu numai mocasinii ci și încălțările de piele și pieptarele, pentru că Chickasaw-ii lui Ikkemotubbe purtau acum pantaloni strâmți croiți în fabricile din est și pantofi tot de acolo, vânduți lor pe credit din magazinul universal al lui Ratcliffe și Compson, mergând pe jos în așezarea albilor în zilele de sâmbătă, ducând cu ei pantofii străini înfășurați cu grijă în pantalonii străini ținuți sub braț, ca să se oprească la podul peste pârâul lui Compson exact atâta timp cât să-și scalde picioarele și gambele în el înainte de a-și îmbrăca pantalonii și pantofii, apoi stând astfel chirciți toată ziua pe veranda magazinului, mâncând brânză și biscuiți și bomboane de mentă (cumpărate și ele pe credit dintre mărfurile expuse pe tejgheaua lui Compson și Ratcliffe) și acum nu numai ei ci și Habersham și Holston și Grenier erau aici tolerați, anacronici și străini, nu cu adevărat o pacoste încă, ci doar pur și simplu incomodând;

Pe urmă ei dispăruseră; închisoarea a văzut și aceasta; căruța oprită, cu roțile neunse, cu vopseaua cojită, atelajul de catări prost hrăniți legați de ea cu resturi din harnașamentele din Est cârpite cu curele din piele aspră de cerb, cei nouă tineri – sălbatici, neîmblânziți și mândri, care, chiar în răstimpul de care își mai aduceau aminte cei din generația lor, fuseseră oameni liberi, și, în al generației părinților lor, moștenitori ai unor regi – chirciți acolo, așteptând, liniștiți și stăpâniți, nici măcar gătiți cu străvechile piei de cerb muiate de vechimea pădurilor, veșmintele libertății lor, ci cu podoabele formale ale sărbătorilor rituale, inexplicabile pentru ei, ale albilor: pantalonii de stambă și cămășile albe cu

piepturile scrobite (pentru că ei călătoreau acum; aveau să fie vizibili lumii din afară, străinilor; – și ducându-și pantofii din Noua Anglie la subsuoară și ei, întrucât distanța avea să fie lungă și mersul pe jos era mai ușor în picioarele goale), cămășile fără guler și fără cravată e adevărat și cu poalele purtate pe dinafară, dar încă țepeni ca scândurile, licăritori, festivi, și în balansoarul din căruță, sub umbrela de soare ținută de o sclavă, mama tribului cea grasă, diformă, bătrână, în mătasea regală purpurie, pătată de sudoare și cu pălăria cu pene, cu picioarele goale desigur dar, fiind regină, cu o altă sclavă care să-i poarte papucii, punându-și X-ul pe hârtie și apoi mânăndu-și căruța mai departe, pierind înceată, ca o ofrandă în scrâșnetul și scârțâitul încet și teribil al căruței neunse – în aparență și numai în aparență, întrucât în realitate era ca și cum, în loc de a-și fi pus o cruce de cerneală în josul unei foi de hârtie, ea ar fi aprins fitilul unei mine așezate sub un stăvilar, un dig, o barieră deja încordată, umflându-se, încordându-se, iminentă în surpare, astfel încât nu ar mai fi fost nevoie decât de o singură ușoară atingere a tocului ținut de mâna aceea cafenie și analfabetă, și căruța nu pierind înceată și teribilă din scenă în scârțâitul teribil al roților ei neunse, ci ca și măturată, zvârlită, azvârlită nu numai afară din Ținutul Yoknapatawpha și din Mississippi ci și din Statele Unite, imobilă și intactă – căruța, catârii, indianca bătrână, țepăună, diformă și cele nouă capete care o înconjurau – ca o epavă sau o bucată dintr-un decor de teatru târâtă grăbit în culise dincolo de fundalul scenei, prin foșnetele și agitația recuzitorilor pregătindu-se pentru scena și actul următor, înainte chiar ca să fi avut timp cortina să se coboare;

Nu mai era timp; totul era pregătit pentru actul și scena următoare fără să se mai aștepte recuzitorii; sau mai degrabă fără să se mai golească scena, ci noul act și noua scenă începând chiar în mijlocul fantomelor, fantasmelor risipindu-se ale acelor vremi vechi care se epuizaseră, se tociseră până

nu aveau să mai fie și nu aveau să se mai întoarcă vreodată; ca și cum numai și simpla succesiune ordonată obișnuită a zilelor nu ar fi fost suficient de amplă, nu ar fi cuprins de ajuns spațiu și astfel săptămânile, lunile, anii ar fi trebuit să fie condensați și strânși într-o singură izbucnire, o singură revărsare, un singur urlet tăcut umplut de un singur cuvânt: oraș: municipiu: cu un singur nume: Jefferson; și gurile oamenilor și chipurile lor neîncrezătoare (chipuri cărora bătrânul Alec Holston nu mai încerca de mult să le dea nume, sau măcar să le recunoască) erau acum pline de el; asta fusese abia ieri, și până mâine uriașa strălucitoare izbucnire și uriașul drum împinseseră însuși orașul cu un bloc de case mai spre sud, lăsând în apele stătute și fără curent ale unei alei pe o străduță laterală vechea închisoare care, asemenea bătrânei oglinzi, privise prea multe lucruri prea mult timp, sau asemenea patriarhului care, fie că el decretase sau nu conversiunea cocioabei încheiate laolaltă din noroaie într-un conac, cel puțin o prevăzuse, și care acum nu numai că este mulțumit cu asta ci chiar preferă scaunul cel vechi pe veranda din spate, departe de foșnetul formularelor și de vacarmul arhitecților ciufuți din salonul de acum dărâmat;

Ei (închisorii vechi) nu-i păsa, în apele nelegănătoare în insula stătătoare a orașului muncit de chinurile nașterii, cu pereții de bușteni prinși laolaltă de noroaie închizând încă epavele unor vremuri mai vechi zbatându-se spre ieșirea din nemișcare: doar câte un sclav întâmplător fugind sau vreun indian beat sau moștenitorul veleitar al vechii tradiții a unora ca Mason sau Hare sau Harpe (așteptându-și vremea până când, odată terminată clădirea tribunalului, și închisoarea avea să fie transpusă în cărămidă, dar, spre deosebire de tribunal, doar într-o aparență de cărămidă, căci buștenii vechi umpluți cu noroaie și lut de la parter erau încă intacti sub teaca lor ornamentată și simetrică); și acum nici nu mai pândeau, așteptau doar știutoare, amintindu-și; ieri abia, o sălbăticie obișnuită, o prăvălie, o fierărie și acum, astăzi,

nemaifiind un orășel, un oraș, ci orașul și orașul cel mare: cu nume; nu un tribunal, ci tribunalul, ridicându-se, avântându-se asemenea exploziei imobilizate a unei rachete, nici măcar terminat încă, dar de pe acum dominând, rază, focar și stea călăuză, deja mai înaltă decât orice altceva, ieșind din grăbita, deja începând să se risipească, sălbăticie – nu sălbăticia retrăgându-se din fața câmpurilor bogate și arabile așa cum se retrage fluxul, ci mai degrabă câmpurile înseși, bogate și inepuizabile sub pluguri, ridicându-se înspre soare și spre văzduh din mlaștini și gloduri, ele însele aruncând în lături și îndărăt măracinișurile și tufișurile, râpele și apele stătătoare și pădurea, laolaltă cu locuitorii lor fără de adăpost – oamenii sălbatici și animalele – care le bântuiau pe vremuri nemaijinduind, nemaivisând, neînchipuindu-și altceva – stea călăuzitoare și pol, atrăgând oamenii – bărbații și femeile și copiii, fecioarele, fetele de măritat și tinerii, inundând, revărsându-se cu uneltele și bunurile și turmele și sclavii și banii lor de aur, în urma atelajelor de boi sau de catări, cu vapoarele cu aburi în susul bătrânului râu al lui Ikkemotubbe dinspre Mississippi; de-abia ieri calul de curse al lui Pettigrew fusese înlocuit de diligență, și totuși de pe acum începuse să se vorbească de o cale ferată la mai puțin de o sută de mile spre nord, care să parcurgă tot drumul de la Memphis la Oceanul Atlantic;

Înaintând repede acum; numai șapte ani, și nu numai că tribunalul era terminat, ci și închisoarea: nu o închisoare nouă firește, ci cea veche înfrumusețată pe deasupra cu cărămidă, și cu două etaje, ferestre albe cochete și cu gratii de fier: doar fața fiindu-i dreasă, pentru că în spatele lustrului de acum erau încă bătrânele oase de naștere, bătrâna, indelebila aducere aminte: vechii bușteni încleștați intacti și fără greutate, între cărămizile aliniate simetric și tencuiala văruiată, imună acum chiar și la obligația de a mai privi, vedea, pândi acea nouă vreme care peste câțiva ani încă nici nu avea măcar să-și mai amintească faptul că vechii

bușteni erau rămași mai departe în spatele cărămizilor sau că ar fi fost acolo vreodată, o vreme din care indianul bețiv dispăruse, lăsându-l doar pe tâlharul de drumul mare, care-și juca libertatea pe norocul lui, și negrul fugit, care, neavând libertate să-și joace la noroc, își puna în joc doar mediul vieții sale; atât de repede, atât de iute: arhitectul acela neîmblânzit de la Paris al lui Sutpen de mult plecat, dispărut (așa sperau unii) îndărăt în locul acela, oricare ar fi fost el, spre care încercase fără izbândă să ajungă odată în miez de noapte și fusese ajuns din urmă și prins în mlaștini, nu (așa cum știa acum orașul) de Sutpen și sălbaticul din Indiile de Vest care era șeful sclavilor lui Sutpen și de câinii de vânat urși ai lui Sutpen, nici chiar de destinul lui Sutpen și nici chiar de destinul lui (al arhitectului), ci de cel al orașului: lungul invincibilul braț al Progresului însuși întinzându-se în mlaștina aceea de miez de noapte pentru a-l culege de acolo, din cercul acela lătrător de câini și negri goi și de torțe de pin, și pecetluind orașul cu el ca și cu o semnătură imprimată pe cauciuc și apoi îl eliberase, nu-l aruncase în lături ca pe un tub stors de vopsea, ci mai degrabă (și neatent chiar) doar deschizându-și degetele, mâna; pecetluind întipăritura lui (a arhitectului) nu doar pe clădirea tribunalului și pe închisoare, ci pe întregul oraș, fluxul și picurarea cărămizilor lui nici măcar încetinindu-se, tiparele și cuptoarele lui clădind cele două biserici și apoi acea Academie pentru studenți, a cărei diplomă pentru câte o tânără femeie din Mississippiul de nord sau Tennesseeul de vest avea curând să capete aceeași semnificație mitică pe care ar fi avut-o o invitație trimisă de la Castelul Windsor și semnată de Regina Victoria pentru vreo tânără femeie din Long Island sau Philadelphia;

Atât de repede acum; încă o zi și calea ferată alerga neîntreruptă de la Memphis spre Carolina, și locomotivele cu roți ușoare, cu hornuri ca niște bulbi și arzându-și drumul cu lemne, țipând și şuierând prin mlaștini și prin trestii de zahăr pe unde ursul și pantera mai pândeau încă și prin

pădurile deschise unde cerbii păscând unduiau încă în turme palide asemenea fumului neapucând să se înalțe: pentru că ele – animalele sălbaticе, fiarele – rămâneau, ele făceau față, aveau să îndure, să dăinuie; încă o zi, și aveau să fugă, să tropăie greoaie, să se risipească în goană prin luminișuri, de la început ajunse și apoi lăsate să se depărteze de umbrele ca de șoim ale avioanelor de poștă; ele aveau să dăinuie, doar oamenii cei sălbatici dispăruseră; și încă o zi, mâine, și oamenii maturi din Jefferson nici măcar să nu-și mai aducă aminte de vreun indian beat în închisoare; un alt mâine – atât de iute, de repede, de grăbit – și nici măcar vreun singur tâlhar de drumul mare din sămânța și tradiția veche, adevărată, sângeroasă a lui Hare și Mason și a nebunilor Harpe; și chiar și Murrell, moștenitorul și apoteoza lor întreită, care își preluase moștenirea de simplă rapacitate și sete de sânge și o preschimbase în visul sângeros al unui imperiu al fărădelegii, acum dispărut și el, terminat și depășit de istorie ca și Alexandru cel Mare, înfrânt și despuiat nici măcar de om ci de Progres, de o fațadă impenetrabilă de moralitate a clasei mijlocii, care-i refuzase până și demnitatea execuției de tâlhar, și în schimb îi însemnase numai mâna cu fierul roșu ca unui hoț de buzunare din epoca elizabetană – până când tot ce mai rămăsese din zilele de demult închisorii să întemnițeze era sclavul fugit, pentru ceasul lui mărunț, pentru minutele lui mărunte, în vreme ce vremea, țara, națiunea, pământul american se rotea tot mai repede și mai repede către prăpastia căscată a destinului său;

Atât de repede, atât de iute; o marfă acum pe pământul care până atunci își socotise avuțiile la început în indieni; apoi în acri și secții și hotare: – o economie: Bumbac: un rege: omnipotent și omniprezent: un destin căruia (era limpede acum) plugul și securea îi fuseseră doar uneltele; nu plugul și securea care aboliseră sălbăticia, ci Bumbacul: globurile mărunte ale Mișcării fără greutate și nenumărate chiar și în mâna unui copil, neînstare nici măcar să înfunde o pușcă, și

cu atât mai puțin să o încarce, dar de ajuns de puternic ca să reteze cârceii și rădăcinile înseși de stejari și de hickori și de arbori de cauciuc, lăsându-le coroanele în stare să umbrească acri întregi, să se ofilească și să dispară într-un singur anotimp sub strălucirea orbitoare, crâncenă, înmiresmată; nu pușca și nici plugul care i-au împins în cele din urmă pe urși și pe cerbi și pe pantere în ultimele vizuini ale junglelor din râpele râului, ci Bumbacul; nu cupola avântată a clădirii tribunalului atrăgându-i pe oameni în țara aceasta, ci aceeași revărsare albă măturându-i cu sine încoace: firavă peliculă acoperind pământul cafeniu al iernii, înmugurind primăvara și prin vară până când fluxul alb al lui Septembrie avea să se spargă de pereții halelor de egrenat și ai depozitelor și să sune asemenea clopoțelilor pe tejghelele de marmură ale băncilor; schimbând nu numai fața pământului, ci și tenul orașului însuși, creându-și propria aristocrație de paraziți nu numai în spatele porticului cu coloane ale caselor pe plantații, ci și în casierile negustorilor și bancherilor și în sanctuarul tănuit al avocaților, și nu numai în acestea din urmă, ci în cele din urmă în nadirul desăvârșit: și în oficiile regionale: ale șerifilor și perceptorilor și grefierilor și temnicerilor și funcționarilor mărunți; făcând peste noapte pentru vechea închisoare ceea ce arhitectul lui Sutpen cu toate cărămizile și fierăriile lui ornamentale nu fusese în stare să facă – închisoarea cea veche, care fusese inevitabilă, o necesitate, asemenea unei instituții publice, și care, asemenea unei instituții publice, nu fusese ignorată, ci pur și simplu, prin consens mutual, nu fusese văzută, nu era privită, nu era numită după scopurile și țelurile ei, și care totuși pentru oamenii mai bătrâni din oraș, în ciuda felului în care arhitectul lui Sutpen se străduise să o dreagă cosmetic, era încă vechea închisoare – acum transformată într-un întreg, un pion mobil pe tabla de șah politic a regiunii, asemenea stelei șerifului sau însemnelor funcționarului sau simbolului funcției grefierului; transformată într-adevăr acum, ridicată (o apoteoză) cu zece picioare mai presus de nivelul orașului, astfel că pereții vechi

de bușteni pe jumătate îngropați în pământ cuprindeau acum camerele de locuit pentru familia temnicerului și bucătăria unde gătea nevasta lui, având atâta și atâta pentru o masă, pentru deținuții din oraș și din regiune – bacșiș nu pentru munca sau capacitatea ei de muncă, ci pentru fidelitate politică și pentru împlinirea numărului voturilor cu cei de un sânge sau înrudit prin alianță – un temnicer sau un paznic al cheilor, el însuși vărul cuiva și cu de ajuns de mulți alți veri și cumnați ai lui care să fi asigurat alegerea șerifului sau a adjuncților lui administrativi sau de circumscripții – un fermier falit care nici nu fusese victima epocii, ci, dimpotrivă, era stăpânul ei, întrucât incapacitatea lui moștenită și cu neputință de lepădat de a-și întreține familia prin propriile lui eforturi îl făcea potrivit cu o epocă și o țară în care guvernul se constituise și se baza pe premisa de lucru de a fi în primul rând un azil pentru incapacitate și sărăcie, pentru faliții celor din întreprinderile particulare din rândurile familiei proprii sau a soției pe care altminteri ar fi trebuit să-i întrețină el însuși – și în atât de mare măsură stăpânul propriului lui destin, încât, într-o țară și într-o vreme când supraviețuirea unui om depindea nu numai de iscusința lui de a trage o brazdă dreaptă și de a tăia un copac fără a se schilodi sau a se distruge singur, soarta îl înzestrăse cu un copil; o fată firavă anemică și cu mâini înguste și fără îndemânarea de a munci, lipsindu-le chiar puterea de a mulge o vacă, și apoi își încununase propria înfrângere și veșnica subjugare prin paradoxul că-i dăruise drept patronimic însăși denumirea vocației în care el avea să dea greș: Farmer; acesta era ocupantul, paznicul cheilor, temnicerul; și buștenii vechi și aspri care-i cunoscuseră pe indienii bețivi Chickasaw ai lui Ikkemotubbe și pe căruțașii scandalagii și pe vânătorii și lopătarii de pe fluviu (și – în această scurtă noapte de vară – pe cei patru tâlhari de drumul mare, din care unul fusese asasinul Wiley Harpe) erau acum arcul de boltă încadrând o fereastră în care ședea îngândurată ceas după ceas și zi și lună și an fata aceea blondă firavă nu numai neînstare (sau

cel puțin scutită de asta) să o ajute pe mama ei să gătească, ci măcar să șteargă vasele după ce mama ei (sau tatăl poate) le spăla – gânditoare, nici măcar așteptând pe cineva sau ceva (așa se spunea în oraș), nici măcar îngândurată, așa se spunea în oraș; doar atât, gânditoare parcă, blondă, la fereastră, cu fața spre orașul acesta de provincie, zi după zi și lună după lună și – atât cât își aducea aminte orașul – an după an, și să tot fi fost trei sau patru ani, înscriind într-un anumit moment fragila și indelebila semnătură a meditațiilor ei pe unul dintre geamurile ei (ale ferestrei); numele ei firav și nemuncit, zgâriat cu un inel cu diamant de către mâna ei slabă și nedeprinsă cu munca, și data: *Cecilia Farmer 16 aprilie 1861*;

În care moment destinul țării, națiunii, Sudului, statului, regiunii, se învârteja deja în avântul spre prăpastie, nu că statul și Sudul ar fi știut asta, pentru că primele secunde ale căderii par totdeauna să fie un avânt; o deliberare lipsită de greutate, preliminară azvârlirii nu înspre jos ci înspre sus, trupul în cădere răsturnat invers în acea secundă, transsubstanțierea zvâcnind spre înalt a pământului; un avânt, o culme, apoteoza Sudului, a destinului și mândriei sale, statul Mississippi și Regiunea Yoknapatawpha nu cele din urmă în aceasta, Mississippi printre primele din cele unsprezece care să ratifice secesiunea, regimentul de „infanterie pe care îl recrutase și organizase John Sartoris cu Jefferson drept cartier general, mergând la Virginia cu numărul doi în registrul regimentelor din Mississippi, și închisoarea văzând și aceasta, dar luând doar act și cunoștință de aceasta de la un bloc de clădiri depărtare: în acea amiază, regimentul nefiind încă un regiment ci doar o asociere voluntară de bărbați neinstruiți care știau că sunt ignoranți și sperau că sunt curajoși, cele patru laturi ale pieței umplute cu tații sau buncii lor și cu mamele și soțiile și surorile și iubitele lor, singura uniformă prezentă atunci fiind cea în care se prezentase Sartoris, cu sabia lui virgină și

tresele lui străvechi de colonel, în balconul tribunalului, și de asemenea cu capul descoperit în timp ce pastorul baptist se ruga și ofițerul de recrutare din Richmond asista la depunerea jurământului de către acest regiment; și apoi (regimentul) plecase; și acum nu numai închisoarea ci și orașul însuși suspendat fără mișcare într-o apă stătătoare neclintită; trupul avântat, avansat acum de ajuns de departe în spațiu ca să-și fi pierdut orice noțiune de mișcare, fără greutate și imobil peste presiunea ușoară a aerului invizibil, pierind acum în totală diminuare pe buza prăpastiei, crescând în totală amplificare a pământului vast și fără spor; un oraș de bărbați bătrâni și de femei și de copii și din când în când câte un soldat rănit (John Sartoris însuși, deposedat de funcția sa de colonel prin alegerea regimentului după cea de a doua bătălie de la Manassas, s-a întors acasă și a supravegheat lucrarea și strângerea unei recolte pe plantația sa înainte de a se plictisi de asta și de a-și strânge un mic detașament de cavalerie neregulată și de a-l duce în Tennessee să se unească cu Forrest), un oraș static, păstrând zvonul, murmurele războiului ca de la o mare și incredibil de visătoare distanță, asemenea tunetului depărtat vara: până în primăvara lui '64 când pământul, odinioară vast, fix, impalpabil, fără putința de a mai spori și de a mai amenința, acum ajuns doar un urlet omnivor de stâncă (un urlet atât de uriaș și de gata-să-arunce-vome, azvârlindu-și înaintea lui însuși, asemenea picăturilor spulberate pe deasupra maelstromului, anestezicul preliminar exploziei, astfel încât înfiorarea oaselor și a cărnii să nici nu mai fie simțită, astfel ca să cuprindă și să măture laolaltă cu sine începutul, cea dintâi fază efemeră a acestei istorii, permițându-i să fiarbă o clipă la suprafață asemenea unei așchii sau unei surcele – un băț de chibrit sau o bulboană, să spunem, prea lipsită de greutate ca să mai opună rezistență distrugerii și să mai reacționeze împotriva ei; în cazul acesta o bășică, o globulă mărunță avându-și în ea însăși propria ei impunitate, întrucât ceea ce ea – globula aceasta – cuprindea, neavând

nicio parte de raționalitate și rămânând disprețuitoare față de fapte, era imun chiar și față de raționalitatea stâncii) – o bătălie neașteptată centrându-se în jurul conacului de pe plantația colonelului Sartoris la patru mile la nord, linia pârâului fiind menținută de ajuns de mult timp pentru ca grosul forțelor confederate să treacă prin Jefferson spre o linie de rezistență mai solidă pe înălțimile râului la sud de oraș, și o acțiune de ariergardă a cavaleriei pe înseși străzile orașului (și aceasta a fost istoria, începutul ei; și de altfel povestea întreagă, ar fi putut fi îndreptățit orașul să creadă, presupunând că ar fi avut timp să vadă, să observe, să remarce, și apoi să-și amintească măcar atât de puțin) – țâcănitul și izbucnirea pistoalelor, copitele, praful, graba și dezordinea unui pumn de călăreți conduși de un locotenent în susul străzii prin fața închisorii, și ei doi – fata firavă și inutilă, gânditoare, închisă în ceața blondă a părului, alături de geamul ferestrei unde cu trei sau patru (sau câți or fi fost) ani înainte ea își înscrisese cu inelul cu diamant al bunicii numele ei paradoxal și lipsit de semnificație (și unde, așa i se părea orașului, ea rămăsese încă de atunci oprită pentru totdeauna) și soldatul, tras la față și bătătorit de vreme și lipsuri, cu fața murdară de fumul luptelor și fugind acum, neînvins, privindu-se unul pe altul în clipa aceea mai presus de grozăvia și vălmășagul luptei;

Apoi pierind; în noaptea aceea orașul a fost ocupat de trupele federale; două nopți mai târziu, era pradă flăcărilor (piața, prăvăliile, magazinele, oficiile, cabinetele liber-profesioniștilor), devastat (clădirea tribunalului și ea), ruinele înnegrite dărăpănite și fără acoperiș, zidurile de cărămidă închizând acum asemenea unei fălci sparte pâstaia înnegrită a clădirii tribunalului între cele două șiruri de coloane fără capitel, care (coloanele) erau doar înnegrite și murdare, fiind mai dure decât locul; dar nu și închisoarea, ea scăpase, neatinsă, în insula ei de apă stătătoare și fără vânt din fața focului; și acum orașul închis parcă într-o insulă despărțită

de foc și poate cauterizată de mânie și de vacarm, de prelungul urlet al stâncii omnivore răsturnându-se peste el și pierind spre răsărit odată cu vacarmul tot mai îndepărtat ai bătăliei; și astfel de fapt a fost tot anul acela înainte de Appomattox (numai femeile neînfrante, cu neputință de înfrânt, vulnerabile doar față de moarte, au rezistat, au dăinuit, ireconciliabile); și, înainte chiar să fi fost un nume pentru ei (prototipul lor, înainte chiar ca ei să fi existat ca specie), erau voiajori cu bocceluțe de stofă în Jefferson – unul din Missouri, numit Redmond, un speculant cu bumbac și produse de intendență, care urmase armata nordică până la Memphis în '61 și (nimeni nu știa exact cum și de ce) fusese împreună cu (sau cel puțin tolerat de) autoritățile militare ale comandantului de brigadă comandând forțele care ocupaseră Jeffersonul, el însuși – Redmond – netrecând mai departe, oprindu-se, adăstând, nimeni nu știa nici de data asta de ce, de ce alesese Jeffersonul, selectase acea așezare devastată de incendii (el însuși unul dintre cei, sau cel puțin asociat al celor, care aprinseseră incendiul) pentru a-i fi viitorul cămin; și un soldat simplu german, un fierar, un dezertor dintr-un regiment din Pennsylvania, care apăruse în vara lui '64, călare pe un catâr (așa spunea povestea mai departe, atunci când familia sa de fiice deveniseră mamele și bunicile noii aristocrații a orașului), având ca pătură de șa teancuri peste teancuri de bancnote virgine și netăiate ale trezoreriei Statelor Unite, și astfel Jefferson și Ținutul Yoknapatawpha urcaseră pe Golgota și trecuseră dincolo de Appomattox cu un an întreg înainte, cu soldații reîntorcându-se în oraș, nu numai cei răniți în bătălia de la Jefferson, ci și cei nevătămați; nu numai cei în permisie de la Forrest în Alabama și Johnston în Georgia și Lee în Virginia, ci și cei din trupele neregulate, epavele rămase întregi și resturile acelei unice bătălii acum încheindu-și ultima buclă ce mai legase șirul de la Oceanul Atlantic, de la Old Point Comfort până la Richmond: la Chattanooga: la Atlanta: până la Oceanul Atlantic iarăși, la Charleston, care erau nu dezertori dar care nu se mai puteau

alături vreunei unități confederate încă intacte pentru motivul că erau armate inamice între ele, astfel încât în amurgul aproape risipit acum al acelei țări, clopotul de înfrângere de la Appomattox nu mai scotea niciun sunet; când în primăvara și vara timpurie din '65 soldații formal și oficial demobilizați pe parolă începuseră să se scurgă îndărăt în întreaga regiune, se realizase acel punct contrar punctului culminant; se reîntorseseră într-o țară și o regiune care nu numai că trecuse prin Appomattox cu mai bine de un an înainte ci mai avusese și acel an ca să asimileze asta, acel an întreg în care nu numai să înghită capitularea, ci (dând trup metaforei, figurii de stil) să o convertească, să o metabolizeze, și apoi să o elimine prin defecație ca îngrășământ pentru pământul de patru ani de zile rămas în paragină și pe care erau pe cale să-l reabiliteze cu un an înainte ca în Virginia clopotul să fi sunat semnalul schimbării formale, oamenii din '65 întorcându-se ca să se regăsească străini pe înseși pământurile pe care crescuseră și unde se născuseră și pe care se bătuseră timp de patru ani ca să le apere, ca să găsească aici o economie deja în funcțiune și deja solvabilă bazată pe premisa că putea merge înainte fără ei; (și acum restul acestei istorii, întrucât se petrece, se întâmplă aici: nu încă iunie '65; și într-adevăr acesta anume nu pierduse timpul pentru a se reîntoarce: un străin, singur; orașul nici măcar nu știa că-l mai văzuse vreodată, pentru că acea singură dată fusese cu un an înainte și durase doar timpul în care trecuse în galop prin el trăgând cu pistolul îndărăt spre armata yankee, și călărise atunci un cal – o iapă frumoasă deși cam prea mică și cu sânge prea delicat pe când acum se arăta călare pe un catâr mare, care din motivul acesta – mărimea lui – era un catâr mai bun decât calul fusese cal, dar era totuși doar un catâr, și firește orașul nu putea să știe că el schimbase iapa pe catâr în aceeași zi în care-și schimbase sabia de locotenent – pistolul îl mai avea încă – pe ciorapul plin cu porumb de sămânță pe care-l văzuse crescând pe un câmp din Pennsylvania și nu-l lăsase nici măcar pe catâr să

mănânce măcar un pumn din el în cursul lungii călătorii prin ținuturile devastate dintre coasta Atlanticului și închisoarea din Jefferson, călărind până la închisoare în cele din urmă, încă supt la față și zdrențuit și murdar și încă neînfrânt și acum nemaifugind ci dezlănțuind sau cel puțin punând la cale un asalt de unul singur împotriva a ceea ce orice om rațional ar fi socotit ca fiind greutățile de neînvins [dar, la urma urmei, bulboana aceea fusese totdeauna imună în fața efemerelor fapte]; poate, probabil – fără îndoială: în aparență ea rămăsese acolo în picioare stând astfel în acea bulă străvezie de trei sau patru ani până în 1864; nimic nu se întâmplase de atunci, nu într-un ținut care anticipase chiar și acel Appomattox, în stare să scuture o meditație atât de înrădăcinată, atât de dăinuitoare, atât de străveche – fata îl privise descălecând și legând catârul de gard, și poate chiar pe când înainta de la gard spre ușă o privise și el un moment, deși era cu puțință, poate chiar probabil, să n-o fi făcut, întrucât ea nu era obiectivul lui imediat acum, nu era cu adevărat preocupat de ea în clipa aceea, pentru că el avea atât de puțin timp, nu avea deloc timp, cu adevărat: trebuia încă să ajungă în Alabama și la acea mică fermă pe coline care fusese a tatălui său și nu avea să fie a sa, dacă – nu când – ar fi putut să ajungă acolo, și nu fusese ruinată de patru ani de război și paragină, și chiar dacă pământul ar mai fi putut fi lucrat, chiar dacă ar fi putut să înceapă să însămânțeze porumbul acela mâine chiar, avea să o fi făcut cu săptămâni și chiar luni prea târziu; în acei pași până la ușă și când își ridicase mâna să bată în ea, trebuie să se fi gândit cu un fel de simțământ obosit și neîmblânzit al ultragiului și zădărnicii cum, deja luni de zile prea târziu, trebuia să-și mai piardă o zi sau poate două sau trei zile înainte de a o urca pe fată pe catâr în spatele lui și de a porni în sfârșit spre Alabama – și asta, într-un moment când dintre toate el avea nevoie de răbdare și de o minte limpede, încercând pentru ei [și chiar și de politețe, căci și aceasta i s-ar fi cerut acum], cu răbdare și insistent și curtenitor,

neînfrânt, încercând să explice, în termeni pe care ei să-i poată înțelege sau cel puțin accepta, nevoia lui simplă și urgența acestei nevoi, să le explice mamei și tatălui pe care el nu-i mai văzuse niciodată înainte și pe care nici nu intenționa, sau în orice caz nu anticipa să-i mai vadă vreodată, nu că ar fi avut ceva pentru sau împotriva lor: pur și simplu avea de gând să fie prea ocupat tot restul vieții lui, odată ce s-ar fi putut urca pe catâr și să pornească spre casă; nevăzând-o pe fată atunci, în cursul acelei întrevederi, nici măcar cerând să o vadă o clipă atunci când întrevederea se terminase, pentru că acum trebuia să scoată autorizația de căsătorie și să-l găsească pe pastor; astfel că primul cuvânt pe care i-l spusese ei a fost o promisiune formulată printr-un străin; probabil că numai după ce erau pe catâr – mâinile acelea firave și fără utilitate a căror singură forță părea să fie cea care să-i ajungă să împăturească autorizația de căsătorie în corsajul rochiei ei și apoi să se agațe de cingătoarea din jurul taliei lui – o mai privise o dată sau [ei amândoi] avuseseră timp să-și afle unul altuia numele din mijloc, dintre cel de botez și cel de familie);

Aceasta a fost povestea, incidentul efemer dintr-o după-amiază de mai târziu, neînregistrat în cronica orașului și a regiunii pentru că avuseseră prea puțin timp s-o facă: care (regiunea și orașul) anticipaseră acel Appomattox și urmaseră acest fir, astfel încât în realitate Appomattox însuși nu-i covârșise niciodată; era partea mai lungă din panglica încheind nodul, firește, însă ei avuseseră – așa cum aveau să-și dea seama mai târziu – anul acela neprețuit, incomparabil; în ziua de Anul Nou 1865, în timp ce restul Sudului ședea și se uita buimac la orizontul dinspre nord-est dincolo de care se afla Richmond, asemenea unei familii cu ochii rămași pe ușa închisă spre camera unui bolnav, Ținutul Yoknapatawpha pornise deja de nouă luni reconstrucția; în ziua de Anul Nou '66, zidurile devastate (ploaia a două ierni le spălase curățindu-le de fum și de funingine) ale pieței

fuseseră temporar acoperite și erau acum prăvălii și magazine și birouri iarăși, și începuseră să restaureze clădirea tribunalului; nu temporar, aceasta, ci să o reconstruiască, exact cum fusese, între cele două portaluri cu coloane, unul la nord și unul la sud, care fuseseră mai tari decât dinamita și decât focul, pentru că ele erau un simbol; Regiunea și Orașul: și ei știau și cum și cine mai făcuseră asta înainte; colonelul Sartoris se întorsese acasă acum, și generalul Compson, primul fiu Jason, și deși i se întâmplase o tragedie lui Sutpen și mândriei sale – o înfrângere nu a mândriei sale și nici chiar a oaselor și trupului său de carne, ci a acelor oase și a acelei cărnii mai firave pe care el le crezuse capabile să sprijine edificiul visului său – ei mai aveau încă planurile vechi ale arhitectului și chiar și tiparele arhitectului, și chiar și mai mult: bani, (în chip ciudat, curios) Redmond, omul cu bocceluță de stofă a orașului, domesticit acum, simbolul unei rapacități oarbe aproape asemenea unui instinct biologic, menit să acopere întreg Sudul ca o migrație de lăcuste; în cazul acestui bărbat ajungând cu un an întreg înainte de vremea lui și acum închinându-și o parte, nu mică, din roadele rapacității lui pentru a reconstrui însăși clădirea a cărei distrugere dăduse semnalul ridicării cortinei pentru apariția lui pe scenă, constituise viza formală pe pașaportul său pentru jaf; și în ziua de Anul Nou '76, același Redmond cu banii lui și colonelul Sartoris și generalul Compson construiseră o cale ferată de la Jefferson spre nord în Tennessee pentru a se lega de cea dinspre Memphis spre Oceanul Atlantic; și nemulțumindu-se nici cu asta, spre nord sau spre sud: alți zece ani (Sartoris și Redmond și Compson se certaseră, și Sartoris și Redmond cumpăraseră – probabil cu banii lui Redmond – partea lui Compson în calea ferată, și în anul următor Sartoris și Redmond se certaseră și un an după aceasta, din simplă frică fizică, Redmond îl omorâse pe Sartoris luându-l prin surprindere în Piața din Jefferson și fugise, și în cele din urmă chiar și sprijinatorii lui Sartoris – el nu avea prieteni: doar dușmani și admiratori pasionați –

începuseră să înțeleagă rezultatul acelor alegeri făcute de regiment în toamna lui '62) și calea ferată era o parte a sistemului acoperind întreg sudul și estul asemenea venelor pe o frunză de stejar și ea însăși reciproc adăugându-se celorlalte sisteme complicate acoperind restul Statelor Unite, astfel încât te puteai urca într-un tren la Jefferson acum și, schimbând și așteptând în câteva locuri, să ajungi oriunde în America de Nord;

De acum nu mai era în Statele Unite, ci înăuntrul *restului* Statelor Unite, pentru că se trăsesse acum de funda cea lungă; doar femeile vârstnice neînfrânte rămăseseră neîmpăcate, ireconciliabile, întoarse și irevocabil întoarse împotriva întregii unanimități în mișcare a acestei panorame până când, vechi și dezordonate acumulări goale, mai presus de fluxul timpului, mai păstrând iluzia mișcării, cu fața ireconciliabil întoarsă spre vechile bătălii pierdute, spre cauza veche și pierdută, spre ruinele acelor patru ani ale căror cicatrice foarte trupești zece și douăzeci și douăzeci și cinci de schimbări de anotimpuri le îngropaseră la loc în pământ; douăzeci și cinci, și pe urmă treizeci și cinci de ani; nu numai un secol și o epocă, ci și un mod de gândire murise; orașul însuși le scrisese epilogul și epitaful: 1900, în Ziua Decorației Confederate, doamna Virginia Depre, sora colonelului Sartoris, trăsesse de funie și pânza de drapel neliniștită de suflul primăverii se năruise și alunecase, lăsând efigia de marmură – infanteristul de piatră pe pedestalul lui de piatră pe locul exact unde cu patruzeci de ani înainte ofițerul din Richmond și pastorul baptist al orașului primiseră jurământul regimentului colonelului, și bătrânii în uniforme lor cenușii și cu fireturi (toți ofițeri acum, niciunul mai mic în rang decât căpitan) se strânseseră în lumina soarelui și își descărcaseră puștile spre cerul blând și își ridicaseră glasurile tremurătoare în uralele stridente, însuflețitoare pe care Lee și Jackson și Longstreet și cei doi Johnstoni (și Grant și Sherman și Hooker și Pope și McClellan și Burnside, și ei de

altfel) le ascultaseră în fumul și tumultul de atunci; epilog și epitaf, pentru că, după cât se părea, nici doamnele din Uniunea Decorației Confederate care instigaseră și cumpăraseră monumentul, nici arhitectul care îl proiectase și nici pietrarii care-l ridicaseră nu remarcaseră faptul că ochii săi de marmură sub palma de marmură care îi umbrea priveau nu către nord și spre dușman, ci către sud, către (dacă într-adevăr către ceva) propriul său spate – căutând poate, spuneau cei spirituali (puteau spune acum, cu vechiul război trecut acum de treizeci și cinci de ani și chiar puteai să și glumești în legătură cu el – decât că femeile, doamnele, cele care nu capitulaseră, care rămăneau ireconciliabile, chiar după alți treizeci și cinci de ani aveau încă să se ridice în picioare și să iasă mândre din sălile de cinema în care se prezenta *Pe aripile vântului*), să vadă venind întăririle; sau poate nici nu fusese un soldat din lupte, ci doar un agent de recrutare căutându-i pe dezertori, sau poate căutând el însuși vreun loc sigur în care să fugă: pentru că vechiul război murise; fiii acestor bătrâni tremurători îmbrăcați în cenușiu muriseră deja în uniforme lor albastre în Cuba, și aducerile aminte și mărturiile și altarele macabre ale războiului cel nou le uzurpaseră la ora aceea pământul și țara în salvele de tun și în alunecarea diafană a pânzei colorate le dezvelise în cele din urmă în ochii bătrânilor;

Nu numai un secol și un nou mod de a gândi, ci și de a acționa și de a se comporta; acum te puteai culca într-un pat în tren la Jefferson și te puteai trezi mâine dimineață la New Orleans sau Chicago; erau lumină electrică și apă curgătoare în aproape fiecare casă în oraș, mai puțin în colibe negrilor; și acum orașul cumpărase și adusesese de la mare distanță un fel de piatră de balast cenușie, strivită, numită macadam, și pavase toată strada între gară și hotel, astfel că acum trăsurile așteptând trenul, pline de voiajori comerciali și avocați și martori în procese, nu mai aveau nevoie să se zdruncine și să se hurduce și să se încordeze prin gropile

noroiioase iarna; în fiecare dimineață venea o caretă până la ușa ta aducând gheață artificială și ți-o puneă în răcitorul de pe veranda din spate, cu copiii din grupurile și bandele rotindu-se prin vecinătate urmând-o (careta), mâncând bucățelele de gheață pe care vizitiul negru le spărgea pentru ei; și în vara aceea o saca special creată începuse să facă drumuri pe străzi în fiecare zi; o vreme nouă, o epocă nouă; acum erau jaluzele la ferestre; oamenii (oamenii albi) puteau acum să doarmă în aerul curat de vară al nopții, găsindu-l inofensiv, nedușmănos: ca și cum s-ar fi trezit deodată în om (sau oricum în stirpea femeiască a lui) o credință în dreptul său civil inalienabil de a fi eliberat de praf și de insecte;

Mișcându-se mai repede și tot mai repede: de la viteza a doi cai putere de o parte și de alta a unei limbi lustruite până la cea a treizeci pe urmă a cincizeci pe urmă a o sută sub un capac mic de tablă nu mai mare decât o albie de rufe: care aproape de la cea dintâi explozie avea să trebuiască să fie controlată de poliție; deja într-o curte dosnică la marginea orașului, un fost ucenic de fierar, un bărbat acoperit de unsoare de sus până jos, cu ochii unui călugăr vizionar, își construia un căruț cu benzină, turnându-și și sfredelindu-și propriii lui cilindri și fiare și șuruburi, inventându-și propriile țevi cotite și supape și valve așa cum constata că are nevoie de ele, care să funcționeze și au funcționat; și s-a strecurat pocnind și duhnind din aleea lui, exact în momentul când bancherul Bayard Sartoris, fiul colonelului, trecea în trăsură lui: ca rezultat al cărui fapt există în registrele oficiale ale Jeffersonului și astăzi o lege interzicând funcționarea oricărui vehicul de tracțiune mecanică pe străzile acestui oraș al tuturor: care (același bancher Sartoris) a murit într-un asemenea vehicul (așa era progresul, atât de iute, atât de rapid) asupra căruia își pierduse controlul pe un drum înghețat nepotul lui (al bancherului), care se întorsese tocmai (astfel era progresul) din doi ani de serviciu militar ca aviator în forțele combatante pe frontul de vest și acum vopseaua de

camuflaj se cojește încet de pe un tun francez de 75 chircit, îndesat pe un flanc al bazei monumentului confederat, dar chiar înainte ca ea să se fi cojit exista neon în oraș și filiale și organizații A.A.A. și C.C.C. la țară, și W.P.A. („și XYZ și etc.”, așa cum „unchiul Pete” Gombault, un bătrân slab curat și tot timpul mestecând tutun, deținător al unei sinecure politice sub denumirea de șerif SUA – o funcție deținută încă pe vremea reconstrucției, când statul Mississippi era un district militar al Statelor Unite, de un negru care mai trăia încă în 1925 – fiind și îngrijitor al focurilor, măturător, administrator și om la cuptoare pentru cinci sau șase avocați și doctori și la una dintre bănci – și cunoscut încă sub numele de „Dudul bătrân” de la ocupația pe care o mai deținuse înainte și în timpul și după funcția sa de șerif; traficând whisky ilicit în sticle întregi și de o jumătate dintr-o ascunzătoare sub rădăcinile unui dud mare din spatele prăvăliei proprietarului său de dinainte de 1865 – obișnuia să spună) și la țară și la oraș; W.P.A. și XYZ marcând orașul și regiunea așa cum războiul nu o făcuse; și pieriseră acum și ultimii din copacii de pădure care urmaseră forma pieței orașului, umbrind balconul continuu de la etajul al doilea, spre care se deschiseseră cabinetele avocaților și doctorilor, și care umbrise la rândul său fațadele prăvăliilor și promenadei de dedesubt; și acum pierise și balconul chiar cu balustrada lui de fier forjat de care în lungile după-amiezi de vară avocații își sprijineau picioarele așezați la taifas; și lanțul continuu de fier prinzându-se de la stâlp de lemn la stâlp de lemn de-a lungul circumferinței curții clădirii tribunalului, pentru fermieri să-și priponească acolo atelajele; și jghebul public pentru apă de unde puteau să le adape, pentru că pierise și ultima căruță care să mai stea în piață în cursul zilelor de sâmbătă și de târg primăvara și vara și toamna și nu numai piața ci și străzile ducând în ea erau pavate acum, cu semne fixe de interdicție și dojană aplicabile doar lucrurilor în stare să se miște mai repede decât cu treizeci de mile pe oră; și acum ultimul copac de pădure pierise și din curtea clădirii

tribunalului, înlocuit de tufişurile formale, sintetic alcătuite şi căpătând formă în serele din Wisconsin, şi în tribunal (care era şi primăria oraşului) un coridor şi un hol de palat al justiţiei, miniaturale fireşte (dar asta nu era vina lor ci vina dimensiunilor şi populaţiei şi averii oraşului şi regiunii), dar bazându-se pe modelul din Chicago şi Kansas City şi Boston şi Philadelphia (şi pentru care, mai puţin dimensiunile lor minuscule, nici Philadelphia nici Boston nici Kansas City nici Chicago nu ar fi trebuit să roşescă) şi care la fiecare trei sau patru ani avea să încerce iarăşi să şteargă de pe faţa pământului vechiul tribunal pentru ca să construiască altul nou, nu că nu le-ar fi plăcut cel vechi şi nici că l-ar fi vrut pe cel nou, ci pentru că cel nou ar fi adus în oraş şi în regiune un cu atât mai mare spor de bani federal necăştigaţi prin muncă;

Şi acum vopseaua se pregăteşte să se cojească de vreme de pe un tun antitanc chircit pe roţile cu cauciucuri pe flancul opus al monumentului confederat; şi au pierit de pe faţadele prăvăliilor cărămizile vechi făcute din lutul indigen în tiparele vechi ale arhitectului lui Sutpen, înlocuite acum de foi de sticlă mai înalte decât un om şi mai lungi decât o căruţă cu atelajul ei, turnate şi presate intacte în fabricile din Pittsburgh şi încadrând interioare scăldate acum, într-o unică strălucire cadaverică şi fără umbre, de lumina fluorescentă; şi, acum şi în sfârşit, şi ultima înfăţişare a tăcerii; unicul vuiet şi bubuit, rezonant şi găunos şi răsturnat în aerul local, al radioului; şi aceasta era aria care să nu mai fie acum a Yoknapatawphei şi nici a lui Mason şi Dixon, ci a Americii; modelul comedianţilor, ţipetele baritonilor şi vocalizele femeilor, presiunea bolborositoare cerând să se cumpere, să se cumpere, să se cumpere, mai instantanee decât lumina, de la două mii de mile, de la New York şi Los Angeles; o arie, o naţiune; strălucirea cadaverică, fără umbre, fluorescentă, scăldându-i pe fiii şi fiicele bărbaţilor şi femeilor, negri şi albi deopotrivă, care se născuseră şi îşi petrecuseră toate vieţile

lor în salopete de pânză și de stambă, târguindu-se cu bani peșin sau în rate pentru veșminte copiate săptămâna trecută din *Harper's Bazaar* sau *Esquire* în prăvăliile ieftine din East Side; pentru că o generație întreagă de fermieri dispăruse, nu numai din Yoknapatawpha ci și de pe pământurile lui Mason și Dixon; cei care consumau doar pentru ei; mașina care îl înlocuise pe om pentru că exodul omului nu mai lăsase pe nimeni care să mâne catârul acum că mașina amenința să stârpească de tot catârul; fusese o vreme când catării stăteau în cârduri la lumina zilei în locurile pentru catări, pe plantații, dincolo de drumul de catări al plantației în fața șirurilor strânse identice de cocioabe cu câte două camere în care trăia în cârduri cu familia sa arendașul sau părtașul sau simplul lucrător negru care-i puneă căpăstrul (catârului) pe locul lui la răsăritul soarelui și-l urma prin monotonia dreaptă, ca trasă cu firul de plumb, a brazdelor identice și îndărăt la locul lui la apusul soarelui, cu (el, omul) un ochi pe locul spre care se îndrepta catârul și cu celălalt ochi la călcâiele lui (ale catârului); amândoi pieriți acum: unul spre ultimele ferme de patruzeci și cincizeci și șaiszeci de acri pe coline inaccesibile din drumurile noroioase nemarcate, celălalt spre ghetourile din New York și Detroit și Chicago și Los Angeles, sau mai degrabă nouă din zece ca el, al zecelea urcând de la coarnele plugului la scaunul fără arcuri și dur al vreunui tractor, depozedându-i și scoțându-i de la locurile lor pe ceilalți nouă, tot așa cum tractorul îi depozedase și scosese de la locurile lor pe ceilalți optsprezece catări cărora cei nouă le-ar fi fost complementul; pe urmă Varșovia și Dunkerque îl scosese de la locul lui și pe acest al zecelea, și acum fiul încă neajuns să se înroleze al plantatorului conducea el tractorul; și apoi Pearl Harbour și Tobruk și Plaja Utah îl scosese de la locul lui și pe acest fiu, lăsându-l pe fermier el însuși pe scaunul tractorului, pentru o mică bucată de timp, adică – sau cel puțin așa credea el, uitând că victoria sau înfrângerea, amândouă, sunt cumpărate cu același preț exorbitant al schimbării și alterării; o națiune, o lume: tineri

care nu trecuseră niciodată mai departe de Regiunea Yoknapatawpha decât Memphis sau New Orleans (și asta nu prea des) acum vorbeau cu risipă de cuvinte despre intersecții de stradă din capitalele asiatice sau europene, nemaîntorcându-se acum să moștenească lungile și monotonele și nesfârșitele și cu neputință de dus la capăt brazde din câmpurile de bumbac ale Mississippiului, trăind (cu, acum, o nevastă și anul viitor cu o nevastă și copil și anul de după aceea cu nevastă și copii) în remorci de automobile sau barăci militare la marginile colegiilor de științe umaniste, și tatăl și acum bunicul conducând el însuși tractorul peste câmpurile treptat micșorându-se dintre lungile, îmbinatele pelicule ale firelor electrice aducând energie electrică din munții Apalași, și venele subterane de oțel aducând gazul natural din șesurile vestice până la micile ferme pierdute, singuratice, scânteind și licărind cu sobele lor automate și mașinile de spălat și antenele de televiziune;

O națiune: acum nemaifiind nicăieri, nici chiar în regiunea Yoknapatawpha, o singură ireconciliabilă fortificație și fortăreață din care să se pătrundă în Statele Unite, pentru că în sfârșit până și ultima văduvă sau mătușă fată bătrână, bătrâna, și fără sevă și neîmblânzită și neînfrântă murise și bătrâna și nemuritoarea Căuza Pierdută devenise doar un club sau o castă socială decolorată (deși încă aleasă), sau o formă de comportare când îți mai aduceai aminte să o respecti, în ocaziile când tinerii din Brooklyn, studenți bursieri la Universitățile din Mississippi sau Arkansas sau Texas, își agitau micile steaguri de luptă confederate în mijlocul mulțimilor de pe stadioanele de sport pline sâmbăta după-amiaza; o lume; tunul de tanc: capturat de la un regiment de germani într-un deșert african de un regiment de japonezi în uniforme americane, ale căror mame și tați la vremea aceea se aflau într-un lagăr de detenție din California pentru străinii inamici în război, și purtat (tunul) îndărăt cale de șapte mii de mile pentru a fi așezat la jumătatea drumului

între ele, ca un fel de fortăreață zburătoare de grad secundar pentru un monument de comemorare pentru Shiloh și Pustietatea Sălbăticiei; un univers, un cosmos; cuprins într-o unică Americă; un edificiu amețitor de înalt, febril, cumpănit asemenea unui castel de cărți de joc peste un abis al generațiilor ipotecate; o perioadă de înflorire, una de pace; un vuiet învârtindu-se ca al unei rachete, umplând zenitul strălucitor cu pene de aur parcă, până când vasta și găunoasa sferă a aerului dinăuntru, uriașa și teribila povară sub care mai încearcă încă să stea drept și să-și ridice capul bătut de vremuri și de neîmblânzit – însăși substanța în care trăiește și în lipsa căreia ar pieri în câteva secunde – se face un tot murmurător cu fricile și spaimile și negările și repudierile sale și aspirațiile și visurile și speranțele sale fără temei, zvâcnindu-i iarăși în față în valuri de radar dinspre constelații;

Și încă – vechea închisoare – dăinuia, îndura, așezată în alea sa închisă și fără tremure și sunete, în apele ei stătătoare aproape încremenite dincolo de schimbările anotimpurilor, în mijlocul acelei revărsări și aceluși vuiet al progresului civic și al alterărilor și schimbărilor sociale, asemenea unui bătrân fără guler (și rezonabil de curat; doar puțin cam sărăcăcios; cu barba de o zi și fără jartiere la ciorapi) așezat cu bretelele la vedere și picioarele numai în ciorapi, pe treptele din spate de la bucătărie într-o curte împrejmuată de ziduri; de fapt nu izolată prin așezarea ei cât insularizată din cauza ieșirii ei din actualitate, învechirii ei; pe cale de a ieși din lume, firește (de a dispărea de pe suprafața pământului laolaltă cu restul orașului în ziua când întreaga Americă, după ce avea să-și taie toți copacii și să-și netezească dealurile și munții cu buldozerele, avea să se mute sub pământ ca să le facă loc, să le lase drum liber automobilelor), dar asemenea unuia care merge pe niște urme printr-un tunel, cu tunetul expresului crescându-i în spate, și care se găsește în fața unei nișe sau crăpături exact de

mărimea lui în stânca vie și impregnabilă a peretelui de stâncă și intră acolo, inviolabil și în siguranță în timp ce distrugerea trece urlând pe lângă el și îl depășește și piere, adâncindu-se ineluctabilă în șinele păienjenești ale destinului și destinației ei; nici chiar – închisoarea – meritând osteneala să fie vândută statului, Statelor Unite, pentru vreo alocație corespunzătoare provenită din trezoreria federală; nici chiar (atât de rapid, atât de departe era acum progresul) nemaifiind un pion real, cu atât mai puțin un cal sau o tură, pe tabla de șah politică a Ținutului, nici un penaj în adevăratul înțeles al cuvântului; pur și simplu o sinecură modestă pentru soțul verișoarei cuiva, care eșuase nu ca tată de familie ci doar ca fermier neînsemnat sau ca muncitor cu ziua;

A supraviețuit, a dăinuit; și-a avut un loc de naștere în oraș și în întreaga regiune; și chiar mai adăuga cu modestie nu doar la propria sa istorie ci și la cea a orașului și regiunii; undeva dincolo de fațada sordidă de cărămidă, între cărămida veche, dăinuitoare, făcută cu mâna și tencuiala crăpată, impregnată de creozot, a pereților interiori (deși puțini în oraș sau în regiune mai știau că ele erau acolo) erau buștenii vechi și noduroși legați laolaltă cu lut și noroi și care îl ținuseră între ei (și asta orașul și regiunea își mai aminteau; era parte din legenda lor) pe cineva care ar fi putut fi Wiley Harpe; în vara aceea a lui 1864, comandantul de brigadă federal care incendiase piața și tribunalul folosisese închisoarea ca sediul pazei poliției sale militare; și chiar copiii de școală își aminteau cum închisoarea îl găzduise pe guvernatorul statului când executase o sentință de condamnare la treizeci de zile pentru atitudine disprețuitoare față de tribunal prin refuzul de a depune mărturie într-un proces de paternitate intentat unuia dintre locotenenții săi; ci izolată, chiar și legenda și cronica și istoria ei, indisputabilă în autenticitatea ei, totuși puțin cam oblică înfățișându-se, eliptică sau poate doar elipsoidală, spălată subțiratic cu un suflu abia simțit, liniștit de apocrife; pentru că erau oameni noi în oraș acum,

străini, veniți din afară, trăind în case noi mărunte cu pereții de sticlă, așezate curate și ordonate și aseptice ca niște iesle într-o curte de creșă, în noile subdiviziuni orășenești numite Fairfield sau Longwood sau Halcyon Acres și care fuseseră odinioară pajiștile sau curțile dosnice sau grădinile de legume ale vechilor rezidențe (vechile case cu coloane acum demodate încă ridicându-se printre ele ca niște cai bătrâni înălțându-se deodată din somnolența lor în mijlocul unei turme de oi), care nu văzuseră niciodată închisoarea; adică, o priviseră în treacăt, știau unde e, când rudele sau prietenii sau cunoștințele lor din est sau din nord sau din California îi vizitau sau treceau prin Jefferson în drum spre New Orleans sau Florida, puteau chiar să recite câte ceva din legenda sau istoria ei acestor oaspeți; dar nu avuseseră niciun contact cu ea; nu era o parte din viețile lor; ei își aveau cuptoarele electrice și coșurile de fabrică și laptele livrat acasă și pajiștile de mărimea unor covoare mari; ei nu trebuiseră niciodată să se ducă la închisoare în dimineața de după ziua de Zece Iunie sau Patru Iulie sau Ziua Recunoștinței sau Crăciun sau Anul Nou (sau de fapt în aproape orice luni dimineață) pentru a plăti amenda pentru vreun servitor al casei sau grădinar sau muncitor necalificat astfel ca acesta să se poată grăbi spre casă (încă ducându-și cu el mahnirea sau rănilor abia închise făcute cu briciul) să mulgă vaca sau să curețe sobele sau să tundă pajiștea;

Astfel că doar cetățenii bătrâni mai cunoșteau acum închisoarea, nu bătrânii ci cetățenii bătrâni ai orașului: bărbați și femei bătrâni nu în ani ci în constanța orașului, sau împotriva acestei constanțe, concordând (nu nefiind leat, firește, data orașului era cu un secol și un sfert în urmă, ci în acord împotriva acestei continuități) cu acea subțiratică și dăinuitoare continuitate născută în urmă cu o sută și douăzeci și cinci de ani dintr-un pumn de bandiți capturați de o patrulă de milițieni beți, și dintr-un călăreț de poștă amar ironic incoruptibil străbătând pustietatea și un lacăt

monstruos din fier masiv – acea continuitate fermă și dăinuitoare și cu neputință de a fi grăbită, împotriva căreia sau peste care pulsațiile efemere, vane și licăritoare ale progresului și alterării își spărgeau valurile lipsite de substanță și repetitive și evanescente și neînstare să lase urme, întocmai ca revărsarea scurtă și orbitor luminoasă a firmei de neon peste clădirea și acum denumită Casa Holston, așezată diagonal în fața ei, și care se pierdea în fiecare lumină a zorilor de pe pereții vechi de cărămidă ai închisorii și nu mai lăsa nicio urmă; doar cetățenii bătrâni o mai cunoșteau; partea neconcesivă și desuetă a orașului care mai insista încă să-și aibă mașinile de gătit cu lemne și vaci și grădini de legume și argați care trebuiau să fie scoși din pușcărie diminețile după nopțile de sâmbătă și de sărbătoare; sau cei care își și petreceau nopțile de sâmbătă și de sărbătoare în dosul ușilor și ferestrelor zăvorâte ale celulelor sau sălilor comune, pentru beție sau încăierări sau jocuri de noroc – servitorii, oamenii de casă și grădinarii și argații, care aveau să fie scoși a doua zi dimineață de către albiilor lor, și ceilalți (cei pe care orașul îi știa ca fiind negrii noi, independenți de asemenea categorii de marfă) care dormeau acolo în fiecare noapte sub roșiatica licărire, brăzdată de gratii, a luminii, revărsându-se ca o apă subțire și pierind, a firmei de neon a hotelului, pe când ei își ispășeau amenzile prin stradă; și Regiunea întreagă, întrucât hoții de cai și traficanții clandestini de alcool erau duși la proces de aici, și asasinii trimiși – cu electricitate acum (atât de rapid, chiar atât de rapid era progresul) – spre veșnicie; de fapt mai era încă poate nu un factor, dar cel puțin o integrală, un cifru, în sistemul de instituții politice ale regiunii; cel puțin încă folosită de Consiliul de administrație, dacă nu ca o pârghie, cel puțin ca măciucă, neintenționând să frângă oase, neurmărind să lase cicatrice permanente;

Astfel că numai cei bătrâni o cunoșteau, jeffersonienii și yoknapatawphienii ireconciliabili care avuseseră (și fără

îndoială intenționau ferm să continue să aibă) de a face la modul personal și direct cu ea în diminețile albastre de luni după zilele de sărbătoare, sau în timpul termenelor semianuale ale Curții locale sau federale – până când deodată tu, un străin, unul venit din afară, să spunem din est sau nord sau din Vestul îndepărtat, trecând prin acest orașel printr-o simplă întâmplare, sau poate rudă sau cunoștință sau prieten al vreuneia dintre familiile de venetici care se mutaseră în vreuna dintre subdiviziunile acestea străvechi sau recente de periferie, tu însuși abătându-te din drum ca să cauți printre indicatoarele drumurilor și pompele de benzină din curiozitate fățișă, ca să încerci să afli, să înțelegi, să pricepi ce-l făcuse pe vărul sau prietenul sau cunoștința ta să aleagă să locuiască aici – nu anume aici, firește, nu anume în Jefferson, ci într-un loc ca acesta, ca Jeffersonul – deodată aveai să-ți dai seama că ceva curios se întâmpla sau se întâmplase aici; că în loc de a muri și a pieri pe măsură ce trecea timpul era ca și cum acești ireconciliabili, acești neîmpăcați sporeau de fapt în număr; ca și cum, la fiecare îngropăciune a unuia, alții doi aveau să-și împartă locul gol; pe când în 1900, numai treizeci și cinci de ani după, n-ar fi putut fi mai mulți de doi sau trei în stare de așa ceva, fie prin cunoaștere sau aducere aminte sau răgazul de a o face, sau chiar din simplă voință și înclinație de a o face, acum în 1951, optzeci și cinci de ani după, ei puteau fi numărați cu duzinile (și în 1965, o sută de ani după, cu sutele, pentru că – și acum începuseși deja să înțelegi de ce rudele sau prietenii sau cunoștințele tale aleseseră să vină în asemenea locuri și să spună că asta era viața lor – atunci copiii acestei a doua invazii de venetici urmând unui război aveau și ei să devină nu doar mississippieni ci jeffersonieni și yoknapatawphieni; și la vremea asta – cine știe? – nu numai geamul ferestrei, ci întreaga fereastră, poate întregul perete ar fi putut fi scos și îmbălsămat intact într-un muzeu de către un club istoric, sau în orice caz, cultural de doamne – de ce, la vremea aceea ei s-ar fi putut să nici nu știe, sau nici măcar să aibă nevoie să

știe; doar că geamul ferestrei purtând numele fetei și data este atât de vechi, ceea ce ajunge; a durat atât de mult; un mic dreptunghi de sticlă unduită, grosolan presată, aproape opacă, purtând câteva zgârieturi vagi, în aparență nu mai dăinuitoare decât urma subțire uscată de noroi lăsată de trecerea unui melc, dar care a dăinuit o sută de ani) și care sunt capabili să lase la o parte ce se întâmpla să facă și care chiar se învoiesc să facă – așezați pe ultima din băncile de lemn sub ultimii salcâmi și duzi printre coniferele în glastre ale epocii noi, presărați prin curtea tribunalului, sau pe scaune de-a lungul promenadei umbrite din fața Casei Holston, unde bate totdeauna o briză – să te conducă traversând strada până la închisoare (cu scuze politicoase, ca între vecini, față de soția paznicului care amesteca sau întorcea pe foc mazărea și friptura și carnea de mâncare – cumpărate în cantități generoase prin abile și neobosite incursiuni de la o prăvălie la alta – și pe care ea avea să le servească deținuților la masa de prânz sau de seară în cantități anume pe cap – pe farfurie – plătibile de regiune, și care constituie un factor nu lipsit de importanță în sinecura funcției soțului ei) și deci și în bucătărie și astfel la panelul acela de sticlă aburită purtând zgârieturile vagi pe care, după o clipă, tu le vei descrie ca fiind un nume și o dată;

Nu de la început, firește, ci după un moment, o clipă, pentru că la început ai fi puțin încurcat, puțin nerăbdător din cauză că te vei simți prost astfel, târât fără avertisment sau pregătire în bucătăria personală a unei femei străine gătind de mâncare; te vei gândi doar *Ce? Și ce-i cu asta?* plictisit și chiar puțin jignit, până când deodată, chiar în timp ce gândești asta, ceva se va fi întâmplat; zgârietura aceea ușoară firavă ilizibilă, fără înțeles și chiar fără subînțeles pe sticla veche de proastă calitate la care te uiți s-a mișcat, sub privirile tale, chiar pe când tu stăteai și o priveai, a căpătat coalescență, părând de fapt să-ți fi intrat într-un alt simț decât cel al vederii; o mireasmă, o șoaptă umplând acea

încăpere caldă înghesuită străină, de pe acum încrâncenată de zgomotul și duhoarea grăsimii de porc fripte; cele două elemente intrate în conjuncție, sticla bătrână, desuetă, lăptoasă, și zgârieturile de pe ea; numele acela tandru, fără stăpân, desuet, de fată, și data veche și moartă în aprilie acum aproape un secol – vorbind, murmurând, de demult din urmă, ieșind din, străbătând un timp la fel de bătrân ca și levănțica, mai bătrân decât un album sau o poză la stereopticon, la fel de bătrân ca și dagherotipia însăși;

Și fiind un străin și un oaspete ți-ar fi fost de ajuns, întrucât, ca străin și ca oaspete, ai fi dat dovadă de simpla curtenie și politețe de a rosti întrebările în chip firesc așteptate din partea ta de către gazdă sau oricum de ghidul voluntar, care ar fi lăsat la o parte orice ar fi făcut în clipa aceea (chiar dacă n-ar fi fost altceva decât să fi stat cu alții asemenea lui pe o bancă într-o curte de tribunal sau pe trotuar în fața unui hotel) pentru a te aduce pe tine aici; ca să nu mai vorbim și de dorința cu totul firească de, poate nu răzbunare, dar cel puțin de compensare, restituire, răscumpărare, pentru șocul și plictiseala de a fi fost adus aici fără avertisment sau pregătire, în încăperile personale ale unei femei străine, preocupată de o treabă atât de intimă cum ar fi gătitul mâncării; dar la vremea aceea nu numai că ai fi început deja să înțelegi de ce rubedenia ta sau prietenul sau cunoștința și-ar fi ales nu Jeffersonul, ci ceva de felul Jeffersonului, ca să-și petreacă acolo viața, dar ai fi și auzit vocea aceea, șoapta aceea, murmurul, mai firav decât mireasma de levănțică, și totuși (în clipa aceea oricum) mai puternic decât întreaga fierbere și mânie a grăsimii fripte acolo; așa încât să pui întrebările, nu numai pe cele așteptate din partea ta, dar ale căror răspunsuri tu însuși trebuie să le primești dacă mai trebuie să te întorci la mașina ta și să-ți pipăi drumul cât de cât cu atenție și concentrare printre indicatoarele de direcție și pompele de benzină, pentru a ajunge în locul acela, oricare ar fi fost el, spre care porniseși

când te-ai oprit din întâmplare sau prin vreun accident la Jefferson pentru o oră sau o zi sau o noapte, și gazda – ghidul – le răspunde, cât poate el mai bine, din moștenirea complexă a orașului alcătuită din aducerile aminte de atâta de multă vreme îndărăt, spuse, repetate, lăsate lui moștenire de către tatăl lui; sau, mai degrabă, de mama lui: de la mama lui; de la mama ei; sau și mai bine, lui însuși când el însuși era copil, direct de la strămătușa lui: fata bătrână, fecioară și fără copii dintr-o vreme când fuseseră prea multe femei pentru că prea mulți dintre bărbații tineri erau ologi sau morți: neîmblânzitele și neînfricatele înaintașe fecioare ale descendentele fecioare bătrâne și fără de copii încă în stare să se ridice în picioare și să iasă mândre din sala cu *Pe aripile vântului*;

Și iarăși un simț își asumă funcția a două sau trei simțuri: nu numai auzind, ascultând, ci și văzând, dar tu stai acum în picioare chiar pe același loc, pe aceleași scânduri pe care stătea ea în ziua aceea când și-a scris numele pe fereastră și în același loc unde stătea ea cu trei ani mai târziu privind și auzind, prin și dincolo de acea ștergere fragilă și vagă a scrisului, vuietul și tunetul neașteptate: praful: zgomotul sec și zăngănitul pistoalelor: apoi chipul supt, murdar de fumul luptei, acoperit de țepii bărbii nerase; împins de ceva urgent firește, dar de fapt numai pustiit, istovit; nu înfrânt, întorcându-se o clipă fugară prin vacarmul și mânia din jur, apoi pierind: și încă fata la fereastră (ghidul tău – gazda – n-a spus niciodată nici una, nici alta; fără îndoială în amintirea orașului după o sută de ani ea s-a schimbat de tot atâtea ori de la blondă la brună și îndărăt la blondă iarăși: ceea ce nici nu mai are vreo importanță, întrucât în propria ta aducere aminte acea ceață și acel vâl de tandrețe vor fi pentru totdeauna blonde) nici măcar așteptând: gânditoare; un an, și încă nici măcar așteptând: meditănd, nici măcar nerăbdătoare: doar lipsită de răbdare, în sensul în care orbirea și zenitul sunt lipsite de culoare; până când, în cele

din urmă, catârul nu ieșind din îndelunga panoramă nord-estică a înfrângerii și prafului și fumului risipindu-se, ci smuls din ea de acea neînvinsă, acea invincibilă, acea incredibilă, acea teribilă pasivitate, venind pentru această unică muncă neabătută și fără de odihnă tot drumul din Virginia – catârul care fusese un catâr mai bun în 1865 decât fusese iapa pursânge un cal în '62 și în '63 și '64, pentru motivul că acum era 1865, și bărbatul, încă tras la față, neînfrânt: doar pustiit de oboseală și împins de ceva anume urgent și nemaiavând timp să ajungă mai departe în Alabama și să vadă în ce situație îi era ferma – sau (de fapt) dacă mai avea fermă, și acum fata, fata firavă și fără treabă, nu numai incapabilă să mulgă o vacă, dar căreia nici măcar nu i se ceruse asta vreodată, nu i se solicitase, nu i se sugerase să i se substituie tatălui ei în a șterge vasele, urcând acum la spate pe un catâr, în spatele unui subofițer de cavalerie demobilizat pe parolă dintr-o armată care capitulase, subofițer care își schimbase calul pe un catâr și sabia rangului său și mândria sa neînfrântă pe un ciorap plin cu porumb de sămânță, și pe care ea nu-l cunoscuse și nici măcar nu stătuse destul de mult timp de vorbă cu el ca să-i fi aflat prenumele de al doilea sau preferințele sale în ce privește mâncarea, sau să i le fi spus pe ale ei, și nici nu mai avea timp acum de asta: călărind, grăbindu-se către o țară pe care nu o văzuse niciodată, să înceapă o viață care nu era nici măcar cea a simplei frontiere, făcând față numai sălbăticiei și sălbaticilor desculți și mâinii tandre a lui Dumnezeu, dar o țară care fusese preschimbată într-un deșert (presupunând că ar mai fi fost acolo ceva la care să se fi reîntors) de către fierul și focul civilizației;

Ceea ce era tot ceea ce gazda ta (ghidul tău) ar fi putut să-ți spună, întrucât asta era tot ceea ce știa el, moștenise el, cu puțință de a fi moștenit de la oraș; ceea ce era de ajuns, mai mult decât de ajuns de fapt, întrucât tot ce ți-ar mai fi fost necesar era chipul înrămat în vâlul lui blond și delicat din

spatele sticlei zgâriate; tu însuși, străinul, veneticul din Noua Anglie sau din prerii sau dinspre coasta Pacificului, de data asta nemaivenind din întâmplare sau prin vreun accident al rudeniei sau ca prieten sau cunoștință sau pe drumurile de pe o hartă, ci atras, de asemenea, de la o depărtare de nouăzeci de ani de acea incredibilă și teribilă pasivitate, privind la rândul tău prin și dincolo de acea sticlă veche, tulbure, lăptoasă, desfigurată, acea formă și siluetă, acea delicată și fragilă și fără rost alcătuire de oase și carne plecând călare la spate în șa pe un catâr fără nicio singură privire în urmă, pentru a recupera o fermă de coline din Alabama, abandonată și, fără îndoială, chiar devastată (poate chiar uzurpată) – fiind ridicată pe catâr (prima dată când o atinsese el probabil, decât atunci când îi petrecuse inelul pe deget: nu ca să dovedească și nici măcar ca să simtă, să atingă, să vadă dacă era cu adevărat o fată sub stamba și șalurile acelea; nu era încă timp de așa ceva; ci pur și simplu ca s-o salte în șa astfel ca să poată porni) ca să călărească o sută de mile să devină mama fără de fermă a unor fermieri (avea să nască o duzină, toți băieți, ea însăși nu mai bătrână, încă firavă, încă fără muncă propriu-zisă printre covețile și plita și măturile și lemnele stivuite pe care chiar și o femeie le putea despica în surcele; neschimbată), lăsându-le moștenire tuturor în matronimicul lor moștenirea acelei inaptitudini invincibile, inviolabile;

Pe urmă dintr-odată îți dai seama că nu te-ai apropiat astfel deloc de ajuns, nu de chipul de atunci al ei și de apoi – mireasa, mama, bunica, pe urmă văduva și în cele din urmă mormântul – îndelungul progres pașnic, conubial, către matriarhat într-un balansoar în care nu i se îngăduia nimănui altcuiva să se așeze, pe urmă o piatră de mormânt într-un cimitir de țară – nu de acea pasivitate, acea oprire, acea căpitanie invincibilă a sufletului care nici măcar nu avea nevoie să aștepte ci trebuia doar pur și simplu să fie, să respire liniștea, și să-și ia hrana – infinită nu numai în

capacitate ci și în țelurile ei: fața aceea, o îngândurare feciorelnică și care îl atrăsese pe un bărbat scoțându-l din vălmășagul dezordonat al unei bătălii de cavalerie, un an întreg în jurul lungului perimetru înțepenit al datoriei și jurământului, din Regiunea Yoknapatawpha, Mississippi, prin Tennessee, în Virginia și până la marginile Pennsylvaniei, înainte de a împlini ocolul în risipire înceată care să-i închidă bucla de-a lungul apelor stătătoare ale râului Appomattox și în sfârșit să-i fie luată din mână lui de fier: acolo unde, în sfârșit la o distanță sigură în pădurile ploioase de liniile patrulelor și de steagurile desfășurate și de puștile stivuite, o mână de oameni conducându-și caii istoviți, cu pistoalele calde încă, desprinse și gata să fie repede strânse în mâini în tocurele lor descheiate, strânși în amurgul tot mai întunecat – soldați simpli și căpitani, sergenți și caporali și subalterni – mai vorbind puțin despre o ultimă și disperată cursă spre sud unde (după ultimele știri) Johnston își mai avea forțele intacte, știind că n-aveau s-o mai încerce, că terminaseră nu numai cu rezistența zadarnică ci și cu neîmblânzirea; deja plecați în dimineața aceea de fapt spre Texas, spre Vest, New Mexico: o nouă țară, chiar dacă nu încă (și istoviți – ca și caii – de îndelunga hărțuială și spaimă care-i menținuse neîmblânziți și neînfrânți) o nouă speranță, lăsând în urmă pentru totdeauna și pe de-a-ntregul pierderea lor: tânăra mireasă moartă – atrăgându-l (fața aceea) îndărăt chiar și de aici, de sub obligația de a mai trebui să rămână neînfrânt: care-și schimbase calul pe catâr și sabia pe ciorapul cu porumb de sămânță: îndărăt prin întreaga țară și regiune devastate și prin întreg anul dezastruos de acea pasivitate feciorelnică și cu neputință de smuls de acolo, mai de neevitat decât steaua polară;

Nu fața aceea; asta nu era deloc mai aproape: nu era aici niciun simbol al matriarhatului conubial, ci în schimb fatală cu întreaga ei sterilitate nesătulă și fără de moarte; fără soț, steapă și fără descendenți; nici măcar cerând mai mult decât

atât: pur și simplu pretinzând, pretinzând totul – fața pierdută și nesătulă a lui Lilith trăgându-și substanța – voința și speranța și visul și imaginația – din toți bărbații (și din tine: din tine însuși și din gazda ta) în acea unică plasă și capcană strălucitoare și fragilă; nici măcar ca să fiți prinși, covârșiți prin vreo unică aruncare, care să nu dea vreodată greș, a plasei, ci atrași să pândiți în răsucirea răbdătoare și tot mai strânsă însăși țeserea firelor ei de aur tot mai strânse laolaltă – atrăgându-vă pe voi amândoi de la aproape o sută de ani depărtare la rândul vostru – tu însuși, străinul, veneticul cu vreun titlu universitar de licențiat sau (poate chiar) doctor de la Harvard sau de la vreo Universitate din nord-vest sau de la Stanford, trecând prin Jefferson din întâmplare sau accidental în drum spre undeva în altă parte, și gazda care de trei generații nu mai ieșise din Yoknapatawpha mai departe decât câteva nopți prelungite de sâmbătă la Memphis sau la New Orleans, care auzise de Jenny Lind nu pentru că ar fi auzit de Mark Twain și Mark Twain vorbise frumos despre ea, ci pentru același motiv pentru care Mark Twain vorbise frumos despre ea: nu pentru că ea cânta cântece, ci pentru că le cânta în Vestul de demult în zilele de demult, și bărbatul căruia i se permite prin afirmare publică să poarte un pistol fățiș la cingătoare este o parte de neînlocuit din visul din Missouri și din Yoknapatawpha, dar niciodată de Duse sau de Bernhardt sau de Maximilian al Mexicului, cu atât mai puțin să fi știut dacă împăratul Mexicului ar fi avut sau nu o nevastă (spunând – gazda – „Vrei să spui că ea a fost una dintre ele? Poate chiar nevasta împăratului ăstuia?” și tu: „De ce nu? N-a fost și ea o fată din Jefferson?”) – să stea acolo în picioare în acea încăpere mică și prea încălzită și străină, încrâncenată de grăsimea friptă acolo, printre registre și cronici, murmurul fără moarte al numelor sublime și fără moarte și al fețelor nemuritoare, fețele omnivore și nesătule și pentru veșnicie nemulțumite; demon-călugăriță și înger-vrăjitoare; împărăteasă, sirenă, Erinie: dar și Mistinguette, invincibil

posedată de o jumătate de secol de ani în plus decât cele trei duzini sau așa ceva pe care și le afirma și cu care se mândrea, și tu puteai să alegi de aici, care anume era ea – nu care ar *fi putut* să fie, nici măcar ar *fi fost cu putință* să fie, ci *era*; atât de vastă, de nelimitată în capacitate este imaginația omenească să risipească și să ardă până la capăt rămășițele și resturile faptelor și probabilităților, lăsând doar adevărul și visul – pe urmă pierind, și tu ești iarăși afară, în soarele fierbinte al amiezii: târziu; ai pierdut și așa prea mult timp: ca să scormonești îndărăt prin semnele drumului și pompele de benzină ca să ajungi îndărăt la o șosea pe care o cunoști, îndărăt în Statele Unite; nu că ar mai avea vreo importanță, pentru că știi iarăși acum că nu mai există timp: nici spațiu: nici distanță: o zgârietură fragilă și fără rost, aproape lipsită de vreo adâncime pe o foaie de sticlă bătrână, de-abia transparentă, și (tot ce aveai de făcut era să privești o vreme la ea; tot ce ai de făcut acum e să-ți amintești de ea) este vocea limpede și nedepărtată, ca și cum ieșind din firele delicate de antenă ale radioului, mai departe decât tronul împărătesei, decât inșățietatea superbă, chiar dacă balansoarul matriarhal, liniștit legănându-se, dincolo de intruziunea uriașă, instantanee, din vremea de demult, de demult: „Ascultă, străinule; aceasta am fost eu însămi: asta am fost eu”.

Scena întâi

Interior. Închisoarea. Ora 10,30 a.m. Doisprezece martie.

Sala cea mare, „la comun”. E la etajul al doilea. O ușă greu ferecată la stânga e intrarea spre întreg sistemul de celule, care – celulele – sunt indicate de un șir de uși de oțel, fiecare cu propria fereastră mică, individuală, cu gratii, de-a lungul peretelui din dreapta. Un coridor îngust la capătul cel mai depărtat al peretelui din dreapta duce spre alte celule. O singură fereastră mare cu gratii grele în peretele din fund răspunde jos în stradă. E mijlocul dimineții unei zile însorite.

Ușa din stânga se deschide cu un zgomot greoi al broaștei de oțel și se trage îndărăt și spre afară. Intră Temple, urmată de Stevens și de Temnicer. Temple și-a schimbat rochia, dar are mai departe haina de blană și aceeași pălărie. Stevens e îmbrăcat exact ca în Actul al II-lea. Temnicerul este un paznic tipic de oraș provincial, în cămașă și fără cravată, ducându-și cheile grele pe un inel mare de fier care i se leagănă peste picior, așa cum un fermier își poartă cu el lanterna, să spunem. Trage ușa după el când intră.

Temple se oprește chiar la intrarea în încăpere. Stevens se oprește și el dacă s-a oprit ea. Temnicerul închide ușa și o încuie pe dinăuntru cu un alt clănțănit și zgomot mare de oțel, și se întoarce spre ei.

TEMNICERUL

Mda, domnule avocat, orele de cântare la noi la școală se termină la noapte, nu?

(către Temple)

Dumneavoastră ați fost plecată. Nu le știți pe astea toate, nu sunteți la curent cu...

(se oprește repede, era pe punctul să comită ceea ce el ar fi numit o foarte urâtă impolitețe, ceea ce după criteriile mediului și clasei lui ar fi fost cea mai gravă

stângăcie și dovadă de prost-gust: să se refere direct la o pierdere recentă în prezența celui care a suferit-o, mai ales una de o asemenea natură, chiar dacă la vremea asta mâine statul însuși va fi făcut restituția cu viața celui care a săvârșit

fapta. Încearcă să dreagă lucrurile acum)

Nu că eu n-aș fi făcut-o, dacă eu aș fi fost mama...

(oprindu-se iarăși; s-a încurcat și mai rău; acum nu numai că-l privește pe

Stevens, ci i se și adresează lui)

În fiecare sâmbătă noapte, și în fiecare noapte, de sâmbăta trecută, cu excepția nopții de astă-noapte – și dacă stau să mă gândesc, domnule avocat, unde ai fost astă-noapte? Ți-am dus lipsa – domnul avocat aici de față și Na... deținuta, au cântat imnuri în celula ei. Prima dată el ședea doar acolo pe trotuar în vreme ce ea stătea la fereastra de acolo. Ceea ce era foarte bine, nu făcea niciun rău, doar cânta imnuri de biserică. Pentru că noi toți aici acasă în Jefferson și în Ținutul Yoknapatawpha îl cunoaștem pe domnul avocat Stevens, chiar dacă unii dintre noi ar fi putut să se gândească de fapt că el a cam sărit puțin peste cal...

(iarăși a sărit el însuși peste cal; își dă seama, acum nu mai are ce face; e ca cineva pășind pe un buștean care se rostogolește: tot ce mai poate face este să se miște cât mai repede îndrăznește, până când poate atinge pământul ferm, sau cel puțin trece pe lângă un alt buștean pe care să poată sări)

...să apere o ucigașă negresă ca să nu mai spunem că a fost propria lui nepoată cea care a fost uci...

(și ocheste un alt buștean și sare pe el fără să se oprească: cel puțin e unul care se rostogolește în unghi drept față de celălalt pe o mică distanță și spre o simplă generalitate)

...poate să zicem că vreun străin, vreun turist yankeu dracului, s-ar întâmpla să treacă pe aici în mașină, cum tot încasăm destule critici dracului de la yankei și așa – și pe lângă asta, un alb care să stea acolo în frig, în vreme ce o asasină negresă dracului e aici la căldură și confort; și așa s-a întâmplat că eu și doamna Tubbs nu ne duseserăm la întrunirea de rugăciune în noaptea aceea, așa că l-am invitat să intre; și, ca să spun drept, ne-am și

bucurat de asta. Pentru că, cum am văzut că nu aveam să ridicăm vreo obiecție, ceilalți deținuți negri (mai am încă alți cinci acum, dar i-am dus în spate și i-am încuiat în magazia de cărbuni ca să aveți și dumneavoastră liniște aici) s-au alăturat și ei, și într-a doua sau a treia sâmbătă noaptea se oprea lumea pe stradă să-i asculte în loc să se mai ducă la biserică cum trebuie. Firește ceilalți negri intrau și ieșeau peste noaptea de sâmbătă și de duminică pentru bătaii sau jocuri de cărți sau vagabondaj sau beție, așa că tocmai la vremea când ar fi ajuns să înceapă să se potrivească la voce, tot corul se schimba cu totul. De fapt mi-a venit odată ideea să-l pun pe șerif să mai perie cârciumile și locurile de întrunire de felul ăsta ale negrilor, nu după bețivi și cartofori, ci după bași și baritoni.

(începe să râdă, hohotește o dată, apoi se stăpânește; o privește pe Temple cu o expresie a feței aproape blândă, aproape de vorbirea articulată, apucând – cum s-ar putea spune – de coarne situația, făcând față, sincer și fățiș, dilemei propriului viciu de care nu scapă)

Iertați-mă, doamnă Stevens, vorbesc prea mult. Tot ce vreau să spun e că în toată regiunea asta nu e bărbat sau femeie, soție, sau mamă în tot statul Mississippi, care să nu – să nu simtă...

(oprindu-se iarăși, privind-o pe Temple)

Și uitate la mine, tot dându-i cu gura, tot vorbind prea mult. N-ați vrea ca doamna Tubbs să vă aducă o ceașcă de cafea sau o Coca Cola poate? Are de obicei câte o sticlă sau două de băuturi din astea răcoritoare în frigider.

TEMPLE

Nu, vă mulțumesc, domnule Tubbs. Dacă am putea s-o vedem pe Nancy...

TEMNICERUL

(întorcându-se)

Sigur, sigur.

Străbate încăperea spre fund în dreapta, și dispare pe coridor.

TEMPLE

Și iarăși legată la ochi. De data asta dintr-o sticlă de Coca Cola sau dintr-o ceașcă de cafea din fondurile districtului.

Stevens scoate același pachet de țigări din buzunarul paltonului, deși Temple l-a refuzat chiar înainte de a i-l oferi.

Nu, mulțumesc. Mi s-a tăbăcit de tot și pielea. Abia dacă mai simt țigara. De fapt ei sunt cu adevărat, în chip firesc, inerent, blânzi și compătimitori și buni. Asta e ceea ce te crispează, te frământă... îți face ceva. Poate la măruntaie. Ca unul din gloată care ține în loc toată ceremonia timp de câteva secunde sau chiar minute, câtă vreme mută o familie de gânganii sau șopârle de sub buturuga pe care vrea s-o pună pe foc...

(se aude clănțănitul unei alte uși de oțel în culise, când Temnicerul descuie celula lui Nancy. Temple tace o clipă, se întoarce și ascultă, apoi vorbește mai departe repede)

Și acum eu trebuie să spun „te iert, surioară” negresei care mi-a asasinat copilașul. Nu: e mai rău: trebuie chiar să transpun asta, s-o întorc pe dos. Trebuie să-mi încep viața mea nouă fiind iarăși iertată. Cum pot să spun asta? Spune-mi. Cum pot să fac asta?

Se oprește iarăși și se întoarce și mai mult când Nancy intră din spate, urmată de Temnicer, care trece pe lângă ea și intră în scenă cu inelul lui de chei, purtându-l iarăși cum își poartă un fermier lanterna.

TEMNICERUL

Așa, domnule avocat. Cât timp vă trebuie? Treizeci de minute? O oră?

STEVENS

Zece minute ar trebui să-mi ajungă.

TEMNICERUL

(mergând mai departe spre ieșire, în stânga)

Bine.

(către Temple)

Sunteți sigură că nu vreți cafeaua aia sau o Coca Cola? Aș putea să vă aduc un balansoar...

TEMPLE

Mulțumesc, nu, domnule Tubbs.

TEMNICERUL

Foarte bine.

(la ușa de ieșire din scenă, descuind-o)

Zece minute, atunci.

Descuie ușa, o deschide, iese, o închide și o încuie în urma lui; clanța se închide cu zgomot, pașii i se depărtează. Nancy și-a încetinit mersul și s-a oprit acolo unde Temnicerul a trecut pe lângă ea; acum e la vreo doi metri în spatele lui Temple și al lui Stevens. Fața îi e calmă, neschimbătoare. E îmbrăcată exact ca mai înainte, în afară de șorț; își poartă încă pe cap pălăria.

NANCY

(către Temple)

Ai fost în California, mi-au spus. Mă tot gândeam că am să ajung și eu acolo, într-o zi. Dar am așteptat prea mult ca să mai pot să ajung acolo acum.

TEMPLE

Și eu. Prea târziu și prea mult timp. Prea târziu când m-am dus în California, și prea târziu când m-am întors. Adică, prea târziu și prea mult, nu numai pentru tine, ci și

pentru mine; deja prea târziu când noi amândouă ar fi trebuit să pornim și să dăm zor, ca atunci când fugi de moarte chiar, ca să nu ieși chiar din aerul pe care să-l fi respirat cineva care să se cheme Drake sau Mannigoe.

NANCY

Numai că noi n-am făcut-o. Și tu te-ai întors, ieri seară. Am auzit și asta. Și știu și unde-ai fost astă-noapte, și tu, și el, amândoi.

(arătându-l pe Stevens)

V-ați dus să stați de vorbă cu Primarul.

TEMPLE

O, Doamne, Primarul. Nu: guvernatorul, Marele Om, chiar el însuși, la Jackson. Sigur; ai știut asta cum ai văzut că domnul Gavin n-avea să mai fie aici astă-noapte ca să te ajute să cânti, nu-i așa? De fapt, singurul lucru despre care n-ai cum să știi este ce ne-a spus guvernatorul. N-ai cum să știi asta încă, oricât de clarvăzătoare ai fi, pentru că noi – guvernatorul și domnul Gavin și cu mine – nici măcar n-am vorbit despre tine; motivul pentru care eu – noi a trebuit să ne ducem să stăm de vorbă cu el n-a fost ca să ne rugăm de el, să insistăm sau să-l rugăm să lege sau să dezlege, ci pentru că ar fi dreptul meu, datoria mea, privilegiul meu... Nu te uita la mine, Nancy.

NANCY

Nu mă uit la tine. Pe lângă asta, e foarte bine așa. Eu știu ce v-a spus guvernatorul. Poate c-aș fi putut să vă spun de astă-noapte ce avea să vă spună el, și să vă fi scutit de tot drumul ăsta. Poate că ar fi trebuit să... vă trimit vorbă de cum am auzit că tu te-ai întors acasă, și am știut ce tu și cu el – (din nou arată spre Stevens cu acea mișcare abia vizibilă a capului, cu mâinile încă împreunate peste mijloc ca și cum ar mai purta încă șorțul absent) – voi amândoi

ați fi avut de gând probabil. Numai că n-am făcut-o. Dar e foarte bine așa...

TEMPLE

De ce n-ai făcut-o? Da, uită-te la mine. Asta e mai rău, dar celălalt lucru e cu adevărat îngrozitor.

NANCY

Ce?

TEMPLE

De ce nu mi-ai trimis vorbă?

NANCY

Pentru că asta ar fi însemnat încă speranța; lucrul cel mai greu dintre toate de care să te scuturi, de care să scapi, pe care să-l lași să cadă, ultimul lucru pe care omul păcătos, săracul de el, să vrea să-l lase la o parte. Poate că asta din cauză că e tot ce i-a mai rămas. Cel puțin se mai ține de asta, se mai agață de asta. Chiar cu salvarea acolo la îndemână, și tot ce mai are de făcut e să aleagă între ele; chiar și cu salvarea deja în mână lui și tot ce mai are de făcut e să-și strângă degetele, păcatul cel vechi este încă prea puternic pentru el, și uneori, chiar înainte să-și dea seama, a și aruncat la o parte salvarea, numai ca să pipăie îndărăt spre speranță. Dar e foarte bine așa...

STEVENS

Vrei să spui că atunci când ai salvarea nu mai ai speranță?

NANCY

Nici măcar nu mai ai nevoie de ea. Tot ce mai ai nevoie atunci, tot ce mai ai de făcut e doar să crezi. Așa că poate...

STEVENS

Să crezi ce?

NANCY

Numai să crezi. – Așa că poate e mai bine că tot ce am făcut eu astă-noapte a fost doar să ghicesc unde v-ați dus voi. Dar știu acum, și știu și ce v-a spus Omul acela Mare. Și e foarte bine așa. Eu am terminat cu toate astea încă de demult, chiar în ziua aceea cu procesul și cu judecătorul. Nu: chiar înainte de asta: în camera copiilor în noaptea aceea, înainte chiar de a-mi fi ridicat mâna...

TEMPLE

(convulsiv)

Taci! Taci!

NANCY

Bine. Am tăcut. Pentru că e foarte bine așa. Eu pot să mă cobor jos de tot și în numele Domnului nostru Isus Hristos. Pot să mă cobor jos de tot și în numele lui.

TEMPLE

Taci! Taci! Cel puțin, nu mai spune și blasfemii. Dar cine sunt eu să mă împotrivesc la limba în care vorbești tu despre El, când El însuși e sigur că nu i se mai împotrivește, întrucât e singura limbă pe care a lăsat-o ca tu s-o înveți?

NANCY

Și ce e nepotrivit în ce am spus eu? Isus e și el un om. Trebuie să fie. Bărbații ascultă pe câte unul din cauză că ce spune El. Femeile nu. Lor nu le pasă de ce a spus El. Ele ascultă pentru ceea ce este El.

TEMPLE

Atunci lasă-l pe El să vorbească cu mine. Și eu pot să cobor jos de tot în numele lui, dacă asta vrea El, dorește, cere El. Am să fac tot ce vrea El, dacă El vrea numai să-mi spună ce să fac. Nu: cum să fac. Eu știu ce să fac, ce trebuie să fac, ce am de făcut. Dar cum? Noi – mă gândeam că tot ce aș fi avut eu de făcut ar fi fost să mă întorc și să mă duc la Omul acela Mare și să-i spun că nu tu ai fost cea care mi-a omorât copilul, ci că eu o făcusem acum cinci ani în ziua aceea când m-am strecurat și am coborât pe ușa din spate din trenul acela, și că asta avea să fie totul. Dar ne-am înșelat. Pe urmă eu – noi ne-am gândit că tot ce ar fi trebuit să fie ar fi fost ca eu să mă întorc doar aici și să-ți spun ție că trebuie să mori; să vin tot drumul de două mii de mile din California, să stau trează toată noaptea mergând cu mașina la Jackson aici și să stau acolo de vorbă o oră sau două și pe urmă îndărăt cu mașina ca să-ți spun ție că trebuie să mori; nu să-ți aduc adică știrea că trebuie să mori, pentru că asta ar fi putut-o face orice trimis, ci doar ca să pot să fiu eu cea care să stau trează toată noaptea și să stau acolo de vorbă o oră sau două ore și apoi să-ți aduc ție îndărăt aici știrea de care-ți spun. Știi: nu ca să te scap, asta nici nu era lucrul care să conteze: ci doar ceva pentru mine, doar pentru suferință și pentru plată: puțin mai multă suferință pur și simplu pentru că mai rămăsese puțin mai mult timp pentru puțin mai multă suferință, și puteam la fel de bine s-o folosim dacă tot plăteam deja pentru ea; și că asta ar fi fost totul; că atunci avea să se termine. Dar și de data asta ne-am înșelat. Asta era totul, doar pentru tine. Tu n-ai fi într-o situație mai rea dacă eu nu m-aș fi întors niciodată din California. Nici măcar n-ar fi fost mai rău pentru tine. Și la vremea asta mâine tu n-ai să mai fii nimic, deloc. Dar eu nu. Pentru că există mâine, și mâine, și mâine. Tot ce ai tu de făcut e doar să mori. Dar El să-mi spună mie ce să fac. Nu: nu e bine așa; eu știu ce să fac, ce am să fac; am descoperit asta și eu tot în noaptea aceea, în camera

copiilor. Dar să-mi spună El mie cum. Cum? Măine, și
măine, și încă măine. Cum?

NANCY

Ai încredere în El.

TEMPLE

Încredere în El. Uite ce mi-a făcut El deja până acum. Și e
foarte bine așa; poate că am meritat; cel puțin nu eu sunt
cea care să-l critice sau să-i dicteze ce să facă. Dar uite la
ce ți-a făcut El ție. Asta mai poți s-o spui. De ce? De ce?
Asta pentru că nu mai există nimic altceva?

NANCY

Nu știu. Dar trebuie să ai încredere în El. Poate că așa
plătești tu pentru suferință.

STEVENS

A cui suferință, și a cui plată de plătit? Fiecare pentru
plata lui?

NANCY

Plata tuturor. A întregii suferințe. A tuturor oamenilor
sărmani și care păcătuiesc.

STEVENS

Salvarea, mântuirea lumii este în suferința oamenilor. Asta
e?

NANCY

Da, vă rog.

STEVENS

Cum?

NANCY

Nu știu. Poate când oamenii suferă au să fie prea ocupați să mai ajungă la treburile diavolului, n-au să mai aibă timp să-și bată capul și să se mai amestece unii în treburile altora.

TEMPLE

Dar de ce trebuie să fie suferința asta? El este atotputernic, sau așa ni se tot spune. De ce n-ar fi putut El inventa altceva? Sau dacă trebuie să existe suferința, de ce nu poate fi numai a ta? De ce nu poți să-ți răscumperi propriile păcate cu propriul tău chin? De ce trebuie ca tu și copilul meu, voi amândoi, să suferiți doar din cauză că m-am hotărât să mă duc la un meci de baseball acum cinci ani? Trebuie ca tu să suferi spaimile tuturor celorlalți doar pentru ca să crezi în Dumnezeu? Ce fel de Dumnezeu este acesta care trebuie să-și șantajeze clienții cu jalea și năruirea lumii întregi?

NANCY

El nu vrea ca tu să suferi. Nici lui nu-i place suferința. Dar El n-are cum să se oprească. Este ca un om care are prea mulți catâri. Dintr-odată, într-o dimineață se uită în jur și vede mai mulți catâri decât poate măcar să-i numere dintr-odată, și cu atât mai puțin să le găsească treabă de făcut, și tot ce știe este că sunt ai lui, pentru că cel puțin nu e nimeni altcineva care să pretindă că ar fi ai lui, și că gardul locului de pășune îi mai ținea locului noaptea dinainte acolo unde să nu-și poată face vreun rău singuri și cât mai puțin posibil altora. Și că atunci când vine luna dimineață El poate să intre acolo la ei și să-i strângă laolaltă pe unii din ei și poate chiar să-i și prindă dacă are grijă să nu se întorcă cu spatele la cei pe care nu i-a strâns încă. Și că, odată ce a pus căpăstrul pe ei, ei au să-și facă treaba și au să și-o facă bine, numai că el trebuie să aibă grijă să nu se apropie prea mult de ei, sau să nu uite că vreun altul din ei este în spatele lui, chiar și atunci

când le dă de mâncare. Chiar dacă e iarăși sâmbătă la amiază acum, și el îi mână îndărăt la pășune, unde până și un catâr poate să-și dea seama că are până luni dimineață oricum timp să alerge în libertate în păcatele lui de catâr și plăcerea lui de catâr.

STEVENS

Și deci trebuie să păcătuiești?

NANCY

Nu *trebuie*. Nu te poți împiedica s-o faci. Și El știe asta. Dar tu poți să suferi. Și El știe și asta. El nu-ți spune să nu păcătuiești, îți cere doar să n-o faci. Și El nu-ți spune să suferi. Dar El îți dă șansa asta. El îți dă lucrul cel mai bun la care poate El să se gândească, pe care tu ești în stare să-l faci. Și El are să te mântuie.

STEVENS

Și pe tine? O ucigașă? În cer?

NANCY

Eu pot să muncesc pentru asta.

STEVENS

Harpa, veșmântul, cântecul s-ar putea să nu fie pentru Nancy Mannigoe – nu acum. Dar mai e munca pentru asta care trebuie făcută – spălatul și curățatul, poate chiar și copiii care trebuie îngrijiți și hrăniți și păziți de ce-i poate răni sau le poate face rău și scoși din picioarele oamenilor în toată firea?

(tace o clipă. Nancy nu spune nimic, imobilă, fără să privească pe nimeni)

Poate chiar copilul acela?

(Nancy nu se clintește din loc, nu se mișcă, în aparență fără să privească pe vreunul dintre ei, cu fața încremenită, extatică, lipsită de expresie)

Și pe acela, Nancy? Pentru că tu îl iubeai pe copilul acela, chiar și în clipa când ți-ai ridicat mâna asupra lui, știai că

nu mai rămăsese nimic altceva decât să-ți ridici tu mâna?

(Nancy nu răspunde și nici nu se clintește)

Un cer în care copilașul acela să nu-și mai amintească nimic despre mâinile tale decât blândețea și duioșia pentru că acum pământul acesta nu va mai fi nimic decât un vis care nu mai contează? Asta e?

TEMPLE

Sau poate nu copilul acela, nu al meu, pentru că, întrucât mi l-am distrus eu însămi pe al meu când m-am strecurat să cobor pe la coada trenului aceuia acum cinci ani, eu am să am nevoie de toată iertarea și uitarea de care e în stare un copil de șase luni. Dar celălalt: al tău: cel despre care mi-ai spus, pe care-l purtai în tine de mai bine de șase luni, și te-ai dus la picnicul acela, sau dansul sau petrecerea sau bătaia sau ce-o fi fost și bărbatul acela te-a lovit cu piciorul în stomac și l-ai pierdut? Și pe acela?

STEVENS

(către Nancy)

Cum? Tatăl lui te-a izbit în burtă când erai însărcinată?

NANCY

Nu știu.

STEVENS

Nu știi cine te-a lovit?

NANCY

Asta știu. Credeam că zici de tatăl lui.

STEVENS

Vrei să spui că omul care-a dat cu piciorul în tine nici măcar nu era tatăl lui?

NANCY

Nu știu. Oricare dintre ei ar fi putut să fie.

STEVENS

Oricare dintre ei? N-ai idee cine era tatăl copilului?

NANCY

(îl privește nerăbdătoare pe Stevens)

Dacă te dai cu dosul îndărăt într-un fierăstrău ai mai putea să spui care dinte te-a mușcat întâi?

(către Temple)

Ce-i cu acela?

TEMPLE

Are să fie și acela acolo, cel care n-a avut niciodată tată și care nici nu s-a născut niciodată, care să te ierte? Este un cer pentru el unde să se ducă și să poată să te ierte? Este un cer, Nancy?

NANCY

Nu știu. Eu cred.

TEMPLE

Ce crezi?

NANCY

Nu știu. Dar eu cred.

Tac toți la sunetul pașilor care se apropie dincolo de ușa de ieșire, toți se uită spre ușă când cheia intră cu zgomot iarăși în broască și ușa se deschide și intră Temnicerul, trăgând ușa după el.

TEMNICERUL

(încuind ușa)

Treizeci de minute, domnule avocat. Dumneata ai spus așa, știi: nu eu.

STEVENS

Am să mă întorc mai târziu.

TEMNICERUL

(se întoarce și merge spre ei)

Cu condiția să nu amâni până prea târziu. Ce vreau să spun e că dacă aștepti până la noapte să te întorci, s-ar putea să ai tovărășie; și dacă mai amâni până mâine, n-ai să mai ai nici client.

(către Nancy)

L-am găsit pe predicatorul pe care-l vrei. Are să fie aici la apusul soarelui, a spus. După glas ar putea chiar să fie încă un bariton bun. Și prea mulți n-ai cum să ai, mai ales că după noaptea asta n-ai să mai ai nevoie de niciunul, nu? Nu te supăra, Nancy. Ai săvârșit poate crima cea mai oribilă pe care a văzut-o ținutul ăsta al nostru, dar acum ai să plătești cu legea pentru ea, și dacă și mama copilului...

(ezită, aproape tace, se controlează și continuă repede, mișcându-se iarăși din loc)

Uite, iar vorbesc prea mult. Haide, dacă domnul avocat a terminat cu tine. Poți s-o iei mai ușor cu timpul din zori mâine dimineață, pentru că s-ar putea să ai un drum lung. Trece pe lângă ea și se îndreaptă repede spre alcovul din fund. Nancy se întoarce să-l urmeze.

TEMPLE

(repede)

Nancy.

(Nancy nu se oprește. Temple continuă, repede)

Și cu mine ce e? Chiar dacă există vreunul și e acolo în el cineva care să mă ierte pe mine, mai e încă ziua de mâine și de mâine. Și închipuie-ți mâine și mâine, și pe urmă nimeni acolo, nimeni care să aștepte să mă ierte...

NANCY

(merge după Temnicer)

Să crezi.

TEMPLE

Să cred ce, Nancy? Spune-mi.

NANCY

Să crezi.

Iese în alcov urmându-l pe Temnicer. Ușa de oțel din culise se trănțește cu zgomot, cheia scârțâie. Apoi Temnicerul reapare, se apropie, străbate scena spre ieșire. Descuie ușa și o deschide iarăși, și se oprește.

TEMNICERUL

Da, vă rog. Un drum lung și greu. Dacă aș fi fost destul de nebun să săvârșesc un asasinat care să-mi pună gâtul în ștreang, ultimul lucru pe care aș vrea să-l mai văd ar fi un popă. Aș prefera mai degrabă să cred că nu e nimic după moarte decât să risc gara unde ar trebui probabil să cobor.
(așteaptă ținând ușa deschisă, privind îndărăt spre ei. Temple stă nemișcată până când Stevens o atinge ușor pe braț. Atunci se mișcă, se poticnește ușor și infinitezimal, atât de infinitezimal și revenindu-și atât de repede încât Temnicerul abia a avut timp să reacționeze, deși o face; cu îngrijorare grăbită, cu acea grabă aproape blândă, aproape ca o vorbire articulată, întorcându-se de la ușă, chiar lăsând-o deschisă când se grăbește spre ea)

Haide; stați aici pe bancă; vă aduc un pahar cu apă.

(către Stevens)

Ce dracu', domnule avocat, de ce-a trebuit s-o aduceți...

TEMPLE

(și-a revenit)

Nu e nimic.

Se îndreaptă cu mers sigur spre ușă. Temnicerul o privește.

TEMNICERUL

Sunteți sigură?

TEMPLE

(merge cu pas sigur și grăbit spre el și spre ușă acum)

Da, sigură.

TEMNICERUL

(întorcându-se către ușă)

Bine. Eu în orice caz nu vă condamn. Dracu' să mă ia dacă-mi dau seama cum chiar și un nenorocit de ucigaș negru poate să reziste în duhoarea asta.

Se oprește o clipă în ușă și iese, invizibil, deși mai ține încă ușa deschisă și așteaptă s-o încuie.

Temple, urmată de Stevens, se apropie de ușă.

VOCEA TEMNICERULUI

(din culise, surprinsă)

Ce faci, Gowan, uite-o aici și pe nevastă-ta.

TEMPLE

(mergând spre ușă)

Cineva, oricine, care să mântuie asta. Cineva, oricine, care să vrea asta, dacă nu e nimeni, sunt pierdută. Toți suntem. Condamnați. Damnați.

STEVENS

(înaintând după ea)

Sigur că suntem. Nu ne spune El asta de acum aproape două mii de ani?

VOCEA LUI GOWAN

(în culise)

Temple.

TEMPLE

Vin.

Ies. Ușa se închide, se trânteste, zgomotul când se trânteste și scrâșnetul cheii când Temnicerul o încuie la loc; cele trei perechi de pași răsună și încep să se îndepărteze pe coridorul de afară.

CORTINA

POSTFAȚĂ

The past is never dead. It's not even past.

(Requiem for a Nun)

Nancy Mannigoe, guvernanta de culoare din casa respectabilei familii Gowan și Temple Stevens, îl asasinează pe copilul stăpânilor ei, în vârstă de numai șase luni. La arestare, ca și la proces, își recunoaște liniștită vinovăția. Juriul o condamnă la spânzurătoare. Cum se explică o crimă atât de netipică? Gowan reacționează violent: la ce te poți aștepta de la o negresă, fostă – sau încă? – prostituată și drogată? Temple, ca și avocatul Gavin Stevens, unchiul lui Gowan, dar apărătorul lui Nancy, tac. Par a ști mai mult. Ce?

Întreaga piesă de teatru este un răspuns la această întrebare. În primul act Gavin o constrânge pe Temple să mărturisească guvernatorului statului Mississippi tot ce s-a întâmplat pentru a încerca astfel s-o salveze, în ultimul moment, pe Nancy. Al doilea act este constituit din respectiva confesiune, și al treilea, din ultima întrevedere cu Nancy la închisoare: ea nu poate fi însă grațiată; va muri, pentru că a ucis. La sfârșitul confesiunii toți cei prezenți, inclusiv Gowan, sosit pe furiș în biroul guvernatorului, sunt însă de acord că întregul demers a fost, de fapt, destinat să smulgă o confesiune lui Temple, nu să o salveze pe Nancy: chiar pentru Gavin era evident că aceasta nu mai putea fi salvată. Confesiunea este deci o punere în scenă din motive moral-psihologice: numai sub starea de stres respectivă putea găsi Temple tăria necesară pentru a povesti ce s-a întâmplat cu adevărat. Temple este personajul principal, toți ceilalți gravitează literalmente în jurul ei: piesa, ca și lumea din piesă, are o structură perfect circulară și în centrul acesteia se află personajul care îi poate da coerență ori, dimpotrivă, o

poate dezagrega și arunca în haos: Temple. Nancy se află în afară „lumii albilor” și a conflictului lor, ea este observatorul tăcut care-și acceptă „mușenia” atâta timp cât nimeni nu pare a avea nevoie de glasul ei. Ce determină apariția acestui glas și a gestului care-i urmează?

Povestea este lungă, și dureroasă. Fascinantă în aceasta piesă este „tehnica scufundării” în trecut ca într-o apă adâncă și măloasă, spirala pe care-o coboară Temple, ezitarea ei la fiecare răsucire a acesteia și încurajarea ei, de fiecare dată, de către Gavin ori guvernator. O ședință de psihanaliză? Nu, Temple coboară doar în conștientul ei, nu mai departe, ea își învinge doar „rușinea” de femeie „respectabilă”. Guvernatorul joacă rolul preotului și al analistului, dar nu este în fond nici una, nici alta, așa cum Gavin Stevens este doar prietenul ce-o ține de mână pe Temple la virajele periculoase, fără a ști – sau a vrea – să-i dea sfaturi de viitor.

Povestea lui Temple Drake vine din altă carte, romanul *Sanctuar*. Adolescentă încă, pleacă cu trenul la un meci de baseball, dar se dă jos pentru a continua drumul în mașina unui tânăr cam haihui, Gowan Stevens. Un gest poate necugetat, dar inocent, care-i va schimba întreaga viață: „greșeala tragică”, specifică universului faulknerian – ori poate predestinarea? –, pe care nimeni și nimic nu o mai poate corecta după aceea. Gowan are un accident de mașină, ajunge la vechea „Moșie a Francezului”, conacul părăsit al lui Grenier, unul dintre primii coloniști din Yoknapatawpha, acum un cuib de bandiți. Gowan se sperie și fuge, părăsind-o pe Temple. Unul dintre bandiți, Popeye, îl ucide pe un altul, Tommy, și apoi o violează sadic, cu un păpușoi, pe Temple, el fiind impotent, după care o aruncă într-un bordel din Memphis. Aceste detalii nu sunt spuse de Temple în *Recviem*, iar mizeria ei morală din bordel este înfățișată doar ca o lungă plictiseală, întreruptă de „vizite” la care asistă, pare-se, și Popeye. Ceva mai pe larg este tratat episodul „Red”, un tânăr de care Temple chiar se îndrăgostește, dar care este ucis de

Popeye. Curând după aceea Popeye va fi executat, ca o ironie a soartei, pentru o crimă pe care nu a înfăptuit-o; un mod de a spune că, de fapt, crimele lui reale rămân nepedepsite. Oroarea pe care o inspiră Popeye în *Sanctuar* este doar sugerată în *Recviem*. Faulkner pare a fi vrut să deseneze în acest personaj o figură a Răului, un demon shakespearian ori dostoevskian, reîncarnat într-un gangster sudic. Nu numai crime propriu-zise i se pot atribui, ci și o ciudată forță de iradiere a Răului. Primele sunt descrise mai pe larg în *Sanctuar*, a doua este analizată (și) în *Recviem*, căci Temple se întreabă, pe drept cuvânt, de ce nu a fugit de la bordel, deși materialmente putea s-o facă, sau de ce nu a coborât pur și simplu din mașina lui Gowan, când a văzut că era beat, înainte de accident. Astfel apare în discursul ei tema complicității cu răul, a vinovăției proprii. Victima nu-l urăște pe călău, prostituata nu fuge de la locul umilinței, deci, continuă Temple, ceva în mine era deja corupt și juisa masochistic de această situație. O concluzie neașteptată, care îl descumpănește pe cititorul de acum, și la care va trebui să revenim. Dragostea pentru Red o trezește pe Temple, dar și aceasta se va întoarce contra ei. Îi scrie scrisori, pare-se, într-un limbaj atât de direct, încât ele pot fi folosite mai târziu, când Temple Drake a devenit doamna Stevens, drept obiect de șantaj de către Pete, fratele mai tânăr al lui Red. Și aici Temple se autoacuză: cum „a putut” să scrie așa de „murdar” o adolescentă de familie? Desigur, răul era în ea însăși! Al doilea prilej pentru a reveni asupra acestei autoflagelări.

Temple se reîntoarce, finalmente, în lumea ei, iar Gowan, și el culpabilizat, îi oferă căsătoria ca răsplată. Se naște un băiat, apoi o fetiță. Paradisul burghez după infernul bordelului? Temple o angajează drept guvernantă pe Nancy: lumea bună o admiră, soții Stevens se admiră ei înșiși pentru această „faptă bună”: Nancy este scoasă acum din „șanț” la fel ca Temple mai înainte. Numai Temple știe însă adevărul: în paradisul ei aseptice vocile infernului sună acum ca tot atâtea voci de sirene și trupul ei tânjește după abjecția

dinainte. Nu, nu a angajat-o pe Nancy pentru a o salva, ci pentru a se salva pe sine, mărturisește Temple guvernatorului, căci numai cu Nancy putea ea vorbi limbajul „abjecției”, numai cu ea putea da glas, ziua, vocilor infernale ale nopții. Tăcută în public, Nancy avea în particular același glas ca Temple și știa, probabil tocmai de-aceea, și să-l țină sub control. În public, Nancy tăcea, iar Temple folosea limbajul de salon. Ce limbaj foloseau ele între ele? Limbajul lesbic, nu chiar atât de neobișnuit între prostituate, ori limbajul surorilor într-o mizerie și impusă castitate? Nu ni se spune. O limită a confesiunii, care este limita decenței faulkneriene: el pomenește incestul tată/fică, ca și pe cel dintre frate și soră, în *Zgomotul și furia*. Ambele sunt forme – interzise – ale unui eros totuși heterosexual; homosexualitatea rămâne sub pragul discursului, ea nu capătă glas.

Dar destinul își continuă jocul, căci tragicul este, în această lume, ineluctabil: apare Pete. Fratele lui Red vrea bani, dar sfârșește repede prin a se îndrăgosti de Temple la fel de violent ca și ea de el: banii, ca și scrisorile, nu mai au acum importanță: cei doi vor să evadeze împreună, cu sau fără bani. Scena a doua din actul al doilea este scena culminantă a piesei. Temple înțelege că, de fapt, nu a putut suporta toți acești ani „recunoștința” pe care i-o datora lui Gowan. Pete, un „dublu” al lui Red, cel care a fost singurul bărbat pe care ea l-a iubit cu adevărat, îi oferă dragoste și libertate; va fugi deci cu el.

Intervine însă Nancy. Ea vrea să împiedice fuga lui Temple nu atât pentru că Pete nu ar merita-o, ci pentru că se gândește la cei doi copii care vor rămâne fără mamă. Văzând că Temple, în pofida tuturor argumentelor, este totuși gata să plece, Nancy îi omoară fata pentru a o determina astfel să rămână acasă: durerea în fața morții fetei urmează să deștepte în Temple dragostea și răspunderea pentru băiat.

Aici se termină „confesiunea” lui Temple. Este ea „salvată” de „sacrificiul” lui Nancy? Aparent da, pentru că nu mai pleacă cu Pete. Dar oare este „a nu pleca” același lucru cu „a rămâne?” Mă îndoiesc. Relația lui Temple cu Gowan rămâne glacială, iar cea cu Gavin nu e foarte caldă. Faulkner simte, probabil, aceste „insuficiențe” și introduce o neașteptată supradimensionare religioasă. Nancy, care acționase în actul al doilea mai mult din imperative morale, se vădește în actul al treilea o profundă, dar cam neconvingătoare creștină. Credința în Dumnezeu îi dă ei tăria sacrificiului. „În ce anume să cred?” întreabă Temple în finalul piesei, dorind detalii. „Crede”, îi răspunde Nancy, fără niciun detaliu. Credința este, s-ar zice, necondiționată: numai ea poate oferi antidotul la forța răului izvorâtă din Popeye. Credința, suferința și sacrificiul: fără „beneficiu”, fără motiv și, poate, și fără speranță. Nancy nu are „argumente”: la întrebările lui Temple se scuză mereu: sunt o biată negresă, mai mult nu știu. Nancy este, cu alte cuvinte, o *călugăriță*: forța ei stă în credință și sacrificiu, nu în rațiune, așa cum forța lui Popeye nu era nici ea rațională. Fapta contează: binele „absurd” contra răului irațional, Nancy contra lui Popeye. „Păcatul lui Temple nu poate fi oprit de către ea însăși: odată intrată pe acest făgaș, ea este *doomed*, damnată. Numai sacrificiul *altcuiva* o poate salva: fetița ei și mai ales Nancy trebuie să moară pentru ca Temple să poată trăi.

Dar, încă o dată, este Temple realmente salvată? Ea-mi pare mai curând „disciplinată”, supusă, fără cârtire, normei. Femeia-standard, tăcută, *voiceless*, *sexless*. Gowan poate fi acum liniștit: are, în sfârșit, o soție potrivită.

Este această morală acceptabilă, este ea convingătoare? Nu cred. Obiecția morală a lui Nancy la „evadarea” lui Temple este neclară, argumentul ei „decisiv”, o crimă, supradimensionarea religioasă, o lipitură în text. Prin toate trei atitudinile, Nancy se identifică lumii albilor. Dintr-un „Es” al lui Temple, ea devine neașteptatul ei „Uber-Ich”, din vocea

nocturnă a trupului, vocea înțepată a normei. Negresa intră în „cercul albilor” și-și pierde identitatea: ca și Gavin ori guvernatorul, Nancy este brusc preocupată de-a o salva pe „biata Temple” din același punct de vedere cu al lor. De salvarea salvatorului, a lui Nancy, nu se ocupă nimeni. Ce simplu: Nancy este, nu-i așa, o sfântă, și sfintele se salvează singure. Cum și când s-a transformat însă Nancy așa de radical? „Vocile nopții” ce o vor fi muncit și pe ea, ca și pe Temple, când au părăsit-o? Ce anume și când i-a scopit vocea alto, cea care-l interpela sarcastic pe albul ce se culcase cu ea fără a o plăti și apoi o bătea fără milă, cu cuvintele: „Where’s my two dollars, white man?”; cea care și acum, când Nancy aude că Pete vrea s-o ardă la tălpi pentru a o face să spună unde a ascuns banii, anunță sarcastic, la intrarea în scenă: „Ți-am adus tălpile.” („I brought my foot. So he can hold that cigarette against it”). Ce a scopit deci această voce alto în vocea de soprano care știe doar să repete monoton „crede”? Nu ni se spune. Personajul este făcut din bucăți și bucățile nu sunt lipite bine. Temple și Gavin i se adresează în final „Nancy”. O respectă, dar nu o înțeleg. Faulkner îi dedică un „recviem” călugăriței: o idealizează, dar nu pare a o înțelege nici el. Piesa are goluri. Golurile vorbesc. Spun ce?

Faulkner găsește necesar să adauge fiecărui act al piesei lungi introduceri istorice. Narațiunea dublează dramaturgia, dar nu se referă la același lucru. Cartea este hibridă. Sau poate că nu?

Un detaliu narativ sugerează, cred, lectura dorită de Faulkner. Atenția pe care el o acordă clădirii tribunalului în care se judecă procesul lui Nancy Mannigoe încadrează drama în mod vădit în „ciclul Yoknapatawpha”. Tribunalul se află în chiar centrul pieței orașului Jefferson și, prin aceasta, și la intersecția celor două drumuri care străbat vertical și orizontal harta regiunii⁽¹⁾; să plasăm atunci și procesul lui Nancy, ori mărturisirea lui Temple, în centrul de conflicte și în inima istoriei acestei regiuni?

Lungile narațiuni istorice ocupă în text spațiul dramaturgului: convenția teatrală îi dă acestuia dreptul de-a indica cititorului – dar evident nu și spectatorului – locul acțiunii, intrările și ieșirile, decorul, recuzita. Ele sunt totdeauna sincrone – descrierea scenei în momentul apariției primului actor –, pe când Faulkner le abordează diacronic: constituirea *istorică* a scenei. Sensul cărții trebuie atunci căutat în chiar această deviere de la practica teatrală. Intrarea în scenă a unui personaj are loc numai aparent *acum*: în fond, el intră în scenă odată cu toată *istoria* Yoknapatawpei. Trecutul nu moare niciodată, el nici nu devine măcar trecut: mottoul postfeței mele este spus de Gavin lui Temple, dar el este spus și cititorului piesei de teatru de către naratorul prologurilor: intrarea în scenă, și în acțiune, a lui Temple, ca și a lui Nancy, se poate înțelege numai în cadrul „mentalității Yoknapatawpha”.

Un grup de bandiți fuseseră prinși spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, la începutul cvasimitic al istoriei regiunii, și erau pe cale să fie linșați când unul dintre coloniștii abia sosiți în regiune, Jason Compson, îi apără de mulțime cu arma și-i închide într-o cabană din acel loc – spre a fi judecați mai târziu – cu lacătul împrumutat de bătrânul Alec Holston, unul dintre primii albi veniți în Yoknapatawpha. Gestul tipic civilizator – dreptatea o face Justiția, nu mulțimea – nu are succes: bandiții fug în aceeași noapte dărâmând zidul (!) și luând cu ei și faimosul lacăt. Holston cere ferm restituirea bunului său, dar poștașul Thomas Jefferson Pettigrew remarcă sec că lacătul fusese cedat Statului pentru exercitarea unei funcții publice, iar Statul nu mai era dator să-l restituie. Ratcliffe, de la agenția de comerț cu indienii Chickasaw, Compson, doctorul Habersham și alții hotărăsc atunci să construiască o nouă închisoare și alături de ea tribunalul, instituțiile de bază ale unui oraș, pe care-l botează după prenumele poștașului: Jefferson. Poștașul însuși era un personaj: slab, mărunț de stat, umbla zile întregi pe cal

transportând poșta, înarmat numai cu un corn cu care-și anunța sosirea, ignorând pericolul de a fi oricând jefuit, dacă nu chiar și omorât, de bandiți, din simpla convingere că el, ca reprezentant al Statului american, era inatacabil. Toate aceste trei comportamente, ale lui Pettigrew, Compson și Ratcliffe, au comună credința nezdruncinată că legea se impune singură, nu cu arma, și că unica șansă a utopiei, victoria legii într-o lume haotică și violentă, este exemplul personal: supunerea ta însuși la lege. Trecerea de la sentimentul datoriei către Holston – lacătul era al lui – la sentimentul datoriei către Stat este primul gest de obiectivare, de instituționalizare a relațiilor umane.

Construirea tribunalului se face cu aceeași îndârjire cu care un alt colonist, Thomas Sutpen, își clădește conacul în afara „orașului”, și cu aceleași mijloace: munca proprie, munca sclavilor negri – primii sclavi sunt aduși tocmai de Sutpen – și cea a unui arhitect francez, prizonier, de fapt, al acestuia din urmă. Indienii privesc în tot acest timp de la distanță, tăcuți. Ei nu iau parte la fundarea orașului decât prin pierdere: albiile „cumpără” terenul pe nimic, iar Compson însuși își schimbă iapa pe o milă pătrată de teren indian în chiar centrul viitorul oraș, unde se va înălța conacul lui. „Civilizația Sartoris”, cum am numit-o într-o veche carte despre Faulkner, publicată în 1969 la aceeași editură la care apare și volumul de față, ca și într-o altă carte apărută la Paris în 1974^[2], în seria *Univers semiotiques; sous la direction de A.J. Greimas*), este o civilizație eroică, mândră, aristocratică, dar constituită prin două excluderi: indienii, prin depozedare, și negrii, prin posedarea lor ca sclavi de către acești invadatori albi. Faulkner învăluie totul în fumul legendei și dă narațiunii ritmul și muzica epopeii. Șefa de trib Mohataha părăsește regiunea în căruță și se pierde la orizontul Yoknapatawpei și al istoriei. Amintirea indienilor rămâne în multe povestiri, precum o trăiește Sam Fathers în *Ursul*, ca exemplu de cultură inițiativă, dincolo de timp, „absolved of mortality”. Negrii sunt recuperați în marea familie seniorială prin

metisaj, ramura neagră a familiei McCaslin ori Sutpen trăind alături de cea albă, pe domeniu, dar nu în conac, ori prin adevărata instituție a doicilor, precum Dilsey în familia Compson (*Zgomotul și furia*), sau Elnora în familia Sartoris. Ele asigură aici stabilitate, ordine afectuoasă, temperând excesele dar permanentizând norme care nu erau ale lor, ca în cazul indienilor, ci ale albilor. Faulkner încheie genealogia Compsonilor^[3] cu ultima Quentin, asasinată, prin care familia se stinge, apoi adaugă: „And that was all. These others were not Compsons. They were black”. Urmează câteva cuvinte despre ramura neagră: TP, Frony, Luster și Dilsey. Despre aceasta din urmă, Faulkner nu mai scrie nimic. Pune punct, dar adaugă, global: „They endured”. *Endurance*, valoarea umană supremă după Faulkner, înseamnă rezistență, răbdare, dar și suferință, și, desigur, durată în timp. Negrii *durează* în Yoknapatawpha în aceste sensuri: ei știu și pot să *îndure*, rezistă, mai mult decât albi, timpului și vicisitudinilor, conacele albilor ajung ruine – deși alți albi construiesc bănci și acestea durează, pare-se, mai mult – dar negrii „durează”: alături, dar în afara lumii albe. Faulkner, scriitor sudist, le dăruie admirația și, desigur, afecțiunea lui, dar poziția pe care le-o oferă spre a fi admirați este a unui *sublim* adiacent, în afara *realului*. Dilsey durează, de fapt, în același paradis ca Nancy: călugărițele urcă în paradis după ce mor, sau sunt forțate să omoare, sau sunt omorâte, și acolo li se cântă un *Requiem*. Frumos, dar tardiv, aș adăuga eu. Albi, chiar dacă nu familiile iubite ale lui Faulkner, ocupă Realul, indienii durează în Legendă, negrii în Sublim. O distribuție fixă a rolurilor.

Pe acest fundal istoric acționează Nancy. Guvernanta modernă preia rolul vechii doici: liantul familiei, păstrătoarea tradiției. Și ea este o instituție. Nu numai în raport cu „ramura albă” a familiei Stevens, ci și în sensul instituțiilor în genere. Nancy acționează acum la fel ca, odinioară, Compson și Pettigrew: legea este una și eu mă supun ei indiferent dacă

ceilalți o fac sau nu, indiferent dacă râd de mine ori măucid. Căci legea numai prin exemplul meu se poate impune. Sacrificiul meu o va îndrepta pe Temple. O va „civiliza”, așa cum călăritul poștașului Pettigrew, neînarmat, printre bandiți, avea finalmente să-i civilizeze. Căci legea este deasupra noastră, ca și Statul, ca și Biserica.

Ca și Tribunalul, care rezistă războiului civil, ne spune naratorul, și timpului în genere. Ca și vechea casă a lui Holston, ca și, adăugăm noi, continuând această lectură dincolo de prologori, însuși Gavin Stevens. Descendent al uneia dintre primele familii de coloniști din regiune, de pe vremea lui Holston, el luptă acum pentru lege contra agenților răului, precum „flagelul Flores” din trilogia *Cătuțul, Orașul și Casa cu coloane*. Un coleg al lui, Horace Benbow, luptase în *Sanctuar* contra lui Popeye, fără succes; normal deci ca acum Gavin să lupte contra „efectului, Popeye” asupra lui Temple. Răul intră în Yoknapatawpha pe aceeași poartă pe care au intrat odinioară primii coloniști: Popeye îl omoară pe Tommy și o siluiește pe Temple la „Moșia Francezului”. Flem Snopes își începe cariera alături, la magazinul lui Varner, și se va căsători numai pentru bani – căci era, ca și Popeye, impotent – cu frumoasa fiică a patronului, Eula, cea râvnită de Gavin Stevens, dar cucerită de aristocratul Cassius de Spain, pe care Flem îl va manipula apoi în voie în schimbul toleranței lui. Răul coboară din aceste dealuri cu pini în Jefferson: Flem Snopes devine aici directorul băncii bătrânului Sartoris, și el unul dintre fondatorii regiunii.

Temple este obligată să se prostitueze în Memphis și drumul către acel oraș traversează, conform hărții lui Faulkner, vechile terenuri Chickasaw. „Recuperată” de acolo, Temple se va întoarce, pentru proces, la tribunalul din Jefferson și alături va fi ucis Flem de vărul lui, Mink Snopes. Aici, în piața orașului, în inima Yoknapatawphei, se fac și se desfac ițele istoriei și tot aici trebuie curmat Răul și reinstaurat Binele.

Aceasta pare a fi lectura simbolică pe care ne-o propune naratorul și prin care am putea înțelege bizarul sfârșit al piesei.

Ne mulțumește aceasta lectură? Pe mine nu. Căci ce „lege” este aceea pentru care mor Nancy și fetița lui Temple și pentru care este disciplinată Temple? Aceeași lege care rezervă indienilor legenda și negrilor paradisul creștin: distribuția imuabilă a rolurilor în societatea tradițională sudistă. Femeia – neagră sau albă – își însușește în această societate valorile bărbatului alb, le apără și le reproduce pentru copii – negri sau albi. În acest proces femeia este datoare a-și „învinge” propriile valori, porniri ori sentimente. Cumințita Nancy o cumințește pe Temple: valorile familiei Stevens sunt mai importante pentru ea decât sentimentele și nevoile lui Temple și chiar decât viața fetiței acesteia. Căci, ce curios, și ce teribil este faptul că absolut nimeni, nici „călugărița” Nancy, nu varsă o lacrimă pentru această fetiță: dreptul ei la viață nici nu este pomenit, a servi ca „argument” în cumințirea lui Temple este singurul ei rol în piesă! Dar de ce se acuză mereu Temple pentru „răul” din ea, când nu era vorba decât de o atracție sexuală normală, de ce se consideră vinovată că întrebuintează, în scrisorile către Red, singurul limbaj erotic pe care-l putea ști, cel cu care fusese tratată de bărbații din bordelul din Memphis? Și, în fine, de ce trebuie să renunțe Temple la bărbatul pe care-l iubește în favoarea unuia pentru care nu simte nimic, dar care i-a acordat – ce mărinimie! – mâna? Popeye îl împușcă pe Red, Nancy o forțează pe Temple să renunțe la Pete. Câștigă Gowan, căruia nimeni nu-i mai ia în nume de rău abandonarea lui Temple în mâinile lui Popeye, pentru simplul fapt că s-a căsătorit apoi cu ea.

Bizară piesă! Prima lectură, cea dorită, probabil, de Faulkner, o pune pe Temple în centrul unei lumi a cărei salvare ori prăbușire depinde de salvarea ori prăbușirea ei. O a doua lectură, poate împotriva lui Faulkner, o plasează pe

Temple tot în centrul unei lumi, dar al unei lumi unite în dorința comună de a o disciplina, de a o integra și a o face aidoma acestei lumi, de a o determina, cu alte cuvinte, să încarneze propriile ei valori. Această lectură secundă, pentru care eu însumi optez, valorifică o Temple hăituită de toți, strivită la fel de nemilos ca și Nancy, cea bătută de bărbatul alb pentru că-i cerea banii pentru care se culcase cu el, ori care tremura de frică, în povestirea *Soare în amurg*, că va fi ucisă de bărbatul ei negru. Cu politețe, nu altfel, o tratează Gavin și guvernatorul pe Temple. Și Nancy. Negresa care, ieșind din muțenia inițială a observatorului, prinde glas numai în sensul că dă glas celorlalți. Ambele femei, Temple și Nancy, își pierd în această lume glasul propriu: Temple vorbește, ce-i drept, aproape tot timpul, dar glasul ei sarcastic și viu la început, neîmblânzit (*indomitable*: o altă valoare de necontestat în opera lui Faulkner), care nu ezită să-l ironizeze pe guvernator, „slujbașul nostru cel mai bine plătit”, se stinge treptat până la monosilabele de la sfârșitul piesei. Iar glasul lui Nancy, sarcastic și el în scena a doua din actul doi, se stinge în psalmodie în actul al treilea. Ambele femei, sublimite ori disciplinate, sfârșesc în tăcere: tăcerea morții ori a ascezei. Poate că *Recviemul*, de fapt, este scris pentru *două* călugărițe.

Este această din urmă lectură, parțială, chiar feministă? Nu știu. Poate. Cred însă că această lectură indică, altfel decât prima, *limita* Yoknapatawpei. Schimbând caracterul lui Nancy între actul al doilea și al treilea, Faulkner acționează sub presiunea universului ideologic care constituie acest comitat la fel de evident ca și legendarele lui personaje, ori magia stilistică a naratorului. În toată extraordinara lui operă, Faulkner distribuie rolurile și genurile la fel: realul, chiar violent și sadic, dar realul, pentru bărbații albi; legenda pentru indieni; compensația religioasă și morală pentru negri, femei și copii. În alte cărți, estetic superioare, limitele se văd mai greu; *Recviemul*, prin dubioasa convertire a *călugărițelor*,

le indică mai clar: ele transpar prin „găurile” textului, sau poate că *ele* „găuresc”, aici, textul.

Fie-mi îngăduită, la urmă, și o mărturisire. Am trăit vreo zece ani, de pe la mijlocul anilor șazeci, sub fascinația lui Faulkner. Îmi părea o operă sublimă și, scriind două cărți și câteva articole despre ea, dădeam eu însumi glas – și eu! – acestui fior sublim. Înțeleg acum, după douăzeci de ani, că această fascinație era, atunci, fascinația unei *lumi organice*. Chiar structuralismul cărții de la „Univers”, și cu atât mai mult cel din cartea publicată la Paris, era un tribut plătit acestei organicități. Dar am înțeles, între timp, și altceva: organicitatea lumii Sudului Statelor Unite era, într-un fel, *organicitatea lumii românești tradiționale*, admirația literară pentru prima era iubirea din sângele și carnea mea pentru a doua. Și ce curios se înșiră coincidențele din 1974: publicarea cărții la Paris; moartea bunicii mele, o făptură descinsă, pentru mine, din Yoknapatawpha Sartorilor și Compsonilor; căsătoria; „încoronarea” lui Ceaușescu și opinia prietenilor mei de la București că „totul” se terminase, acel „tot” care, pentru mine, era legat și de prima carte despre Faulkner, apărută în 1969 dar scrisă în 1968, anul „marilor speranțe” pentru generația mea; ultima venire la București, hotărârea de-a „rămâne” la Amsterdam. Despărțirea de Yoknapatawpha și de România...

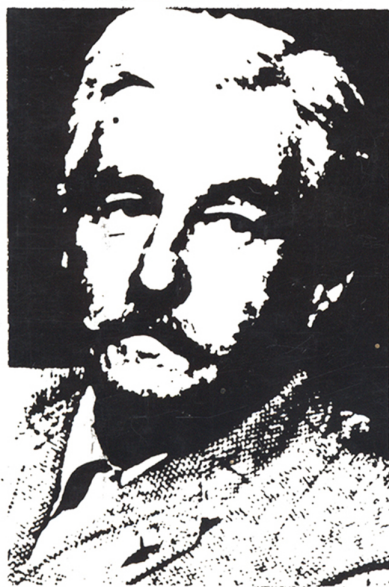
Revizitând Yoknapatawpha am re trăit fiorul sublimului și am simțit din nou, adânc, ce au însemnat douăzeci de ani de viață în afara Yoknapatawphei și a României. Dar am mai înțeles ceva în acești ani, ultimul lucru cu care-l mai plictisesc pe cititor: organicitatea culturii unora se clădește pe excluderea altora de la cultură, admirația pentru primii înseamnă uitarea celorlalți, *sublimul are un preț*, și acesta este plătit de cei care nu intră în reflectoarele rampei, de Nancy și Temple, de mama și, poate, de bunica mea reală și de mine neștiută, și de toți cei excluși din istoria „sublimă” a României, și de toți cei care au părăsit „sublimul ceaușist”, și mai ales de cei care n-au făcut-o. Sublimul are un preț și

orice sacrificiu este un preț întotdeauna prea mare pentru un sublim întotdeauna prea mic. O societate dreaptă nu se clădește pe impunerea sublimului, ci pe excluderea sacrificiului, nu pe „călugărițe”, ci pe împiedicarea faptului ca femei și bărbați în carne și oase să poată fi transformați în călugărițe și călugări. Chiar dacă, prin aceasta, vom pierde recviemurile.

SORIN ALEXANDRESCU

CLASICI ai literaturii moderne

editura univers

„Faulkner și-a gândit inițial *Recviemul*... ca pe o piesă în trei acte, dar a transformat-o în ceea ce el a numit «un fel de roman». O carte neobișnuită, un adevărat tur de forță.”

David MINTER

„Nancy Mannigoe, guvernanta din casa respectabilei familii Gowan și Temple Stevens, îl asasinează pe copilul stăpînilor ei, în vîrstă de numai șase luni. Ea își recunoaște liniștită vina... Cum se explică o crimă atît de «netipică»?”

Sorin ALEXANDRESCU

**WILLIAM
FAULKNER**
recviem pentru
o călugăriță

Literatura modernă
are de mult *clasicii ei*.
Editura UNIVERS
își propune
să vi-i reamintească
acum, cînd finele
veacului și al mileniului
se apropie vertiginos.

ISBN 973-34-0319-9

LEI 2745+55 TL = 2800

^[1] Harta a fost desenată de Faulkner însuși în două variante, diferite doar prin unele detalii, în romanul *Absalom, Absalom!*, New York, Random House, 1951 și în ediția *The Portable Faulkner* a lui Malcolm Cowley, New York, The Viking Press, 1946, 1963.

^[2] Monografia *William Faulkner*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969, a primit în anul următor premiul de critică al Uniunii Scriitorilor din România. Cartea *Logique du personnage. Réflexions sur l'univers faulknérien*, a apărut la Paris, Mame, 1974 (368 p.).

^[3] *The Portable Faulkner*, p. 755–756.